

ANDRZEJ DROZD

**CORPUS INSCRIPTIONUM TARTARORUM
POLONIAE ET LITHUANIAE**

**Polskie Towarzystwo Orientalistyczne
Warszawa 2016**

CORPUS INSCRIPTIONUM TARTARORUM
POLONIAE ET LITHUANIAE

Monograficzna Seria PTO „Miscellanea Orientalia”
PTO Monograph Series „Miscellanea Orientalia”

Nr 1

ANDRZEJ DROZD

CORPUS INSCRIPTIONUM TARTARORUM
POLONIAE ET LITHUANIAE

Tom I
STUDZIANKA

Polskie Towarzystwo Orientalistyczne
Warszawa 2016

Redaktor serii
dr Agata Bareja-Starzyńska

Redaktor tomu
prof. dr hab. Marek M. Dziekan

Recenzenci
prof. dr hab. Tadeusz Majda
dr hab. Izabela Kończak, prof. UŁ

Redakcja techniczna i skład
Jacek Walicki

Projekt okładki
Andrzej Drozd

Copyright © by
Polskie Towarzystwo Orientalistyczne & Andrzej Drozd

ISBN 978-83-934631-6-9

Wydawca
Polskie Towarzystwo Orientalistyczne
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa
www.pto.orient.uw.edu.pl/
pto.orient@uw.edu.pl

Spis treści

Wstęp.....	7
Wprowadzenie (charakterystyka materiału epigraficznego).....	15
1. Topografia. Chronologia.....	15
2. Charakterystyka osadnictwa.....	17
3. Częstotliwość wykonywania inskrypcji nagrobnych.....	21
4. Stosowanie pisma arabskiego na tle uwarunkowań edukacyjnych.....	24
5. Wybór systemu pisma w kontekście ideowym. Inskrypcje w Studziance a demonstracja przynależności wyznaniowej.....	27
6. Forma, zdobnictwo i wykonawstwo nagrobków.....	30
7. Nietypowe rozmieszczenie inskrypcji.....	36
8. Formularz inskrypcyjny.....	37
8.1. <i>Formuły konfesyjne i modlitewne</i>	37
8.2. <i>Formuły części informacyjnej</i>	42
9. Identyfikacja zmarłego.....	44
10. Schemat i sposób określania daty śmierci.....	48
Zasady edycji.....	51
Corpus inscriptionum.....	59
Indeksy i wykazy.....	563
1. Wykaz źródeł i opracowań wykorzystanych w pracy.....	564
2. Spis inskrypcji.....	575
2. Indeks osób występujących w inskrypcjach.....	588
3. Wykaz oficerów.....	596
4. Wykaz urzędników.....	599
5. Spis osób objętych aktami zgonu w księgach parafii w Studziance z 1798–1854 r.	600

Wstęp

Wieś i folwark nad rzeką Zelawą powiat bialski [...] posiada meczet drewniany, 62 domy, 352 mężczyzn i kobiet, 1817 mórg. W 1827 r. 42 domy, 282 mężczyzn i kobiet. Zamieszкана przez ludność rusińską i tatarską. Gleba żytńia, urodzajna, ogrody warzywne i drzewa owocowe piękne. Mahometanie mają tu niewielki meczet. Nabożeństwo odbywa się w języku tureckim, ludność mówi zaś po polsku i rusińsku. Duchowny (mułła) ubiera się po turecku i on jeden zna turecki język. Zamożniejsi mają tu dosyć znaczne folwarki i dzieci do szkół posyłają. Cmentarz grzebalny mają pod wsią od strony północnej. Ludność trudni się uprawą roli, niektórzy rzemiosłami. Lud to pracowity i gościnny.

W taki sposób u schyłku XIX wieku charakteryzował Studziankę *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*,¹ przedstawiając, jak się wydaje, nieco wcześniejszy obraz miejscowej społeczności tatarskiej – wśród której dosyć znaczne folwarki należały w owym czasie (po 1880 r.) już do przeszłości. Uwagę redaktorów *Słownika* zwróciły elementy wyróżniające tatarskich mieszkańców: drewniany meczet i odprawianie nabożeństw w języku tureckim (oczywiście chodzi o język arabski, jedynie w niewielkim stopniu uzupełniany w liturgii przez turecczyznę), turecki ubiór mułły (rzecz dotyczy stroju obrzędowego używanego do prowadzenia nabożeństwa – *czatmy* [nakrycia głowy, wówczas zapewne w formie turbanu] i *dżubie* [długiej ciemnej szaty do kostek z rozszerzonymi rękawami]), jego rzekoma znajomość języka tureckiego (od dawna będąca wśród Tatarów rzadkością) i jej brak u reszty współwyznawców (co akurat odpowiada rzeczywistości). Wreszcie cmentarz *pod wsią od strony północnej* – musiał być na tyle charakterystycznym elementem, że został odnotowany przez redaktorów. W

¹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, Warszawa 1880-1902, t. XI, s. 496.

istocie, był to jeden z nielicznych widocznych na zewnątrz przejawów odrębności kulturowej społeczności tatarskiej. Stan taki utrzymuje się do dziś, w odniesieniu do istniejących skupisk tatarskich na Kresach dawnej Rzeczypospolitej. Cmentarze pozostają od początków osadnictwa jednym z podstawowych elementów kultury materialnej Tatarów polsko-litewskich, pełniąc zarazem bardzo ważną funkcję integrującą tę wspólnotę. Ujawnia się to nawet w etymologii tatarskiej nazwy cmentarza: *zirec* (z ar. *ziyārat* ['odwiedzanie'] > tat. gwar. *zērāt* > ptał. *zierec' // zirec'*) lub późniejszej *mizar* (z ar. *mazār* > tur. *mezar* ['grób']), związanej semantycznie z odwiedzaniem kogoś lub czegoś – paradoksalnie bliższej turkijskiemu substratowi kulturowemu niż praktyce ogólnomuzułmańskiej, w której kultem otacza się raczej indywidualne groby „świętobliwych mężów” niż całe cmentarze z ich „wspólnotą przodków”. Głównym nośnikiem treści, narzędziem komunikacji z odwiedzającym *mizar* „potomkiem” (ale także innym współwyznawcą lub „innowiercą”) jest inskrypcja nagrobna. Jej forma (system zapisu) i treść, a także już sam fakt jej wykonania, pozwala nam współcześnie odczytywać pewien wycinek dawnej kultury społeczności tatarskiej i rekonstruować procesy, którym ona podlegała w przeciągu ostatnich czterech stuleci – prowadzące do pojawienia się tego fenomenu, jakim była dokonana przez Tatarów Rzeczypospolitej synteza kultur muzulmańsko-turkijskiej i chrześcijańsko-słowiańskiej.

Pracą niniejszą otwieramy serię *Corpus Inscriptionum Tartarorum Poloniae et Lithuaniae*, której celem jest edycja materiału epigraficznego zgromadzonego podczas prac terenowych na terytorium Polski, Litwy i Białorusi, prowadzonych głównie w latach 1998-2008², zapoczątkowanych pracami nad przygotowaniem drugiego i trzeciego tomu *Katalogu Zabytków Tatarskich* w 1998 r.³ Prace te, kontynuowane przez nas w następnych latach (a uzupełniane aż do chwili obecnej) objęły wszystkie zachowane i zlokalizowane do tej pory cmentarze tatarskie; spośród nich zabytki epigraficzne zostały wykryte w następujących miejscach: w Polsce – Studzianka, Lebedziew, Bohoniki, Kruszyniany, Warszawa I i II (ul. Tatarska i ul. Młynarska); na Litwie – Sorok Tatary (Wielka

² Prace terenowe na Litwie i Białorusi w latach 1999-2001 i w 2008 r. prowadzone były wspólnie z prof. Henrykiem Jankowskim. Nie byłyby one możliwe bez zaangażowania ś.p. doc. Romualda Makaveckasa z Kowna.

³ A. Drozd, M.M. Dziekan, T. Majda, *Meczet i cmentarze Tatarów polsko-litewskich*, Warszawa 1999.

Zireć, Drozdowska Zireć, Stara Zireć, mizar przy meczecie), Kozaklary II, Rejże (Pod Jaworem, Bielawszczyzna, Kamienica, U Luty), Bazary I, Winksznupie, Niemież I, Wilno (Lipówka), Święciany, Sołoki, Milkuny; na Białorusi – Dowbuciszki, Łostaje, Sielec I, Polany, Olkiewicze, Niekraszuńce I i II, Skidel, Sandykowszczyzna, Łowczyce, Nowogródek, Iwie, Słonim, Mir, Nowa Mysz, Horodyszcze, Zabłoć, Karolin, Maluszyce, Korelicze, Horodyszcze, Miadzioł, Widze, Głębokie, Dokszyce, Śmiłowicze, Uzda, Kopyl, Osmołowo, Orda, Lachowicze. Serią planujemy objąć także cmentarze Tatarów polsko-litewskich poza terytorium tych państw: w Nowym Jorku (I i II) i w Ostrogu (Ukraina), a ponadto tatarskie zabytki epigraficzne wykryte w innych miejscach (aktualnie są to Ponary i Miedniki na Litwie oraz Bielica na Białorusi). W serii uwzględnione zostaną także zabytki epigraficzne inne niż inskrypcje nagrobne (przede wszystkim napisy na minbarach).

Podczas powyższych prac zgromadzono materiał obejmujący ok. dwa tysiące inskrypcji, pochodzących z okresu od 1626 r. do końca XX w., przy czym w większości reprezentujący fazę upowszechnienia się epigrafiki na tatarskich cmentarzach, tj. wiek XIX. W zasobie tym szczególnie interesujące są zespoły zabytków wyprzedzających chronologicznie pojawienie się polskiej epigrafiki cmentarnej, tj. sprzed końca XVIII w. Ujawniają one oddziaływanie zarówno kultury muzułmańskiej, jak i staropolskiej. Wybrane inskrypcje były dotychczas publikowane, przede wszystkim w drugim tomie *Katalogu Zabytków Tatarskich*, zaś w następnym czasie w naszych artykułach monograficznych poświęconych grupom najdawniejszych zabytków,⁴ a także przy okazji omawiania zagadnień szczegółowych – tekstów arabskojęzycznych⁵ i zdobnictwa nagrobków.⁶ Większość zgromadzonego materia-

⁴ A. Drozd, *Inskrypcje tatarskie z XVII w. na terytorium Litwy*, w: T. Majda (red.), *Studia z dziejów i kultury ludów tureckich*, Wydawnictwo Akademickie „Dialog”, Warszawa 2013, s. 57-69; tenże, *Tatar Inscriptions from the Eighteenth Century in Belarus*, w: H. Jankowski (red.), *Turkey, Kazakhstan and the Crimea. Ten Years of Turkology in Poznań*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013, s. 47-60.

⁵ A. Drozd, *Język arabski w epigrafice Tatarów polsko-litewskich*, w: M.M. Dziekan, I. Kończak (red.), *Arabowie - islam – świat*, Ibidem, Łódź 2007, s. 113-133.

⁶ A. Drozd, *Decoration in the Culture of the Polish-Lithuanian Tatars: Preliminary Study*, w: B. Biedrońska-Słota, M. Ginter-Frolow, J. Malinowski, (red.), *The Art of Islamic World and Artistic Relationships between Poland and Islamic Countries*, Manggha, Polish Institute of World Art Studies, Kraków 2011, s. 271-282.

łu po wstępnym opracowaniu była podstawą naszych badań porównawczych, które pozwoliły nam na uzyskanie szczegółowego obrazu tej części piśmienniczej spuścizny Tatarów polsko-litewskich, jaką stanowią inskrypcje nagrobne. Wciąż jednak ponad 90% z nich czeka na opublikowanie.

Inskrypcje tatarskie przedstawiają sobą wieloraką wartość badawczą. Są ważnym uzupełnieniem piśmiennictwa kitabowego, które z racji swoich ram tematycznych (związanych z kultem, dogmatyką i tradycjami religijnymi) nie ukazuje pewnych obszarów kultury społeczności tatarskiej, zwłaszcza dotyczących pozareligijnych aspektów życia społecznego, rodzinnego i indywidualnego, sfery wartości osobistych (stąd zawsze wielkie zainteresowanie wzbudzają wszelkie okruchy takich informacji umieszczane na marginaliach ksiąg rękopiśmiennych). Inskrypcje nagrobne jako źródło o charakterze wewnętrznym, poddane uważnej analizie treściowej, językowej i formalnej, z wykorzystaniem warsztatu filologicznego i historycznego, pozwalają uchwycić szereg cech kultury duchowej i społecznej wspólnoty tatarskiej oraz kształtujących ją w różnych sferach procesów, zwłaszcza adaptacji językowej, społecznej i kulturowej do środowiska miejscowego (chrześcijańskiego) przy zauważalnych falach oddziaływania kultury muzułmańskiej (rodzimej – tatarskiej, a później zewnętrznej – osmańskiej). Mają one więc w dalszej perspektywie walor poznawczy pod wieloma względami analogiczny do rękopiśmiennej literatury kitabowej.

Praca nad niniejszym tomem pokazała wartość jeszcze jednego rodzaju źródła, wykorzystywanego dotąd głównie w badaniach historycznych, które w sprzężeniu z materiałem epigraficznym ukazuje wiele szczegółów życia społecznego i duchowego ludności tatarskiej, mianowicie archiwaliów, dokumentów prywatnych i urzędowych wytworzanych przez lub dla jej członków. Mowa przede wszystkim o testamentach i księgach parafialnych, obejmujących akty urodzeń, zaślubin i zgonów sporządzane przez imamów na podstawie miejscowych regulacji prawnych (zwyczaju lub aktów normatywnych). Mają one dla badań epigraficznych wartość najpierw niejako techniczną, metodologiczną – ułatwiają prawidłowe datowanie i odczyt inskrypcji, a nie rzadko wręcz czynią go możliwym. W dalszej kolejności pozwalają one osadzić poszczególne zabytki epigraficzne w bliższym kontekście historycznym i społecznym. Wybór mizaru w Studziance jako przedmiotu opracowania w pierwszym tomie naszej serii podyktowany był

m.in. właśnie tą przesłanką, tj. możliwością skonfrontowania treści inskrypcji z zachowanymi księgami parafialnymi Studzianki. W naszej pracy wykorzystaliśmy księgę parafialną z krótkiego okresu zaboru austriackiego (z lat 1798-1810) zawierającą rejestr urodzeń, ślubów i małżeństw, a następnie akta stanu cywilnego z okresu Królestwa Polskiego obejmujące 44 księgi metrykalne z kolejnych lat 1811-1854, zawierające akty urodzenia, zapowiedzi przedślubnych, ślubów oraz zgonów. Wszystkie inskrypcje z tego okresu konfrontowaliśmy z tą ostatnią kategorią dokumentów, posiłkując się także pozostałymi rodzajami wpisów (te jednak wymagają dalszej, szczegółowej analizy w celu ustalenia tożsamości objętych nimi osób). Dokumenty powyższe zachowały się w zasobach Archiwum Państwowego w Lublinie (zespoły 35/109 i 35/1899) i zostały tam zdigitalizowane oraz udostępnione. Pozostałe zachowane księgi z późniejszych lat wymagają analizy i uwzględnienia w dalszych badaniach nad mizarem studziańskim.

Drugą okolicznością przemawiającą za wyborem Studzianki był fakt, iż jest to jedyny mizar, którego inwentaryzacja miała charakter kompletny, tzn. nie uległ on poważniejszym zniszczeniom, większość inskrypcji się na nim zachowała, a wszystkie one, niezależnie od czasu ich powstania, zostały objęte naszą inwentaryzacją. Na tle innych mizarów jest to sytuacja wyjątkowa. Można przyjąć jeszcze, iż mizary w Kruszynianach i Bohonikach zostały również zinwentaryzowane w podobnym stopniu, jednak tylko w odniesieniu do nagrobków mieszczących się w określonej kategorii i cezurze czasowej, siłą rzeczy więc inwentaryzacja nie objęła wszystkich znajdujących się tam inskrypcji. W odniesieniu do wielu mizarów inwentaryzowaliśmy wszystkie wykryte inskrypcje, miało to jednak miejsce w przypadku niewielkich mogilników lub cmentarzy, na których inskrypcje bądź były nieliczne (jak w przypadku najstarszych mizarów nad Waką), bądź tylko nieliczne ocalały po zniszczeniach i dewastacjach (np. Lebiezdiew). Materiał zgromadzony w Studziance i prezentowany w niniejszej pracy – łącznie 242 jednostki epigraficzne – pozwala na precyzyjne uchwycenie procesów zmian w zwyczajach epigraficznych miejscowej społeczności. Oczywiście, należy pamiętać o specyfice Studzianki na tle innych ośrodków osadnictwa tatarskiego w dawnej Rzeczypospolitej, wynikającej z uwarunkowań historycznych (objęcie Studzianki w XIX w. granicami Królestwa Polskiego i wskutek tego późniejsze niż w zaborze rosyjskim poddanie miejscowej ludności presji rusyfikacyjnej) oraz od-

miennego składu etnicznego otoczenia Tatarów (większy stopień obecności elementu polskojęzycznego niż w województwach wschodnich). Wreszcie, Studzianka była przed 1999 r. (tj. wydaniem drugiego tomu *Katalogu Zabytków Tatarskich*) jedynym mizarem (wraz z Lebedziem, na którym zachowało się ledwie kilka nagrobków z inskrypcjami), który objęto pracami epigraficznymi. Dzięki przedwcześnie zmarłemu prof. Arkadiuszowi Kołodziejczykowi na obu mizarach dokonano wstępnej inwentaryzacji inskrypcji. Prace kierowane przez tego badacza w latach 1977-1978 przyniosły efekt w postaci ukazania tatarskich inskrypcji nagrobnych jako samodzielnego przedmiotu badań naukowych⁷. Co prawda, były one dotknięte – jak zwykle przy pionierskich przedsięwzięciach – rozlicznymi ograniczeniami organizacyjnymi, technicznymi i metodologicznymi⁸, w rezultacie których inwentaryzacją objęta została tylko warstwa polsko- i rosyjskojęzyczna (bez orientalnej), zaś i ta zawiera liczne błędne lub niekompletne odczyty (które w miarę możliwości prostujemy w niniejszej pracy), jednak po upływie dwudziestu lat to właśnie praca ś.p. Arkadiusza Kołodziejczyka spowodowała zwrócenie naszej uwagi na epigrafię tatarską, której badanie – przystępując w 1998 r. do prac nad *Katalogiem Zabytków Tatarskich* – rozpoczęliśmy właśnie od Studzianki.

Pełna inwentaryzacja zachowanych (i widocznych na powierzchni ziemi) inskrypcji na mizarze w Studziance jest efektem serii prac polowych, rozpoczętych pierwszą naszą wizytą w Studziance w maju 1998 r., po której zapadła decyzja o włączeniu do planu powyższego wydawnictwa (*Katalogu Zabytków Tatarskich*) cmentarzy i inskrypcji. Z tego czasu pochodzi też pierwszy materiał fotograficzny (w kilku przypadkach wykorzystany w niniejszej pracy). Kolejnym etapem były prace we wrześniu tego samego roku, w ramach których wykonano materiał zdjęciowy na potrzeby *Katalogu Zabytków Tatarskich* (wraz z pomiarami). Wynikiem ich było wstępne rozpoznanie zasobu inskrypcji w Studziance i opublikowanie w drugim tomie tego wydawnictwa dzieśięciu inskrypcji, w tym pięciu nagrobków XVIII-wiecznych – był to najliczniejszy zespół zabytków tej kategorii wówczas opublikowany⁹.

⁷ A. Kołodziejczyk, *Rozprawy i studia z dziejów Tatarów litewsko-polskich i islamu w Polsce w XVII-XX wieku*, Inst. Historii WSRP w Siedlcach, Siedlce 1997, s. 144-153; tenże, *Cmentarze muzułmańskie w Polsce*, Warszawa 1998, s. 71-74.

⁸ O warunkach tych prac mówił nam ś.p. prof. Arkadiusz Kołodziejczyk w 1999 r.

⁹ A. Drozd i in., dz.cyt., s. 89-92, il. 178-188.

Nie uniknęliśmy na tym etapie błędnych lub niekompletnych odczytów. Prostujemy je w niniejszej pracy. Kolejne, tym razem już systematyczne, prace inwentaryzacyjne przeprowadziliśmy latem 2002 r. Już po ich zakończeniu udało się zidentyfikować – poszukiwany od początku – nagrobek generała Józefa Bielaka z 1794 r. (zob. inskrypcja nr 19). Uzupełnianie materiału zdjęciowego i pomiarów odbywało się podczas kilku późniejszych wizyt w Studziance w 2004 r. W ostatnim czasie rozpoczęty został z naszym udziałem, finansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, projekt zinwentaryzowania wszystkich mogił (nie tylko oznakowanych nagrobkiem z inskrypcją) oraz zlokalizowania kamieni nagrobnych, które mogą zawierać niewidoczne do tej pory inskrypcje. Wyniki tych prac (planowanych na lata 2016-2017) zamierzamy uwzględnić przy kolejnym wydaniu niniejszego tomu.

Ocena materiału epigraficznego ze Studzianki (jak zresztą także z innych mizarów) nie byłaby kompletna bez uwzględnienia materiału porównawczego, zarówno na gruncie polskim, jak i orientalnym (przede wszystkim osmańskim). Należy zaznaczyć, że zarówno w jednym, jak i drugim przypadku, materiał taki stał się dostępny dzięki publikacjom z ostatnich kilkunastu lat. Rozwój zainteresowania i intensywnych badań nad tureckimi zabytkami epigrafiki nagrobnej, datujący się dopiero od lat 90-tych XX w., zawdzięczmy takim osmanistom jak Jean-Louis Bacqué-Grammont, Nicolas Vatin, Hans-Peter Laqueur, Aksel Tibet, Kadir Pektaş, Edhem Eldem i wielu innych. Spośród licznie ukazujących się prac zamieszczamy w spisie literatury jedynie podstawowe. Jeśli chodzi o epigrafię polską, to oczywiście podstawowy charakter ma seria *Corpus Inscriptionum Poloniae*, obejmuje ona jednak niewielką ilość zabytków mogących stanowić materiał porównawczy w badaniach nad inskrypcjami Tatarów polsko-litewskich, a to z prostego powodu, iż analogiczna kategoria inskrypcji (napisów nagrobnych w języku polskim) pojawiła się w środowisku polskim stosunkowo późno, bo – w większej ilości – dopiero w 2 połowie XVIII w., przy czym zabytki tego rodzaju na cmentarzach zaczęły się pojawiać jeszcze później, mianowicie na przełomie XVIII/XIX w. Seria *Corpus Inscriptionum Poloniae* z założenia obejmuje zaś okres tylko do 1800 r. (dopiero w tomie X przesunięto tę granicę do 1815 r.). Fundamentalne znaczenie dla naszych badań mają natomiast publikacje – realizowane zazwyczaj w ramach projektów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

– dotyczące cmentarzy polskich na Kresach, przede wszystkim seria *Zabytkowe cmentarze na kresach wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej* autorstwa Anny i Jacka Lewkowskich oraz Wojciecha Walczaka. Mimo że nie są to z reguły prace epigraficzne, pozwalają one dokonać oceny inskrypcji tatarskich na tle zwyczajów otoczenia polskiego.

Praca niniejsza obejmuje wszystkie 242 jednostki epigraficzne wykryte przez nas na studziańskim mizarze – w tym dwie odkryte już po przygotowaniu niniejszej pracy do publikacji we wrześniu 2016 r., stąd zaopatrzone numerami poza układem chronologicznym. Jednostki epigraficzne obejmują niekiedy inskrypcje umieszczone na dwóch kamieniach tej samej mogiły lub na różnych stronach jednego kamienia, stanowiące formalnie odrębne napisy, lecz będące treściową całością jako tekst i komunikat. Każda z nich jest osobno komentowana (także w celu przedstawienia postaci zmarłego na podstawie informacji pozyskanych ze źródeł innych niż inskrypcja). Ogólna charakterystyka materiału epigraficznego zawarta jest we *Wprowadzeniu*. Korzystanie z pracy ułatwić mają wykazy i indeksy zawarte w ostatniej części niniejszej publikacji.

Wprowadzenie

(charakterystyka materiału epigraficznego)

1. Topografia. Chronologia

Wieś Studzianka położona jest w gminie Łomazy, powiecie bielskim, województwie lubelskim. Cmentarz tatarski znajduje się jest w odległości ok. pół kilometra na północ od wsi, w sosnowym lesie lekko wyniesionym na skraju łąk ciągnących się wzdłuż rzeczki Zielawy. Niewykluczone, że w chwili założenia mizar nie był porośnięty lasem. Aktualnie ogrodzony jest współczesnym ogrodzeniem metalowym, pierwotnie jego obszar wytyczony był zaś rowem, którego fragmenty są dziś widoczne. Mizar ma kształt nieregularnego wieloboku.

Czas założenia mizaru w Studziance, przy braku inskrypcji starszych niż z lat siedemdziesiątych XVIII wieku, a zarazem wobec braku znanych dokumentów lub innych informacji źródłowych, możemy ustalać w oparciu o dane pośrednie. Biorąc pod uwagę fakt, iż nie jest znany żaden inny cmentarz tatarski w Studziance lub bezpośredniej okolicy, który mógłby służyć miejscowej społeczności, należy domniemywać, iż omawiany mizar funkcjonował od początku osadnictwa tatarskiego w tej wsi, tj. od ostatnich dekad XVII w. Domniemanie to znajduje oparcie w rozmiarach cmentarza i rozmieszczeniu datowanych nagrobków. Środkową i południowo-zachodnią część mizaru zajmują mogiły oznaczone niewielkimi kamieniami bez inskrypcji. Jest to zwarty obszar o dość znacznej powierzchni (ok. jednej trzecia całego cmentarza), na obrzeżach którego znajdują się nagrobki datowane, rozmieszczane nieregularnymi grupami, po części rodzinnymi (np. grupy rodzin Okmińskich z XIX w. w części południowej, Bajrulewiczów

z XIX/XX w. w części południowo-zachodniej, czy Lisowkich z tego samego okresu na zachodnim skraju mizaru. Większość mogił datowanych z XVIII-XIX w. objęła północno-wschodnią część mizaru, na której zwraca uwagę duże zagęszczenie pochówków. Części zajęte przez nagrobki z inskrypcjami, zwłaszcza ta ostatnia, wyraźnie kontrastują z częścią środkową: odróżnia je rozmiar kamieni nagrobnych, po części także widoczne kopce grobowe. Kontrast ten odzwierciedla historię rozwoju epigrafiki wśród lokalnej społeczności tatarskiej – kamienie znacznych rozmiarów zaczęto umieszczać na mogiłach dopiero z chwilą wykształcenia się zwyczaju wykonywania napisów nagrobnych, a więc w drugiej połowie XVIII w.

Należy zauważyć, iż powyższa cecha mizaru w Studziance, tj. wyróżniająca się centralna część, przeważnie o porównywalnych rozmiarach, na której brak jest dużych kamieni nagrobnych (mimo że objęcie jej pochówkami nie budzi wątpliwości) i na której obrzeżach w nieregularny sposób powstawały obszary mogił o większych kamieniach z inskrypcjami, datowanych na schyłek XVIII wieku, jest typowa dla tych ośrodków osadnictwa tatarskiego, w których przypadku funkcjonował jeden tylko mizar (w odróżnieniu od takich skupisk, jak Rejże, Sorok Tatary, Niekraszuńce, Łostaje, Dowbuciszki, gdzie równolegle funkcjonowało po kilka cmentarzy), zazwyczaj pochodzącego z XVII wieku, np. Mir na Białorusi, Winksznupie w pow. kalwaryjskim na Litwie, Niemież pod Wilnem¹, Lebiedziew, Bohoniki² i Kruszyniany na Podlasiu.

Ten ostatni przykład, Kruszyniany, pod pewnymi względami najbliższy jest Studziance. Wykształcenie się zwyczaju wykonywania napisów nagrobnych wyprzedziło tu o kilka lat Studziankę – w latach 1769–1780 w Kruszynianach odnotowaliśmy już osiem inskrypcji datowanych, pomijając pewną ilość nagrobków oznakowanych samą tylko szahadą, które datujemy ogólnie na drugą połowę tego stulecia. Centralna część mizaru, tak jak w Studziance zajęta jest przez pochówki bez dużych kamieni, jednakże na niej właśnie odkryliśmy kamień nagrobny z 1699 r. z inskrypcją turecką, który należy oczywiście wiązać

¹ Odnosi się to do głównego mizaru przy meczecie, istniejącego prawdopodobnie od XVII wieku (najstarsza inskrypcja przez nas wykryta pochodzi z 1726 r.). Poza obrębem wsi istniał starszy mizar, bez inskrypcji.

² W przypadku Bohonik wykryty został mogilnik w centrum wsi, jego przynależność wyznaniowa – prawdopodobnie tatarska – wymaga jednak sprawdzenia.

z pierwszą falą osadnictwa lipkowskiego z okresu króla Jana III. Nie można wykluczyć, że dalsze prace badawcze w Studziance przyniosą podobne odkrycia.

Najdawniejsza wykryta inskrypcja w Studziance datowana jest na rok 1772. Nagrobki datowane na wiek XVIII to łącznie 32 zabytki, co na tle innych skupisk tatarskich stanowi wyjątkowo dużą liczbę. Ze względu na zawartość inskrypcji i jej formę graficzną (tzn. zakres stosowania pisma łacińskiego i arabskiego) wyróżniamy w historii zwyczajów epigraficznych Studzianki okres wczesny obejmujący lata od 1772 r. do ok. 1820 r. (nieco ponad 65 inskrypcji). Po pierwszych latach (1772-1784), w których nagrobki z inskrypcją są wykonywane sporadycznie, a każdy z nich reprezentuje inny model inskrypcji (inskrpcje nr 1-5), kształtuje się zwyczaj, w którym w inskrypcji dominuje pismo arabskie. Nagrobki z tego okresu cechują się zastosowaniem tego alfabetu nie tylko do zapisu formuł religijnych w języku arabskim (zwykle szahady), ale również części identyfikującej zmarłego (imienia, nazwiska i rangi oficerskiej). Łacinką zapisywano jedynie datę. Jeżeli była to tylko data roczna zapisana cyframi europejskimi, wówczas niemal cała inskrypcja miała formę orientalną. Schemat taki ustalił się od 1785 r. i funkcjonował aż do ok. 1820 r. W późniejszych latach proporcje odwracają się – w inskrypcjach dominującą rolę przyjmuje łacinka. Zwyczaje epigraficzne pod względem formy i zawartości inskrypcji stabilizują się i z niewielkimi zmianami będą kontynuowane aż do początku XX w. Proporcjonalnie najwięcej inskrypcji (ok. 65 nagrobków) pochodzi z lat 40. i 50. XIX stulecia. Po 1870 roku ilość nagrobków spada, do końca tego stulecia mamy ok. 40 inskrypcji; między 1900 r. a 1915 zaledwie osiem. Ostatni, jednostkowy pochówek po I wojnie światowej jest z roku 1927. Zamyka on historię funkcjonowania mizaru w Studziance. W tym samym czasie zakończyło się funkcjonowanie drugiego, mniejszego cmentarza parafii studziańskiej w Lebedziewie.

2. Charakterystyka osadnictwa

Osadnictwo tatarskie na Podlasiu (tj. w rejonie Studzianki-Lebedziewa i Kruszynian-Bohonik) ma wspólną genezę. Jest pośrednim następstwem buntu chorągwi tatarskich w armii koronnej w 1672 r., który przeszedł do historii jako bunt Lipków. Jak wiadomo, większość tatarskich oddziałów dzięki umiejętnej polityce Jana III Sobieskiego wkrótce powróciła na służbę Rzeczypospolitej. Ich roszczenia o zaległy od

kilkunastu lat żołą zostały zaspokojone nadaniami ziemi o charakterze lennym (wieczystej dzierżawy i posiadania obciążonego obowiązkiem służby wojskowej) w ekonomiach królewskich: grodzieńskiej (parafie tatarskie w Kruszyńianach i Bohonikach) oraz brzeskiej i kobryńskiej (parafia w Studziance), wydanymi w formie przywilejów w Grodnie w dniu 12 marca 1679 r. osobno na rzecz każdego rotmistrza z kadłą oficerską. Król przy tym potwierdził prawa i wolności Tatarów. W rezultacie, w Studziance 33 włóki ziemi otrzymał rotmistrz Samuel Romanowski „z officyerami”, któremu nadano także dalszych 68 włók z gruntów miasteczka Łomazy. Z kolei pułkownikowi Samuelowi Koryckiemu z 30-osobowym oddziałem nadano ziemię w Lebedziewie, Małaszewiczach i innych pobliskich wioskach; w Małaszewiczach osiedlono także rotmistrza Daniela Szablowskiego z dwunastoma oficerami i towarzyszami. Na rotmistrzów nałożono powinność rozdzielenia odpowiedniego ziemi pomiędzy podkomendnych.³ W następnych dziesięcioleciach nadania kontynuowali lub potwierdzali kolejni królowie: osiedliły się w ten sposób m.in. rody takich oficerów znanych z późniejszej historii parafii studziańskiej, jak Kryczyńscy, Ułanowie, Azulewiczowie, Biela-kowie. Po konflikcie związanym z usiłowaniami podskarbiego litewskiego Antoniego Tyzenhousa zreformowania statusu ziemi trzymanej przez Tatarów w latach 70-tych XVIII w., prawo do niej zostało zamienione na dziedziczną własność w 1786 r., co niewątpliwie ustabilizowało sytuację tatarskich posesjonatów, być może ożywiło migracje poszczególnych rodzin tatarskich, ale też otworzyło z czasem drogę do wyzbywania się tej ziemi i zmiany charakteru etniczno-wyznaniowego okolic tatarskich (stało się to widoczne co prawda dopiero w następnym stuleciu⁴).

Istotne znaczenie dla historii osadnictwa tatarskiego w rejonie Studzianki ma osiedlanie się w nim dowódców i kadry oficerskiej (a zapewne i towarzyszy) pułków kawalerii w 2 połowie XVIII wieku, funkcjonujących po reformach wojska w czasach stanisławowskich jako pułki straży przedniej Wielkiego Księstwa Litewskiego. Najbardziej znanym, nie tylko historykom, ale i współczesnym, był generał Józef Bielak z Kościeniewicz i Koszołów w pobliżu Studzianki, powszechnie

³ J. Wiśniewski, *Osadnictwo tatarskie w sokólskim i na północnym Podlasiu*, „Rocznik Białostocki” 1989, 16, s. 325–405; K. Grygajtis, *Osadnictwo Tatarów gospodarskich w Wielkim Księstwie Litewskim XIV–XVIII w.*, „Rocznik Tatarów Polskich” 2003, 8.

⁴ A. Kołodziejczyk, *Rozprawy i studia*, dz.cyt., s. 120–121.

poważany w kraju weteran wojny siedmioletniej, konfederacji barskiej, wojny w obronie Konstytucji 3 Maja w 1792 r., wreszcie dowódca wojsk powstania kościuszkowskiego na Litwie (zm. w 1794 r. – zob. inskrypcja nr 19), dowodzący Pułkiem 4 Przedniej Straży. Drugim znanym oficerem był pułkownik Jakub Azulewicz ze Studzianki, szef Pułku 6 Przedniej Straży, poległy w obronie Wilna w 1794 r.

Należy wyjaśnić, że oprócz obu tych pułków w wojsku polsko-litewskim końca XVIII wieku istniał jeszcze jeden pułk, który miał w podobnym stopniu tatarski charakter i dowództwo – Pułk 1 Przedniej Straży generała Mustafy Baranowskiego z Winksznupia w powiecie kalwaryjskim. Warto zauważyć analogie między tymi oddziałami na gruncie społecznym – podobny charakter osadnictwa, z którego rekrutowała się ich kadra, opartego na skupiskach małych lub średnich majątków ziemskich nabywanych przez oficerów głównie w XVIII wieku. Wydaje się nieprzypadkowa koincydencja tych faktów z pojawieniem się w drugiej połowie XVIII wieku właśnie w tych ośrodkach tatarskiej epigrafiki nagrobnej, ujawniającej silne osadzenie w kulturze staropolskiej przy jednoczesnym wyraźnym poczuciu odrębności religijnej. Również mizary w Kruszyńnianach i Bohonikach, a także w Rejzach, Bazarach (koło Olity) i Łostajach (w powiecie oszmiańskim) potwierdzają, iż upamiętnianie zmarłego inskrypcją na nagrobku było praktykowane w tym okresie przede wszystkim w środowisku oficerów i ich rodzin. Prowadzi nas to być może do przybliżenia genezy epigrafiki tatarskiej wykształconej w tym okresie – bez wyraźnej, powszechnej kontynuacji w stosunku do inskrypcji XVII-wiecznych – i do wyjaśnienia zastanawiającego faktu, iż ok. 80% materiału epigraficznego w XVIII stuleciu powstało w kręgu kilku zaledwie parafii: Studzianka, Kruszyńniany, Bohoniki i Winksznupie. Wydaje się uzasadniona teza, iż środowiska te inspirowane były przemianami kulturowymi, które w epoce saskiej dotknęły egalitarne wcześniej społeczeństwo szlacheckie, ujawniającymi się w celebrowaniu wojskowych rang, orderów i tytułów urzędowych, rozpoczynając już na powiatowych dostojnikach, kultu członków rodu, choćby średniozamożnego, eksponowanych zwłaszcza w sferze kultury sepulkralnej (*pompa funebris*). Muzułmańska obrzędowość pogrzebowa nie pozwalała na naśladownictwa, jednak upamiętnienie zmarłego napisem zawierającym informację o stopniu oficerskim (własnym bądź ojca lub męża) pozwalało podkreślić pozycję społeczną rodziny przynajmniej we własnym środowisku.

Nie jest dokładnie znana lista rodów należących do osadnictwa tatarskiego z okolic Studzianki we wcześniejszym okresie, podobnie jak i bliższe dane o miejscu zamieszkania większości oficerów i towarzyszy w obu pułkach (Bielaka i Azulewicza), w oparciu jednak o analizę dokumentów archiwalnych i inskrypcji uzasadnione jest przypuszczenie, że kadra tych oddziałów składała się w znacznym stopniu z mieszkańców pobliskich wsi i folwarków tatarskich, być może nawet przesiedlających w rejon Studzianki z innych rejonów Litwy w związku ze służbą w jednym lub drugim pułku. Powstawała w ten sposób lokalna społeczność, której więź oparta była nie tylko na wspólnym wyznaniu i pochodzeniu, ale i na służbie w jednym oddziale, skupiona przy tym wokół osoby dowódcy. O ile dla Studzianki i pobliskich wiosek takimi wiodącymi rodami byli Azulewiczowie i Bielakowie, to dla nieco bardziej oddalonych Małaszewicz i Lebiedziewa – Koryccy i Jozefowicze.

Powyższa charakterystyka genezy i charakteru osadnictwa tatarskiego ma istotne znaczenie dla zawartości zabytków epigraficznych ze Studzianki. Odzwierciedlają one bowiem status społeczny i zawodowy miejscowych Tatarów, wśród których dominowali właściciele drobnych lub średnich majątków ziemskich, zawodowi wojskowi, potem też urzędnicy. Inny zatem był krąg twórców i odbiorców inskrypcji nagrobnych niż w skupiskach tatarskich tworzonych np. przez ludność trudniącą się ogrodnictwem lub garbarstwem. Wpływało to w pierwszej kolejności na formę komunikacji treści epigraficznej – system pisma i język. W przypadku Studzianki od początku do końca dominował język polski, przy ograniczonej obecności tekstów arabskojęzycznych i znikomej obecności turecczyzny. Silnym elementem orientalnym był natomiast system pisma arabskiego wykorzystywany do pierwszych dziesięcioleci XIX wieku w celu formułowania treści w języku polskim. W późniejszym czasie został on zastąpiony łacinką. W przeciwieństwie do innych mizarów (także tych na Podlasiu), zupełnie marginalna była obecność cyrylicy i języka rosyjskiego. Treściową dominantą inskrypcji ze Studzianki w całym okresie funkcjonowania tego mizaru – najwyraźniej przy tym do początku 2 połowy XIX wieku, gdy dogasały pokolenia związane z polską wojskowością (przedrozbiorową i z lat 1807–1831), a zarazem gdy dobiegał końca proces rozdrabniania lub utraty majątków ziemskich przez miejscowych Tatarów – był status społeczny zmarłego wyrażający się najczęściej w przynależności do grupy społecznej oficerów byłych wojsk polskich, dodatkowo w funk-

cjach urzędniczych lub dziedziczeniu majątków ziemskich. Pokazuje to, jak istotne znaczenie dla treści i form epigraficznych miał w tym wypadku geneza i charakter majątkowy oraz zawodowy osadnictwa.

Studzianka była ośrodkiem życia miejscowej społeczności tatarskiej za sprawą wybudowania w niej meczetu i założenia mizaru. Brak jest danych odnośnie czasu wzniesienia meczetu. Meczet znany z ikonografii i źródeł wybudowano w 1817 r. Został on spalony przez wycofujące się oddziały kozackie w 1915 r. Nie ulega wątpliwości, że meczet istniał w Studziance także przed 1817 r. U schyłku XVIII w. Studzianka miała już utrwalony status ośrodka wspólnoty religijnej, imam studziański pełnił rolę urzędnika stanu cywilnego. Znajdował się tu „dom gminny” (na którego drzwiach np. przybijano zapowiedzi małżeńskie), a także „grunt gminny” (czyli *wakuf*). U źródeł takiego statusu Studzianki musiała leżeć dłuższa tradycja. Łącząc to z faktem prawdopodobnego założenia mizaru u schyłku XVII wieku należy domniemywać, iż Studzianka od początku osadnictwa była siedzibą *dżemiatu* (tatarskiej wspólnoty wyznaniowej) ze wszelkimi jego atrybutami.

Na obszarze dżemiatu studziańskiego, jak wspomniano, istniał drugi, mniejszy mizar, we wsi Lebiedziew. Nie wiązało się to z istnieniem odrębnej organizacji religijnej, przynajmniej w XIX wieku, gdy zmarli pochowani w Lebiedziewie rejestrowani byli przez imama w księgach parafialnych Studzianki.

3. Częstotliwość wykonywania inskrypcji nagrobnych

Jak wiadomo z naszych dotychczasowych badań, zwyczaj wykonywania inskrypcji nagrobnych wśród Tatarów polsko-litewskich narastał z upływem czasu. Najstarsze odkryte inskrypcje datowane są na drugą ćwierć wieku XVII; niemal wszystkie znane inskrypcje z tego stulecia (z wyjątkiem nagrobka z 1699 r. z Kruszynian) – tj. łącznie ok. dwadzieścia zabytków – pochodzą z najstarszego rejonu osadnictwa rozciągniętego między Wilnem, Trokami i Olitą.⁵ Bliska czasowo jest inskrypcja na nagrobku pułkownika Koryckiego z 1704 r. w Lebiedziewie, tak jak inskrypcja z 1699 r. z Kruszynian należąca już do zupełnie innej formacji osadniczej, tj. osadnictwa lipkowskiego z czasów króla Jana III. Pierwsze dekady XVIII stulecia nie przyniosły widocznego

⁵ A. Drozd i in., *Cmentarze*, dz.cyt.; A. Drozd, *Inskrypcje tatarskie*, dz.cyt.

wzmoczenia praktyki wykonywania inskrypcji. Nastąpiło to dopiero około połowy XVIII w. Od tego czasu ilość zabytków epigraficznych szybko wzrasta, przy czym, jak już wspomnieliśmy, większość z nich znajdujemy w skupiskach zamieszkałych przez środowisko oficerów wojsk Rzeczypospolitej, takich Studzianka, Lebedziew, Kruszyniany, Bohoniki na Podlasiu, Winksznupie, Bazary i Rejze na Litwie.

Rozciągnięcie zwyczaju wykonywania inskrypcji nagrobnych na wszystkie warstwy ludności tatarskiej i jej skupiska na Kresach nastąpiło jednak później, w XIX wieku, zwłaszcza w jego drugiej połowie. Dopiero w odniesieniu do tego okresu możemy mówić o możliwym oddziaływaniu na fakt i częstotliwość wykonywania inskrypcji nagrobnych przez Tatarów analogicznych zwyczajów otoczenia chrześcijańskiego (wśród którego do początku XIX w. z uwagi na brak stałych mogił ziemnych epigrafika nagrobna ograniczała się do wnętrza kościoła). W ostatnich dekadach XIX stulecia, wraz z rozwinięciem się chrześcijańskich i żydowskich warsztatów kamieniarskich wykonujących masowo nagrobki, ilość mogił tatarskich oznakowanych epigraficznie wzrosła do stopnia porównywalnego z cmentarzami ludności chrześcijańskiej. W pierwszych dziesięcioleciach XX w. brak inskrypcji stał się już odstępstwem od reguły.

Opisany powyżej proces należy postrzegać w kontekście ogólnomuzułmańskiej normy religijnoprawnej (przypisywanej sunnie Muhammada), zalecającej zachowywanie anonimowości grobu i powstrzymywanie się od upamiętniania zmarłego poprzez wznoszenie zdobionych nagrobków lub grobowców. W jej myśl dopuszczalne jest umieszczenie na kamieniu nagrobnym formuły wyznania wiary, szahady. Norma ta w historii kultury muzulmańskiej niemal od jej początku nie była jednak respektowana. Liczne i bogate epitafia arabskie zachowały się już z II-III wieku hidżry. Kolejne stulecia przyniosły rozwój nie tylko muzulmańskiej epigrafiki nagrobnej, ale też sztuki i architektury sepulkralnej. Niemniej jednak na wielu wiejskich obszarach, choćby Anatolii, do niedawna jeszcze utrzymywała się tradycyjna forma grobu, otoczonego polnymi lub góorskimi kamieniami, z większymi kamieniami u głowy i w nogach bez napisów. Świadomość zalecenia, aby unikać ostentacyjnego ozdabiania grobu, nadal utrzymuje się wśród Tatarów polsko-litewskich, wśród których niekiedy wciąż można spotkać tradycyjne formy mogił (obłożonej polnymi kamieniami), mimo powszechnego aprobowania wzorców otoczenia niemuzułmańskiego.

Najprawdopodobniej taką właśnie praktykę, tzn. braku upamiętniania zmarłego inskrypcją nagrobną, przynieśli tatarscy imigranci ze Złotej Ordy do Wielkiego Księstwa Litewskiego w XIV-XV w. (choć nie musiała ona mieć uzasadnienia w wyżej opisanej normie religijnej). Kontrastowała ona przy tym z rozwiniętymi zwyczajami epigraficznymi i bogatymi formami sepulkralnym elit państwa osmańskiego, z którymi Tatarzy z Litwy mieszały styczność co najmniej od XVI wieku. Wprowadzanie przez Tatarów napisów nagrobnych, zwłaszcza od momentu, gdy w coraz częściej wykonywanych inskrypcjach zaczęli oni posługiwać się łacinką i językiem polskim, należy odczytywać jako odchodzenie od tego elementu własnej kultury tradycyjnej, jakim był bezimienny grób. Jak powiedziano, zjawisko to wolno wiązać ze środowiskiem oficerów wojsk dawnej Rzeczypospolitej.

Mizar w Studziance należy do cmentarzy, w których częstotliwość upamiętniania zmarłego napisem nagrobnym była wyjątkowo duża. Jak już była mowa, z okresu do końca XVIII wieku wykryliśmy aż 32 nagrobki datowane – co jest ilością nie spotykaną na innych mizarach. Dla porównania, to około dwa razy więcej niż na bogatych epigraficznie mizarach w Kruszyńnianach lub Winksznupiu. Świadczy to o większej niż gdzie indziej intensywności rozwijania się w środowisku Studzianki praktyki wykonywania napisów nagrobnych. Przy tym częstotliwość oznakowywania mogił inskrypcjami na mizarze w Studziance będzie stopniowo wzrastać.

Dzięki zachowanym księgom parafialnym możemy tę częstotliwość w przybliżeniu ustalić. I tak, w pierwszych latach, do których dysponujemy źródłami archiwalnymi (1798-1815) inskrypcje wykonywano na ponad 25% mogił (23 inskrypcje w Studziance + 1 w Lebedziewie przy 90 odnotowanych zgonach), przy czym proporcje te należy skorygować biorąc pod uwagę fakt, iż większość zarejestrowanych zgonów dotyczyła małych dzieci, których w tamtym czasie z reguły nie upamiętniano napisem, a ponadto niektórzy zmarli zostali pochowani na pobliskim mizarze w Lebedziewie. Podobnie było w następnych piętnastu latach (1816-1830; 23 inskrypcje w Studziance + 2 w Lebedziewie przy 93 zgonach). Od tego momentu zaczynamy obserwować wyraźny wzrost częstotliwości wykonywania inskrypcji. W latach 1831-1845 jest to ok. 38% (27 inskrypcji w Studziance + 5 w Lebedziewie przy 77 zgonach), zaś w połowie XIX w. (lata 1846-1854) już 70%. W tym okresie mniej jest zgonów dzieci, a przy tym zwyczaj upamiętniania rozciąga

się również na nie. W przypadku dorosłych wykonywanie inskrypcji nagrobnej stało się w tym czasie normą.

4. Stosowanie pisma arabskiego na tle uwarunkowań edukacyjnych

Cechą charakterystyczną inskrypcji nagrobnych Tatarów polsko-litewskich było jednoczesne stosowanie w inskrypcji różnych systemów pisma. Podstawowymi systemami był alfabet arabski i łacinka. W XIX w. doszła do tego cyrylica. O ile łacinka i cyrylica wiązały się z konkretnym językiem – polskim i rosyjskim – to alfabetem arabskim zapisywano teksty w trzech językach: arabskim, tureckim i polskim. Dla każdego z nich stosowano inną odmianę tego alfabetu, dostosowaną do właściwości fonologii danego języka. W odniesieniu do ostatniego z wymienionych języków stosowano odmianę stworzoną w środowisku tatarskim w Rzeczypospolitej w XVI-XVII w.; zapisywano nią przede wszystkim teksty religijne w języku białoruskim, północno-kresowej dialekcie języka polskiego lub często przejściowych gwarach polsko-białoruskich,⁶ poza tym była ona wykorzystywana jako pismo w komunikacji wewnętrznej, choć zabytków tego rodzaju zachowało się bardzo mało (Jankowski 2003). W języku inskrypcji nagrobnych zapisanym tą odmianą pisma na niektórych mizarach pojawiały się obok języka polskiego elementy białoruszczyzny, jednak w znacznie mniejszym ilości, niż to miało miejsce w piśmiennictwie religijnym.

Należy pamiętać, że języki miejscowe, białoruski i polski, były językami komunikacji wewnątrz społeczności tatarskiej już od XVI-XVII wieku. Znajomość języka arabskiego była udziałem pojedynczych jednostek wykształconych religijnie; nieco szerszy mógł być zasięg znajomości elementów języka tureckiego lub tatarskiego, od XVII wieku jednak były to języki nabywane wtórnie (Drozd 1999c: 30–39). W przypadku Tatarów parafii studziańskiej można spodziewać się, że z uwagi na służbę niektórych oficerów na pograniczu polsko-tureckim (np. w pułku komendy generała Bielaka) lub związki rodzinne z Tatarami

⁶ A.K. Antonowicz, *Bielorusskije tieksty pisannyje arabskim pis'mom i ich grafiko—orfograficzeskaja sistiema*, Wydawn. Uniw. Wil, Wilno 1968; Cz. Łapicz, *Kitab Tatarów litewsko-polskich. (Paleografia. Grafia. Język)*, Wydawn. UMK, Toruń 1986; A. Drozd, *Zastosowanie pisma arabskiego do zapisu tekstów polskich (zarys historyczny)*, w: M.M. Dziekan (red.), *Plenas Arabum domos*, Inst. Orientalistyczny UW, Warszawa 1994, s. 75–93.

służącymi w armii osmańskiej w rejonie Chocimia (por. porucznik Jana Bazarewski zm. 1850 r., inskrypcja nr 129), mogły pojawiać się jednostki o pewnych kompetencjach w zakresie języka tureckiego. Ślady tego możemy uchwycić w niektórych inskrypcjach. Trudno jednak stwierdzić, czy miało to jakiś związek z charakterystyczną cechą epigrafiki ze Studzianki polegającą na większej niż na innych mizarach obecności pisma arabskiego we wczesnym okresie (do ok. 1820 r.).

Dla właściwego zinterpretowania faktu zastosowania takiego czy innego systemu pisma w inskrypcjach należy wziąć pod uwagę poziom i rodzaj edukacji wśród społeczności tatarskiej. Jak wynika z przeprowadzonych przez nas badań cmentarzy tatarskich, w różnych ośrodkach osadniczych, w odniesieniu do wieku XIX (czyli okresu, w którym zwyczaj identyfikowania grobu poprzez wykonanie napisu rozpowszechnił się na wszystkich poziomach społeczności tatarskiej) zachodzi korelacja między statusem społecznym danej wspólnoty lokalnej a stopniem wykorzystywania pisma arabskiego w inskrypcjach (przy czym korelacja ta jest złożona, powiązana z różnymi czynnikami lokalnymi, takimi jak wpływy sąsiednich ośrodków tatarskich, dawnością lokalnej wspólnoty, przynależnością etniczno-wyznaniową miejscowej ludności niemuzułmańskiej, wreszcie chronologią powstania cmentarza i jego funkcjonowania). Inny mianowicie był stopień korzystania z alfabetu arabskiego w parafiach rzemieślniczo-ogrodniczych, formujących się od schyłku wieku XVIII i w następnym stuleciu (np. Władze, Miadzioł, Dokszyce, Kopył, Kleck, Lachowicze, Słonim), inny zaś w ośrodkach dawnego osadnictwa wojskowo-rolniczego, czy to w zaściankach, takich jak Niemież, Sorok Tatary, Łowczyce, Orda, Osmołowo, czy to w rejonach występowania średniego ziemiaństwa tatarskiego (Dowbuciszki, Łostaje, Studzianka). Z reguły wśród tej pierwszej kategorii ludności, usytuowanej najniżej w hierarchii społecznej Tatarów, inskrypcje pismem arabskim były bardziej rozbudowane, a inne systemy pisma pojawiały się często co najwyżej w postaci cyfr przy zapisie daty. Z kolei wśród zamożniejszej warstwy Tatarów obecność alfabetu arabskiego w XIX w. została zredukowana do formuły konfesyjnej (zwykle szahady), wykonywanej najczęściej wraz z całym nagrobkiem przez nietatarskich kamieniarzy. Nie ulega wątpliwości, że tendencje te wiązały się z różnym stopniem gotowości do asymilowania się z otoczeniem niemuzułmańskim – procesy asymilacyjne silniejsze były wśród warstw o wyższym statusie ekonomicznym i edukacyjnym.

Poza powyższym czynnikiem, mającym źródło w sferze aksjologii – ukazującym z jednej strony stopień przywiązania do kultury tradycyjnej i odrębności religijno-etnicznej, z drugiej zaś poziom identyfikowania się z systemem wartości otoczenia niemuzułmańskiego – obecność pisma arabskiego w inskrypcjach była powiązana z czynnikiem funkcjonalnym, tj. zrozumiałością komunikatu inskrypcji dla zamierzonego kręgu odbiorców – ten zaś czynnik był konsekwencją rodzaju i poziomu wykształcenia.

Jak pokazuje przytoczony na wstępie niniejszej pracy fragment ze *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego* opisujący społeczność Studzianki, przypuszczalnie odnoszący się do okresu nie późniejszego niż połowa XIX w., zamożniejsi, którzy mają *dosyć znaczne folwarki, dzieci do szkół posyłają*.⁷ O ile w tym czasie dostępne już było szkolnictwo publiczne (państwowe), to nie mamy danych, z jakiego rodzaju edukacji korzystały wcześniejsze pokolenia Tatarów. Księgi parafialne Studzianki w kontekście ustaleń na temat stanu piśmienności Tatarów w wieku XVI-XVII⁸ pokazują, że miejscowi tatarscy ziemianie i oficerowie nie posługiwali się już podpisami alfabetem arabskim, stosowanymi wcześniej w rozbudowanej formie (wskazującej na pewne kompetencje ich użytkowników w zakresie języka tureckiego lub nawet tatarskiego). Choć nie ulega wątpliwości, że potrafili się posługiwać tym alfabetem, to podpisy (przynajmniej na dokumentach metrykalnych) składali w XIX w. wyłącznie łacinką. Uderzająca jest przy tym archaiczna forma – bliższa XVI-XVII-wiecznej włoskiej kancelareski niż francuskiego pisma kursywnego upowszechnionego w XVIII w., także w szkolnictwie polskim – w przypadku szeregu bardziej wyrobionych podpisów składanych jeszcze w XIX w. przez osoby urodzone w 2 połowie XVIII w. (np. porucznika Abrahama Azulewicz, dziedzica i wójta Studzianki zm. 1852 r., zob. inskrypcja nr 135). Być może edukacja wewnątrz wspólnoty tatarskiej, mająca co do zasady charakter religijny, w owym czasie obejmowała także naukę pisania i czytania łacinki.

Zarazem istniała pewna ilość osób „pisać nieumiejących”, które w księgach metrykalnych Studzianki w 1 połowie XIX w. jako podpis

⁷ *Słownik geograficzny*, dz.cyt., t. XI, s. 496.

⁸ Por. A. Zakrzewski, *Niektóre aspekty położenia kulturalnego Tatarów litewskich w XVI-XVIII w.*, w: E. Feliksiak (red.), *Wilno – Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur*, Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza, Białystok 1992, s.107-128.

stawiały znak trzech kółek. Przynajmniej pewna część z nich musiała władać alfabetem arabskim. Stopień przyswojenia tego systemu pisma musiał być w Studziance niemały. Pokazuje to szereg inskrypcji z ostatniej ćwierci XVIII w. i początku następnego stulecia reprezentujących dobry poziom kaligrafii arabskiej.

Alfabet arabski wykorzystywany był w inskrypcjach do zapisu części identyfikującej zmarłego do pierwszych dziesięcioleci XIX wieku, przy czym zaczął być stopniowo wypierany przez łacinkę od ok. 1805 r. Po 1820 r. obecność alfabetu arabskiego została ograniczona do formuły konfesyjnej (szahady) lub innych stałych formuł modlitewnych, które nie niosły treści informacyjnych.

5. Wybór systemu pisma w kontekście ideowym. Inskrypcje w Studziance a demonstracja przynależności wyznaniowej

Biorąc pod uwagę omówiony powyżej status edukacyjny miejscowej społeczności tatarskiej – wystarczająco wysoki dla odbioru komunikatu epigraficznego zapisanego łacinką – sposób zapisu inskrypcji w Studziance z wczesnego okresu (od 1772 r. do początku XIX stulecia) rzuca światło na zagadnienie motywacji posługiwania się w inskrypcjach pismem arabskim. W okresie tym mianowicie część informacyjna formularza inskrypcyjnego w Studziance zapisywana była regularnie dwoma systemami: do identyfikacji zmarłego (tzn. imienia i nazwiska oraz ewentualnej rangi oficerskiej) używano alfabetu arabskiego, zaś datę śmierci opisywano z użyciem łacinki. Schemat taki był możliwy tylko w przypadku, gdy odbiorca informacji zapisanej na nagrobku posługiwał się obydwoma systemami pisma. W efekcie, większość inskrypcji nagrobnej wykonana była alfabetem arabskim.

Powstaje pytanie, który z obu alfabetów był dla miejscowych Tatarów systemem podstawowym i z jakich względów na kilkadziesiąt lat utrzymała się taka postać inskrypcji? Warto nadmienić, że co prawda system zapisywania części identyfikacyjnej i datacyjnej dwoma alfabetami nie był ograniczony do Studzianki, to jednak w większości inskrypcji tatarskich z 2 połowy XVIII wieku na innych mizarach całą część informacyjną – imię i nazwisko zmarłego, jego ewentualny stopień oficerski i datę śmierci zapisywano wyłącznie łacinką, a użycie alfabetu arabskiego ograniczało się do szahady (co jest zrozumiałe w świetle konstatacji, iż czynnikiem inspirującym Tatarów do wystawiania nagrobków z napisami mogła być obyczajowość polskiej szlach-

ty XVIII w. dbałej o podkreślanie pozycji swoich rodów w obszarze zwyczajów sepulkralnych). Pod tym względem Studzianka w sposób wyraźny odbiega od innych skupisk tatarskich.

Próbując odpowiedzieć na pierwsze z powyższych pytań, należy zwrócić uwagę na jakość liternictwa arabskiego na nagrobkach. Świadczy ona, iż alfabetem tym posługiwano się dość sprawnie, a przynajmniej że istniały jednostki korzystające z tekstów pismem arabskim i swobodnie używające tego pisma. Sądząc po udanych próbach kompozycji kaligraficznych (por. inskrypcje nr 16, 51), osoby takie musiały mieć styczność z wytworami piśmiennictwa osmańskiego, o ile nawet nie tekstami epigraficznymi. Z drugiej strony dokumenty archiwalne, jak była mowa, świadczą o dobrym opanowaniu przez wielu Tatarów pisma łacińskiego (i języka polskiego w piśmie).⁹ Zapewne mamy więc do czynienia ze społecznością korzystającą w owym czasie na co dzień z obu systemów pisma. Nie ulega jednak wątpliwości, iż łacinka była systemem powoli wypierającym alfabet arabski z życia codziennego Tatarów w miarę postępowania procesów asymilacyjnych. Dobitym tego przejawem będzie okres drugiej i trzeciej ćwierci XIX w., gdy ze znacznej części nagrobków w Studziance pismo arabskie zniknie całkowicie (na innych będzie obecne tylko w funkcji ograniczonej do formuł religijnych, nie jako nośnik informacji).

W tym kontekście wolno oceniać fakt posługiwania się alfabetem arabskim do zapisu imienia i nazwiska zmarłego w inskrypcjach nagrobnych jako przejaw długotrwałego podtrzymywania tego elementu kultury tradycyjnej, identyfikowanej z wyznaniem – swoistą deklaracją przynależności wyznaniowej. Widać jednocześnie, że inskrypcja nagrobna w tym okresie nie była adresowana do „obcego” (chrześcijanina), lecz do członków własnej społeczności.

Dla pełnego obrazu należy dodać, że w formularzu inskrypcyjnym Studzianki w omawianym okresie lat 1772-ok.1820 posługiwano się zaczerpniętą z osmańskiej epigrafiki nagrobnej – a prawie nieznaną na innych mizarach – formułą *marḥūm* (ar. ‘obdarzony miłosierdziem’,

⁹ Czynne posługiwanie się polszczyzną w piśmie jest z pewnością wskazaniem na status edukacyjny i okolicznością znaczącą wobec faktu, iż wewnętrzne piśmiennictwo tatarskie alfabetem arabskim reprezentowało różne warianty gwar przejściowych białorusko-polskich, a język polski traktowany był przez Tatarów jako mowa o wyższym statusie. W zestawieniu języków arabskiego i tureckiego przy dokonywaniu przekładów tekstów liturgicznych polszczyzna była odpowiednikiem dla tego pierwszego, zaś białoruszczyzna dla drugiego.

zmarły), która poprzedzała imię zmarłego i otwierała część identyfikacyjną. Jej obecność niewątpliwie podkreślała muzułmański charakter inskrypcji.

Z używaniem pisma arabskiego do identyfikacji zmarłego szło w parze posługiwanie się muzułmańskimi wariantami imion zmarłych. Inskrypcje ze Studzianki konfrontowane z księgami metrykalnymi znakomicie ilustrują funkcjonujące (do dziś) wśród Tatarów polsko-litewskich zjawisko podwójnego imiennictwa. Na użytek wewnętrzny posługiwano się muzułmańskimi wariantami imion, zaś na zewnątrz polskimi (chrześcijańskimi), np. *Jan/Jachja*, *Józef/Jusuf*, *Marianna/Merjema* itd. Jeżeli stosowano zapis alfabetem arabskim, regułą było podanie imienia w wariantie muzułmańskim, i odwrotnie (odstępstwa od tej reguły były rzadkie, np. inskrypcje nr 22, 42). Cecha ta dodatkowo wyróżnia zwyczaj epigraficzny, który ukształtował się w Studziance po 1772 r., od innych mizarów.

Na tle rysującego się tu obrazu swoistego epigraficznego konserwatyzmu wspólnoty studziańskiej uderzające jest nagłe odejście od pisma arabskiego poczynając od lat 20-tych XIX stulecia, gdy pojawiła się znaczna ilość nagrobków zapisywanych wyłącznie łacinką. W latach 1822–1840 tendencja ta występuje z największą intensywnością (ok. 75% inskrypcji z tego okresu wykonano bez użycia alfabetu arabskiego). Później nieco słabnie – w latach 1841–1856 częstotliwość takich inskrypcji spada do ok. 50%, a w latach 1857–1872 do ok. 25%. Na nagrobki wraca wówczas liternictwo arabskie, lecz tylko w postaci szahady. Co należy podkreślić, nagrobki omawianym okresie (po 1822 r.) w wielu przypadkach nie nosiły żadnej oznaki przynależności wyznaniowej (dopiero od lat 40. XIX w. zaczął pojawiać się na nich niekiedy półksiężyc). Nie należy tego jednak uznawać za przejaw indyferentyzmu religijnego, a raczej silnej identyfikacji z otoczeniem polskim – znamienny jest moment pojawienia się tego rodzaju inskrypcji, tj. okres Królestwa Polskiego i później, gdy w napisach nagrobnych i dokumentach archiwalnych silnie podkreślana jest przynależność do „byłych wojsk polskich”, a niektórzy miejscowi Tatarzy mają za sobą udział w epopei napoleońskiej lub powstaniu listopadowym. Nagrobki tego rodzaju są przy tym oczywistym rezultatem postępującej asymilacji kulturowej, która z czasem zakończy się zniknięciem społeczności muzułmańskiej.

Cechą charakterystyczną dla Studzianki jeśli chodzi o alfabet

(a w tym wypadku też język) na tle innych cmentarzy tatarskich jest niemal zupełny brak cyrylicy i języka rosyjskiego. Dla porównania, na nieodległym mizarze w Lebedziewie jedyne napisy nagrobne na pomnikach z początku XX w. są w języku rosyjskim (pomijając arabskie formuły religijne). Na mizarach w Bohonikach i Kruszynianach język rosyjski wszedł do regularnego użycia w ostatnich dekadach XIX w. (co prawda obie te miejscowości znajdowały się w granicach zaboru rosyjskiego, nie Kongresówki, jak Studzianka i Lebedziew). Wydaje się, że tę odporność na rusyfikację w sferze upamiętniania zmarłych wolno uzasadniać ponownie silniejszą niż gdzie indziej identyfikacją z polskim otoczeniem społecznym.

6. Forma, zdobnictwo i wykonawstwo nagrobków

Mizar w Studziance wyróżnia się konsekwentnie zachowywaną, tradycyjną formą kamieni nagrobnych. Znajduje się na nim zaledwie kilka nagrobków z piaskowca lub polerowanego granitu wykonanych w warsztatach kamieniarskich na przełomie XIX/XX wieku (por. nagrobki nr 218, 219, 222, 225, 229, 232, 236).

Mogły oznakowywano dwoma kamieniami, zachodnim (u głowy) i nieco mniejszym wschodnim (u nóg). Wykorzystywano w tym celu materiał polny – granit polodowcowy. Napis umieszczano zawsze na zachodnim licu kamienia zachodniego. Cechą wyróżniającą mizar w Studziance było wykonywanie pewnych części inskrypcji także na bokach kamienia, a niekiedy na kamieniu wschodnim.

Pole inskrypcji, o ile nie było ukształtowane naturalnie, uzyskiwano poprzez rozbicie kamienia i ewentualnie usunięcie większych nierówności. Od najwcześniejszego okresu, w wielu przypadkach zauważalne jest dążenie do nadania kamieniowi symetrycznej formy steli zwieńczonej łukiem, dwuspadowo, trapezoidalnej lub prostokątnej (zob. nagrobki nr 1, 2, 5, 12, 14, 15, 16, 21, 23, 24, 34, 51, 52, 54, 65, 66, 67, 69 i in.). W kilku przypadkach widać jeszcze dalej posuniętą obróbkę kamienia poprzez dłutowanie szpicem powierzchni pod inskrypcję (zob. nagrobek Zofii Jozefowiczowej z 1815 r. – inskrypcja nr 54).¹⁰ Taka metoda przygotowywania kamienia nagrobnego była kontynuowana przez cały wiek XIX. Dopiero w ostatniej ćwierci tego stulecia i na początku pojawiło się nieco stel obrobionych w większym stopniu, mają-

¹⁰ Cenne spostrzeżenia na temat technologii obróbki kamieni zawdzięczam panu prof. Januszowi Smazie z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

cych postać grubej płyty zakończonej łukiem, o wygładzonym dłutem (ale nie polerowanym) polu inskrypcji (zob. nagrobki nr 199, 211, 228, 238, 240).

Napisy z wczesnego okresu wyróżniają się często głęboko i szeroko wykutymi liniami liter, same litery mają duże rozmiary. Taki sposób wykonania wymagał wprawy i odpowiednich narzędzi – ich autorem nie mógł być okazjonalny wykonawca. Późniejsze inskrypcje są delikatniej wykuwane, linie liter są cieńsze i płytsze.

Liternictwo inskrypcji w Studziance stoi często na dobrym poziomie. Jeśli chodzi o inskrypcje alfabetem arabskim z wczesnego okresu (1772-ok.1820 r.), to zwraca uwagę swobodne i płynne prowadzenie linii liter, dostosowywanie ich do kształtu i rozmiarów pola inskrypcji, umiejętne wznoszenie linii tekstu w razie potrzeby, dobrze zachowane proporcje. Większość inskrypcji arabskich ujawnia dbałość o formę kaligraficzną. Zazwyczaj odpowiadają one kanonowi stylu *nashī* (tur. *nesih*). W przypadku nagrobka Mustafy Aleksandrowicza (nr 16, kamień zachodni) wyraźne są inspiracje epigraficznym stylem *muḥaqqaq*. Autor tej inskrypcji niewątpliwie miał styczność ze środowiskiem osmańskim. W serii inskrypcji pismem arabskim z końca XVIII daje się zauważyć powtarzalność „ręki”. Prawdopodobnie mamy do czynienia z osobą regularnie przygotowującą napisy nagrobne. Wzorcem tej serii jest nagrobek generała Józefa Bielaka zm. 1794 r. (nr 19). Można do niej zaliczyć m.in. inskrypcje nr 6, 9, 13, 18, 22, 23, 24, 26, 29 i być może jeszcze inne – dokładne ustalenie dorobku epigraficznego tego autora wymaga jeszcze dokładniejszej analizy. Zważywszy, że rozpoczyna się ona od nagrobka otwierającego okres regularnego wykonywania inskrypcji nagrobnych (tj. od 1785 r.; inskrypcja nr 6) być może temu właśnie autorowi należy przypisywać rozwinięcie tradycji epigraficznej w Studziance. W niektórych przypadkach napisy przygotowywane były przez „jednorazowych” autorów, działających najwyraźniej na własny tylko użytek. Z reguły tekst pismem arabskim nie był wokalizowany, z wyjątkiem znaku podwojenia (wydłużenia artykulacji) spółgłoski *šadda*. Niekiedy wokalizowano imiona i nazwiska zmarłych. Stosowano przy tym reguły zapisu tekstów polskich alfabetem arabskim.

Nasuwa się w tym miejscu pytanie, które stale towarzyszy naszym pracom, o wykonawcę inskrypcji. Czy był nim Tatar, czy też miejscowy kamieniarz. Na chwilę obecną, przy braku dostatecznych informacji źródłowych, odpowiedź byłaby przedwczesna. Można dziś jedynie

stwierdzić, że wykonanie znacznej części inskrypcji było dziełem osób pracujących w kamieniu nie w sposób okazjonalny, lecz raczej regularnie. Sugerowałoby to kamieniarzy nietatarskich, aczkolwiek w XVIII wieku znanych jest bardzo mało wytworów epigraficznych ze środowiska chrześcijańskiego porównywalnych do napisów z tatarskich cmentarzy. Jeśli chodzi o z kolei wykonawców żydowskich, niewątpliwie wprawionych w inskrypcjach nagrobnych na takim samym materiale, jak na mizarach (tj. zebranych z pól granicze polodowcowym), to nie dysponujemy wykonanymi przez nich napisami łacinką, które dawałyby możliwość analiz porównawczych. W każdym wypadku, jeśli by przyjąć, że bezpośrednim wykonawcą był kamieniarz nietatarski, to nie ma żadnych wątpliwości, że przeważnie (w przypadku starannych kaligraficznie napisów ze Studzianki) musiał on ściśle współdziałać z tatarskim autorem napisu. W praktyce musiałoby to polegać zapewne na naniesieniu (farbą olejną lub podobnym materiałem) tekstu na pole inskrypcji. Wykluczamy w większości przypadków, aby nietatarski kamieniarz odtwarzał wzorzec dostępny mu w inny sposób (co stało się zwykłą praktyką ok. sto lat później).

Należy zaznaczyć, że większość inskrypcji zapisanych pismem arabskim w Studziance miała również partie zapisane łacinką. Brak jest podstaw, aby zakładać, iż wykonywały je różne osoby. Przy tym zwyczaj wykonawstwo obydwóch rodzajów tekstu utrzymywało się na analogicznym poziomie – przy dobrej jakości kaligrafii arabskiej również tekst łacinką cechował się starannością i umiejętnym wykonaniem (por. np. nagrobek generała Bielaka, nr 19; zdarzały się i odstępstwa od tej reguły, por. np. inskrypcja nr 69).

W odniesieniu inskrypcji z okresu 1772–ok. 1820 r. tekst łacinką zwykle zapisywany był minuskułą kursywną. Liternictwo łacińskie z tego okresu nierzadko reprezentuje cechy kursywy francuskiej w odmianie stosowanej w Polsce w drugiej połowie XVIII w. (por. np. inskrypcje nr 19, 37, 65). Oczywiście, pewna część napisów z tego okresu nie ma cech stylowych, wykonana jest bez wprawy, nawet nieudolnie (por. inskrypcje nr 4, 7, 43, 53, 69, 70).

Od lat 20. XIX w., a ściślej od 1823 r., inskrypcje zaczęto przeważnie wykonywać nowym krojem liter, majuskułą z szeryfami. Nie ulega wątpliwości, iż w tym czasie radykalnie zmienia się krąg wykonawców napisów nagrobnych ze Studzianki. Dominują inskrypcje bez użycia alfabetu arabskiego. Jeżeli jednak takie się pojawiają, to nadal cechuje

je zazwyczaj dobry poziom kaligrafii arabskiej – formuły arabskie nie są biernie odtwarzane przez nietatarskiego kamieniarza, lecz wychodzą spod ręki tatarskich użytkowników sprawnie posługujących się tym alfabetem. I tym razem jakość liternictwa łacińskiego idzie zazwyczaj w parze z analogicznym poziomem liternictwem arabskim (por. inskrypcje nr 79, 80, 83, 103, 105, 108, 112). Ta okoliczność stawia pod znakiem zapytania nasuwającą się sugestię, iż dominacja napisów łacinką to dowód na nietatarskie wykonawstwo nagrobków z tego okresu (tj. po 1823 r.). W porównaniu do innych mizarów tatarskich, jakość liternictwa i wykonawstwa napisów łacinką zwłaszcza z drugiej-trzeciej ćwierci XIX w. jest wyraźnie wyższa. Cechuje je regularność, zwartość tekstu, duży rozmiar liter, wyraźne kucie – wszystko to wymaga sprawności warsztatowej i znacznego nakładu pracy. Konsekwencja i spójność napisów, od lat dwudziestych XIX w. aż do końca tego stulecia, pozwalają wręcz mówić o „stylu studziańskim”, odróżnialnym przynajmniej na tle cmentarzy Tatarów. Trzeba przy tym zaznaczyć, że analogicznie wykonane kamienie nagrobne występują na cmentarzach chrześcijańskich w niewielkiej ilości. Jeżeli szukać wykonawców nagrobków tatarskich poza społecznością muzułmańską, trzeba brać pod uwagę także kamieniarzy żydowskich.

Dopiero na przełomie XIX i XX w. daje się zauważyć nieznaczne obniżenie jakości inskrypcji. Wraca sporadycznie minuskuła kursywna (por. inskrypcje nr 237, 238). Pojawia się więcej naruszeń norm ortografii i gramatyki polskiej. W zapisie formuły szahady powielane są charakterystyczne błędy, świadczące o obniżeniu sprawności posługiwania się pismem arabskim wśród Tatarów, a być może także o tym, iż formuła ta była już w tym czasie biernie odtwarzana przez kamieniarzy nietatarskich. Wciąż jednak jest ona zapisywana w sposób bardziej naturalny niż na nagrobkach wykonywanych w miejskich pracowniach kamieniarskich (por. inskrypcje nr 222, 229). Nagrobek Macieja Lisowskiego z 1927 r. (nr 240), zamykający dzieje Studzianki jako czynnej nekropolii, ozdobiony jest kompozycją kaligraficzną z formułą basmali, naśladującą kompozycje popularne w krajach muzułmańskich, utrzymaną w stylu pisma *tulū* (tur. *sülüs*) – to jedyny tego rodzaju w Studziance przypadek zapożyczania kaligraficznych wzorców wschodnich, z którymi Tatarzy stykali się w formie druków lub litografii sprowadzanych w XIX/XX w. z Turcji lub Kazania. Kompozycje kaligraficzne pochodzące z tych źródeł zazwyczaj jednak były umieszczane na

nagrobkach z polerowanego granitu wykonywanych w pracowniach kamieniarskich, kamień nagrobny Macieja Lisowskiego utrzymany jest zaś w typie wykonawstwa tradycyjnym dla Studzianki.

Wartość epigraficzną mizaru w Studziance na tle innych cmentarzy tatarskich podnosi obecność dwóch nagrobków kobiecych wyróżniających się kompozycjami zdobniczymi. Nagrobki te pochodzą z początku XIX w. i były przez nas już kilkakrotnie publikowane.¹¹ Zachodni kamień nagrobny Elżbiety Azulewiczowej zm. 1814 r. (inskrypcja nr 51) ma zestaw tekstów i inwokacji arabskich wpisanych w motywy architektoniczne – tonda umieszczone na tle sterczyn (minaretów?) oraz w ich arkadową podstawę. Analogiczna dekoracja znajduje się na nagrobku kobiecym w Łostajach w powiecie oszmiańskim (Ajsza Achmatowiczowa, zm. 1812 r.). Dekorowanie kamieni nagrobnych motywami architektonicznymi (uproszczonymi, schematycznymi rysunkami minaretów i kopuł, reprezentującymi motyw miasta), występowało na niektórych mizarach małomiasteczkowych parafii rzemieślniczych (głównie Miadzioł). Jednak taka kompozycja, jak na omawianym nagrobku, poza Łostajami nie pojawiła się. Z kolei drugi nagrobek, Zofii Jozefowiczowej zm. 1815 r. (inskrypcja nr 54) ozdobiony jest prostym ornamentem z rozety i nachodzących na siebie łuków, umieszczonym powyżej pola inskrypcji. Nie ma on kontynuacji w zdobnictwie nagrobków na innych mizarach. Nietypowy element urozmaicający formę kamienia nagrobnego znajduje się na nagrobku Samuela Azulewicza z 1814 r. (nr 52). W środku pola inskrypcji pozostawiono małe trójkątne pole w formie reliefu, na którym umieszczono formułę wprowadzającą identyfikację zmarłego: *Tu leży*.

Badania nagrobków w Studziance potwierdziły śladową obecność powłok malarskich, którymi pokrywano albo całe pole inskrypcji, łącznie z napisem (być może kontrastowanym przy pomocy innego koloru), albo same linie liter. Wykryte barwy to zieleń lub malachit i błękit. Kolory te występowały także na innych mizarach tatarskich (oprócz nich także ruda minia). Zwyczaj malowania nagrobków praktykowany jest współcześnie na niektórych mizarach małomiasteczkowych na Białorusi (np. Iwie). Wypełnianie linii liter farbą miało nie tylko walor dekoracyjny, ale przede wszystkim funkcjonalny – pozwalało uczytel-

¹¹ A. Drozd i in., *Meczety i cmentarze*, dz.cyt., s. 91-92, il. 185, 187; A. Drozd, *Język arabski w epigrafice*, dz.cyt., s. 119; tenże, *Decoration in the Culture*, dz.cyt., s. 277, 280.

nić inskrypcję, która bez tego mogła być nierzadko nieczytelna dla odbiorcy.

Omawiając formę nagrobków należy na koniec wspomnieć elemencie emblematycznym, jakim był półksiężyc (ar. *hilāl*). Od drugiej połowy XIX w. stał się on regularnym składnikiem nagrobka tatarskiego, będąc utożsamianym z symbolem religijnym, służącym mającym identyfikacji (czy raczej deklaracji) przynależności wyznaniowej zmarłego. Taką funkcję półksiężyc przyjął także na cmentarzach wielu innych nacji muzułmańskich, zwłaszcza w Europie. Obecność tego emblematu jest czynnikiem datującym mogiły niedatowane. W przypadku Studzianki półksiężyc pojawił się wcześniej niż na innych cmentarzach. Na omówionej wcześniej dekoracji architektonicznej z nagrobka Elżbiety Azulewiczowej z 1814 r. nie pełni jeszcze takiej, identyfikującej roli w sposób jednoznaczny (aczkolwiek rozeta umieszczona ponad środkową sterczyną na tym nagrobku tworzy wyraźną kompozycję ze środkowym półksiężycem, już wówczas funkcjonującą na osmańskich chorągwiach wojskowych). Jako symbol przynależności religijnej zmarłego można już odczytywać półksiężyc na nagrobkach Zuzanny Tupalskiej zm. 1834 r. (inskrpcja nr 89) i Jakuba Aleksandrowicza zm. 1841 r. (inskrpcja nr 103). Ma on tu jeszcze pozostałość elementu architektonicznego – uproszczoną sterczynę opartą na poziomej linii. (Podobną formę ma jeszcze nagrobek Józefa Mickiewicza z 1852 r. – inskrpcja nr 136.)

Po 1841 r. półksiężyc w roli symbolu przynależności wyznaniowej zaczyna być na studziańskim mizarze umieszczany nieregularnie, zarówno na nagrobkach z liternictwem wyłącznie łacińskim, jak i na tych, na których pojawiają się formuły arabskie. Występuje odąd na ok. 25% nagrobków, przy czym zauważyć można fale szczególnej popularności tego emblematu w latach 1844-1848 (ok. 60%) oraz w latach 1868-1884 (ok. 65%). Półksiężyc występuje zarówno bez gwiazdy (ten wariant częstszy jest od lat sześćdziesiątych XIX w.), jak i z gwiazdą – jedną, dwiema lub trzema (ten wariant przeważa na przełomie XIX/XX w.). Należy zauważyć znaczną wariantywność kompozycji gwiazd z półksiężycem na nagrobkach w Studziance. Gwiazdy mają formę promienistych rozetek lub kółek z rozchodzącymi się promieniami. Umieszczone są obok, naokoło lub powyżej półksiężyca w różnych konfiguracjach.

Oprócz tego na nagrobkach pojawiają się podobne elementy em-

blematyczne – dwie gwiazdy Dawida znane w muzułmańskiej emblematyce magicznej jako *pieczęć Salomona* (tur. *mühr-ü Süleyman* – inskrypcja nr 108), krzyż kawalerski lub gwiazda (inskrpcja nr 94), rozeta gwiaździsta na kamieniu wschodnim (oprócz niej na kamieniu zachodnim występuje z półksiężyc z trzema gwiazdami – inskrypcja nr 206), ponadto dwa niedatowane kamienie bez inskrypcji – jeden z kołem, drugi z rozetą gwiaździstą – zob. kamienie bez inskrypcji b. i c.)

7. Nietypowe rozmieszczenie inskrypcji

Mizar w Studziance wyróżnia się częstym odstępowaniem od klasycznego usytuowania inskrypcji na licu kamienia zachodniego. Polega to (a) na rozdzielaniu inskrypcji na obydwa kamienie (zachodni i wschodni – inskrypcje „dwukamiennie”) lub (b) na umieszczaniu części inskrypcji na powierzchniach bocznych lub na odwrociu kamienia zachodniego. Odnotowaliśmy po jedenaście przypadków z każdej grupy, co daje 9% wszystkich inskrypcji na mizarze. Dla porównania, nagrobki „dwukamiennie” w podobnej ilości występują tylko na mizarze w Winksznupiu¹² – pochodzą one z wcześniejszego okresu, niż w Studziance (tj. z lat 1777–1830). Na innych mizarach pojawiają głównie w pierwszej ćwierci XIX w. i w mniejszych ilościach (po kilka w Osmołowie i Łostajach, pojedyncze w Ordzie, Lebieżewie, Rejżach-Bielawszczyźnie, Kruszynianach). Jeśli chodzi o rozmieszczanie inskrypcji na różnych stronach kamienia, to zwyczaj ten jest jeszcze rzadszy. Zaledwie pojedyncze przykłady można spotkać w Lebieżewie, Kruszynianach, Łostajach, Miadziole.

W przeciwieństwie do wymienionych mizarów, większość nagrobków „dwukamiennych” w Studziance wykonywano w latach 60-tych i 70-tych XIX w. Kamień zachodni przeznaczano przeważnie na identyfikację zmarłego i ewentualnie szahadę, zaś kamień wschodni na datę (por. inskrypcje nr 94, 174, 179, 193, 201). Identyfikację podawano w postaci właściwej dla Studzianki w tymokresie, tj. pismem łacińskim, z danymi dodatkowymi, głównie funkcjami, orderami, majątkiem ziemskim. Podobnie data – podana była zwykle w postaci pełnej, czasem z formułą „zmarł”, pismem łacińskim. Odbiega to od zespołu nagrobków „dwukamiennych” z Winksznupia, w przypadku których na kamieniu zachodnim zapisywano z reguły samą tylko szahadę, zaś na

¹² A. Drozd i in., *Meczety i cmentarze*, dz.cyt., s. 81–82.

kamieniu wschodnim umieszczano identyfikację zmarłego (nierzadko w formie samych tylko inicjałów imienia i nazwiska) wraz z datą.

Jeśli chodzi o umieszczanie fragmentów inskrypcji poza jej głównym polem (zachodnim licem kamienia), to z reguły dotyczyło to datowania. Datę w takich wypadkach zapisywano na jednym z boków kamienia. Nagrobki tego rodzaju pojawiały się w latach 1791–1805 (nr 14, 15, 23, 29, 31, 40) i ponownie w latach 1840–1876 (105, 110, 161, 182, 205). Nietypowy na ich tle jest nagrobek nr 131, w którym część identyfikacyjna znajduje się na licu zachodnim, zaś szahada na licu wschodnim kamienia zachodniego. Na nagrobkach nr 15 i 23 z lat 90-tych XVIII w. tekst z datą zapisano na boku kamienia w układzie pionowym (podobnie jak postąpiono z epitafium wierszowanym na nagrobku Ajszy Tupalskiej zm. 1796 r. z Lebie dziewa¹³). Poza tymi przypadkami tekst na boku zapisywano poziomo.

8. Formularz inskrypcyjny

Wczesne inskrypcje ze Studzianki (tj. okresu 1772–ok. 1820 r.) mieszczą się w ogólnym typie formularza inskrypcyjnego stosowanego na nagrobkach tatarskich. Składał się on z dwóch podstawowych części: konfesyjnej i informacyjnej. Ta pierwsza obejmowała deklarację wiary – przede wszystkim formułę szahady, niekiedy inne formuły religijne (inwokacje, fragmenty z Koranu). Druga obejmowała identyfikację zmarłego i (nie zawsze) określenie daty śmierci. Na niektórych mizarach wprowadzano trzecią część – modlitewną, obejmującą prośbę o zbawienie lub modlitwę. W przypadku Studzianki takie przypadki są sporadyczne. Co ciekawe jednak, pojawia się wśród nich naśladownictwo analogicznych formuł z cmentarzy polskich (por. inskrypcje nr 212, 240). W Studziance ponadto pojawia się jeden z dwóch przykładów epitafium wierszowanego w języku polskim na mizarach tatarskich (inskr ypcja nr 22). Drugim jest wspomniany już nagrobek Ajszy Tupalskiej z Lebie dziewa (1796 r.).

8.1. Formuły konfesyjne i modlitewne

Formuły mające za cel deklarację wiary (przynależności wyznaniowej zmarłego) z reguły były w języku arabskim. Podstawową formułą w epitafiach Tatarów polsko-litewskich była szahada. Zaznaczyć należy, że choć była ona tekstem najbardziej zalecanym przez doktry-

¹³ Tamże, s. 93, il. 190.

nę prawa muzułmańskiego dla oznakowania grobu, to została zupełnie wyparta w niektórych rejonach świata muzułmańskiego z tej roli przez inne formuły. Odnosi się to zwłaszcza do epigrafiki nagrobnej w państwie osmańskim, z którego w pierwszej kolejności spodziewać by się można oddziaływania na zwyczaje Tatarów polsko-litewskich. Tak jednak nie było – epigrafika tatarska w Rzeczypospolitej w niewielkim tylko stopniu ujawnia ślady związków ze zwyczajem osmańskim (wpływy osmańskie ujawniają się na niektórych mizarach, najsilniej w Słonimiu, skąd zaczerpnięto wzorzec dla nagrobka imamowej Zofii Bajraszewskiej zm. 1872 r. – inskrypcja nr 196).

a) Szahada (ar. *šahāda*): *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad rasūlu 'llāhi* (ar. 'Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg, Muhammad jest posłańcem Boga.') była podstawowym, a zwykle jedynym tekstem arabskim, na nagrobkach ze Studzianki. Jest to typowa sytuacja dla okresu drugiej połowy XVIII w., gdy epigrafika nagrobna rozpowszechniała się wśród wyższej warstwy ludności tatarskiej, natomiast w okresie późniejszym stało się cechą odróżniającą skupiska drobnoziemiańskie lub zaściankowe (Studzianka, Rejże, Winksznupie, Bohoniki, Kruszyniany) od małomiasteczkowych parafii rzemieślniczo-ogrodniczych (jak Miadzioł, Uzda, Kopył, Mir, Lachowicze, Słonim i in.), powstających od schyłku XVIII w. i po pewnym czasie rozwijających swoje własne zwyczaje epigraficzne o znacznie bogatszych formach orientalnych.

W przypadku Studzianki znamienne są dwa zjawiska. Pierwsze to niemal zupełny brak nagrobków oznakowywanych samą tylko szahadą (por. inskrypcja nr 33). Nagrobki takie są dosyć częste na innych mizarach, np. w Kruszynianach i Bohonikach; datować je należy na drugą połowę XVIII w. lub początek następnego stulecia. Wykazują inną tendencję kulturową niż nagrobki z tego okresu eksponujące pozycję społeczną zmarłego. Ich bezpośrednim komunikatem niewątpliwie jest deklaracja pobożności.

Drugie zjawisko znamienne dla Studzianki, to kilkakrotnie już podkreślane przez nas zniknięcie szahady (i jakichkolwiek innych oznak przynależności wyznaniowej) z licznych nagrobków po 1823 r. Do roku 1822 szahada umieszczana jest prawie bez wyjątku. W późniejszym okresie, tj. w latach 1822-1836, szahada jest niemal nieobecna (inskrpcje w całości wykonywane są wówczas pismem łacińskim). W okresie następnym, tj. do początku lat 70-tych XIX w. szahada powraca na nagrobki – częstotliwość jej występowania wynosi ok. 50-60%. Później, tj.

w ostatniej ćwierci XIX w. i początku XX w., znów staje się niemal stałym składnikiem inskrypcji. Powtarzające się zestawy błędów w zapisie tej formuły świadczą o słabnącej znajomości pisma arabskiego i ogólnie osłabieniu kultury religijnej wśród miejscowych Tatarów. Z wyjątkiem kilku, nietypowych, przypadków oraz współwystępowania z formułą *marḥūm* w XVIII/XIX w. jest na inskrypcjach jedynym orientalnym tekstem formulicznym, tzn. nie występuje w połączeniu z innymi formułami.

Na nagrobkach w Studziance regułą od lat 80 tych XVIII w. było umieszczanie najpierw szahady, po niej informacji identyfikującej zmarłego. Przed szahadą co najwyżej umieszczano w niektórych przypadkach datę śmierci.

b) Formuła *marḥūm* (ar. 'obdarzony miłosierdziem') to peryfraza oznaczająca zmarłego, mająca formę ar. imiesłowu biernego I klasy dla rdzenia *r ḥ m*, niosącego znaczenie miłosierdzia, litości, zmiłowania, o wyraźnej konotacji eschatologicznej (por. dwa spośród 99 *najpiękniejszych imion Boga* z formuły basmali: *ar-Raḥmān ar-Raḥīm* – ar. 'Miłosierny, Litościwy', tłumaczone przez Tatarów polsko-litewskich w tefsировym przekładzie Koranu z 1686 r. jako 'Łaskawy, Miłosierdny'). Jej funkcją jest wprowadzenie informacji o zmarłym (zob. niżej), jednak w tym wypadku omawiamy ją wraz z innymi muzułmańskimi formułami religijnymi. Występowała ona powszechnie w osmańskiej epigrafice nagrobnej przed imieniem zmarłego, zazwyczaj w parze z imiesłowem *maḡfūm*: *al-marḥūm wa-'l-maḡfūr* (ar. 'obdarzony miłosierdziem i przebaczeniem'). Nie rozpowszechniła się wśród Tatarów poza Studzianką. W Studziance z kolei stała się regularnym elementem formularza inskrypcyjnego w latach 1772–1820 – występuje na 27 nagrobkach z tego okresu (inskrpcje nr 2, 14, 16, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 34, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 55, 56, 57, 59, 67). W latach 1791–1817 stanowiło to ok. 55% nagrobków.

Mimo że obecność tej formuły powinna być oceniana jako ślad kontaktu ze środowiskiem pogranicza polsko-tureckiego, to do nagrobków studziańskich wyraz ten trafia z postaci niezgodnej z ortografią arabską – *marḥum*, tzn. bez litery *wāw* oddającej długą samogłoskę [*ā*]. Jedynie na nagrobku Mustafy Aleksandrowicza (inskrpcja nr 16) z 1786 r. oraz na czterech późniejszych nagrobkach z lata 1801–1810 (inskrpcje nr 36, 38, 44, 45) stosuje się formę poprawną. O braku bezpośredniego już kontaktu ze środowiskiem osmańskim i językiem arabskim może

świadczyć brak różnicowania rodzaju gramatycznego odpowiednio do płci osoby zmarłej. Formę *marḥūm* / *marḥum* mającą postać rodzaju męskiego stosowano tak dla mężczyzn, jak i kobiet, podczas gdy na nagrobkach kobiecych powinna być uzupełniona o przyrostek rodzaju żeńskiego *-at*, graficznie wyrażany znakiem *tā' marbūta* i realizowany także w języku osmańskim.

Co ciekawe, po 1805 r. formuła ta pojawia się w przejściowym, hybrydalnym połączeniu z imieniem i nazwiskiem zmarłego zapisanym pismem łańskim (zob. inskrypcje nr 39, 47, 56, 59). Być może jest to świadectwo utraty rozumienia jej znaczenia.

c) Inne formuły orientalne występowały w Studziance sporadycznie. Jedyną formułą powtarzalną, konkurencyjną dla szahady jest apostrof *yā Allāh* (ar. 'o, Boże!'). Kilkakrotnie pojawia się zamiast szahady w okresie między 1856 r. do I wojny światowej (inskrpcje nr 156, 163, 180, 190, 208, 233, 239). Poza Studzianką wstępuje ona w XIX w. na mizarach w Kruszyńnianach, Bohonikach, Nowogródku, Iwiiu, Sorok Tatarach.

W jednym przypadku (1906 r.) pojawia się pełna wersja tej formuły, nawiązującą do koncepcji ideowej zawartej w szahadzie i powszechnie stosowaną w epigrafice muzułmańskiej, w tym tatarskiej (już na najstarszych nagrobkach z XVII w. w Sorok Tatarach, Rejżach, Kruszyńnianach [?]): *yā Allāhu yā Muḥammadu* (ar. 'O, Boże! O, Muhammadzie!'; inskrypcja nr 234).

Kilka nagrobków ze Studzianki reprezentuje formuły nietypowe, nie mające kontynuacji w Studziance. Występują w nich następujące formuły:

– *al-Fātiḥa* (ar. 'Otwierająca') – tytuł 1. sury Koranu, należącej do zestawu podstawowych modlitw muzułmańskich, m.in. odmawianych przy grobie; umieszczenie jej na nagrobku można interpretować jako wezwanie do recytacji tej w intencji zmarłego (inskrpcja nr 16);

– *a'ūdū* (ar. 'Uciekam się...') – incipit popularnej arabskiej formuły ochronnej *ta'awwud* – *a'ūdū bi-llāhi min aš-šayṭāni 'r-raḡīmi* (ar. 'Uciekam się do Boga od szatana ukamienowanego'; inskrypcja nr 35);

– *bismi 'llāhi* (ar. 'W imię Boga...') – incipit *basmali* (podstawowej muzułmańskiej formuły inwokacyjnej) – *bismi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīmi* (ar. 'W imię Boga miłosiernego, litościwego!'; inskrypcja nr 35);

– pełna formuła *basmali* (*bismi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīmi* – ar. 'W imię Boga miłosiernego, litościwego!'; inskrypcje nr 51, 240);

– *ṣāhib wa-mālik* (ar. 'Pan i właściciel') – w epigrafice muzułmańskiej (w tym osmańskiej) formuła ta stosowana była w inskrypcjach własnościowych; posłużenie się nią na nagrobku mogło wynikać z braku dostatecznej znajomości języka arabskiego lub osmańskiego i mylnej interpretacji jej jako formuły laudacyjnej, podkreślającej pozycję zmarłego (inskrpcja nr 31);

– *yā Allāh Muḥammad, Abū Bekkīr, 'Umar, 'Utmān, 'Alī, Ḥasan, Ḥussayn* – inwokacja do Boga (ar.'o, Boże!') oraz imiona Muhammada, kalifów sprawiedliwych Abu Bakra, Umara, Usmana, Alego i jego synów, Hasana i Husejna, w funkcji apostrofów do tych postaci, wpisane w kompozycję zdobniczą na nagrobku (inskrpcja nr 51);

– *Allāh rahmet* (tur. – 'Boże zmiłowanie') – modlitewna formuła turecka stosowana m.in. w epigrafice osmańskiej zwykle jako zamknięcie epitafium (inskrpcja nr 53);

– *huwa 'l-ḥallāqu fī 'l-bāqī* (powinno być: *huwa 'l-ḥallāqu wa-'l-bāqī* – ar. 'On jest Stworzycielem i jest Wieczny') – formuła inicjalna w zniekształconej postaci przejęta z osmańskiej epigrafiki nagrobnej, w tudziance reprezentowana w jednostkowej inskrypcji imamowej Zofii Bajraszewskiej zm. 1872 r. wraz z całym formularzem inskrypcyjnym typowym dla mizaru w Słonimiu, skąd pochodziła zmarła (i gdzie być może został wykonany sam nagrobek; zob. inskrpcja nr 196); formuła ta (w takiej samej zepsutej postaci) pojawiała się na innych mizarach tatarskich: w Nowogródku, Łowczycach, Niekraszuńcach, Krużynianach;

– *falān falānuḡ* (tur. 'ktoś [syn/córka] kogoś') – blankiet formuły identyfikującej zmarłego przyjęty na niektórych mizarach (np. w Słonimiu) jako składnik samej formuły; zastosowany w Studziance w inskrypcji nr 196 (zob. wyżej) wraz z całym formularzem inskrypcyjnym ze Słonimia, skąd pochodziła zmarła;

– *rūḥīna al-fātiḥa* (tur. 'za duszę N. Al-Fatiha') – turecka formuła modlitewna wzywająca do odmówienia w intencji zmarłego pierwszej sury Koranu Al-Fatiha, przejęta z epigrafiki osmańskiej w XIX w. na kilku mizarach tatarskich (m.in. Słonim; inskrpcja nr 196).

d) Teksty modlitewne w języku polskim pojawiają się na mizarze w Studziance jednostkowo, stanowią jednak ewenement na tle nagrobnej epigrafiki tatarskiej na Kresach – mimo podlegania jej wpływom chrześcijańskim – i z tego względu warte są uwagi.

– *Dobrych musiulman proszę o selam* – formuła zamykająca inskrypcję, zawiera prośbę o modlitwę w intencji zmarłej; w praktyce Tatarów polsko-litewskich jest „dawanie sielamu” (z tur. *selam vermek* – ‘pozdrawiać [muzułmańskim pozdrowieniem *selam aleyküm*]’), tj. odmawianie przy grobie modlitwy opartej na frazie *as-salām ‘alaykum* (ar. ‘pokój z wami /z tobą’); formuła ta nie ma kontynuacji na nagrobkach tatarskich, jest oczywistą kalką polskich formuł z cmentarzy katolickich (np. „*Proszę o Zdrowaś Maryjo / o Pozdrowienie Anielskie*”) (nagrobek Heleny Miśkiewiczowej zm. 1882 r.; inskrypcja nr 212);

– *Wieczny pokój racz mu dać Panie* – modyfikacja początkowej frazy katolickiej modlitwy za zmarłych *Wieczny odpoczynek...*, stanowi świadectwo daleko posuniętej asymilacji kulturowej społeczności tatarskiej Studzianki, niejako symbolicznie zamykające jej dzieje (nagrobek Macieja Lisowskiego zm. 1927 r.; inskrypcja nr 240).

Prośba *Boże uspokój duszę jego* (inskrpcja nr 236) nie jest formułą typową, lecz wiąże się z konkretnym zmarłym, którego dusza – wg wierzeń krewnych i sąsiadów – błąkała się po śmierci.

8.2. Formuły części informacyjnej

Zawartość części informacyjnej w inskrypcjach tatarskich w rozwiniętej postaci obejmuje cztery elementy: (a) formułę wprowadzającą, (b) identyfikację zmarłego, (c) formułę informującą o śmierci, wprowadzającą datowanie, (d) określenie datę śmierci. Taki skład formułarza dotyczy inskrypcji w języku polskim (niezależnie od tego, jakim alfabetem zapisywanych, arabskim czy łacińskim). W przypadku, jeżeli zmarłego określano przy pomocy form muzułmańskich (arabskich lub tureckich konstrukcji patronimicznych), zazwyczaj brak było formuły wprowadzającej, aczkolwiek w epigrafice osmańskiej taką rolę odgrywała omówiona wcześniej formuła *marḥūm* (ar. ‘obdarzony miłosierdziem’), stosowana w Studziance przed 1820 r.

a) Formuła wprowadzająca identyfikację zmarłego. W przypadku Studzianki brak jest regularnego stosowania formuły inicjalnej. Przeważają inskrypcje bez tego rodzaju formuł. Jeżeli się pojawiają, przeważnie powtarzają wywodzącą się z łacińskiej epigrafiki (z formuły *Hic iacet* – łac. ‘tu leży’) polską formułę *Tu leży* w kilku wariantach:

– *Tu leży* – inskrypcje nr 51, 52, 91, 92, 119 (należy zauważyć stosunkowo szybkie przyjęcie polskiego wzorca – tj. ok. 1814 r., gdy na-

grobki na cmentarzach polskich były jeszcze nieliczne);

- *Tu spoczywa* – inskrypcje nr 97; 152; 228;
- *Tu spoczywają zwłoki* – inskrypcje nr 136; 207; 211; 218, 222.

Innym oczywistym zapożyczeniem z nagrobków polskich jest abrewiacja poprzedzająca oznaczenie zmarłego:

- *ś[więtej] p[amięci]* – inskrypcja nr 218 (nie dotyczy zmarłego, lecz jego przodka, o którym wspomina się w inskrypcji), 240.

Ponadto charakter inicjalny mają formuły mające postać komunikatu informującego o śmierci:

- *Zeszła z tego świata* – inskrypcja nr 4;
- *Zmarł* – inskrypcja nr 132 (wyraz ten zamyka inskrypcję, następuje po nazwisku zmarłego, nie ma więc charakteru wprowadzenia daty śmierci).

b) Określenie śmierci (wprowadzające datę). W związku z tym, iż większość inskrypcji w Studziance jest datowana, z dużą częstotliwością pojawiają się formułiczne określenia śmierci służące w celu wprowadzenia daty śmierci. W większości jest to banalne *zmarł*, poczynając od 1823 r. występuje w ok. 40% inskrypcji aż do 1927 r., rzadziej *umarł* (od lat 60. XIX w.). Oprócz tego w drugiej i trzeciej ćwierci XIX w. w pojedynczych inskrypcjach pojawiają się peryfrazy *zeszła*, *zakończył życie*, *żyć przestał*, niekiedy ukazujące wpływ inskrypcji otoczenia polskiego, np. w *Bogu zeszła*.

c) Epitafium wierszowane. Nagrobek Gulsymy N. zm. 1795 r. (inskrpcja nr 22) jest pod kilkoma względami szczególny. Po szahadzie wykonanej tą samą zapewne ręką, co nagrobek generała Józefa Bielaka z 1794 r., następuje dłuższy tekst w całości łacinką – nie zaś alfabetem arabskim, jak w tym czasie było przyjęte. Tekst otwiera fraza *miziar Gulsymy*. W strukturze inskrypcji można odczytywać ją jako informację identyfikującą zmarłą – co jednak zastanawiające, nie wskazuje się nazwiska zmarłej, choć to wówczas zazwyczaj czyniono. Biorąc pod uwagę fakt, iż w dalszej części inskrypcji znajduje się wierszowane epitafium, być może należy interpretować tę wypowiedź jako tytuł jego – nawiązujący do konwencji nagrobka jako odmiany literackiej. W tym miejscu zwrócić trzeba bowiem uwagę na semantykę wyrazu *miziar*. Otóż omawianej inskrypcji autor posługuje się nim w znaczeniu zgodnym z językiem tureckim, a więc jako *grób* (tur. *mezar* < ar. *mazār*), nie zaś w powszechnie przyjętym wśród Tatarów polsko-litewskich znaczeniu *cmentarz*. „Miziar Gulsymy” to być może zatem epitafium „Nagrobek Gulsymy” dedykowane zmarłej.

Jeśli chodzi o sam tekst, to wydaje się, iż jego odczyt wymaga dodatkowych badań z wykorzystaniem odpowiedniego instrumentarium. Dokonana przez nas próba odczytu przyniosła nie do końca jasny dwuwiersz:

Tu nie wypogodzonemy/ w osobie miley moiey zony
został smutny iak naysci<w>/ey/ miendzy idnych po liczony

J: K:

Pochodzenie tekstu nie jest ustalone. Zwraca uwagę nawiązanie do rymu dwuwiersza zamykającego *Tren IX* Jana Kochanowskiego (*Tera- zem nagle z stopniów ostatnich zrzucony/I między insze, jeden z wielu, policzony.*) Oprócz nagrobka Gulsymy ze Studzianki jedyna tatarska inskrypcja z wierszowanym epitafium znajduje się na wspomnianym już nagrobku Ajszy Tupalskiej w nieodległym Lebedziewie z 1796 r. Obydwa te przypadki zapewne są ze sobą powiązane.

9. Identyfikacja zmarłego

Jak już była mowa, sposób identyfikowania osoby zmarłej powiązany jest w pierwszej kolejności z pismem. Zapis pismem arabskim do 1800 r. jest niemal wyłącznym sposobem zapisu imienia i nazwiska zmarłego; dominuje nadal jeszcze do ok. 1810 r. (ok. 70%), od tego momentu gwałtownie spada frekwencja takiego zapisu – jest ona na poziomie 25% w okresie 1811-1820 r. Później taki sposób zapisu pojawia się już tylko dwa razy, w 1832 i 1833 r.

Zmarły identyfikowany jest przeważnie w sposób polski, tzn. imieniem i nazwiskiem, nadto dodatkowymi formami andronimicznymi (identyfikującymi żonę przez osobę męża), patronimicznymi lub wskazaniem stopni oficerskich. Pomijając nagrobek Zofii Bajraszewskiej ze Słonimia z 1872 r. (inskrypcja nr 196) w Studziance brak jest identyfikacji orientalnych, tj. konstrukcji z *ibn/bint* (ar. 'syn/córka') lub *oğlı/qız* (tur. 'syn/córka'), spotykanych na innych mizarach tatarskich jeszcze w XIX w. (także tych związanych ze środowiskiem drobnego ziemiaństwa). Natomiast w kilku inskrypcjach z końca XVIII w. pojawia się identyfikacja ograniczona do imienia zmarłego – wydaje się to wyraźnym archaizmem (taki sposób identyfikacji jest charakterystyczny dla wieku XVII); por. inskrypcje nr 2 (Merjema, 1772 r.), nr 22 (Gulsyma, 1795 r. – tu zapis łacinką), nr 26 (Ismail, 1796 r.), nr 28 (Gulsyma, 1797 r.).

Imiona zapisane alfabetem arabskim występują w wariantach muzułmańskich, przy czym w około połowie przypadków mamy do czy-

nienia z formami tych imion zeslawizowanymi:

- *Ajsza* (inskrpcja nr 11, 1787 r., nr 13, 1790 r.,),
- *Alej* (inskrpcja nr 3, 1783 r.),
- *Asyja* (inskrpcja nr 23, 1796 r.),
- *Gulsyma* (inskrpcja nr 28, 1797 r.),
- *Iljas* (inskrpcja nr 46, 1810 r.),
- *Ismuil* (inskrpcja nr 36, 1801 r.),
- *Merjema* (inskrpcje nr 2, 1772 r., nr 34, b.d., nr 41, 1805 r., nr 55, 1815 r., nr 57, 1817 r.),
- *Razyja* (inskrpcja nr 1, 1772 r.),
- *Ziejniepa* (inskrpcja nr 38, 1802 r., nr 63, 1819 r.),
- *Ziuhra* (inskrpcja nr 32, 1799 r.),

W pozostałych przypadkach imiona muzułmańskie zapisywano zgodnie z arabską ortografią lub ze zmianami, które nie miały odzwierciedlenia w wymowie (np. Fatma, Halima, Ismail).

Podwójny zapis identyfikacji zmarłego w inskrpcji – tzn. pismem łacińskim i arabskim – wystąpił tylko trzykrotnie: inskrpcje nr 45 (tu imię zmarłej zapisano pismem arabskim w wariacie polskim: *Elżbietą*), nr 196 i nr 202. Fakt podwójnego imiennictwa ujawnił się natomiast przy konfrontowaniu inskrpcji z wpisami w księgach metrykalnych parafii w Studziance. Konfrontacja ta dostarcza nader ciekawego materiału dla badań nad imiennictwem Tatarów, a także dla badań genealogicznych i historycznych, prostując szereg błędnych ustaleń i ujawniając nieznane dotąd fakty. Co znamienne, warianty muzułmańskie imion były umieszczane na nagrobkach nie tylko we wczesnym okresie, gdy do zapisu imion stosowano alfabet arabski, ale także później, gdy używano do tego już łacinki.

Jeśli chodzi o system podwójnego imiennictwa, na podstawie materiału inskrpcyjnego i archiwalnego ze Studzianki możemy wskazać następujące pary wariantywnych imion (muzułmańskich i polskich):

- Ali* – *Aleksander* (inskrpcja nr 84),
- Amina* – *Amelia* (inskrpcja nr 107),
- Fatyma* – *Felicjanna* (inskrpcja nr 121),
- Gulsyma* (lub *Gulsema*) – *Kunegunda* (inskrpcje nr 65, nr 140),
- Ibrahim* – *Abraham* (inskrpcje nr 12, nr 31),
- Iljas* – *Eljasz* (inskrpcja nr 46),
- Ismail* – *Samuel* (inskrpcje nr 49, nr 67)

Ismuil – Samuel (inskrypcja nr 36),

Jachja – Jan (inskrypcja nr 14),

Jusuf – Józef (inskrypcja nr 19),

Merjema – Marianna (inskrypcja nr 57),

Mikiail – Michał (inskrypcja nr 30; tu nasz odczyt brzmienia wariantu muzułmańskiego domniemany, albowiem imię takie nigdy nie pojawiło się w muzułmańskim wariantie zapisane łacinką),

Rukieja – Ruksolanna (inskrypcja nr 147),

Ziejniepa – Zofia (inskrypcje nr 38, nr 63, nr 83),

Ziuhra – Zuzanna (inskrypcja nr 32).

Niezmiernie istotnym elementem systemu identyfikacji zmarłego w przypadku mizaru w Studziance było przywołanie okoliczności określających pozycję społeczną zmarłego. Cmentarz wyróżnia się wielką ilością wskazań tego rodzaju. W pierwszym rzędzie dotyczy to stopni oficerskich – ok. 55 przypadków (tj. ok. 23% inskrypcji zinwentaryzowanych). Inne to: funkcje urzędnicze (7 inskrypcji: *sędzia, radca, so-wietnik, rewizor / strażnik dochodów skarbowych tabacznym*), godności religijne (6 inskrypcji: *imam* - niekiedy łącznie z *urzędnik stanu cywilnego, kolator meczetu*), tytułatury ziemiańsko-rodowej (4 inskrypcje: *z murzów, obywatel*), 4 orderów (4 inskrypcje: *kawaler*), oraz posiadane (aktualnie lub w przeszłości) majątki ziemskie.

Częste (ponad 70 inskrypcji) jest określanie osoby zmarłej poprzez rangi i tytuły osób bliskich – męża lub obu kolejnych mężów, ojca, dziadka, nawet synów, co świadczy o znaczeniu tytułatury oficerskiej, urzędniczej i stanowej jako wyznacznika pozycji społecznej, z którą identyfikowała się rodzina zmarłego. Chociaż tradycja przywoływania w tatarskich inskrypcjach godności oficerskich lub religijnych (zwykle imama) sięga XVII w., to w przypadku Studzianki nastąpiło jednak wyjątkowe wzbogacenie tego zwyczaju poprzez odwoływanie się nie tylko do godności samego zmarłego, ale także jego przodków lub potomków. Niewątpliwie okolicznością decydującą o tym było znaczne (być może większe niż w innych parafiach) nasycenie społeczności przedstawicielami rodzin oficerów wojsk Rzeczypospolitej. Im później, tym częstsze i bardziej rozbudowane są informacje w inskrypcjach o godnościach i rangach. Zwraca uwagę podkreślanie faktu służby (zmarłego lub jego krewnego) w wojskach polskich – co w inskrypcjach ma miejsce od 1838 r. i dotyczy także dokumentów archiwalnych. Zwyczaj ten, zwłaszcza w odniesieniu do napisów nagrobnych, zapewne umo-

tywowany jest etosem tradycji patriotyczno-powstaniowej wykształconym po powstaniu listopadowym. Fakt służby w wojsku polskim jest eksponowany jeszcze wśród generacji potomków oficerów przedrozbiorowych.

Jeśli chodzi o identyfikację poprzez majątek ziemski, to pojawia się ona w 17 inskrypcjach z lat od 1823 do 1885 r. Szczególnie częste było to w latach 1870-1880. Wcześniej byłopraktykowane głównie w kręgu rodziny Bielaków.

- Określenia identyfikujące pozycję społeczną zmarłego:
- chorąży* – inskrypcje nr 69, 101, 112,
 - chorążyna* – inskrypcja nr 184,
 - imam i urzędnik stanu cywilnego gminy studzianskiej* – inskrypcje nr 75, 93,
 - imam i urzędnik stanu cywilnego parafii Studzianka* – inskrypcja nr 191,
 - imam studzianski* – inskrypcja nr 230,
 - imamowa* – inskrypcja nr 196, 223,
 - jenerał* – inskrypcja nr 19,
 - kapitan 40 bataliona* – inskrypcja nr 208,
 - kapitan szaszerów* – inskrypcja nr 194,
 - kapitan wojsk królewskich polskich, kawaler orderu* – inskrypcja nr 161,
 - kapitan wojsk polskich z roku 1830, syn jenerała letnanta z roku 1794, obywatel* – inskrypcja nr 171,
 - kapitanowa wojsk cesarsko rosyjskich* – inskrypcja nr 182,
 - kapitanowa wojsk polskich* – inskrypcje nr 169, 178,
 - kolator meczetu, major od ułanów, wnuk [...] szefa pułku byłych wojsk polskich major* – inskrypcja nr 218,
 - major wojsk cesarsko rosyjskich* – inskrypcja nr 190, 207,
 - major wojsk cesarskich rosyjskich, kawaler orderu św. Władzimierza, św. Stanisława i innych, obywatel* – inskrypcja nr 199,
 - major wojsk polskich* – inskrypcje nr 108,
 - majorowa* – inskrypcje nr 48, 59, 174, 235,
 - majorowa wojsk cesarskich rosyjskich* – inskrypcja nr 193,
 - majorowa wojsk polskich* – inskrypcje nr 147, 159,
 - majorówna* – inskrypcje nr 106,
 - obywatel* – inskrypcja nr 205,
 - obywatel i radca* – inskrypcja nr 203,

*pierwiej [...] generałowa powtornie [...] sędzina pokoju powiatu biel-
skiego* – inskrypcja nr 65,
pierwiej [...] pułkownikowa potym [...] szefowa – inskrypcja nr 92,
podpułkownik – inskrypcja nr 74,
porucznik – inskrypcje nr 31, 47,
porucznik wojsk polskich – inskrypcje nr 135, 189,
*porucznik wojsk byłych polskich kawaler Orderu Św. Stanisława Le-
gyi Honorowej* – inskrypcja nr 129,
porucznikowa – inskrypcja nr 140,
pułkownik – inskrypcje nr 100, 101,
pułkownik pułku ułanów wojsk cesarsko rosyjskich, kawaler orderów
 – inskrypcja nr 168,
radca – inskrypcja nr 188,
rewizor dochodów skarbowych tabaczných – inskrypcja nr 152,
rodziła się z [...]ojca [...]porucznika – inskrypcja nr 131,
rotmistrz – inskrypcje nr 12, 20, 25, 61, 88,
rotmistrz wojsk cesarsko rosyjskich – inskrypcje nr 175, 198,
rotmistrz wojsk cesarsko rosyjskich pułku charkowskiego – inskryp-
 cja nr 124,
rotmistrzowa – inskrypcje nr – 41, 53, 54, 165,
rotmistrzowa wojsk polskich – inskrypcje nr 98, 173,
sędzina – inskrypcje nr 89, 172,
sowiecnik l-y [skrót nierozwiązany] – inskrypcja nr 183,
strażnik – inskrypcja nr 58,
strażnik tabaczných dochodów – inskrypcja nr 224,
syn [...] majora – inskrypcja nr 52,
szefowa – inskrypcja nr 42
szefa [...] żona – inskrypcja nr 42,
z murzów – inskrypcja nr 232,
żona [...] rotmistrza – inskrypcja nr 100.

10. Schemat i sposób określania daty śmierci

Cechą charakterystyczną epigrafiki nagrobnej Tatarów polsko-li-
 tewskich już od najdawniejszych znanych zabytków, jest posługiwanie
 się kalendarzem chrześcijańskim („rzymskim”, jak go niekiedy określali
 Tatarzy) przy określaniu daty śmierci zmarłego. Inskrypcje datowane
 przy użyciu samego tylko kalendarza muzułmańskiego są wyjątkiem
 od tej reguły. Zdarza się częściej współwystępowanie obu systemów

datowania – chrześcijańskiego i muzułmańskiego, przy czym najczęściej przybiera to znamienne postać polegającą na posłużeniu się chrześcijańską datą roczną w połączeniu z muzułmańską datą miesięczną i dzienną (Drozd 2016).

Studzianka zalicza się do tych mizarów, na których w datowaniu posługiwano się niemal wyłącznie kalendarzem chrześcijańskim. Datowanie wg kalendarza muzułmańskiego pojawiło się jednostkowo (inskrpcja nr 10 z 1786 r. nosi dodatkowo datę roczną muzułmańską 1200 r.h.; inskrpcja nr 196 z 1872 r. jest przykładem datowania w sposób mieszany, rok ery chrześcijańskiej, a miesiąc i dzień wg kalendarza muzułmańskiego). Datę śmierci wskazywano albo samą tylko datą roczną zapisaną cyframi europejskimi („arabskimi”) (co będziemy dalej określać jako datowanie niepełne) albo poprzez podanie daty pełnej, tj. roku, miesiąca i dnia – w kilku różnych konfiguracjach. Do oznaczenia miesiąca z reguły nie stosowano cyfr, lecz nazwy (często skrócone). Wyjątkiem były zastosowane kilkukrotnie w XVIII/XIX w. typowe w epigrafice europejskiej abrewiacje łacińskich nazw miesięcy: *7br* = *septembrii* (łac. ‘września’; inskrpcje nr 50, 54, 65), *8br* = *octobrii* (łac. ‘października’; inskrpcje nr 4, 15), *X* = *decembrii* (łac. ‘grudnia’; inskrpcja nr 32). Nie było to zjawisko odosobnione w nagrobnej epigrafice Tatarów polsko-litewskich, podobnie jak i posługiwanie się pełnymi łacińskimi nazwami miesięcy (*januarii* – inskrpcje nr 38, 48, *junii* – inskrpcje nr 22, 43, *julii* – inskrpcja nr 1). Trwało do ok. 1820 r. – od tego czasu używano już tylko polskich nazw miesięcy.

Na najwcześniejszych nagrobkach z pierwszych kilkunastu lat praktyki epigraficznej w Studziance (1772–1785) posługiwano się datowaniem za każdym razem w innym układzie i wariantcie. Od 1785 r. zauważalna staje się już pewna regularność w przyjmowaniu takiego czy innego sposobu datowania, która wraz z innymi elementami inskrypcji świadczy o procesie wyrabiania się praktyki epigraficznej i konkretyzowania zróżnicowanych odmian formularza inskrypcyjnego.

Jeśli chodzi o sposób podawania daty, to w okresie do ok. 1820 r. różnił się on co do kolejności daty w formularzu inskrypcyjnym (na początku lub na końcu inskrypcji), miejsca umieszczania jej na kamieniu (lico lub bok kamienia, kamień wschodni lub zachodni), a także dokładności datowania (datowanie pełne lub ograniczone do daty rocznej).

a) Od połowy lat osiemdziesiątych XVIII wieku, tj. od momentu,

zaczęto stosować formułę wprowadzającą datowanie, informującą o śmierci, najczęściej „Zmarł/Zmarła”. Po ok. 1830 r. stała się ona regularnym składnikiem formularza inskrypcyjnego. W drugiej połowie XIX w. powszechnie przyjął się ostatni z tych wariantów, podobnie jak na nagrobkach ludności polskiej.

Podsumowując, jedną z cech wyróżniających inskrypcje ze Studzianki, zwłaszcza te z wczesnego okresu, tj. do ok. 1820 r., jest ich regularne datowanie. Pomijanie daty było w Studziance sytuacją nietypową, co odróżnia ten mizar od np. Bohonik, gdzie prawdopodobnie w tym okresie praktykowano nadal zwyczaj, znany z mizarów na Litwie z XVII w., upamiętniania zmarłego poprzez podanie samego imienia, lub też imienia i nazwiska bądź formy patronimicznej, bez wskazywania daty śmierci. Dodając do tego niemal zupełny brak nagrobków oznakowanych samą tylko szahadą (których w XVIII/XIX w. było sporo np. w Bohonikach i Kruszynianach) możemy stwierdzić, że inskrypcje nagrobne w Studziance od początku i bez większych wyjątków służyć miały upamiętnieniu osoby zmarłego, tak co do jego tożsamości, jak i co do daty śmierci. Potwierdzenie przynależności religijnej nie było celem dominującym w epigrafice studziańskiej. Wolno w tym widzieć efekt stosunkowo wysokiego statusu społecznego większości członków miejscowej wspólnoty tatarskiej.

Zasady edycji

W publikacji niniejszej posłużyliśmy się większością zasad edycji przyjętych w serii *Katalogu Zabytków Tatarskich* (Drozd et al. 1999, 2000), uznając, iż przeważnie sprawdziły się one dla tak złożonego materiału epigraficznego i paleograficznego, jakim są teksty Tatarów polsko-litewskich. W stosunku do powyższych publikacji wprowadziliśmy pewne modyfikacje, uwzględniając część zasad edytorskich przyjętych dla serii *Corpus Inscriptionum Poloniae*, zawartych w *Instrukcji wydawniczej dla źródeł epigraficznych*, opracowanej w Zakładzie Nauk Pomocniczych i Bibliotekoznawstwa Instytutu Historii Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie (Lublin 1992). Zaznaczyć należy, że *Instrukcja* ta odpowiada tylko w pewnym stopniu potrzebom wydawania inskrypcji Tatarów polsko-litewskich. Podstawową odmiennością, która nakazuje stosować odmienne elementy edytorskie, jest współwystępowanie różnych języków (orientalnych – arabskiego lub tureckiego, i słowiańskich – polskiego lub rosyjskiego; poza Studzianką także innych, np. białoruskiego, litewskiego lub angielskiego), zapisywanych do tego odmiennymi systemami pisma, przede wszystkim łacinką i alfabetem arabskim. Niekiedy obydwa te systemy pisma przeplatają się w ramach jednego segmentu tekstu, zwłaszcza w części datacyjnej. Konieczność zamieszczenia przekładu na język polski wymaga, aby każdy rząd inskrypcji był umieszczony tak jak w oryginale (nie zaś w postaci tekstu *in continuo*, jak w serii *Corpus Inscriptionum Poloniae*), edycja zaś podzielona na dwie kolumny, z lewej tekst inskrypcji, z prawej równolegle przekład na język polski fragmentów zapisanych w językach obcych (arabskim, tureckim, rosyjskim; tak jak w *Katalogu Zabytków Tatarskich*). Model taki wypracowany został w polskich publikacjach epigraficznych dla inskrypcji hebrajskich (np. Wodziński 1996).

Tekst inskrypcji, umieszczony w lewej kolumnie, podajemy w całości łacinką. Z uwagi na współwystępowanie różnych języków i systemów pisma (pamiętając, że język polski zapisywany jest niekiedy alfabetem

w którym stabilizuje się formularz inskrypcyjny Studzianki, inskrypcje otwierała sama tylko data roczna kalendarza chrześcijańskiego (zapisana cyframi). Układ ten dominował przez kilka następnych lat (inskrpcje nr 7, 8, 9, 11, 12, 13), potem zaś pojawiał się obok innych odmian formularza aż do końca drugiej dekady XIX w. Po 1811 r., gdy pismo arabskie zaczęło być już w sposób regularny wypierane przez łacinkę, taki sposób datowania stosuje się tylko w inskrypcjach, w których używa się wyłącznie alfabetu arabskiego (inskrpcje nr 49, 57, 63). Nabierają one w tym czasie już cechy archaiczności.

b) Sporadycznie zdarzało się, że data roczna znajdująca się na początku inskrypcji była uzupełniana datą dzienną i miesięczną umieszczaną na końcu inskrypcji (inskrpcje nr 4, 67).

c) Około 1794 r. data (w wariantach pełnym lub tylko roczna) zaczęła być regularnie umieszczana na końcu inskrypcji (por. inskrpcje nr 6, 10 [tu dodatkowo data roczna wg kalendarza muzułmańskiego na początku inskrypcji], 18, 19, 20, 21, 22 [tu po dacie jeszcze epitafium wierszowane], 27, 28, 32, 36, 37, 38, 39, 41, 42 [tu po dacie uzupełniająca identyfikacja łacinką], 43, 44, 45, 46, 53, 55, 66, 68). Układ ten był kontynuowany w inskrypcjach zapisywanych łacinką

d) Znacznie rzadziej stosowano wariant polegający na umieszczeniu całej (pełnej) daty na początku inskrypcji (przed szahadą). Pojawiał się on falami, ok. 1796 r., ok. 1812 r. i później (por. inskrpcje nr 14, 24, 25, 47, 48, 50, 58, 59, 61). Również i on był kontynuowany w inskrypcjach zapisywanych łacinką.

e) Charakterystyczne dla Studzianki (na tle zwyczajów z innych mizarów tatarskich) było umieszczanie daty (w obu postaciach – pełnej lub niepełnej) poza głównym polem inskrypcji – na boku kamienia (por. inskrpcje nr 15, 23, 29, 31, 40) lub też na kamieniu wschodnim (inskrpcje nr 16, 51, 54).

Jeśli chodzi o okres po ok. 1820 r., gdy inskrypcje zaczęły ulegać „polonizacji” w zakresie systemu pisma (tzn. alfabet arabski był wypierany przez łacinkę), kontynuowano trzy podstawowe układy datowania:

- cała data (pełna) na początku inskrypcji,
- data roczna na początku, zaś dzienna i miesięczna na końcu inskrypcji,
- cała data (pełna) na końcu inskrypcji.

W okresie tym, przy drugim i trzecim z powyższych wariantów,

łacińskim, niekiedy zaś arabskim), nie jest możliwe – przy zachowaniu rozsądnych relacji między celem a metodą edycji – przyjęcie jednolitej techniki edycji. Mianowicie, w odniesieniu do fragmentów zapisanych pismem innym niż łacinka (tj. arabskim lub cyrylicą) stosujemy konwersję na łacinkę, według zasad odpowiadających każdemu z użytych języków:

- dla języka arabskiego – system transkrypcji arabistycznej ISO (z drobnymi modyfikacjami w zakresie zapisu połączeń międzywyrazowych po wypadnięciu hamzy w nagłosie, którą zaznaczamy pionowym apostrofem),

- dla języka tureckiego – system tradycyjnej transkrypcji turkologicznej (tj. z wykorzystaniem znaków transkrypcji arabistycznej, nie zaś alfabetu łacińskiego w odmianie tureckiej, a to ze względu na potrzebę ograniczenia różnic zapisu między przeplatającymi się fragmentami transkrybowanymi z obu języków, których przynależność do jednego lub drugiego języka przy tym nieraz się zaciera z powodu obecności zapożyczeń lub formuł arabskich w tureckich tekstach epigraficznych),

- dla języka polskiego (zapisanego alfabetem arabskim) – system wypracowany przez nas dla edycji zabytków piśmiennictwa kitabowego Tatarów polsko-litewskich, oparty generalnie na zasadach wydawania tekstów staropolskich (typ A) (system transliteracji stosowany przez część badaczy piśmiennictwa kitabowego w wariantcie łacinką [Łapicz 1986; Drozd 1994] lub cyrylicą [Antonowicz 1968] uznajemy za przydatny tylko w miejscach nie dających się odczytać i przetranskrybować),

- dla języka rosyjskiego – system transliteracji przyjęty dla *Katalogu Zabytków Tatarskich* (nawiązujący do ówczesnych zasad Wydawnictwa Naukowego PWN).

Jeśli chodzi o edycję tekstów zapisanych w inskrypcjach łacinką, stosujemy zasady przyjęte dla serii *Corpus Inscriptionum Poloniae* (mające charakter transliteracji, nie transkrypcji), z pewnymi modyfikacjami, głównie w zakresie układu jednostki edytorskiej i rozwiązywania skrótów.

Jeżeli skrócenie w inskrypcji nie jest oznaczone znakiem abrewiacyjnym, rozwiązanie podajemy w nawiasach kwadratowych [], jeżeli zaś skrócenie jest oznaczone takim znakiem, rozwiązanie podajemy w nawiasach zwykłych (), pozostawiając po nawiasie sam znak (o ile jest to kropka, dwukropek lub dwie kreski poziome). Zasady te sto-

sujemy zarówno przy ściągnięciach, jak i obcięciach. W przypadkach skrócenia wyrazu *roku* poprzez ściągnięcie i nadpisanie ostatniej litery nad kreską lub podwójną kreską (jako znakiem abrewiacyjnym), odnotowujemy taką abrewiację w przypisie tekstowym. W przypadkach wątpliwych skrócenia pozostawiamy nierozwiązane.

Skrócenia łacińskich nazw miesięcy przy użyciu cyfr podajemy jak w oryginale, objaśniając je w przypisach tekstowych.

Jeżeli przy liczbie jest podana końcówka deklinacyjna, pozostawiamy taki zapis bez zmian, chyba że sama końcówka jest skrócona – wówczas stosujemy zasady jak dla rozwiązywania skrótów.

Zachowujemy w wydaniu wszelkie właściwości pisowni, z wyjątkiem pisowni łącznej lub rozłącznej, w której przypadku wprowadzamy zasady współczesnej ortografii. Interpunkcji nie modernizujemy. Uwzględniamy w edycji znaki przeniesienia.

Tekst wydajemy zgodnie z czcionką oryginału, majuskulną lub minuskulną. Kursywy nie stosujemy, rezerwując ją tylko do transkrypcji fragmentów zapisanych alfabetem arabskim (zob. niżej). Nie uwzględniamy odmiennego modułu liter, z wyjątkiem wspomnianego wyżej skrócenia wyrazu *roku*.

Uzupełnienia luk w tekście będące wynikiem uszkodzenia kamienia lub omyłki wykonawcy podajemy w nawiasach trójkątnych < >. Takimi nawiasami także zaznaczamy luki w tekście, których nie da się uzupełnić lub miejsca nieodczytane, zaznaczając kropkami prawdopodobną ilość brakujących liter. Przypadki takie objaśniamy w przypisach tekstowych. Błędów pisarskich nie korygujemy, wskazując jedynie w przypisie tekstowym formę właściwą. W przypadku poprawek dokonywanych w oryginale (inskrypcji), podajemy tekst właściwy, zaznaczając poprawkę w przypisie tekstowym.

Poszczególne systemy zapisu w inskrypcji – łacinkę, cyrylicę, alfabet arabski – różnicujemy krojem czcionki, tak jak w *Katalogu Zabytków Tatarskich*. Mianowicie tekst oryginału łacinką oddajemy czcionką dwuelementową prostą (Linux Libertine), tekst transkrybowany z alfabetu arabskiego oddajemy czcionką dwuelementową pochyłą (Linux Libertine), zaś tekst z cyrylicy oddajemy czcionką jednoelementową (Tahoma).

Jako jednostkę edytorską traktujemy inskrypcję każdej mogiły – zarówno na kamieniu zachodnim, jak i wschodnim. W przypadkach rozmieszczenia inskrypcji na dwóch kamieniach tej samej mogiły lub

na różnych stronach jednego kamienia, podział ten uwzględniamy podając bezpośrednio w edycji lokalizację danej części i nadając każdej z nich osobną numerację rzędków. Każdy rząderek oryginału numerujemy liczbą w nawiasie kwadratowym.

Każda jednostka edytorska ma kolejny numer, z zachowaniem porządku chronologicznego (co do zasady jest on oparty na datach śmierci osoby zmarłej, w dwóch przypadkach jedynie, gdy kamień z inskrypcją został wykonany znacznie później, odstąpiliśmy od tego porządku na rzecz przypuszczalnego datowania samego nagrobka – zob. inskrypcje nr 102, 103). Po numerze porządkowym podajemy w nagłówku przypuszczalny czas wykonania inskrypcji (jest to, jak wspomniano, z reguły rok śmierci), a następnie imię i nazwisko zmarłego, datę śmierci oraz wymiary kamienia nagrobnego. Po nagłówku zamieszcza się wydanie inskrypcji według układu wyżej opisanego (poszczególne rzędkie w kolumnie i ponumerowane, w równoległej kolumnie po prawej przekład na język polski fragmentu obcojęzycznego).

Poniżej inskrypcji umieszczamy opis nagrobka i komentarze do inskrypcji. Podajemy tu także numer numer inwentaryzacyjny (zob. niżej) oraz odesłania do literatury, w której inskrypcja była publikowana.

W ostatniej kolejności umieszczamy przypisy tekstowe, będące objaśnieniami do edycji samej inskrypcji. W przypisach tych – dla ich czytelności – stosujemy w całości kursywę dla całego tekstu pochodzącego od nas. Fragmenty z inskrypcji podajemy czcionką prostą, niezależnie od tego, z jakiego alfabetu dokonano ich konwersji.

Każda jednostka edytorska zawiera fotografię inskrypcji. Jeżeli składa się z kilku części (np. na obu kamieniach mogiły), umieszczamy fotografie każdej z nich. Należy zastrzec, że retusze kredą lub węglem wykonane podczas naszych prac na mizarze w Studziance i widoczne na znacznej części fotografii, nie zawsze pokrywają się w pełni z ostatecznym odczytem. Jest on bowiem wynikiem także późniejszych, kilkukrotnych analiz naszego materiału fotograficznego. Nie wszystkie elementy inskrypcji były widoczne podczas pracy w terenie, niektóre ujawniały się dopiero przy znacznych powiększeniach zdjęcia, inne udawało się odczytać po skonfrontowaniu ze źródłami archiwalnymi (głównie informacjami zawartymi we wpisach do ksiąg parafialnych Studzianki).

Kilka kwestii związanych z edycją wymaga dodatkowego wyjaśnienia.

Wymiary kamieni nagrobnych podajemy w następującym układzie: wysokość (mierzona wzdłuż osi pionowej kamienia), szerokość, grubość (mierzona w prostokącie do lica w najgrubszym miejscu kamienia). Oczywiście należy zastrzec, że wymiary w większości przypadków nie są całkowitymi i precyzyjnymi. Jeżeli kamień znajduje się w położeniu stojącym, przyjmujemy największe wymiary odkryte podczas inwentaryzacji – po zakończeniu prac wymiary te mogły ulec zmniejszeniu, jeżeli dolna część lica uległa ponownemu zakryciu. W przypadku kamieni leżących nie zawsze możliwe było określenie grubości, zwłaszcza jeżeli na powierzchni ziemi widoczne było tylko lico kamienia, reszta zaś pozostawała zagłębiona w ziemi. Wreszcie, podawana przez nas grubość kamienia zazwyczaj ma charakter orientacyjny, a to z uwagi na trudność wykonania precyzyjnego pomiaru prostokątnego do lica bez odpowiedniego sprzętu. W kilku przypadkach brak jest wymiarów.

Jeśli chodzi o datowanie inskrypcji – jak powiedziano, z reguły do datowania przyjmowana jest data śmierci, ma to jednak charakter umowny i porządkujący. Rzeczywista data wykonania inskrypcji jest późniejsza. Z reguły nie jest możliwe jej określenie. W niektórych przypadkach jednakże cechy inskrypcji – zawartość formularza, elementy paleograficzne i in., sporadycznie też wskazówki treściowe pozwalają stwierdzić, że wykonanie inskrypcji nastąpiło znacznie później niż data śmierci. W przypadku Studzianki przykładem tego są kamienie nagrobne rotmistrza Aleksandra Azulewicza (zm. 1790 r. – zob. inskrypcja nr 101) i jego żony Felicjanny (zm. 1774 r. – zob. inskrypcja nr 100). W takich przypadkach inskrypcję datujemy wg rzeczywistego czasu jej powstania, określając go z konieczności ze znacznym przybliżeniem.

Gdy mowa o numerze inwentaryzacyjnym, chodzi o indywidualny numer nadany każdemu nagrobkowi podczas prac inwentaryzacyjnych w 2002 r. i wykorzystywany do celów przygotowania niniejszego opracowania. W kilku przypadkach numeru takiego nie nadano (dotyczy to inskrypcji wykrytych w innym czasie). Co do zasady inskrypcje sfotografowane i zbadane w 1999 r. zostały objęte dodatkowo inwentaryzacją w 2002 r., w związku z czym mają nadane numery inwentaryzacyjne.

Złożonym problemem edytorskim w odniesieniu do piśmienniczych zabytków Tatarów polsko-litewskich jest transkrypcja imion i nazwisk.

W niniejszej pracy imiona orientalne dla celów określania zmarłego poza edycją (w komentarzach, indeksach itp.), jeżeli dysponujemy ich

zapisem w alfabecie arabskim, podajemy w brzmieniu najbardziej rozpowszechnionym wśród Tatarów polsko-litewskich i zgodnie pisownią poświadczoną w źródłach zapisywanych łacinką (a więc nie *Aḥmad* lecz *Achmet*, nie *Dāwud* lecz *Dawid*, nie *Maryam* lecz *Merjema*, nie *Muḥammad* lecz *Mechmet*, nie *ʿUṭmān* lecz *Osman*), zachowując przy tym cechy szczególne, o ile są uwidocznione w inskrypcji (a więc *Alej*, nie *Ali*).

W obrębie samej edycji imiona transkrybujemy zgodnie z zasadami pełnej transkrypcji arabistycznej (a więc *Aḥmad*, *ʿUṭmān*, *Yūsuf*), podając jednakże formy polskotatarskie zgodnie z zasadami transkrypcji tekstów polskotatarskich pismem arabskim wówczas, gdy w zapisie w inskrypcji odbiegają od podstawowych form arabskich (np. *ʿAlej* – zamiast *ʿAlī*, *Abu Bekkir* – zamiast *Abū Bakr*, *Ziejniepa* – zamiast *Zaynab*), a także respektując odstępstwa od ortografii arabskiej (np. *Kūḷsum* zamiast *Kuṭūm*), jeżeli zapis imienia w inskrypcji jest bliższy orientalnemu oryginałowi niż brzmieniu wariantu polskotatarskiego (w tym wypadku *Gulsyma* lub *Gulsema*).

W przypadkach, gdy oprócz imienia zapisanego na nagrobku zmarły posługiwał się innym imieniem, znanym z dokumentów, to ostatnie podajemy w nawiasie. Zwykle dotyczy to sytuacji typowego dla Tatarów polsko-litewskich podwójnego imiennictwa – muzułmańskiego (na użytek wewnątrz) i polskiego (na użytek na zewnątrz wspólnoty), gdy w inskrypcji zazwyczaj umieszczano imię muzułmańskie zmarłego, zaś posługiwanie się przez niego imieniem w wariancie polskim poświadczane jest w innych źródłach. Wówczas podajemy imię muzułmańskie zgodne z inskrypcją dodając w nawiasie imię polskie znane z tych źródeł – a więc *Ḥachja* (*Jan*), *Ibrahim* (*Abraham*), *Gulsyma* (*Kunegunda*), *Meriema* (*Marianna*) itd. Wyjątek czynimy dla generała Józefa Bielaka (zm. 1794 r.), wobec którego rażącym byłoby utożsamianie tej sławnej postaci historycznej przy pomocy muzułmańskiego wariantu jego imienia, do tej pory nie znanego badaczom (*Jusuf*).

Jeśli chodzi o imiona polskie i nazwiska rodowe, poza edycją posługujemy się ich brzmieniem przyjętym współcześnie, niezależnie od wariantów fonetycznych, w których występowały w przeszłości (co ma znaczenie w szczególności w przypadku nazwisk kilku rodów, zwłaszcza Azulewicz – Aziulewicz, Józefowicz – Jozefowicz) oraz zasad lub indywidualnych cech historycznej pisowni, jeżeli była ona odmienna od współcześnie przyjętej. W rezultacie na przykład dla nazwiska zapi-

sanego na nagrobku w formie *Dabrowski*, a w akcie zgonu *Dąmbrowski* lub *Dęmbrowski*, stosujemy formę *Dąbrowski*, dla nazwiska zapisywanego w obu rodzajach źródeł jako *Miskiewicz* stosujemy formę *Miśkiewicz*, dla nazwiska zapisanego jako *Kryczynski* – *Kryczyński*, itd.

Opisując formę nagrobka i rozkład inskrypcji uwzględniamy takie cechy szczególne, jak umieszczenie inskrypcji poza licem kamienia (np. na boku lub na górnej powierzchni). Zazwyczaj inskrypcje rozmieszczone w ten sposób stanowią odrębne części tekstu i z tego względu nadajemy im osobną numerację rzędów. To samo dotyczy inskrypcji umieszczanych na kamieniu wschodnim. Jeżeli inskrypcja umieszczona jest w sposób zwykły, tzn. na kamieniu zachodnim od jego zachodniej strony (co dotyczy zdecydowanej większości nagrobków), informacji o tym nie podajemy. Opisujemy wszelkie elementy dekoracji kamieni nagrobnych, a także formę emblematu wyznaniowego – półksiężyca. Ten ostatni reprezentuje w Studziance (bardziej niż na innych mizarach) znaczną wariantywność, a także jest wyznacznikiem chronologizującym wykonanie inskrypcji, co uzasadnia jego opis. Z uwagi na powszechność stosowania jednego rodzaju materiału nagrobka – gładów polnych (różnych rodzajów granitu), informację o materiale podajemy w opisie tylko w takich przypadkach, gdy odbiega ona od tego, a więc w odniesieniu do nagrobków z piaskowca lub polerowanego granitu wykonanych przez zawodowych kamieniarzy.

W odniesieniu do inskrypcji lub ich fragmentów zapisanych alfabetem arabskim, należy zaznaczyć, iż w ogromnej większości nie są one wokalizowane. W przypadku pojawienia się znaków wokalizacyjnych, odnotowujemy to w przypisach tekstowych.

Corpus inscriptionum

1.

1772 r.

Razyja Ułan, zm. 7 lipca 1772 r.

[wys. 89 cm, szer. 82 cm, gr. 27 cm]

Inskrypcja:

[1] *Razyja*[2] *Ułanka*

[3] R[oku] 1772

[4] M(iesiąca): Iuliy¹ 7 D(nia):

Uwagi:

Inskrypcja opublikowana w 1999 r. (Drozd et al. 1999: 90). Odczyt imienia obecnie poprawiony.

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Drozd et al. 1999: 90, il. 178.

¹ Odczyt skrótu nazwy miesiąca niepewny.

Inskrypcja nr 1

2.

1772 r.

Merjema N., zm. 1772 r.

[wys. 47 cm, szer. 46 cm, gr. 11 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] r[oku]¹ 1772 O²[2] *lā ilāha illā 'llāhu*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] *marḥum*³ Merjema C⁴

[4] Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Inskrypcja wyróżnia się dobrą jakością kaligraficzną.

Nr inw. 87.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt niepewny.² Znak niejasny – być może D[nia] zapowiadający datę dzienną, której nie wykonano³ Pisownia niezgodna z ortografią arabską, jak również forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej – powinno być *marḥūma*.⁴ Znak niejasny – analogiczny jak na nagrobku Ismaila N. zm. 1796 r. (zob. inskrypcja nr 26) oraz Gulsymy N. zm. 1797 r. (zob. inskrypcja nr 28); być może rysunek herbowy – półksiężyc zwrócony w prawo, ewentualnie arabska litera č = Czymbajewicz (?).

Inskrypcja nr 2

3.

1783 r.

Alej Asanowicz, zm. 1783 r.

[wys. 60 cm, szer. 50 cm, gr. 27 cm]

Inskrypcja:

[1] 1783¹[2] 'Alej²[3] Asanowicz²

Uwagi:

Inskrypcja wyróżnia się dbałością o formę kaligraficzną oraz pełną wokalizacją zapisu.

Nr inw. 85. Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Data roczna umieszczona na górnej powierzchni kamienia.

² Imię i nazwisko zmarłego w pełni zwokalizowane.

Inskrypcja nr 3

4.

1784 r.

Zofia Adzikicz, zm. 9 października 1784 r.

[wys. 92 cm, szer. 67 cm, gr. ? cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1784

[2] *lā ilāha illā*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[3] *'llāhu Muḥammad rasū<lu>¹*
'llāhi][3] Bóg, Muhammad jest posłańcem
Boga.]

[4] zeszła s Tego

[5] SWI<A>Ta² z<o>fia²

[6] Z chuRamoWicz

[7] ow JaKubowa

[8] ADzikiczowa <9>³[9] Dnia 8brii⁴

Uwagi:

Nagrobek wyróżnia się od innych nagrobków z końca XVIII w. nie tylko zapisaniem całej części informacyjnej (a więc identyfikacji zmarłej, jak i daty) przy użyciu łacinki, ale również zastosowaniem formuły wprowadzającej *Zeszła z tego świata* (pojawiającej się na innych mizarach, lecz w Studziance nie stosowanej).

Kamień przewrócony.

Nr inw. 89.

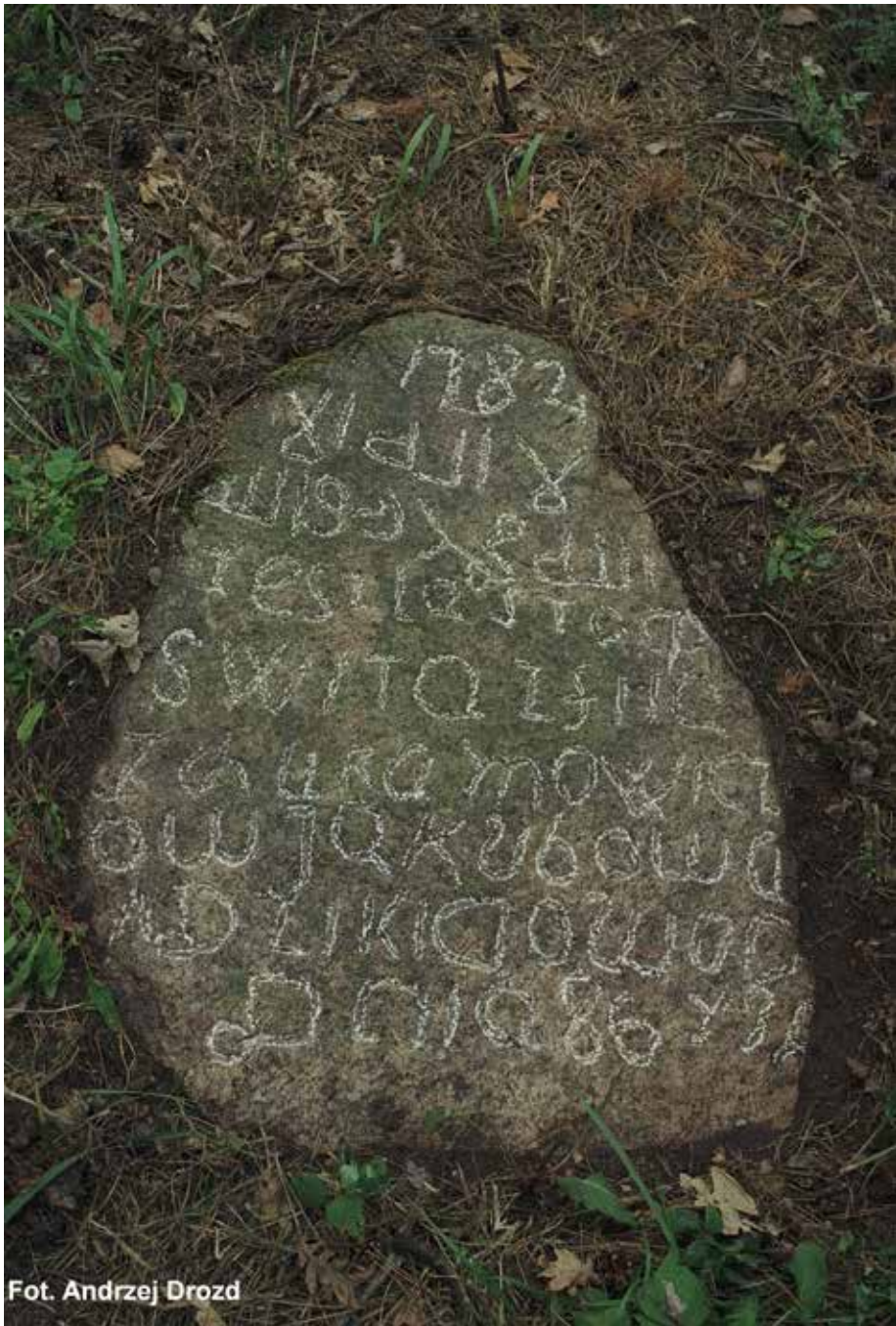
Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie *opuszczona końcowa litera lām*.

² *Opuszczenie litery w wyrazie na skutek błędu pisarskiego*.

³ *Fragment z prawdopodobnie datą dzienną nieczytelny na skutek erozji kamienia i niewprawnego wykonawstwa. Odczyt przypuszczalny*.

⁴ *Skrócenie nazwy miesiąca października: octobrii. Odczyt skrótu nazwy miesiąca niepewny*.

Inskrypcja nr 4

5.

1784 r.

NN, zm. 1784 r.

[wys. 68 cm, szer. 43 cm, gr. 16 cm]

Inskrypcja:

[1] 1784

Uwagi:

Nagrobek reprezentuje typ spotykany na niektórych mizarach w ostatniej ćwierci XVIII w. (np. Nowogródek), z inskrypcją ograniczoną do daty rocznej.

Nr inw. 94.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 5

6.

1785 r.

NN, zm. 1785 r.

[wys. 80 cm, szer. 58 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] A

[2] *lā ilāha illā*[3] N¹ 'llāhu² Muḥammad³ P³[4] *rasūlu*[5] 19 'llāhi² d[nia]³ <'>⁴

[6] 1785

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[3] Bóg, Muhammad

[4] jest posłańcem

[5] Boga.

Uwagi:

Inskrypcja stanowi przemyślaną graficznie kompozycję. Litery łacinką i cyfry daty ułożone są wokół szahady. Znaczenie tych liter niejasne, mogą być one skrótem formuły datacyjnej, tytułatury zmarłego, ewentualnie inicjałów imienia i nazwiska (aczkolwiek inicjały A. N. odpowiadałyby niewielu nazwiskom polskotatarskim, a zarazem żadnemu nazwisku występującemu w Studziance). Są one częściowo nieczytelne, co utrudnia odczyt. Inskrypcja cechuje się dobrą formą kaligraficzną, zarówno tekstu alfabetem łacińskim (kursywa francuska), jak i alfabetem arabskim.

Nr inw. 147.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Być może odczyt powinien brzmieć: N^o, co pozwalałoby uznać ten fragment wraz z pierwszą literą A za abrewiację wyrazu Anno, z czym jednak nie koreluje umieszczenie daty rocznej na końcu inskrypcji.

² W wyrazie zapisany znak šadda.

³ Odczyt niepewny.

⁴ Fragment nieczytelny, być może skrót nazwy miesiąca.

Inskrypcja nr 6

7.

1785 r.

N. Kalinka (?), 1785 r.

[wys. 95 cm, szer. 74 cm, gr. 22 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1785

[2] *lā ilāha illā¹ 'llāhu¹*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu*

[3] Muhammad jest posłańcem

[4] *'llāhi Kalinka²*

[4] Boga.

[5] <...>*ka³*

Uwagi:

O ile odczyt nazwiska (*Kalinka*) jest prawidłowy, interpretacja identyfikacji zmarłego nie jest jednoznaczna. Wśród Tatarów znane jest nazwisko *Kalina*. W spisie oficerów i towarzyszy Pułku 4 Przedniej Straży WKL z 1786 r. komendy generała Józefa Bielaka występuje również to samo nazwisko w zdrobiałej odmianie *Kalinka* (Mustafa Kalinka, towarzyszy w 4 chorągwi;

Tuhan Mirza Baranowski 1929: 213), nie jest ono jednak potwierdzone w innych znanych źródłach. Wydaje się najbardziej prawdopodobne, że mamy do czynienia z przedstawicielem tej rodziny (zwłaszcza biorąc pod uwagę służbę Mustafy Kalinki w pułku generała Bielaka). Nie można jednak wykluczyć także i tego, iż w inskrypcji występuje nazwisko kobiece odojcowskie utworzone z użyciem sufiksu patronimicznego –*anka/-inka* (analogicznie do spotykanych w Studziance form *Azulanka*, *Ułanka*) – wskazujące na niezamężną kobietę z rodziny Kalinów. Taka sama forma nazwiska na nagrobku z 1794 r. (zob. inskrypcja nr 18).

Nr inw. 149.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

² Odczyt identyfikacji zmarłego niepewny.

³ Fragment nieczytelny na skutek erozji kamienia i niewprawnego wykonawstwa inskrypcji.

Inskrypcja nr 7

8.

1785 r.

Halima Chalecka, zm. 1785 r.

[wys. 62 cm, szer. 41 cm, gr. 23 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1785¹[2] *lā ilāha illā*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[3] *'llāhu Muḥammad*

[3] Bóg, Muhammad

[4] *rasūlu 'llāhi Halima Chalecka*

[4] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nr inw. 143.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ *Data roczna umieszczona na górnej krawędzi kamienia.*

Inskrypcja nr 8

9.

1786 r.

Achmet Achmatowicz, zm. 1786 r.

[70 cm, szer. 44 cm, gr. 8 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1786

[2] *lā ilāha illā*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[3] *'llāhu Muḥammad*

[3] Bóg, Muhammad

[4] *rasūlu 'llāhi*

[4] jest posłańcem Boga.

[5] <A>*ḥmad*¹[6] <Achma>towicz¹

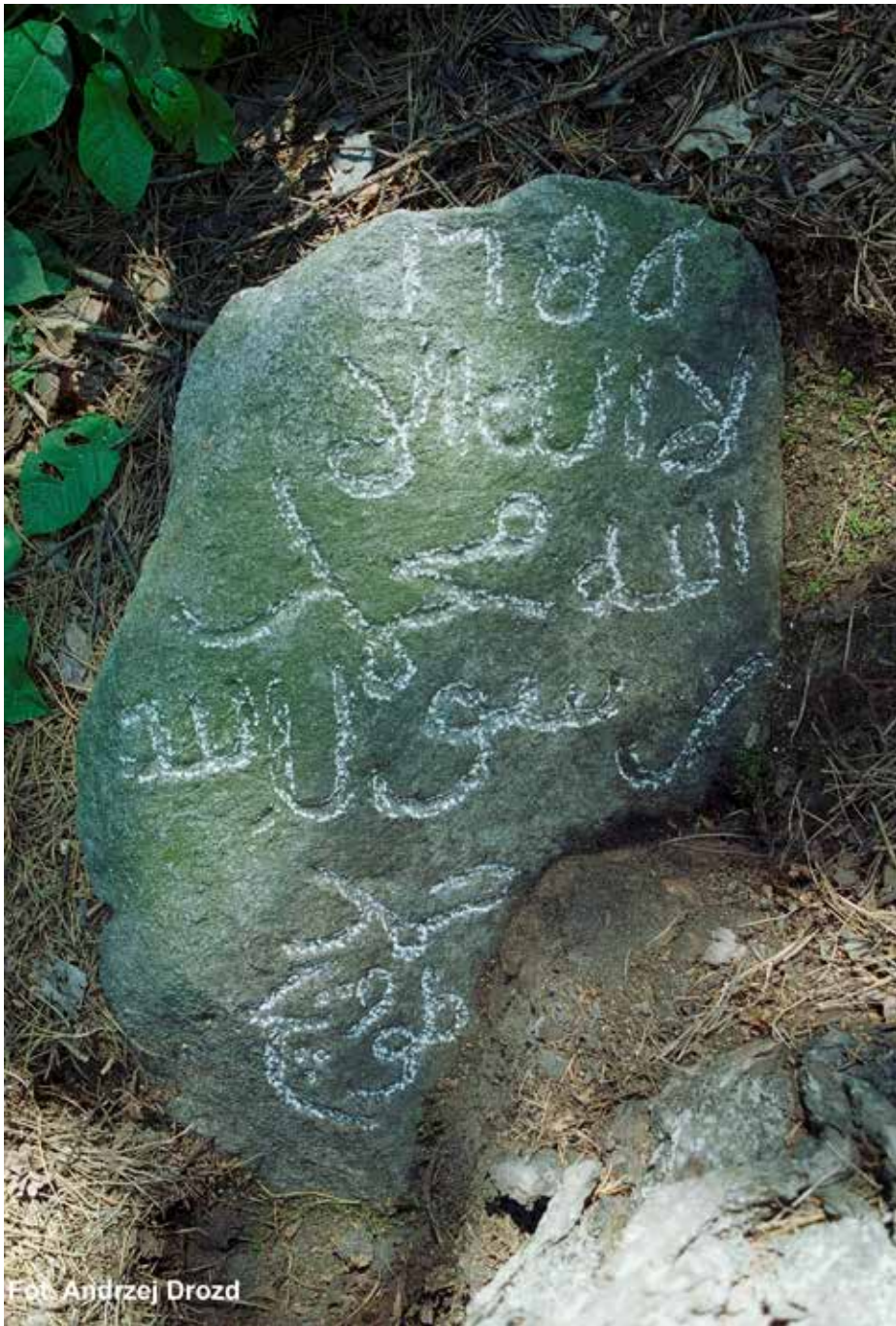
Uwagi:

Dolna część inskrypcji zasłonięta przez korzeń drzewa. Inskrypcja cechuje się dobrym poziomem kaligrafii arabskiej.

Nr inw. 145.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Tekst częściowo przesłonięty przez korzeń drzewa.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 9

10.

1786 r.

Osman Azulewicz, zm. 10 marca (?) 1786 r./ 1200 r.h.

[wys. 80 cm, szer. 50 cm, gr. 11 cm]

Inskrypcja: Przekład:

[1] 1200

[2] *lā ilāha illā*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[3] *ʾl->āhu¹ Muḥammad*

[3] Bóg, Muhammad

[4] *rasūlu ʾllāhi*

[4] jest posłańcem Boga.

[5] *ʾUṭmān Aziulewicz²*

[6] 1786

[7] <.>³ 10 ma[rca]⁴

Uwagi:

Nagrobek zawiera podwójne datowanie roczne, prawidłowo określone. Rok 1200 kalendarza muzułmańskiego odpowiada 1786 r. ery chrześcijańskiej.

Nr inw. 140.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W zapisie wyr. *ʾllāhu* błąd - wykonawca zapewne omyłkowo powtórzył wyraz *ilāha*, po czym dodał końcową literę *hā*.

² W zapisie nazwiska użyto litery *zā*, co wskazuje na palatalną lub miękką wymowę głoski [z] i nazwiska – Aziulewicz, nie zaś – jak w wielu źródłach łacinką – Azulewicz.

³ Znak nieczytelny, być może litera *d* (wówczas powinien być odczyt: dnia).

⁴ Odczyt niepewny - nazwa miesiąca może być odczytana jako maja.

Inskrypcja nr 10

11.

1787 r.

Ajsza Kryczyńska, zm. 1787 r.

[wys. 52 cm, szer. 41 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

[1] 1787 R[oku] ¹[2] *lā ilāha*[3] *illā 'llāhu Muḥammad*[4] *rasūlu 'llāhi*[5] *'Ayşe² Kryczyńska*

Przekład:

[2] (ar.) Nie ma bóstwa,

[3] jak tylko Bóg, Muhammad

[4] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nr inw. 150.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Data roczna umieszczona na górnej powierzchni kamienia.

² Zapis imienia nawiązujący być może do pisowni osmańskiej, niezgodny z ortografią arabską: ' y š h. Końcowa litera *hā'* domniemana (litera *šin* nie ma ozdobnego łuku).

Inskrypcja nr 11

12.

1789 r.

Ibrahim (Abraham) Azulewicz, zm. 11 marca (?) 1789 r.

[wys. 107 cm, szer. 70 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] R(oku) 1789

[2] D[nia] 11 ma[rca]¹[3] *lā ilāha illā 'llāhu*

[3] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[4] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[4] Muhammad jest posłańcem Boga.

[5] *Ibrāhim*² Aziulew[6] *icz*³ rotmistr

Uwagi:

Źródła wymieniają dwóch oficerów o tym samym imieniu i nazwisku z obszaru parafii studziańskiej, którzy mogliby odpowiadać osobie zmarłego, aczkolwiek wynikający z dokumentów stopień wojskowy żadnego z nich nie odpowiada inskrypcji: Abraham Azulewicz z Pułku 5 Przedniej Straży WKL (od 1766 r. rotmistrz, wziął dymisję z rangą majora z dniem 5 maja 1789 r. [„...dla lat podeszłych i zwątlonego zdrowia meldował się o pozwolenie sprzedaży swojej rangi...” – za Machynia et al. 1999:: 235] – por. nagrobek być może jego syna, Samuela Azulewicza, zm. 1814 r., inskrypcja nr 52, oraz Felicjanny z Adamowiczów majorowej Abrahamowej Azulewiczowej, zm. w 1817 r., inskrypcja nr 59) oraz Abraham Azulewicz z Pułku 6 Przedniej Straży WKL, pochodzący z Łomaz (w pułku od ok 1746 r., od 1770 r. chorąży, od 1775 – porucznik, odszedł z pułku w 1782 r.; Machynia et al. 1999:: 249). Nr inw. 90.

Literatura: Drozd et al. 1999: 90, il. 179.

¹ Możliwy odczyt nazwy miesiąca: maja.

² Zapis imienia niezgodny z ortografią arabską, powinno być: *Ibrāhīm*, pozwala także na odczyt: Abraham, co jednakże jest mniej uzasadnione z uwagi na zasadę, iż alfabetem arabskim zapisywano imiona w wersji arabskiej.

³ W zapisie nazwiska użyto litery zā, co wskazuje na palatalną lub zmiękczonej wymowę głoski [z] i nazwiska – Aziulewicz, nie zaś – jak w wielu źródłach łacinką – Azulewicz.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja 12

13.

1790 r.

Ajsza Achmatowicz, zm. 1790 r.

[wys. 74 cm, szer. 57 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1790¹[2] *lā ilāha illā <'>llāhu*²

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi*²

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] 'Ayšā Achmato

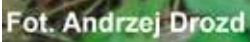
[5] wiczówna

Uwagi:

Nr inw. 146.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt ostatniej cyfry daty rocznej niepewny.² W wyrazie opuszczona początkowa litera alif.

Inskrypcja nr 13

14.

1791 r.

Jachja (Jan) Bielak, zm. 8 maja 1791 r.

[wys. 112 cm, szer. 46 cm, gr. 24 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

Przekład:

[1] R[oku] 1791

[2] D(nia). 8 m(a)y(a):

[3] *lā ilāha illā 'llāhu*

[3] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[4] *Muḥammad¹ rasūlu*

[4] Muhammad jest posłańcem

[5] *'llāhi marḥum²*

[5] Boga. Obdarzony miłosierdziem

[6] *Yaḥyà Bielak*[7] *major**(napis na lewym boku kamienia)*

Inskrypcja:

[1] N³

[2] <.> 8

[3] 9

[4] R

Uwagi:

Nagrobek oficera Pułku 4 Przedniej Straży WKL (od 1781 r. chorąży, od 1785 r. kwatermistrz pułku, patent majora uzyskał 16 marca 1791 r.). W źródłach występuje jako Jan Bielak (Machynia et. al. 1999: 221). Napis na lewym boku niejasny, być może należy odczytywać jako: Z[ył] 89 R[ok]. Napis wykonany w układzie pionowym (jeden znak pod drugim). Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Drozd et al. 1999: 90, il. 180.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

² Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być *marḥūm*.

³ Odczyt niepewny, napis uszkodzony.

Inskrypcja nr 14. Napis na licu kamienia

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 14. Napis na lewym boku kamienia.

15.

1792 r.

Mechmet Korycki, zm. 8 października 1792 r.

[wys. 77 cm, szer. 55 cm, gr. 25 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā 'llāhu Muḥammad*[3] *rasūlu 'llāhi*[4] *Muḥammad Korycki*¹

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga.

(napis na lewym boku kamienia)

Inskrypcja:

[1] 24 8[b]R²

[2] 1792 R[oku]

Uwagi:

Inskrypcja na lewym boku w układzie pionowym (w dwóch rzędkach).

Nr inw. 138.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W oryginale: Koryski – błędny zapis nazwiska wynikający z pominięcia kropek diakrytycznych (trzech) pod literą šād.

² Skrócenie nazwy miesiąca października: octobrii. Odczyt skrótu nazwy miesiąca niepewny, może być też 8K (=oktobra?).

Inskrypcja nr 15

16.

1792 r.

Mustafa Aleksandrowicz, zm. 1792 r.

[kamień zachodni: wys. 107 cm, szer. 65 cm, gr. 15 cm]

[kamień wschodni: wys. 91 cm, szer. 62 cm, gr. 13 cm]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *marḥūm*¹

[1] Obdarzony miłosierdziem

[2] *‘Aleksan*[3] *dyrowidż*²[4] *Muṣṭafà**(kamień wschodni)*

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1792

[2] *lā ilāha illā ‘llāhu*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg.

[3] *al-fātiḥa*³

[3] sura „Otwierająca”

[4] *Muḥammad rasūlu*

[4] Muhammad jest posłańcem

[5] *‘llāhi*

[5] Boga.

Uwagi:

Kamień wschodni nagrobka został opublikowany w 1999 r. (Drozd et al. 1999: 90). Nie odkryto wówczas kamienia zachodniego, który jest przewrócony i został odkryty dopiero w 2002 r. Wtedy też udało się dokonać ponownego odczytu inskrypcji na kamieniu wschodnim. Inskrypcja (w. 3) na kamieniu wschodnim najprawdopodobniej zawiera tytuł sury „Otwierającej” (*al-Fātiḥa*), który może być interpretowany jako wezwanie do tej modlitwy (por. formułę osmańską *nūḥuna al-Fātiḥa* – tur. ‘Fatiha za duszę NN’). Byłby to unikatowy w epigrafice nagrobnej Tatarów polsko-litewskich przypadek użycia takiej formuły (zarazem analogiczne posłużenie się incipitami innych formuł modlitewnych na nagrobku – zob. inskrypcja nr 35).

W odniesieniu do kamienia zachodniego zwraca uwagę wysoki jak na epigrafię polskotatarską poziom opracowania kaligraficznego in-

skrypcji, jej umiejętnego rozplanowania z wykorzystanie ozdobnych cech pisma arabskiego. Wyraźne są inspiracje stylem *muḥaqqaq*. Jeśli chodzi o pisownię nazwiska, to zdradza ona użytkownika nie posługującego się pismem arabskim do zapisu języka polskiego, a więc nie-Tatara. Można to wyjaśniać na dwa sposoby: wykonawca inskrypcji pochodził z ziem państwa osmańskiego (czyli albo kamień z inskrypcją zamówiono na pograniczu polsko-tureckim, albo też w parafii studziańskiej funkcjonował przybysz z tego regionu) bądź – co znacznie bardziej prawdopodobne – autorem inskrypcji był Tatar polsko-litewski o nawykach pisarskich ukształtowanych przez język i pisownię osmańską. Należy zwrócić uwagę, że taki sposób zapisu nazwiska *Aleksandrowicz* tylko częściowo był kontynuowany w późniejszych inskrypcjach ze Studzianki. Mianowicie do zapisu nagłosowej głoski [a] w nazwisku używano litery ‘ayn – nietypowo dla zasad stosowania grafii arabskiej do zapisu tekstów polsko-białoruskich w piśmiennictwie Tatarów polsko-litewskich – zob. nagrobki: Merjemy Aleksandrowicz zm. 1815 r. (inskrupcja nr 55), Ismaila Aleksandrowicza zm. 1820 r. (inskrupcja nr 67). Wskazuje to na utrwalenie się specyficznej tradycji zapisu tego nazwiska pismem arabskim w kręgu parafii studziańskiej. Kamień zachodni przewrócony.

Nr inw. 88.

Literatura: Drozd et al. 1999: 90, il. 181; Drozd 2007: 126.

¹ Pisownia zgodna z ortografią arabską, w odróżnieniu do większości późniejszych inskrypcji w Studziance zapisywanych: marḥum.

² Możliwy także odczyt: Aleksandrowidż. Pisownia nazwiska powinna być: Aleksandrowicz. Użycie litery ġīm na końcu nazwiska mogłoby być omyłką skryptorską lub odzwierciedlać nieustabilizowane znaczenie fonetyczne tej litery, ewentualnie wymowę nazwiska. Jeśli jednak weźmiemy pod uwagę, iż w innym miejscu po literze dāl użyta została litera yā', wyraźnie wprowadzająca głoskę [i/y] po spółgłoskach [-nd-], bardziej uzasadnione staje się przypuszczenie, że taki sposób zapisu nazwiska pochodzi od użytkownika języka tureckiego, dla którego zabieg tego rodzaju byłby naturalnym sposobem rozbicia trudnej zbitki spółgłosek [-ndr-].

³ Rządek z tytułem sury „Otwierającej” wtrącony w formułę szahady. Prawdopodobnie błąd w wykonaniu wyrazu al-Fātiḥa, przez co litera alif łączy się z literą ḥā'.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 16. Kamień zachodni

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 16. Kamień wschodni

17.

1793 r.

Mechmet Jozefowicz, zm. 1793 r.

[wys. 96 cm, szer. 40 cm, gr. ? cm]

Inskrypcja:

[1] 1793

[2] *lā ilāha illā*[3] *'llāhu Muḥammad*[4] *rasūlu 'llāhi*[5] *Muḥammad Jo*[6] *zefowicz*

Przekład:

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[3] Bóg, Muhammad

[4] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Kamień przewrócony.

Nr inw. 139.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 17

18.

1794 r.

N. Kalinka, zm. 1 stycznia 1794 r. (?)

[wys. 78 cm, szer. 52 cm, gr. 20 cm]

Transkrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā 'llāhu*[3] *Muḥammad¹ rasūlu*[4] *'llāhi¹ Kalinka*[5] S[tycznia]² 1.³ 1799³

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłańcem

[4] Boga.

Uwagi:

Ponowny przypadek niejasnej formy nazwiska zmarłego. Podobnie jak w przypadku inskrypcji z 1785 r. (nr 7) wydaje się prawdopodobne, że chodzi o przedstawiciela rodziny Kalinków (towarzysz w Pułku 4 Przedniej Straży WKL w 1786 r. Mustafa Kalinka), choć nie można wykluczyć, że jest to kobieca forma nazwiska *Kalina* utworzona z sufiksem

patronimicznym *-anka/-inka* (analogicznie do spotykanych w Studziance form *Azulanka*, *Ułanka*) – stosowana dla niezamężnej kobiety pochodzącej z rodziny Kalinów.

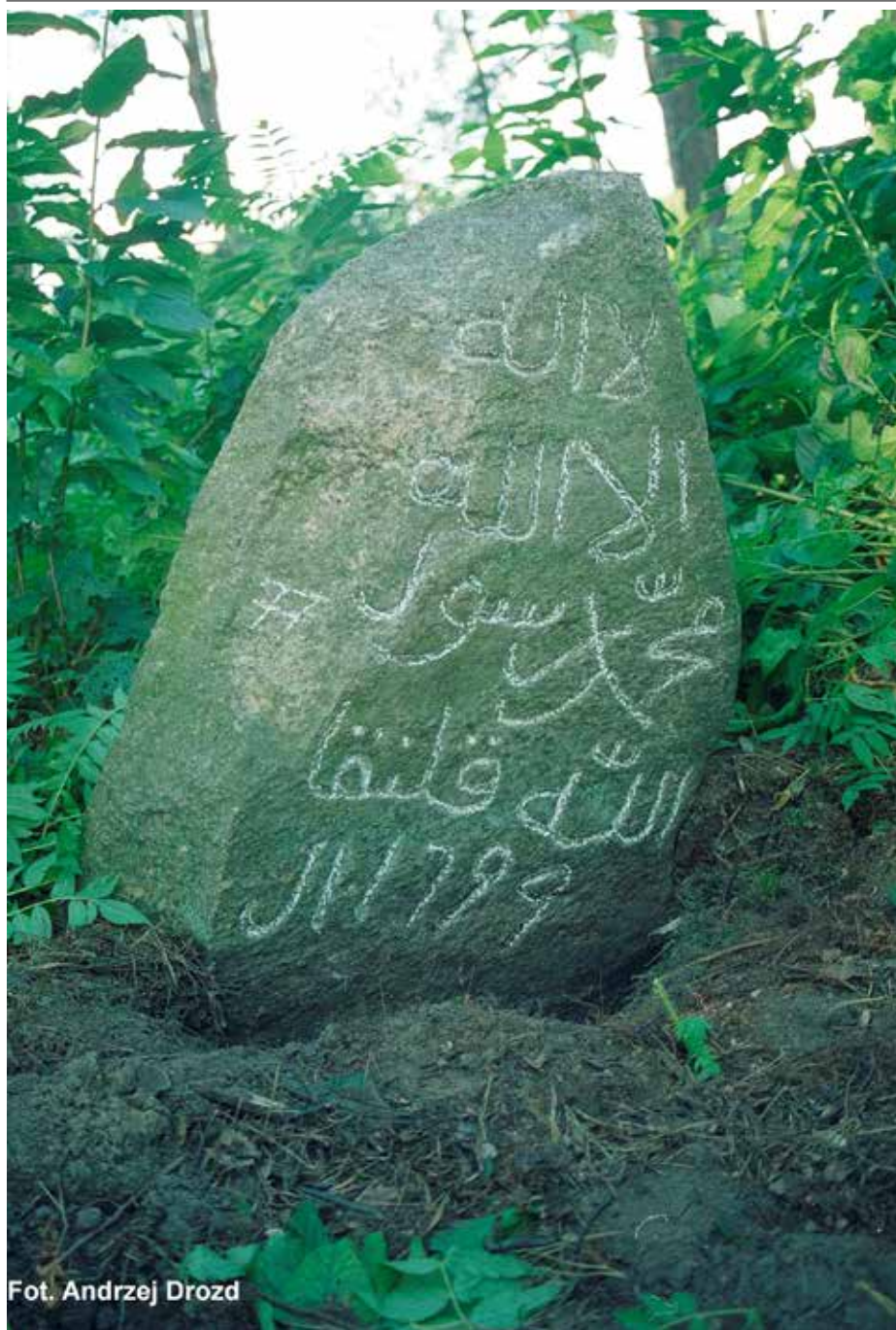
Nr inw. 77.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

² Odczyt niepewny. Możliwy także odczyt: J[anuarii].

³ Odczyt niepewny

Inskrypcja nr 18

19.

1794 r.

Józef (Jusuf) Bielak, zm. 1794 r.

[wys. 120 cm, szer. 79 cm, gr. 24 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā¹ 'llāhu¹*[3] *Muḥammad¹ rasūlu 'llāhi¹*[4] *Yūsuf Bielak*[5] *jenarał R² 1794*

[6] R[oku]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek gen. Józefa Bielaka, ur. 1741 r. w Łowczycach, zm. przed 24 czerwca 1794 r. w obozie wojskowym pod Iwiem (Kryczyński, 1932: 49; Tyszkiewicz 1994:13) – najwybitniejszego i najbardziej znanego oficera tatarskiego dawnej Rzeczypospolitej, uczestnika wojny siedmioletniej (1756-1763) w szeregach nadwornego pułku królewskich generał-majora Czymbaj Murzy Rudnickiego, od 1764 r. dowódcy Pułku 4 Przedniej Straży WKL, uczestnika konfederacji barskiej w 1768-1772 r., wojny z Rosją w obronie Konstytucji 3 Maja w 1792 r., wreszcie dowódcy korpusu w powstaniu kościuszkowskiego w 1794 r. na Litwie, od 1772 r. w stopniu generał-majora; właściciela Koszołów, Kościeniewicz i Wólki Kościeniewickiej w powiecie białskim (w pobliżu Studzianki), żonatego z Urszulą z Łosiów, powtórnie z Rainą (Reginą?) z Achmatowiczów i w końcu z Kunegundą-Gulsymą z Jozefowiczów (zob. inskrypcja nr 65). Inskrypcja cechuje się dobrą jakością kaligraficzną i starannym wykonaniem.

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Drozd 2009:30, 36 (il. 4).

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

² Odczyt niepewny – możliwe, iż na skutek błędu wykonawcy powtórnie wykuli literę R po dacie rocznej.

Inskrypcja nr 19

20.

1794 r.

Mustafa Montusz, zm. 1794 r.

[wys. 75 cm, szer. 52 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā'llāhu*[3] *Muḥammad rasū*[4] *lu'llāhi Muṣṭafā*[5] *Montusz ro*[6] *tmistr 1794*

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłań

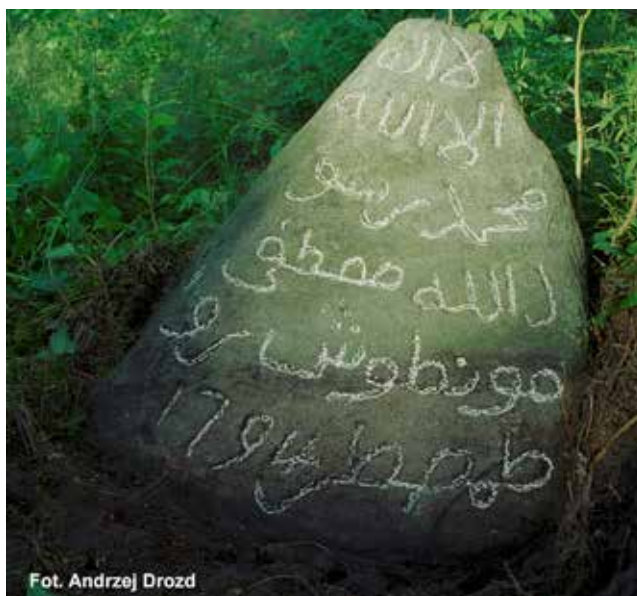
[4] cem Boga.

Uwagi:

Zmarły prawdopodobnie odnotowany w 1773 r. jako rotmistrz jednego z pułków straży przedniej (Dziadulewicz 1929: 221).

Nr inw. 78.

Inskrypcja nie była publikowana.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 20

21.

1795 r.

Chawa Jozefowicz, zm. 1795 r.

[wys. 91 cm, szer. 40 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

- [1] *lā*
- [2] *ilāha illā*
- [3] *'llāhu Muḥammad*
- [4] *rasūlu <'>llāhī¹*
- [5] *Ḥawā Jozefo*
- [6] *wiczowa*
- [7] *R[oku] 1795*

Przekład:

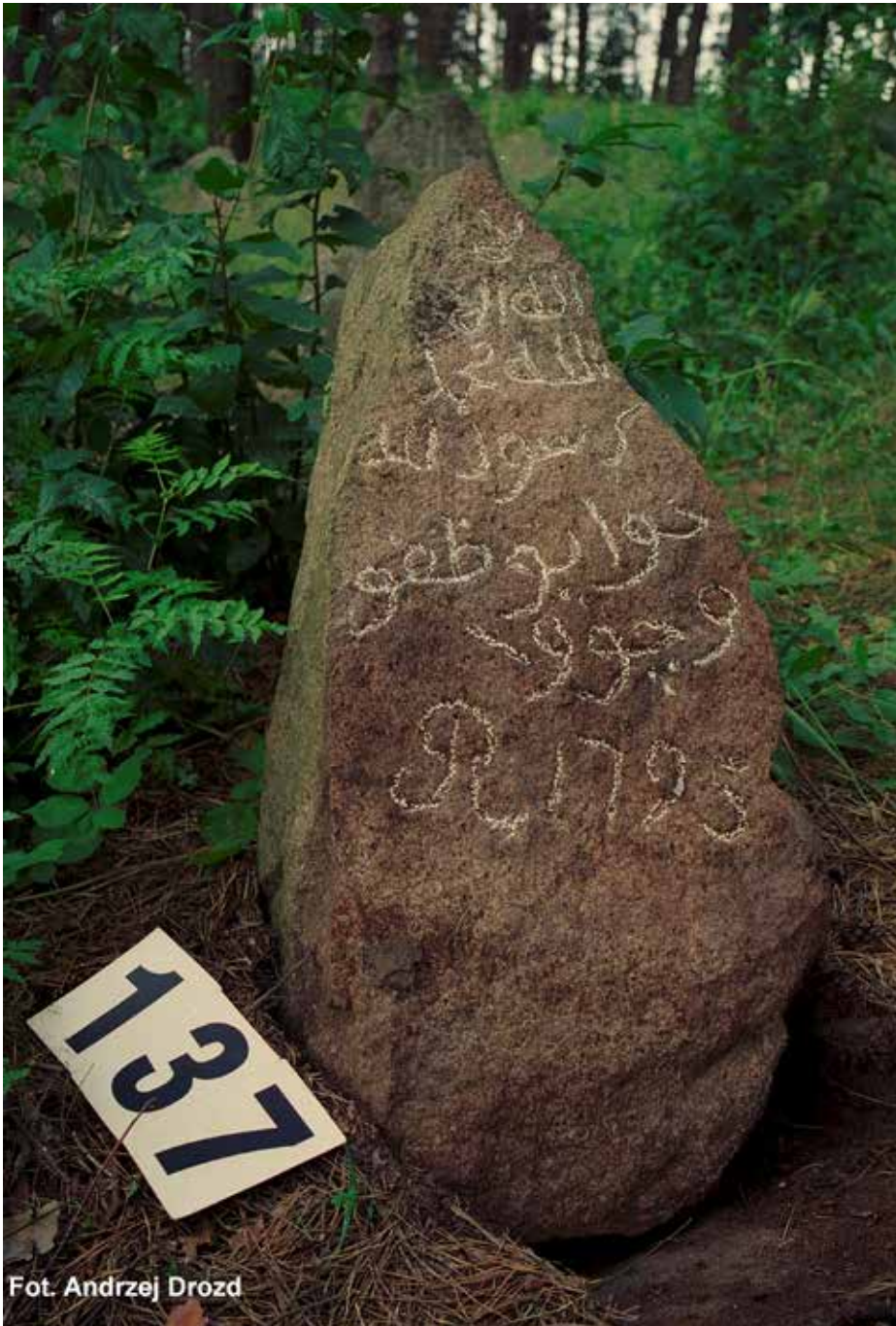
- [1] (ar.) Nie ma
- [2] bóstwa, jak tylko
- [3] Bóg, Muhammad
- [4] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nr inw. 137.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie opuszczona początkowa litera *alīf*.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 21

22.

1795 r.

Gulsyma N., zm. 30 (?) czerwca 1795 r.

[wys. 105 cm, szer. 86 cm, gr. 36 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] miziar¹ Gulsymy[4] D(nia): 31² m(iesiāca): Juniy 95 R[oku][5] Tu nie³ wypogodzonemy

[6] w osobie miley moiey zony

[7] został smutny iak naysci<w>⁴

[8] ey

[9] miendzy idnych⁵ po[10] liczony J: K:⁶

Uwagi:

Jeden z nielicznych przykładów epitafium wierszowanego na cmentarzach Tatarów polsko-litewskich. Drugi podobny przykład epitafium poświęconego zmarłej żonie znajduje się na pobliskim mizarze w Lebedziewie (Ajsza Tupalska, zm. 1796 r. – zob. Drozd et. al. 1999:93). Obie inskrypcje mogą pochodzić od tego samego wykonawcy.

Nr inw. 91.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Miziar (*ptat. mizar*) – tu w znaczeniu „grób”, jak w języku tureckim. (*tur. mezar* – ‘grób’), odmiennie niż w zwykłym znaczeniu utrwalonym w etnolekcie Tatarów polsko-litewskich, w którym wyraz ten oznacza cmentarz. W inskrypcji prawdopodobnie błąd literniczy: mizlar. Odczyt mizlar nie ma uzasadnienia.

² Prawdopodobnie data dzienna powinna być 30 (błąd w zapisie daty?).

³ W inskrypcji: me – prawdopodobnie błąd literniczy.

⁴ Odczyt niepewny na skutek uszkodzenia inskrypcji.

⁵ Odczyt niepewny na skutek uszkodzenia inskrypcji.

⁶ Znaczenie inicjałów niejasne; być może litera K jest inicjałem nazwiska zmarłej.

Inskrypcja nr 22

23.

1796 r.

Asyja Jozefowicz, zm. 14 lutego 1796 r.

[wys. 93 cm, szer. 65 cm, gr. 26 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā 'llāhu*[3] *Muḥammad rasūlu*[4] *'llāhi 'Asyja*[5] *Jozefowiczowa*

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłańcem

[4] Boga.

(napis na lewym boku kamienia)

Inskrypcja:

[1] February¹

[2] 1796 R[oku] d[i]e 14

Uwagi:

Prawdopodobnie nagrobek Asyji z Baranowskich, pierwszej żony majora Samuela Jozefowicza (zob. inskrypcja nr 50), wspomnianej m.in. w jego testamencie z 1812 r. (Kołodziejczyk 1997: 168). Nagrobek został być może objęty spisem A. Kołodziejczyka (1997), jednakże nie wiadomo, którą z kilku możliwych pozycji tego spisu należy mu przypisać (Kołodziejczyk (1997: 149-151, nr 43, 94 lub 120).

Inskrypcja na lewym boku ułożona pionowo w dwóch rzędkach.

Nr inw. 132.

Literatura: Drozd et al. 1999: 90, il. 182.

¹ Odczyt niepewny, możliwy także odczyt: Februariy lub Februarij.

Inskrypcja nr 23. Napis na licu kamienia

Inskrypcja nr 23. Napis na lewym boku kamienia

24.

1796 r.

Dawid Tupalski, zm. 5 lipca (?) 1796 r.

[wys. 105 cm, szer. 53 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1796

[2] m[iesiāca] 5 iulii¹[3] *lā ilāha illā 'llāhu*²

[3] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[4] *Muḥammad^p rasūlu 'llāhi*²

[4] Muhammad jest posłańcem Boga.

[5] *marḥum*³ *Dāwud Tupalski*

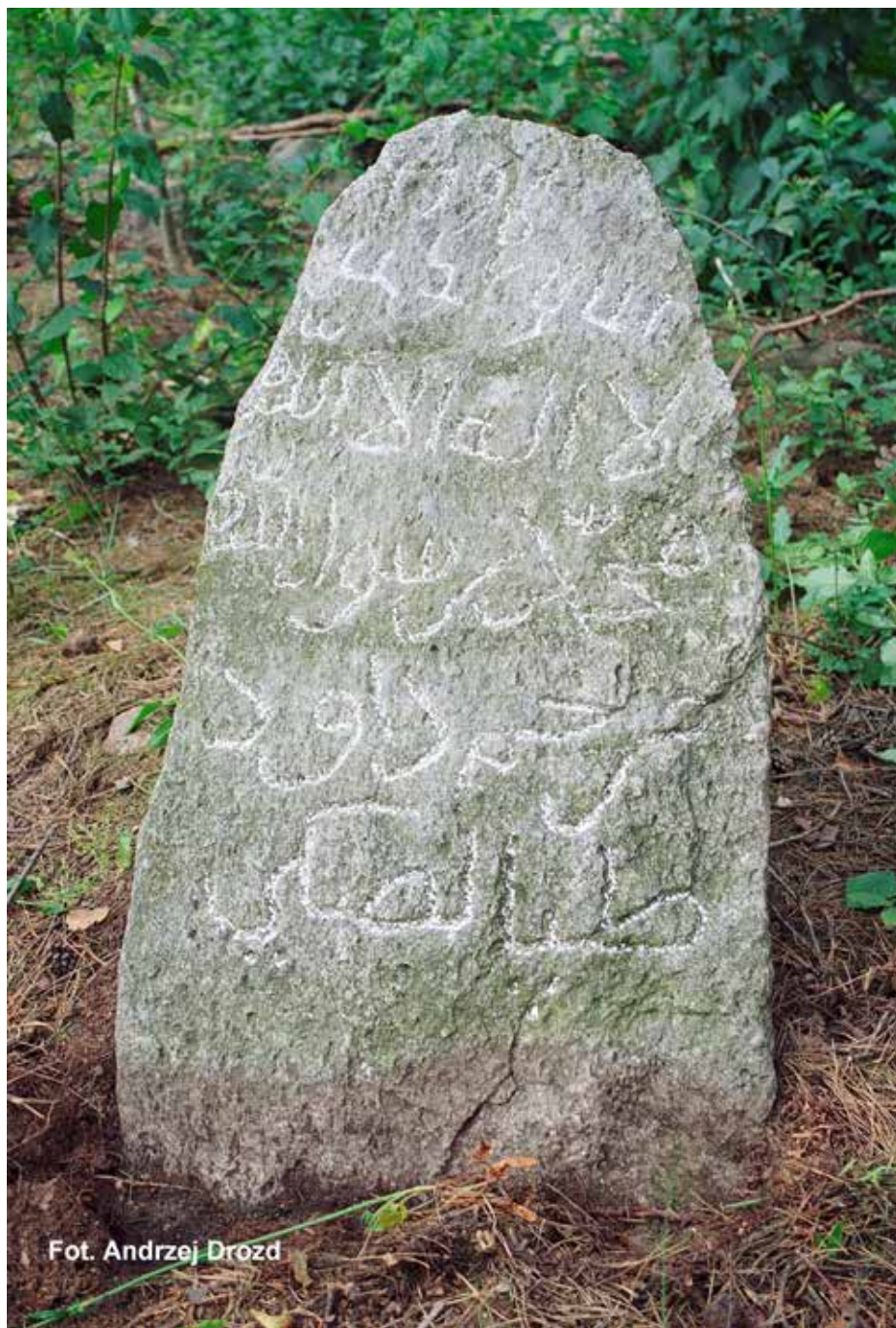
[5] Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Nr inw. 130.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt niepewny na skutek erozji kamienia.² W wyrazie zapisany znak šadda.³ Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być marḥūm.

Inskrypcja nr 24

25.

1796 r.

Bogdan Ułan, zm. 12 października 1796 r. (?)

[wys. 105 cm, szer. 69 cm, gr. 35 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1796 R[oku]

[2] 12 8bra

[3] *lā ilāha illā 'llāhu*[4] *Muḥammad rasūlu*[5] *'llāhi marḥum*¹[6] *Bogda<n>*² *Ułan*[7] *rotmistr*

[3] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[4] Muhammad jest posłańcem

[5] Boga. Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Identyfikacja osoby zmarłego w kontekście dokumentów źródłowych nie jest jasna. Źródła archiwalne znają jednego tylko oficera o tym imieniu i nazwisku – rotmistrza Pułku 4 Przedniej Straży WKL (od 1769 r.), a wcześniej w pułku nadwornym (1762 r.), syna Dawida i Felicjanny z Romanowskich, właściciela 10 włók w Ortelu, męża Felicjanny z Bielaków (być może jej nagrobek znajduje się w Studziance – zob. inskrypcja nr 37). Oficer ten jednak otrzymał dymisję z Pułku 4 Przedniej Straży z dniem 1 października 1799 r. (Dziadulewicz 1929: 350; Machynia et al. 1999: 225). Zważywszy, że odczyt daty na nagrobku nie budzi wątpliwości, mielibyśmy do czynienia albo z oficerem nie znanym ze źródeł archiwalnych (co dla rodziny stosunkowo dobrze udokumentowanej w źródłach, jak Ułanowie, oraz przy wysokim stopniu opracowania dokumentacji kadry oficerskiej z ostatniej ćwierci XVIII w. wydaje się mało prawdopodobne), albo też data udzielenia dymisji podana w źródłach jest błędna, ewentualnie dokument dymisji została wystawiony po śmierci oficera (?).

Nr inw. 210.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być marḥūm.

² W imieniu zmarłego opuszczona ostatnia litera.

Inskrypcja nr 25

26.

1796 r.

Ismail N., zm. 1796 r.

[wys. 82 cm, szer. 45 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1796

[2] *lā ilāha illā*[3] *'llāhu Muḥammad rasū*[4] *lu 'llāhi marḥum*¹

dziem

[5] *Ismā'il* C²[6] M³

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[3] Bóg, Muhammad jest posłań

[4] cem Boga. Obdarzony miłosier-

Uwagi:

Nr inw. 75.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską - powinno być marḥūm.

² Znak niejasny – analogiczny jak na nagrobku Merjemy N. zm. 1772 r. (zob. inskrypcja nr 2, 28); być może rysunek herbowy - półksiężyc zwrócony w prawo, ewentualnie arabska litera č = Czymbajewicz (?).

³ Znaczenie litery M niejasne. Być może razem z poprzednim znakiem tworzą inicjały zmarłego.

Inskrypcja nr 26

27.

1797 r.

Ramazan Sienkiewicz (?), zm. 8 maja 1797 r.

[wys. 58 cm, szer. 48 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā*[2] *'llāhu Muḥammad*[3] *rasūlu 'llāhi*[3] *<ma>rhūm¹ Ramaḍān*[4] *<Sien>kiewi<cz>² 1797*[5] *d(nia). 8. maia.*

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga.

[4] Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Nr inw. 73.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską - powinno być *marḥūm*.

² Inskrypcja zatarta na skutek erozji kamienia. Odczyt nazwiska domniemany. Możliwy także odczyt: Miśkiewicz.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 27

28.

1797 r.

Gulsyma N., zm. 1797 r.

[wys. 46 cm, szer. 36 cm, gr. 10 cm]

Inskrypcja:

- [1] *lā ilāha illā 'llāhu*
 [2] *Muḥammad rasūlu*
 [3] *'llāhi marḥum*¹
 [4] *Kūlṣum*² C³
 [5] 1797 R[oku]⁴

Przekład:

- [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
 [2] Muhammad jest posłańcem
 [3] Boga. Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Inskrypcja zawiera jedyny znany przypadek zapisu imienia Gulsyma (pochodzącego od imienia najmłodszej córki proroka Muhammada i jego pierwszej żony Hadidży, otaczanej szczególną czcią w tradycji muzułmańskiej – Kultūm), popularnego wśród Tatarów polsko-litewskich w XVIII w. Mimo że polskotatarska forma, przejęta z wariantu turkijskiego (Gülsüm), odbiega znacznie od arabskiego pierwowzoru, to zapis alfabetem arabskim w inskrypcji jest mu stosunkowo bliski. Odstępstwo od ortografii arabskiej polega na zastąpieniu litery *tā'* (która w grafii polskotatarskiej realizowana była jako palatalna lub mięczona spółgłoska [s', ś]) literą *ṣād* (która służyła do oznaczania twardej spółgłoski [s]), oraz zamianie położenia samogłosek krótkiej [u] i długiej [ū].

Nr inw. 69.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być *marḥum*.

² Zapis imienia Gulsyma, niezgodny z ortografią arabską – powinno być: *Kultūm*.

³ Znak niejasny – analogiczny jak na nagrobkach nr 2, 26; być może rysunek herbowy – półksiężyc zwrócony w prawo, ewentualnie arabska litera *č* = Czymbajewicz (?).

⁴ Odczyt ostatniego znaku niepewny.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 28

29.

1797 r.

Jachja Milkowski, zm. 1797 r.

[wys. 71 cm, szer. 48 cm, gr. 25 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā 'llāhu*[3] *muḥammad rasū*[4] *lu 'llāhi Marḥum¹*

dziem

[5] *Yahyà Milkow*[6] *ski*

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłań

[4] cem Boga. Obdarzony miłosier-

(napis na prawym boku kamienia)

Inskrypcja:

[1] 1797 R[oku]²

Uwagi:

Być może nagrobek Jana Milkowskiego, służącego w 1789 r. w jednym z pułków przedniej straży WKL (Dziadulewicz 1929: 216).

Na boku inskrypcja z datą roczną zapisana pionowo.

Cała inskrypcja cechuje się dobrą jakością kaligraficzną. Nazwisko zmarłego zapisane ukośnie ku górze.

Nr inw. 82.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską - powinno być marḥūm.

² Forma litery (ozdobna kursywa francuska) jak na nagrobku gen. Józefa Bielaka (zob. inskrypcja nr 19).

Inskrypcja nr 29. Napis na licu kamienia

Inskrypcja nr 29. Napis na prawym boku kamienia

30.

1798 r.

Mikiail (Michał) Abrahamowicz, zm. 17 marca 1798 r.

[wys. 79 cm, szer. 53 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā <i>lāha*¹[2] *<i>llā¹ <'>llāhu*²[3] *Muḥammad rasūlu*[4] *'llāhi Mika'il³ Abra*[5] *himowicz*

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłańcem

[4] Boga.

Uwagi:

Jedyny znany do tej pory przypadek posłużenia się muzułmańskim wariantem imienia *Michał* (ar. *Mikā'il*) jako imienia osoby zmarłej w epigrafice Tatarów polsko-litewskich. Identyfikacja zmarłego na podstawie wpisu w księdze zgonów parafii w Studziance, który podaje datę zgonu, wiek (80 lat) oraz imię i nazwisko zmarłego: Michał Abrahamowicz (APL sygn. 35/109/5/-/1, s. 27). Datowanie inskrypcji potwierdza lokalizacja nagrobka, cechy liternictwa i wykonawstwa.

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Luka na skutek uszkodzenia lica kamienia.

² W wyrazie opuszczona początkowa litera *alif*.

³ Odczyt zapisu imienia niepewny na skutek erozji kamienia. Powinno być: Mikā'il.

Inskrypcja nr 30

31.

1799 r.

Ibrahim (Abraham) Bielak, zm. 20 stycznia 1799 r.

[wys. 59 cm, szer. 36 cm, gr. 30 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

Przekład

[1] *lā ilāha*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] *illā 'llāhu*

[2] jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu*

[3] Muhammad jest posłańcem

[4] *'llāhi šāḥib*

[4] Boga. Pan

[5] *wa-mālik Ibrāhi*

[5] i właściciel

[6] *m*[7] *Bielak porucznik**(napis na prawym boku kamienia)*

Inskrypcja:

[1] 1799 R(ok)u¹

[2] 20 Jan(uarii):

Uwagi:

Nagrobek oficera Pułku 4 Przedniej Straży WKL, syna gen. Józefa Bielaka i pierwszej jego żony, Urszuli z Łosiów (od 1791 r. chorąży, od 1793 r. porucznik tytularny pułku, ożeniony z Marianną z Chaleckich, zm. 1838 r. – zob. inskrypcja nr 98). W źródłach występuje jako Abraham Bielak (Machynia et al. 1999: 220). Data śmierci pokrywa się z wpisem w księdze parafii w Studziance, według którego zmarły miał 28 lat, a przyczyną zgonu były „suchoty” (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 28).

Inskrypcja na prawym boku z datą zapisana poziomo w dwóch rzędach.

Wiersz 4-5 zawiera unikatową na tatarskich nagrobkach formułę *šāḥib wa-mālik*, która w epigrafice muzułmańskiej (zwłaszcza osmańskiej) stosowana była w inskrypcjach własnościowych, np. na broni. Semantyczne uzasadnienie umieszczenia tej formuły na nagrobku jest niejasne. Możliwe, że posłużenie się nią wynikło z niewłaściwego zinter-

pretowania jej znaczenia jako formuły tytularnej eksponującej rangę zmarłego.

Nr inw. 76.

Inskrypcja nie była publikowana.

Literatura: Drozd 2007: 126.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji Rⁿ.

² Zapis imienia niezgodny z ortografią arabską, powinno być: Ibrāhīm, pozwala także na odczyt: Abraham, co jednakże jest mniej uzasadnione z uwagi na zasadę, iż alfabetem arabskim zapisywano imiona w wersji muzułmańskiej.

Inskrypcja nr 31. Napis na licu kamienia

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 31. Napis na prawym boku kamienia

32.

1799 r.

Ziuhra (Zuzanna) Sienkiewicz, zm. 14 grudnia 1799 r.

[wys. 90 cm, szer. 58 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā*[2] *'llāhu Muḥammad¹ ra*[3] *sūlu 'llāhi¹ marḥum²*

Przekład

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] Bóg, Muhammad jest po-

[3] słańcem Boga. Obdarzony miło
[sierzdem][4] *Ziuhra Sienkiewi*[5] *czowa*[6] 1799 R[oku] 14 X.³

Uwagi:

Identyfikacja imienia zmarłej w wersji polskiej i odczyt daty miesięcznej śmierci w oparciu o wpis w księdze parafii w Studziance, według którego zmarła miała 63 lat, a przyczyną zgonu były „suchoty” (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 28).

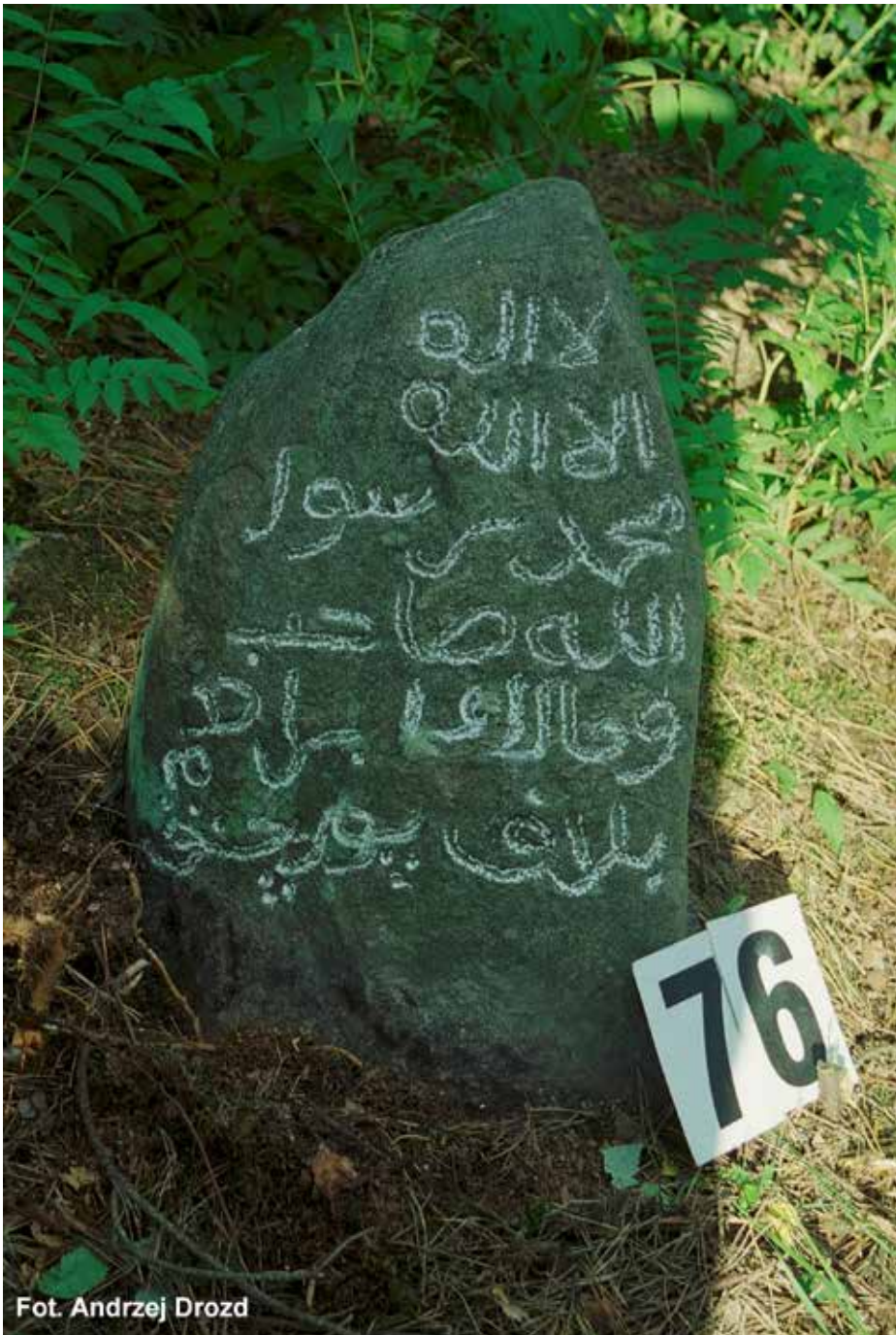
Nr inw. 141.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

² Pisownia niezgodna z ortografią arabską, jak również forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej – powinno być marḥūma.

³ Skrót nazwy miesiąca grudnia: Decembrii.

Inskrypcja nr 32

33.

kon. XVIII w.

NN, b.d.

[wys. 90 cm, szer. 82 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasū*[3] *lu 'llāhi*

Przekład

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłań-

[3] cem Boga.

Uwagi:

Datowanie inskrypcji na podstawie lokalizacji. Nagrobek znajduje się obok nagrobka nr 210 z 1796 r.

Pod względem kaligraficznym inskrypcja wykonana niewprawnie (w odróżnieniu od innych inskrypcji z mizaru w Studziance).

Nr inw. 148.

Inskrypcja nie była publikowana.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 33

34.

kon. XVIII w.

Merjema Sienkiewicz, b.d.

[wys. 62 cm, szer. 40 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā 'llāhu*[3] *Muḥammad rasūlu*[4] *'llāhi marḥum¹*[5] *Maryam² Sienkiewi 'ā³*[6] *czówna*

Przekład

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłańcem

[4] Boga. Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Nagrobka nie da się jednoznacznie przypisać do żadnej z kobiet noszących nazwisko Sienkiewicz, których zgon zarejestrowano w księgach metrykalnych parafii w Studziance. Wydaje się uzasadnione zatem, iż nagrobek pochodzi sprzed 1798 r. (tj. sprzed założenia pierwszej księgi metrykalnej).

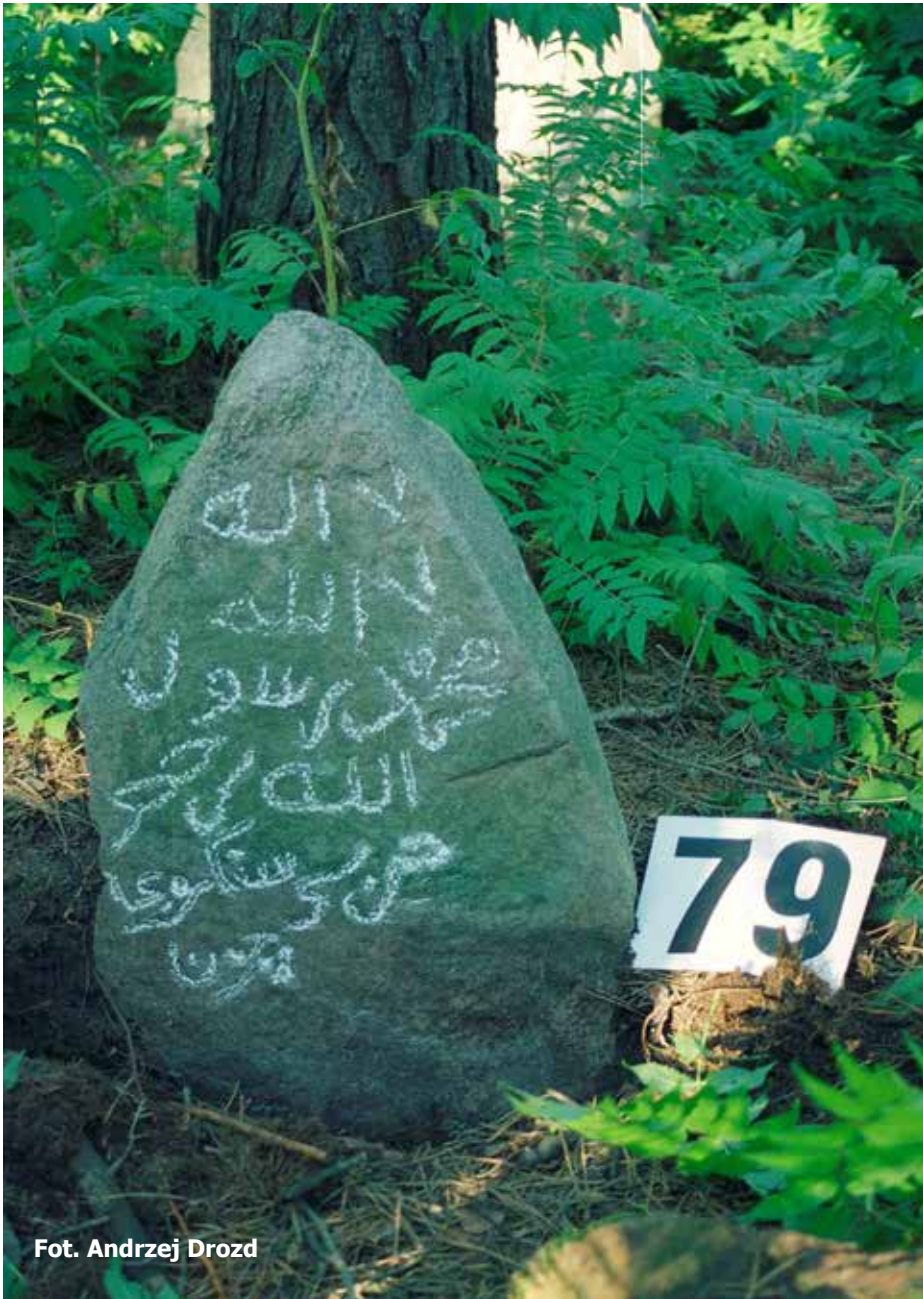
Nr inw. 79.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską, jak również forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej – powinno być *marḥūma*.

² Odczyt imienia niepewny.

³ Litery 'ayn z alifem wtrącone w nazwisko zmarłej bez jasnego uzasadnienia – prawdopodobnie omyłka wykonawcy inskrypcji.

Inskrypcja nr 34

35.

XVIII/XIX w.

NN, b.d.

[wys. 56 cm, szer. 44 cm, gr. 10 cm]

Inskrypcja:

- [1] *a'ūdū*¹
 [2] *bismi 'llāhi*
 [3] *lā ilāha illā <'>llāhu*²
 [4] *Muḥammad rasū*
 [5] *<lu 'llāhi>*³

Przekład

- [1] (ar.) „Uciekam się...”
 [2] „W imię Boga...”
 [3] Nie ma bóstwa jak tylko Bóg,
 [4] Muhammad jest posłań-
 [5] cem Boga.

Uwagi:

Datowanie inskrypcji na podstawie lokalizacji – nagrobek znajduje się w starszej części cmentarza, w sąsiedztwie nagrobka Felicjanny Azulewicz zm. 1774 r. (inskrpcja nr 100).

Inskrypcja umieszczona na kamieniu o małych rozmiarach, trudno czytelna na skutek zatarcia, płytko wykuta. Stanowi rzadki przykład posłużenia się incipitami popularnych formuł religijnych: ta'awwud (*a'ūdū bi-llāhi min aš-šayṭāni ʾar-raḡīmi* ar. – ‘Uciekam się do Boga od szatana ukamienowanego’) i basmala (*bi-ismi ʾAllāhi ʾar-raḥmāni ʾar-raḥīmi* – ar. ‘W imię Boga miłosiernego, litościwego’). Do końca XIX w. formuły te występują w epigrafice tatarskiej jedynie sporadycznie. Zestawienie wszystkich trzech formuł, tj. ta'awwudu, basmali i szahady stało się popularne dopiero w końcu XIX w. na nagrobkach zamawianych u zawodowych kamieniarzy (przy czym formuł tych nie redukowano do incipitów, jak w przypadku niniejszej inskrypcji). Wśród najstarszych nagrobków w Studziance basmala występuje jeszcze w inskrypcji Elżbiety Azulewicz zm. 1814 r. (inskrpcja nr 51).

Nr inw. 84.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt niepewny na skutek zatarcia inskrypcji.

² W wyrazie opuszczona początkowa litera alif.

³ Fragment uszkodzony – odczyt domniemany.

Inskrypcja nr 35

36.

1801 r.

Ismuil (Samuel) Milkowski, zm. 10 stycznia 1801 r.

[wys. 57 cm, szer. 53 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

Przekład

[1] *lā ilāha i*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] *llā 'llāhu Muḥammad*

[2] jak tylko Bóg, Muhammad

[3] *rasūlu 'llāhi*

[3] jest posłańcem Boga.

[4] *marḥūm Ismu*

[4] Obdarzony miłosierdziem

[5] *i l¹ Milkowski*[6] R[oku] 1801 D[nia] <10>²[7] Janu[arii]³

Uwagi:

Identyfikacja imienia zmarłego w wersji polskiej i odczyt daty dziennej śmierci w oparciu o wpis w księdze zgonów parafii w Studziance, według którego zmarły miał 87 lat (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 30). Zapewne mąż Marianny z Łosiów, zmarłej w 1830 r. w wieku 103 lat (zob. inskrypcja nr 81). W inskrypcji występuje jeden z pierwszych przypadków zapisu formuły *marḥūm* (ar. 'Obdarzony miłosierdziem') zgodnie z ortografią arabską, wskazujących na pojawienie się autora inskrypcji mającego nieco wyższe kompetencje językowe, a przynajmniej orientację w zakresie języka epigrafiki osmańskiej, w której formuła ta była rozpowszechniona (zob. inskrypcja nr 38, 44, 45).

Nr inw. 81.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt imienia domniemany. Zapis bez wokalizacji. Imię rozdzielone na dwa rzędkie: w. 5: , s m' (przy czym litera 'ayn zapisana w formie właściwej dla położenia wewnątrz wyrazu); w. 6: y l. Brak litery alif po mīm (niezgodnie z ortografią arabską) wskazywać może na formę imienia Ismuil występującą wśród Tatarów.

² Brak daty dziennej z niejasnych przyczyn; być może na skutek niedokończenia lub uszkodzenia inskrypcji.

³ Odczyt ostatniej litery skrócenia nazwy miesiąca niepewny.

Inskrypcja nr 36

37.

1801 r.

Fatma (Felicjanna) Ułan, zm. 19 lutego 1801 r.

[wys. 56 cm, szer. 66 cm, gr. 21 cm]

Inskrypcja:

Przekład

[1] *lā ilāha illā¹*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] *'llāhu¹ Muḥammad¹ rasūlu*

[2] Bóg, Muhammad jest posłańcem

[3] *'llāhi¹ Fatma Ułan<o>wa²*

[3] Boga.

[4] 1801 R[oku]

Uwagi:

Identyfikacja imienia zmarłej w wersji polskiej i ustalenie daty dziennej śmierci w oparciu o wpis w księdze zgonów parafii w Studziance, według którego zmarła miała 75 lat (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 30). Zmarłą wolno identyfikować z żoną Bogdana Ułana, rotmistrza Pułku 4 Przedniej Straży WKŁ (od 1769 r.), syna Dawida i Felicjanny z Romanowskich, właściciela 10 włók w Ortelu, zm. 1796 r. (Dziadulewicz 1929: 350; zob. inskrypcja nr 25).

Inskrypcja cechuje się staranną formą kaligrafiaczną. Nagrobek zlokalizowany w pobliżu nagrobka Aleja Asanowicza zm. 1783 r. (zob. inskrypcja nr 3).

Nr inw. 93.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

² W zapisie nazwiska opuszczona jedna z dwóch następujących po sobie liter *wāw*.

Inskrypcja nr 37

38.

1802 r.

Ziejniępa (Zofia) Sienkiewicz, zm. 21 stycznia 1802 r.

[wys. 74 cm, szer. 52 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā 'llāhu Muḥammad*[3] *rasūlu 'llāhi*[4] *marḥūm*¹ *Ziejniępa Sienkie*[5] *wiczowa*

[6] 1802. R(oku). 21

[7] Januari

Przekład

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga.

[4] Obdarzony miłosierdziem

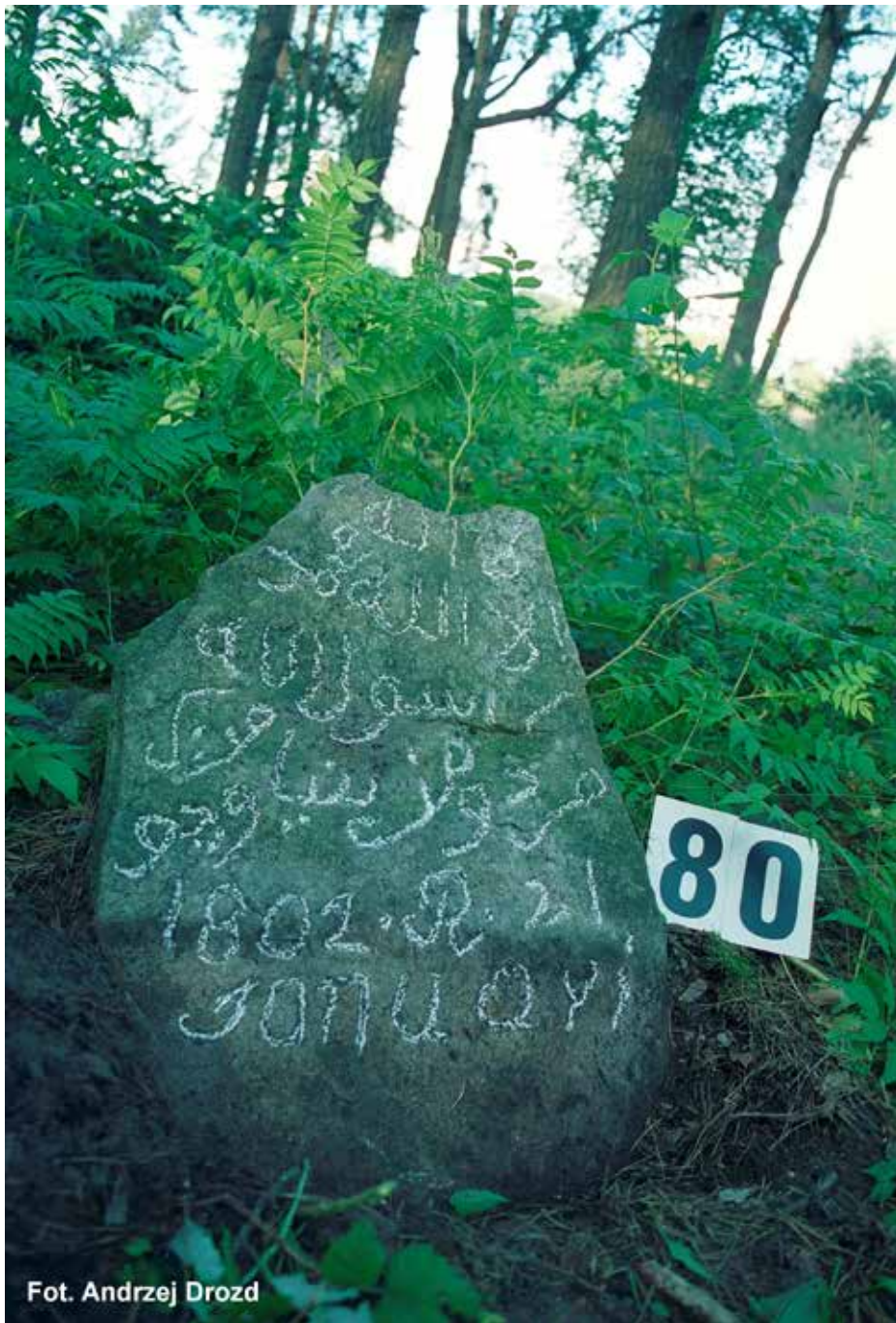
Uwagi:

Identyfikacja imienia zmarłej w wersji polskiej (*Zoffija*) w oparciu o wpis w księdze zgonów parafii w Studziance; według tego dokumentu zmarła miała 83 lata (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 31). W inskrypcji występuje jeden z nielicznych przypadków zapisu formuły *marḥūm* (ar. 'obdarzony miłosierdziem') zgodnie z ortografią arabską (zob. inskrypcje nr 36, 44, 45), jednakże wciąż wyraz ten ma niewłaściwą formę gramatyczną rodzaju męskiego.

Nr inw. 80.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej – powinno być *marḥūma*.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 38

39.

1805 r.

Jan Montusz, zm. 9 marca 1805 r.

[wys. 74 cm, szer. 65 cm, gr. 45 cm]

Inskrypcja:

Przekład

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *muḥammad rasū<lu>¹ 'llāhi*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] *marḥum²* J(an). M(ontusz).

[3] Obdarzony miłosierdziem

[4] R[oku] 1805 9³[5] mar[ca] ³

Uwagi:

Identyfikacja zmarłego i odczyt daty dziennej śmierci w oparciu o wpis w księdze zgonów parafii w Studziance; według wpisu zmarły miał 69 lat (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 34).

Nr inw. 74.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie *rasūlu* opuszczona końcowa litera *lām*. Błąd powtarza się w innych inskrypcjach z tego okresu (zob. inskrypcja nr 40).

² Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być *marḥūm*.

³ Nazwa miesiąca i data trudno czytelne na skutek zatarcia inskrypcji i nieprawidłowego wykonawstwa. Odczyt daty dziennej dokonany na podstawie wpisu do księgi zgonów parafii w Studziance.

Inskrypcja nr 39

40.

1805 r.

Mustafa Sienkiewicz, zm. 11 marca 1805 r.

[wys. 87 cm, szer. 45 cm, gr. 24 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

Przekład

[1] *lā ilāha illa*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] *'llāhu Muḥammad*

[2] Bóg, Muhammad

[3] *rasū<lu>¹ 'llāhi*

[3] jest posłańcem Boga.

[4] *marḥum² Muṣṭafà*

[4] Obdarzony miłosierdziem

[5] *Sienkiewicz**(napis na lewym boku kamienia)*

Inskrypcja:

[1] M[arc]a³[2] <d>nia³[3] 11[g]o³

[4] 1805

Uwagi:

Odczyt daty śmierci w oparciu o wpis w księdze zgonów parafii w Studziance, według którego zmarły miał w chwili śmierci 47 lat (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 34).

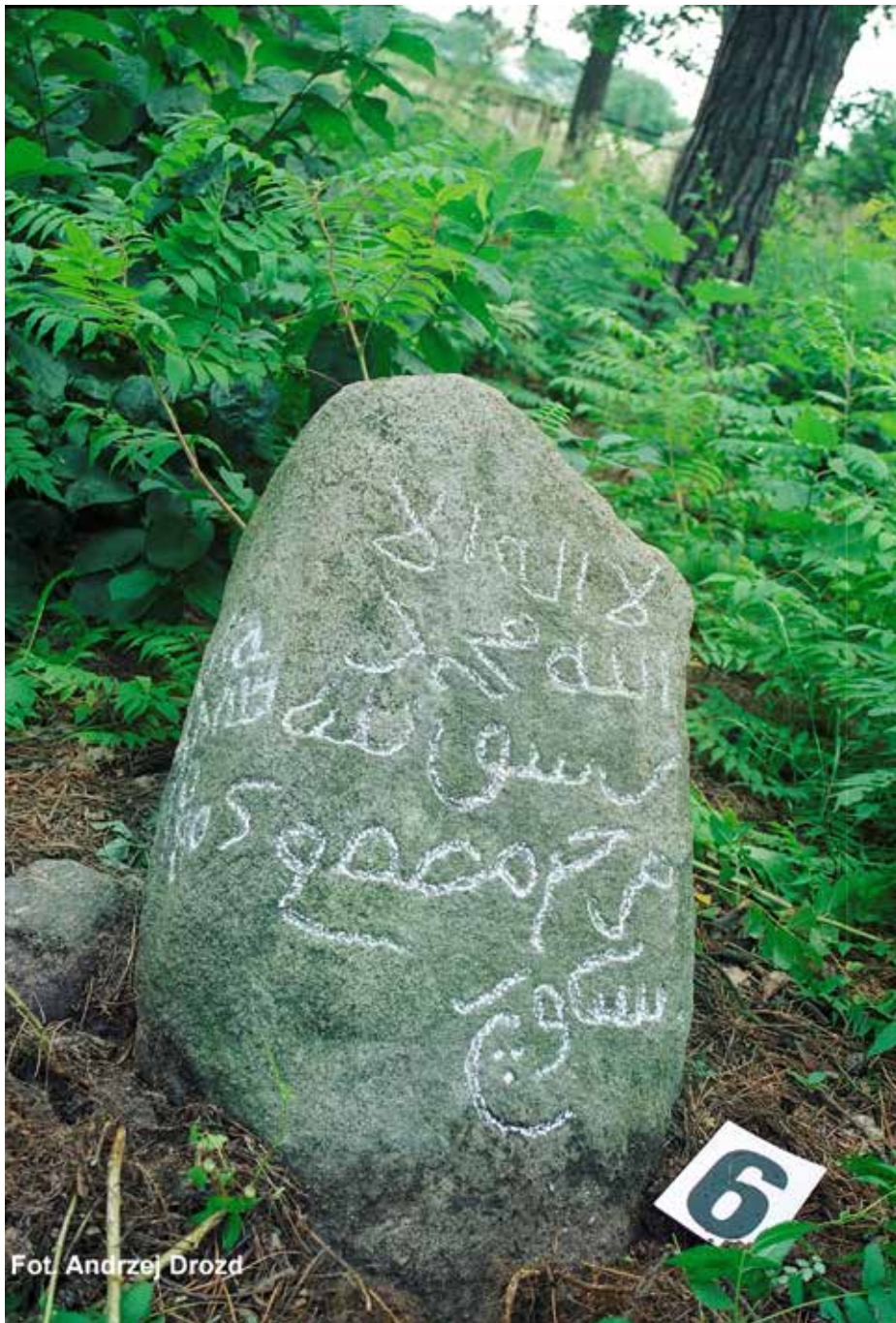
Nr inw. 6.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie *rasūlu* opuszczona końcowa litera *lām*. Błąd powtarza się w innych inskrypcjach z tego okresu (zob. inskrypcja nr 39).

² Pisownia niezgodna z ortografią arabską - powinno być *marḥūm*.

³ Nazwa miesiąca i data nieczytelne na skutek zatarcia inskrypcji. Odczyt dokonany na podstawie wpisu do księgi zgonów parafii w Studziance.

Inskrypcja nr 40. Napis na licu kamienia

Inskrypcja nr 40. Napis na lewym boku kamienia

41.

1805 r.

Merjema Azulewicz, zm. 10 maja 1805 r.

[wys. 90 cm, szer. 77 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā 'llāhu Muḥammad*[3] *rasūlu 'llāhi marḥum*¹

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga. Obdarzony
[miłosierdziem][4] *Merjema Azulewiczowa*

[5] Rot[mistrzowa] 1805 R[oku]

[6] 10 maia

Uwagi:

Zmarłej zapewne dotyczy niekompletny wpis w księdze zgonów parafii w Studziance (bez imienia i daty dziennej), określający wiek zmarłej (zapewne przybliżony) – 70 lat (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 34).

Nr inw. 95.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską, jak również forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej – powinno być *marḥūma*.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 41

42.

1808 r.

Elżbieta Azulewicz, zm. 22 maja 1808 r.

[wys. 119 cm, szer. 110 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illāʾllāhu*[2] *Muḥammad rasūluʾllāhi*[*marḥum*¹ Elżbieta[3] *Azulewiczowa szefowa*[4] R(oku)² 1808go³ mie(siąca)⁴ maia[5] 22go³ Dnia

[6] Szefa Aziulewicza

[7] żona

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Nagrobek Elżbiety z Kryczyńskich, ur. ok. 1742 r. (jak wynika z wpisu w księdze zgonów parafii w Studziance, zmarła miała 66 lat; wpis co prawda podaje inną datę dzienną niż inskrypcja: 23 maja 1808 r.; APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 37), żony pułkownika Jakuba Azulewicza z Łomaz, dowódcy Pułku 6 Przedniej Straży WKL, poległego w obronie Wilna 11 sierpnia 1794 r. (nagrobki rodziców tego ostatniego: Felicjanny ze Szwarców Baranowskich, zm. 1774 r. – zob. inskrypcja nr 100, rotmistrza Aleksandra Azulewicza, zm. 1790 r. – zob. inskrypcja nr 101). Nagrobek został objęty spisem A. Kołodziejczyka (1997: 149; nr 49), jednak nie udało się prawidłowo zidentyfikować osoby zmarłej na skutek błędnego odczytu („Szefakielewiczowa żona”).

Zapis nazwiska alfabetem arabskim z użyciem litery *ḍāl* wskazuje na wymowę twardą *Azulewicz*, jednak zapis łacinką potwierdza wymowę spalatalizowaną lub miękką *Aziulewicz* (tak jak w zapisie alfabetem arabskim w inskrypcjach nr 10 i 12).

Nr inw. 92.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149 (inskrpcja opublikowana fragmentarycznie, z błędnym odczytem nazwiska zmarłej).

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską, jak również forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej - powinno być marḥūma.

² Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u

³ Skrócenie przy pomocy abrewiacji g^o zapisanej frakcją górną.

⁴ Skrócenie przy pomocy znaku ~ nadpisanego nad wyrazem.

Inskrypcja nr 42

43.

1808 r.

Fatma Sobolewska, zm. 6 czerwca 1808 r.

[wys. 75 cm, szer. 84 cm, gr. 14 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā¹ 'llāhu Muḥammad¹*[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[Muhammad][2] *rasūlu 'llāhi¹ marḥum²*

[2] jest posłańcem Boga.

[3] *Fatma Sobolewska bi<.....>³*

[3] Obdarzony miłosierdziem

[4] R(oku). 1808.

[5] m(iesiąca). Juna 6. D[nia]

Uwagi:

Inskrypcja wykonana nieudolnie, na trudnym materiale, płytko kuta, przez to częściowo nieczytelna. Identyfikacja zmarłej – odczyt nazwiska i daty – umożliwia wpis w księdze zgonów parafii w Studziance; według niego zmarła miała 80 lat; wpis podaje inną datę dzienną niż inskrypcja: 5 czerwca 1808 r. (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 37).

Nr inw. 151.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

² Pisownia niezgodna z ortografią arabską, jak również forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej – powinno być marḥūma.

³ Wyraz nieczytelny na skutek nieudolnego wykonawstwa.

Inskrypcja nr 43

44.

1810 r.

Jakub Sienkiewicz, zm. 4 lutego (?) 1810 r.

[wys. 70 cm, szer. 80 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

[1] <lā ilāha illā '>¹[2] llāhu Muḥammad² ra[3] sūlu 'llāhi marḥū<m>³

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] Bóg, Muhammad jest po-

[3] słańcem Boga. Obdarzony miło
[sierdziem][4] *Jakub Sienkie*<wi>cz⁴ <.....>⁵[5] 1810 4⁶ dnia <l>u<tego>⁷

Uwagi:

Zmarłego dotyczy wpis w księdze zgonów parafii w Studziance; z wpisu tego wynika, iż zmarły miał 70 lat, przy czym jako data śmierci wskazany jest dzień 3 lutego 1810 r. (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 39). Jedna z nielicznych w Studziance inskrypcji z określeniem daty zapisanym pismem arabskim (zob. też inskrypcja nr 45). W inskrypcji występuje jeden z kilku przypadków zapisu formuły *marḥūm* (ar. 'obdarzony miłosierdziem') zgodnie z ortografią arabską, wskazujących na pojawienie się autora inskrypcji mającego nieco wyższe kompetencje językowe, a przynajmniej orientację w zakresie języka epigrafiki osmańskiej, w której formuła ta była rozpowszechniona (zob. inskrypcje nr 38, 44, 45).

Inskrypcja uszkodzona na skutek odłamania górnej części kamienia oraz erozji.

Nr inw. 5.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Brak rzędka na skutek odłamania górnej części kamienia.

² W wyrazie zapisany znak šadda.

³ W wyrazie brak końcowej litery mīm, która nie zmieściła się w rzędku.

⁴ W nazwisku omyłkowo opuszczona lub nieczytelna na skutek erozji litera wāw.

⁵ Fragment pismem arabskim, nieczytelny na skutek zatarcia, być może: umar<l> lub roku.

⁶ W inskrypcji odwrotna kolejność liczb: 4 1810 (wynikająca z mieszanego zapisu daty dziennej – wyraz dnia zapisany alfabetem arabskim po liczbie zapisanej cyfrą europejską („arabską”).

⁷ Nazwa miesiąca nieczytelna z powodu erozji kamienia. Odczyt nazwy miesiąca dokonany na podstawie wpisu w księdze zgonów parafii w Studziance.

Inskrypcja nr 44

45.

1810 r.

Jusuf (Józef) Lisowski, zm. 17 kwietnia 1810 r.

[wys. 46 cm, szer. 50 cm, gr. 7 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[Bóg, Muhammad

[2] *rasūlu <'>llāhi¹ marḥūm*[2] jest posłańcem Boga. Obdarzony
[miłosierdziem[3] *Yusuf² Lisowski³ roku*

[4] 1810

Uwagi:

Data śmierci ustalona w oparciu o wpis w księdze zgonów parafii w Studziance; z wpisu tego wynika, iż zmarły miał 78 lat (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 39).

Jedna z nielicznych w Studziance inskrypcji, w której do części określającej datę wprowadzono pismo arabskie (zob. też inskrypcja nr 44). W inskrypcji występuje jeden z kilku przypadków zapisu formuły *marḥūm* (ar. 'obdarzony miłosierdziem') zgodnie z ortografią arabską, wskazujących na pojawienie się autora inskrypcji mającego nieco wyższe kompetencje językowe, a przynajmniej orientację w zakresie języka epigrafiki osmańskiej, w której formuła ta była rozpowszechniona (zob. inskrypcje nr 40, 40, 48).

Nr inw. 142.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie opuszczona początkowa litera *alīf*.

² Zapis imienia niezgodny z ortografią arabską, powinno być: *Yūsuf*.

³ W zapisie nazwiska opuszczona jedna z dwóch następujących po sobie liter *wāw*.

Inskrypcja nr 45

46.

1810 r.

Iljas (Elias) Olejkiewicz, zm. 19 kwietnia 1810 r.

[wys. 66 cm, szer. 36 cm, gr. 11 cm]

Inskrypcja:

- [1] *lā ilāha illā'*
- [2] *llāhu¹ Muḥammad*
- [3] *rasūlu <'>llāhi¹*
- [4] *Iljas Olejkiewicz*
- [5] R[OKU] 1810

Przekład:

- [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko
- [2] Bóg, Muhammad jest po-
- [3] słańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek imama parafii studziańskiej, Eliasza Olejkiewicza, pełniącego swe obowiązki już w 1795 r., do 1805 r. (Kołodziejczyk 1997: 142). Data śmierci ustalona w oparciu o wpis w księdze zgonów parafii w Studziance; wpis ten podaje wiek zmarłego (zapewne przybliżony) miał w chwili śmierci – 70 lat (APL sygn. 39/109/5/-/1, s. 39).

Pole inskrypcji częściowo uszkodzone na skutek erozji kamienia.

Nr inw. 4.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie *opuszczona* początkowa litera *alif*.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 46

47.

1811 r.

Jan Jozefowicz, zm. 7 kwietnia 1811 r.

[wys. 60 cm, szer. 60 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] R[oku] 1811. D[nia] 7 K[wietnia]

[2] *lā ilāha illā 'llāhu*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] *marḥum*¹

[4] Obdarzony miłosierdziem

[5] Jan Jozefowicz

[6] Por[ucznik]

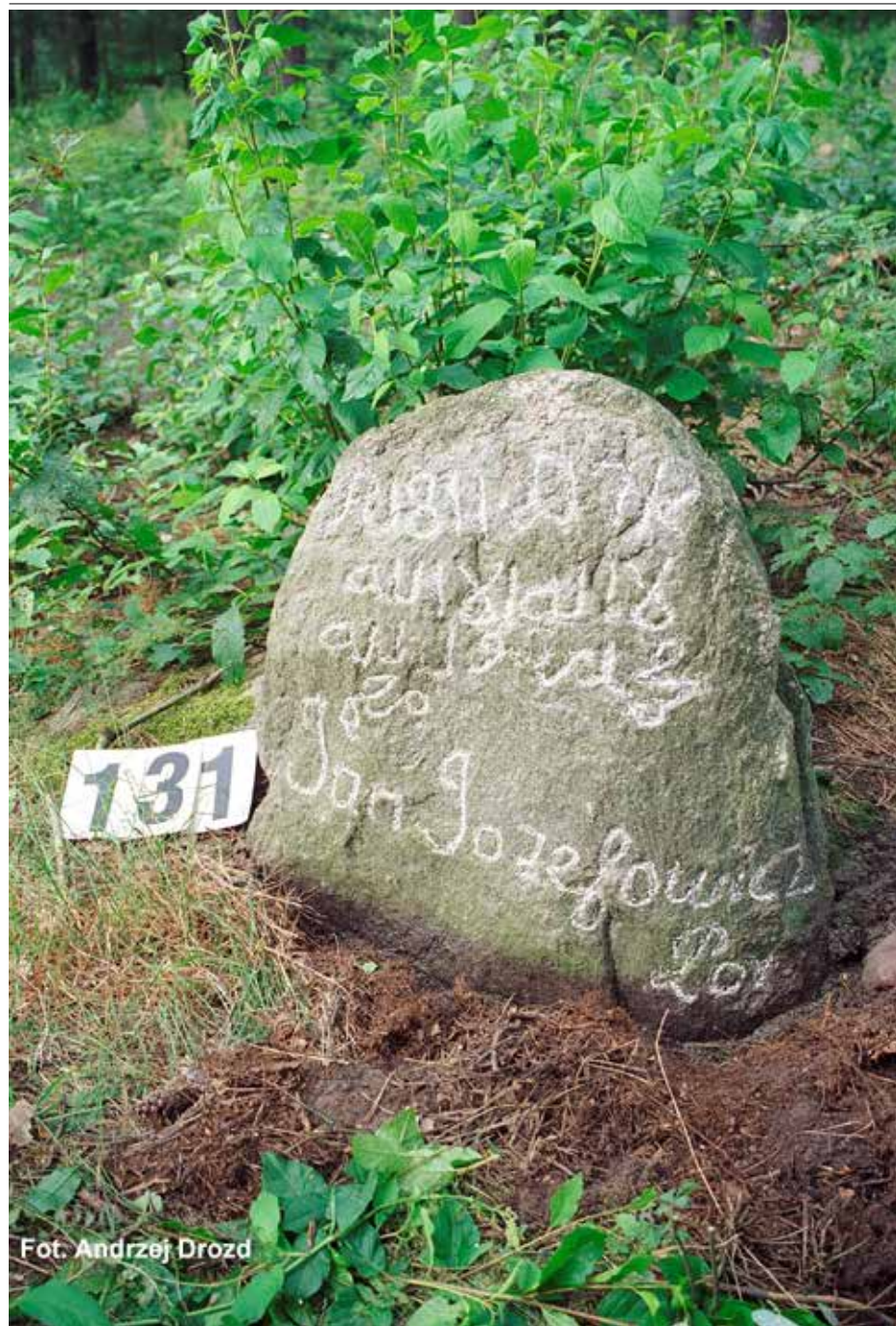
Uwagi:

Prawdopodobnie nagrobek oficera Pułku 4 Przedniej Straży WKL (awans z towarzysza na chorążego 27 lutego 1786 r., przeniesiony na stanowisko chorążego sztabowego w okresie od 1786 r. do 1790 r. - Machynia et al. 1999: 222). W księdze parafii w Studziance brak jest wpisu dotyczącego śmierci zmarłego.

Nr inw. 131.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być *marḥūm*.

Inskrypcja nr 47

48.

1812 r.

Urszula Jozefowicz, zm. 29 stycznia 1812 r.

[wys. 87 cm, szer. 70 cm, gr. 55 cm]

Inskrypcja:

Przekład

[1] 1812 D[nia] 29 Januar[ii]¹[2] *lā ilāha illā 'llāhu*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad ra<s>ūlu² 'llāhi*

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] Jozefowiczowa

[5] maior[owa] [z] Zaluty<nia>³

Uwagi:

Identyfikacja zmarłej jest niejednoznaczna. Na podstawie aktu zgonu możemy ustalić jej imię (*Orszula*), stan rodzinny (majorowa, wdowa, matka m.in. Dawida Jozefowicza ur. ok. 1783 r.), pochodzenie rodowe (cóрка Jakuba i Heleny z Łosiów), wiek (72 lata) oraz nazwę rodzinnego majątku (Zalutyń). Data śmierci podana w akcie zgonu różni się o jeden dzień (30 stycznia 1812 r.). Brak jest danych do ustalenia, kto był mężem zmarłej. Z pewnością nie może chodzić o majora Samuela Jozefowicza, syna rotmistrza Aleksandra i Marianny z Heliaszewiczów, zmarłego w 1812 r. (zob. inskrypcja nr 50), gdyż ten zmarł kilka miesięcy później, a przy tym był w 1812 r. żonaty z Marianną z Baranowskich. Nie był on też właścicielem dóbr Zalutyń – te u schyłku XVIII w. należały do Dawida Jozefowicza (być może syna zmarłej; Dziadulewicz 1929: 128; Kołodziejczyk 1997: 122).

Układ inskrypcji, liternictwo i cechy wykonawstwa wskazują na tego samego wykonawcę nagrobka, co u wspomnianego majora Samuela Jozefowicza, zm. w 1812 r. (zob. inskrypcja nr 50).

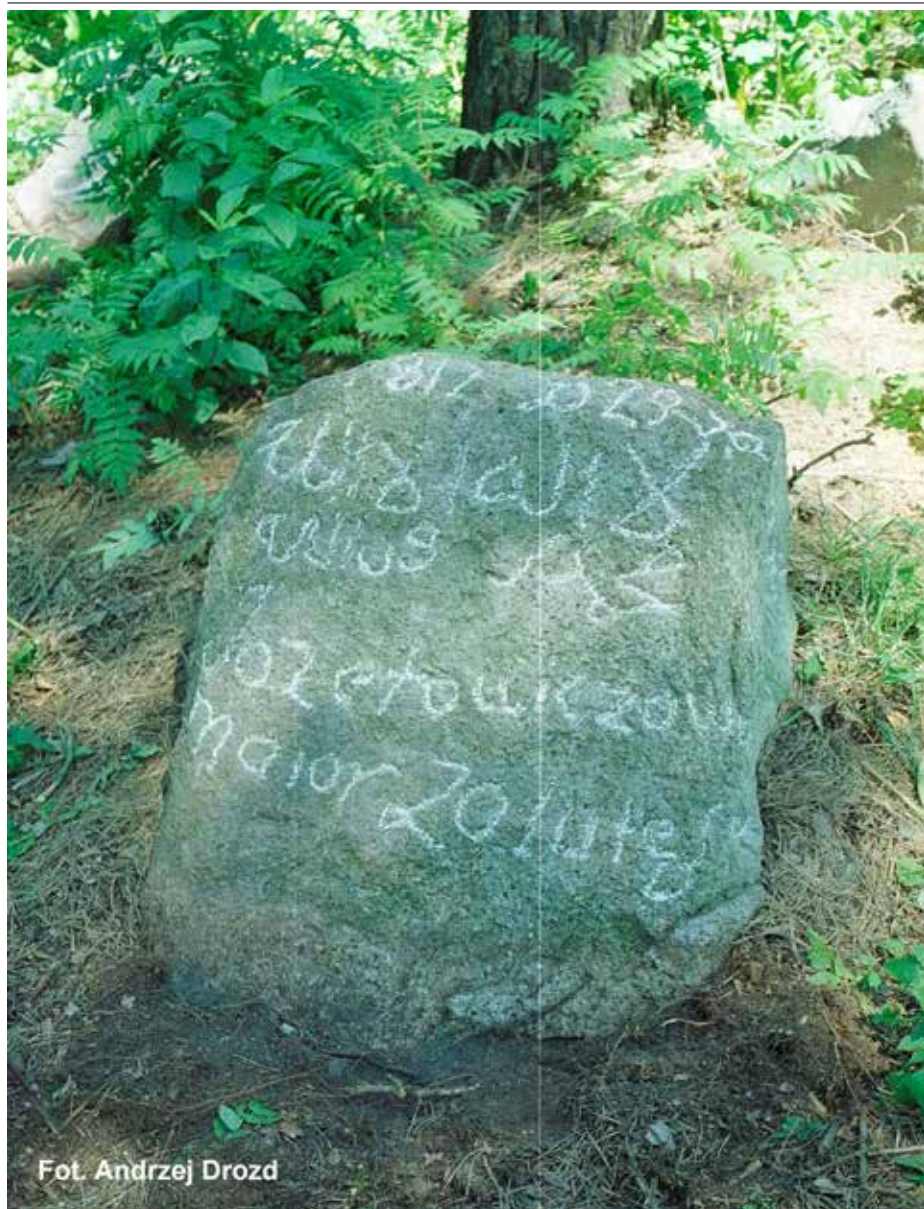
Nr inw. 154.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Na licu kamienia znajdują się tylko pierwsze litery nazwy miesiąca (*Ja*), reszta wyrazu zachodzi na prawy bok kamienia

² Brak litery *sīn* na skutek uszkodzenia inskrypcji.

³ Fragment nieczytelny na skutek erozji kamienia i płytkiego wykonania inskrypcji.

Inskrypcja nr 48

49.

1812 r.

Ismail (Samuel) Sienkiewicz, zm. 19 kwietnia 1812 r.

[wys. 125 cm, szer. 78 cm, gr. 28 cm]

f.112.13

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1812

[2] *lā ilāha illā 'llāhu*[3] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*[4] *marḥum*¹[5] *Ismā'īl Sienkiewicz*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Zmarłego należy zapewne utożsamiać z Samuelem Sienkiewiczem, który na przełomie XVIII/XIX w. stawał w Studziance jako świadek do wielu aktów małżeństwa, m.in. Szahana Michałowskiego z Bohonik i Rozalii Olejkiewiczówny z Ortela w dniu 21 czerwca 1811 r. (w akcie tym określony został jako „wuj panny” – czyli zapewne brat matki panny młodej, Marianny z Sienkiewiczów, żony Eliasza Olejkiewicza, mieszkającej w Ortelu; APL sygn. 35/1800/0/1/3, s. 4). Z innych wpisów wynika, iż urodził się on ok. 1733 r. jako syn Aleksandra i Zofii z Milkowskich, był namiestnikiem „byłych wojsk polskich” i mieszkał w Studziance „w domu własnym pod numerem czterdziestym czwartym” (APL sygn. 35/109/5, s. 2–3; APL sygn. 35/1800/0/1/1, s. 12; APL sygn. 35/1800/0/1/3, s. 15).

Nr inw. 22.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być marḥūm.

Inskrypcja nr 49

50.

1812 r.

Samuel Jozefowicz, zm. 10 września 1812 r.

[wys. 128 cm, szer. 83 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] R[oku] 1812 10. 7br¹[2] *lā ilāha illā 'llāhu*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] S[amuel] Jozefo

[5] wicz. Maior

Uwagi:

Nagrobek majora Samuela Jozefowicza z Pułku 4 Przedniej Straży WKL (od 1772 second porucznik, uzyskał patent na rangę rotmistrza agreże 31 marca 1777 r., dymisja z rangą majora 8 listopada 1790 r.; Machynia et. al. 1999: 223). Syn rotmistrza Aleksandra i Marianny z Heliaszewiczów, właściciel dóbr Małaszewicze Wielkie. Jego testament sporządzony w dniach 15 maja i 17 sierpnia 1812 r. publikuje A. Kołodziejczyk (1997: 166-168). Należy zwrócić uwagę, że w świetle życiorysu przedstawionego przez A. Kołodziejczyka, opartego na kilku źródłach archiwalnych (Kołodziejczyk 1997: 157) oraz informacji podanych przez M. Machynię i in. (Machynia et. al. 1999: 222-223) może być mylony z drugim oficerem o tym samym imieniu i nazwisku służącym od 1766 r. w randze rotmistrza w Pułku 4 Przedniej Straży WKL.

Układ inskrypcji, liternictwo i cechy wykonawstwa wskazują na tego samego wykonawcę nagrobka, co u Urszuli Jozefowiczowej z 1812 r. (zob. inskrypcja nr 48).

Kamień przewrócony na tył; mogiła wyraźnie zachowana, z dobrze widocznym kamieniem wschodnim.

Nr inw. 128.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Skrócenie nazwy miesiąca *września*: *septembrii*.

Inskrypcja nr 50

51.

1814 r.

Elżbieta Azulewicz, zm. 2 stycznia 1814 r.

[kamień zachodni: wys. 94 cm, szer. 56 cm, gr. 11 cm]

[kamień wschodni: wys. 42 cm, szer. 46 cm, gr. 10]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

Przekład:

(medalion prawy)[1a] *Abū Bekkīr*¹

[1a] Abu Bakr

[2a] *ʿUmar*

[2a] Umar

[3a] *ʿUtmān*

[3a] Usman

(medalion środkowy)[1b] *yā Allāh*

[1b] O, Boże!

[2b] *Muḥammad*²

[2b] Muhammad

(medalion lewy)[1c] *ʿAlī*

[1c] Ali

[2c] *ī³ Ḥasan*

[2c] Hasan

[3c] *Ḥussayn*⁴

[3c] Husejn

(podstawa)[4] *bismi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīmi* [4] W imię Boga miłosiernego,
[litościwego!][5] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [5] Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[Muhammad][6] *rasūlu 'llāhi*

[6] jest posłańcem Boga.

(kamień wschodni)

Inskrypcja:

[1] Tu leży Elzbi

[2] <e>ta Mustafy

[3] azulewicza

[4] zona

[5] 1814 R[oku]

Uwagi:

Nagrobek Elżbiety z Achmatowiczów, córki Mustafy Achmatowicza i Rozalii z Dowgiałłów, urodzonej ok. 1793 r., zmarłej w Małaszewiczach Małych w dniu 2 stycznia 1814 r. (dane, w tym data śmierci, zawarte w akcie zgonu w księdze parafii muzułmańskiej w Studziance; APL 35/1800/0/1/7, s. 12). Być może zmarła była żoną Mustafy Azulewicza, w 1814 r. dziedzica majątku Woronia w powiecie radzyńskim, stawającego jako świadek do aktu zgonu zmarłej (niewykluczone też, że był to jeden z synów Jakuba Azulewicza i jego drugiej żony, Elżbiety z Kryczyńskich; Dziadulewicz 1929: 39).

Mogiła ma dwa kamienie nagrobne z inskrypcjami, wschodnim i zachodnim. Kamień zachodni ozdobiony jest interesującą kompozycją z motywami architektonicznymi. Inskrypcja umieszczona jest w trzech kolistych medalionach (tondach) wkomponowanych w symboliczne przedstawienia trzech minaretów lub sterczyn zwieńczonych półksiężycami i ustawionych na podstawie w postaci łuków arkadowych (być może nawiązujących do kopuł meczetowych), pod którymi znajduje się dalsza część inskrypcji. Nad środkowym minaretem (sterczyną) znajduje się sześcioramienna gwiazda. Analogiczna inskrypcja, z pewnymi różnicami w rozmieszczeniu tekstu i rysunku znajduje się na mizarze w Łostajach (Ajsza Achmatowiczowa, zm. 1812 r.). Porównując obydwie nagrobki wydaje się, że obydwie nagrobki miały wspólny wcześniejszy wzorzec, który został dokładniej zrealizowany w Studziance, albo też – że nagrobek w Studziance był tym wzorcem, zaś nagrobek w Łostajach został wykonany w późniejszym czasie (po 1814 r.). Poza tymi dwoma przypadkami, kompozycja taka nie pojawia się już ani razu na tatarskich mizarach, jak również w innych zastosowaniach (np. w księgach rękopiśmiennych lub na muhirach). Motyw medalionów (tond) z imionami Boga, Muhammada, kalifów sprawiedliwych oraz synów kalifa Alego, Hasana i Husejna, wskazuje na inspiracje osmańskie – jest to powszechny element dekoracji wnętrz meczetowych na ziemiach państwa osmańskiego. Można też przyjąć bardziej realistyczne nawiązanie do sterczyn – tur. *alem* ('znak') – z ażurowymi inskrypcjami, wieńczących kopuły meczetów lub mauzoleów (tur. *türbe*). Nagrobki kobiece zdobione motywami meczetów (tur. *cami tasvirli mezartaşları*) spotykane były na obszarach Turcji osmańskiej od schyłku XVIII w. (Tunçel 1989), miały jednak daleko bardziej realistyczną formę i nie pojawiały się na nich motyw tond (medalionów). Uprozczone motywy architek-

toniczne w postaci sterczyn z półksiężycami lub symbolicznie przedstawionych minaretów, trójkątnych lub półkolistych zwieńczeń pola inskrypcji nawiązujących do kopuł meczetowych zaczęły się pojawiać na kilku tatarskich mizarach na Kresach dopiero w 2 poł. XIX w. (zwłaszcza Miadzioł – zob. Drozd et. al. 1999: 75-76, il. 153-160). Omawiany nagrobek ze Studzianki, poza przykładem w Łostajach, nie miał zatem kontynuacji. Jego geneza pozostaje zaś nie wyjaśniona. Znamienne, że w obu przypadkach należały one do kobiet. Nagrobek odbiega od wzorca Studzianki także pod względem formularza inskrypcyjnego – na kamieniu wschodnim zawiera napis identyfikujący zmarłą według schematu polskiego, wykorzystujący formułę *Tu leży* (kalkę z łac. *Hic iacet*) i zapisany całkowicie łacinką.

Nagrobek został wykryty przez nas w 1998 r. i kilkakrotnie publikowany (po raz pierwszy: Drozd et al. 1999). Kamień wschodni został wykryty dopiero w trakcie prac w 2001 r., dzięki czemu udało się zidentyfikować osobę zmarłej.

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

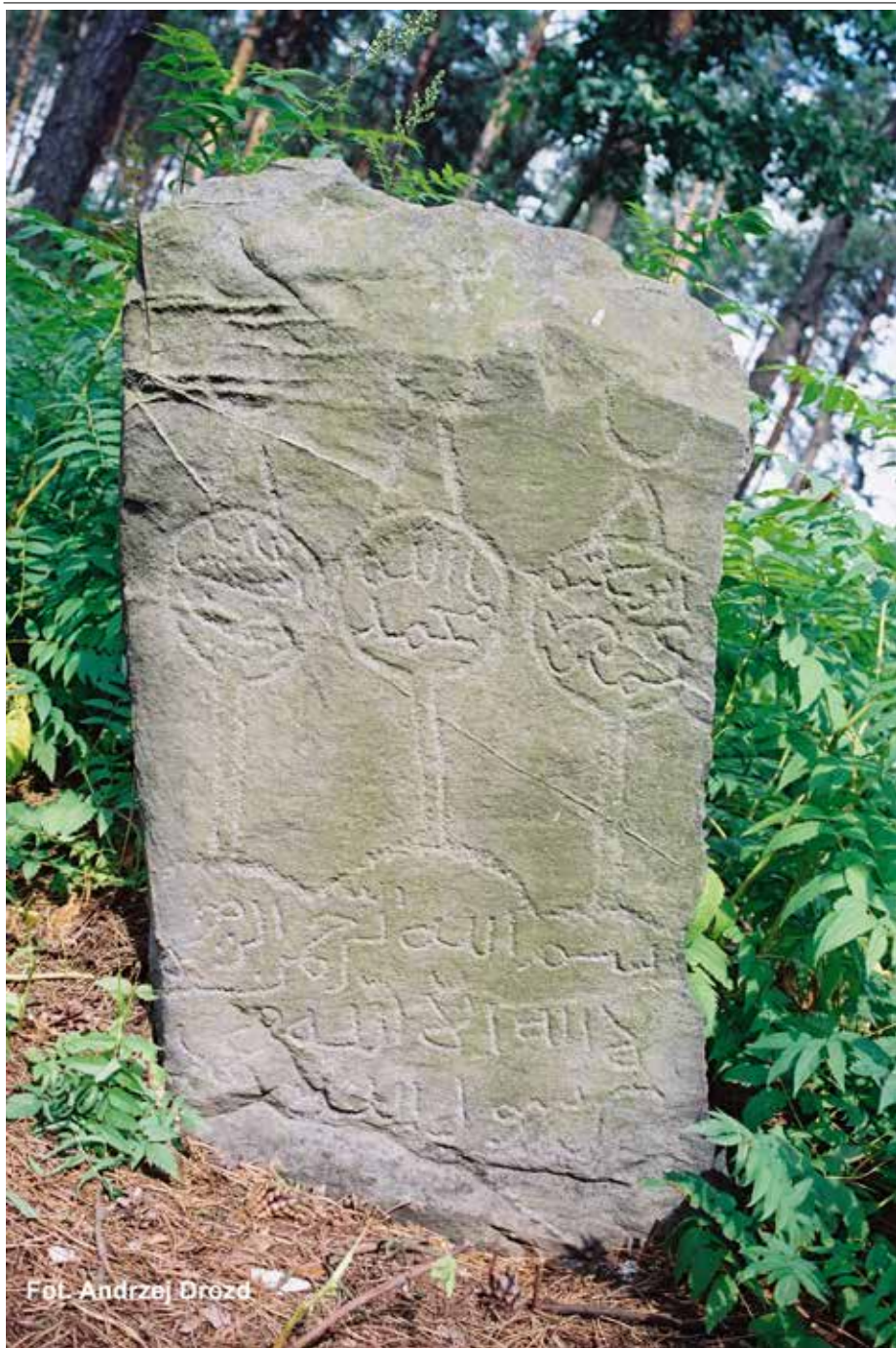
Literatura: Drozd et. al. 1999: 92, il. 187; Drozd 2007: 119; Drozd 2011: 277, 280.

¹ Zapis imienia *Abu Bakra* niezgodny z ortografią arabską (powinno być: *Abū Bakr*), jednakże typowy dla piśmiennictwa Tatarów polsko-litewskich.

² W wyrazie zapisany znak *šadda*.

³ Przed imieniem *Hasana* umieszczona litera *alif*, prawdopodobnie omyłkowo. Jeżeli nie jest wynikiem błędu wykonawcy, co mało prawdopodobne, należałoby ją odczytywać zapewne jako powszechnie stosowaną w piśmiennictwie Tatarów polsko-litewskich partykułę wołacza o niejasnej genezie – turkijskiej albo staropolskiej: *i*.

⁴ Zapis imienia *Husejna* niezgodny z ortografią arabską (powinno być: *Ḥusayn*) jednakże typowy dla piśmiennictwa Tatarów polsko-litewskich.

Inskrypcja nr 51. Kamień zachodni

Inskrypcja nr 51. Kamień wschodni

52

1814 r.

Samuel Azulewicz, zm. 3 marca 1814 r.

[wys. 109 cm, szer. 92 cm, gr. 36 cm]

Inskrypcja:

- [1] R[oku] 1814
- [2] D[nia] 3 mar[ca]
- [3] Tu
- [4] leży
- [5] Samuel Azu
- [6] lewicz Syn: Abr(ahama):
- [7] Azulewicza
- [8] maiora

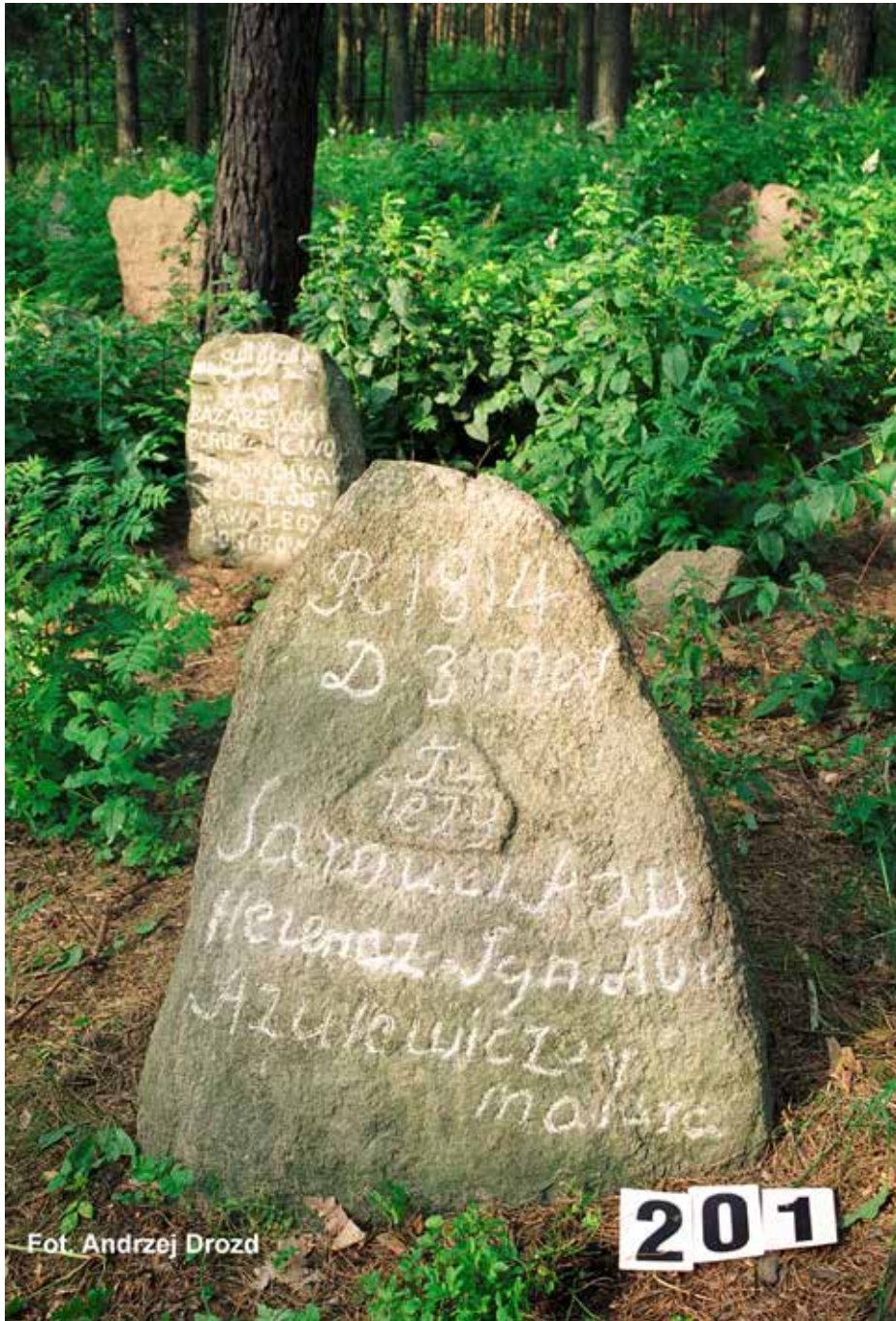
Uwagi:

Nagrobek 39-letniego Samuela Azulewicza, prawdopodobnie syna majora Abrahama Azulewicza z Pułku 5 Przedniej Straży WKL (w pułku od 1740 r., od 1766 r. rotmistrz, dymisja z rangą majora z dniem 5 maja 1789 r. [„...dla lat podeszłych i wątłonego zdrowia meldował się o pozwolenie sprzedaży swojej rangi...”] - za Machynia et. al. 1999: 235) oraz Felicjanny z Adamowiczów, zm. w 1817 r. (zob. inskrypcja nr 59). Por. też nagrobek rotmistrza Abrahama Azulewicza zm. 1789 r. (inskrpcja nr 12).

W. 3-4 umieszczone wydzielonym w formie na trójkątnego reliefu połu pośrodku inskrypcji.

Nr inw. 201.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 52

53

1815 r.

Marianna Tupalska, zm. 28 stycznia 1815 r.

[wys. 66 cm, szer. 53 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlā¹ 'llāhi*[3] *Allāh raḥmet*

[4] Marianna z U

[5] łanow Tupalsk[a]²

[6] Rotm[istrzowa] 1815 Ro[ku]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] (tur.) Boże zmiłowanie

Uwagi:

Nagrobek Marianny Tupalskiej, córki Bilala Ułana i Anny z Muchów, zamieszkałych w powiecie kalwaryjskim, zmarłej w Studziance dnia 28 stycznia 1815 r. w wieku 43 lat (APL 35/1800/0/1/9, s. 13). Prawdopodobnie zmarła była żoną rotmistrza Mustafy Tupalskiego z Kościeniewicz, świadka przy testamencie majora Samuela Jozefowicza w 1812 r. (Kołodziejczyk 1997: 168) – być może tożsamego z adiutantem w Pułku 4 Przedniej Straży WKŁ (jeszcze w randze chorążego – Machynia et al. 1999: 224), przez Stanisława Kryczyńskiego błędnie utożsamianym z Samuelem Tupalskim, sędzią pokoju powiatu bialskiego i drugim mężem wdowy po gen. Józefie Bielaku, Kunegundy-Gulsymy (zm. 1819 r. – zob. inskrypcja nr 65; Kryczyński 1932: 92).

W. 3 – nietypowa dla Studzianki formuła turecka modlitewna *Allāh raḥmet* (tur. – „Boże zmiłowanie”), stosowana w epigrafice osmańskiej jako zamknięcie epitafium.

Nr inw. 152.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Omyłkowo zamiast końcowej litery *lām* zapisano ligaturę *lāmalīf*.

² W nazwisku zmarłej pominięta ostatnia litera.

Inskrypcja nr 53

54.

1815 r.

Zofia Jozefowicz, zm. 24 września 1815 r.

[kamień zachodni: wys. 165 cm, szer. 93 cm, gr. 20 cm]

[kamień wschodni: wys. 130 cm, szer. 84 cm, gr. 20 cm]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha¹ illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[3] Zofia Jo

[4] zefowiczowa

[5] Rotmis[trzowa]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

(kamień wschodni)

Inskrypcja:

[1] R[oku] 1815

[2] 7br² 24 D[nia]

Uwagi:

Nagrobek Zofii z Dankiewiczów (Daukiewiczów?) Jozefowiczowej, córki Ewy z Dankiewiczów (Daukiewiczów?), zam. w powiecie włodawskim. Akt zgonu w księdze parafii w Studziance podaje jako wiek zmarłej w chwili śmierci (zapewne przybliżony) 70 lat i wskazuje, iż umarła ona jako wdowa (APL 35/1800/0/1/9, s. 13). Dokument ten wymienia syna zmarłej: „*rotmistrzowicza*” Aleksandra Jozefowicza, lat 46. Niestety, brak jest danych pozwalających na identyfikację męża zmarłej, rotmistrza Jozefowicza.

Kamień zachodni wyróżnia się starнным liternictwem oraz dekoracją, nie mającą analogii w zdobnictwie tatarskich kamieni nagrobnych. Ozdobiony jest prostą kompozycją z rozety i nachodzących na siebie łuków umieszczoną powyżej inskrypcji. Ornament taki nie miał kontynuacji na nagrobkach Tatarów polsko-litewskich, aczkolwiek można dla niego znaleźć dalekie analogie ze zdobnictwem rękopisów lub plansz kaligraficzno-dewocyjnych, muhirów. Obydwa kamienie w for-

mie stel.

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Drozd et al. 1999: 91, il. 185; Drozd 2011: 277.

1. Nad wyrazem zapisany znak wydłużenia artykulacji madd.

2. Skrócenie nazwy miesiąca września: septembrii

Inskrypcja nr 54. Kamień zachodni

Inskrypcja nr 54. Kamień wschodni

55.

1815 r.

Merjema (Marianna) Aleksandrowicz, zm. 9 października 1815 r.

[wys. 71 cm, szer. 57 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha <i>llā¹ 'llāhu*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[*Muḥammad rasūlu <'>llāh²* [Muhammad jest posłańcem Boga.[2] *marḥum Merjema*

[2] Obdarzony miłosierdziem

[3] *'Aleksandrowiczowa³*

[4] 1815

Uwagi:

Nagrobek 25-letniej Meriemy (Marianny) z Ordaszewiczów, żony Samuela Aleksandrowicza, córki Dawida i Zofii, zamieszkałej we wsi Osmołowo pod Kleckiem, a zmarłej w Studziance (gdzie – jak wynika z aktu zgonu – przebywała w domu swej matki, Zofii 2-o voto Aleksandrowiczowej; APL 35/1800/0/1/9, s. 14). Zwraca uwagę sposób zapisu nazwiska zmarłej – taki jak w inskrypcjach Ismaila (Samuela) Aleksandrowicza zm. 1820 r. (inskrpcja nr 67) i Ziejniępy Aleksandrowicz zm. 1832 r. (inskrpcja nr 83), a zarazem nietypowy dla zasad stosowania grafii arabskiej do zapisu tekstów polsko-białoruskich w piśmiennictwie Tatarów polsko-litewskich: tzn. nagłosowa głoska [a] przy pomocy liter 'ayn i alif, zaś głoska [d] literą dād. Wskazuje to na utrwaloną tradycję zapisu nazwiska Aleksandrowicz pismem arabskim w kręgu parafii studziańskiej. Również w nagrobku Mustafy Aleksandrowicza zm. 1792 r. (inskrpcja nr 16) do zapisu nagłosowej głoski [a] zastosowano literę 'ayn.

Nr inw. 99.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie opuszczona początkowa litera alif.

² Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być marḥūm.

³ Nagłosowa głoska [a] zapisana przy pomocy liter 'ayn i alif, głoska [d] przy pomocy litery dād.

Inskrypcja nr 55

56.

1816 r.

Józef Talkowski, zm. 26 listopada 1816 r.

[wys. 60 cm, szer. 60 cm, gr. 9 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*[3] *marḥum*¹[4] Jo<zef>² Talkowski

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] Obdarzony miłosierdziem

Uwagi:

Prawdopodobnie nagrobek 20-letniego Józefa Talkowskiego, syna Aleksandra i Rajny (Reginy?) z Chaleckich, zmarłego w folwarku Wólka Kościeniewicka. Identyfikacja zmarłego i data śmierci na podstawie aktu zgonu w księdze parafii w Studziance (APL sygn. 35/1800/0/1/11, s. 16). Datowanie inskrypcji potwierdza lokalizacja nagrobka i cechy liternictwa.

Nr inw. 71.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską. - powinno być marḥūm.

² Fragment nieczytelny na skutek uszkodzenia lub erozji kamienia.

Inskrypcja nr 56

57.

1817 r.

Merjema (Marianna) Bielak, zm. 11 lutego 1817 r.

[wys. 70 cm, szer. 62 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1817

[2] *lā ilāha illā 'llāhu*

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] *marḥum*¹ *Merjema*²

[4] Obdarzony miłosierdziem

[5] *Bielakowa*

Uwagi:

Nagrobek 48-letniej Merjemy (Marianny), żony Samuela Bielaka, zamieszkałej w Studziance w domu pod nr 21, córki Abrahama i Zilafii (Zofii?) z Baranowskich; data dzienna śmierci ustalona na podstawie aktu zgonu (APL sygn. 35/1800/0/1/13, s. 13).

Nr inw. 68.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską, jak również forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej - powinno być *marḥūma*.

² Ostatnia sylaba imienia zwokalizowana pionową *fathā*.

Inskrypcja nr 57

58.

1817 r.

Salich Olejewski, zm. 8 marca (?) 1817 r.

[wys. 55 cm, szer. 85 cm, gr. 21 cm]

f.111.12

Inskrypcja:

Przekład:

[1] R[oku] 1817 d[nia] 8 marca

[2] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[*rasūlu 'llāhi* [Muhammad jest posłańcem Boga

[3] Salich Olejewski. Straznik

Uwagi:

Zmarły był strażnikiem pogranicznym w powiecie włodawskim, pochodził z parafii w Bohonikach. Był synem Floriana i Marianny z Wilczyńskich „z *dawna zamieszkałych w dobrach Malawicze w folwarku dziedzicznym*”. Według aktu zgonu, w chwili śmierci miał 32 lata i był żonaty. Dokument ten podaje jako datę śmierci 5 maja 1817 r. – być może data w inskrypcji jest w tym wypadku nieprawidłowa (APL sygn. 35/1800/0/1/13, s. 13).

Nr inw. 7.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 58

59.

1817 r.

Felicjanna Azulewicz, zm. 28 marca 1817 r.

[wys. 85 cm, szer. 87 cm, gr. 29 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] R(oku). 1817 d[nia] 28 mar[ca]

[2] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko[*rasū*] [Bóg, Muhammad jest posłań-[3] *lu 'llāhi marḥum*¹[3] cem Boga. Obdarzony miłosier-
[dziem

[4] Feli[cyanna] Azulewiczowa

[5] maiorowa

Uwagi:

Nagrobek Felicjanny z Adamowiczów, żony majora Abrahama Azulewicza, córki Marianny i Adama, a matki Samuela (zmarłego w 1814 r. – zob. inskrypcja nr 52), zamieszkałej w Studziance w domu pod numerem 20. Akt zgonu podaje zapewne przybliżony wiek zmarłej – 85 lat (APL sygn. 35/1800/0/1/13, s. 13-14). S. Dziadulewicz (za *Herbarzem Bonieckiego*) wskazuje inne imię ojca zmarłej: Dawid, chorąży w Pułku I Przedniej Straży WKL w 1779 r. (Dziadulewicz 1929: 15-16). Męża zmarłej, Abrahama Azulewicza, prawdopodobnie należy utożsamić z majorem Pułku 5 Przedniej Straży WKL, który w 1789 r. „*dla lat podeszłych i zwątlonego zdrowia meldował się o pozwolenie sprzedaży swojej rangi*” (Machynia et al. 1999: 235). Por. nagrobek rotmistrza Abrahama Azulewicza zm. 1789 r. (inskrpcja nr 12).

Nr inw. 202.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską, jak również forma gramatyczna rodzaju męskiego niedostosowana do osoby zmarłej – powinno być *marḥūma*.

Inskrypcja nr 59

60.

1817 r.

Jan Łoś (?), zm. 13 sierpnia 1817 r.

[wys. 75 cm, szer. 50 cm, gr. 19 cm]

Inskrypcja:

[1] 1817

[2] a<..>¹ Jo¹[3] Jan <Ł..>¹

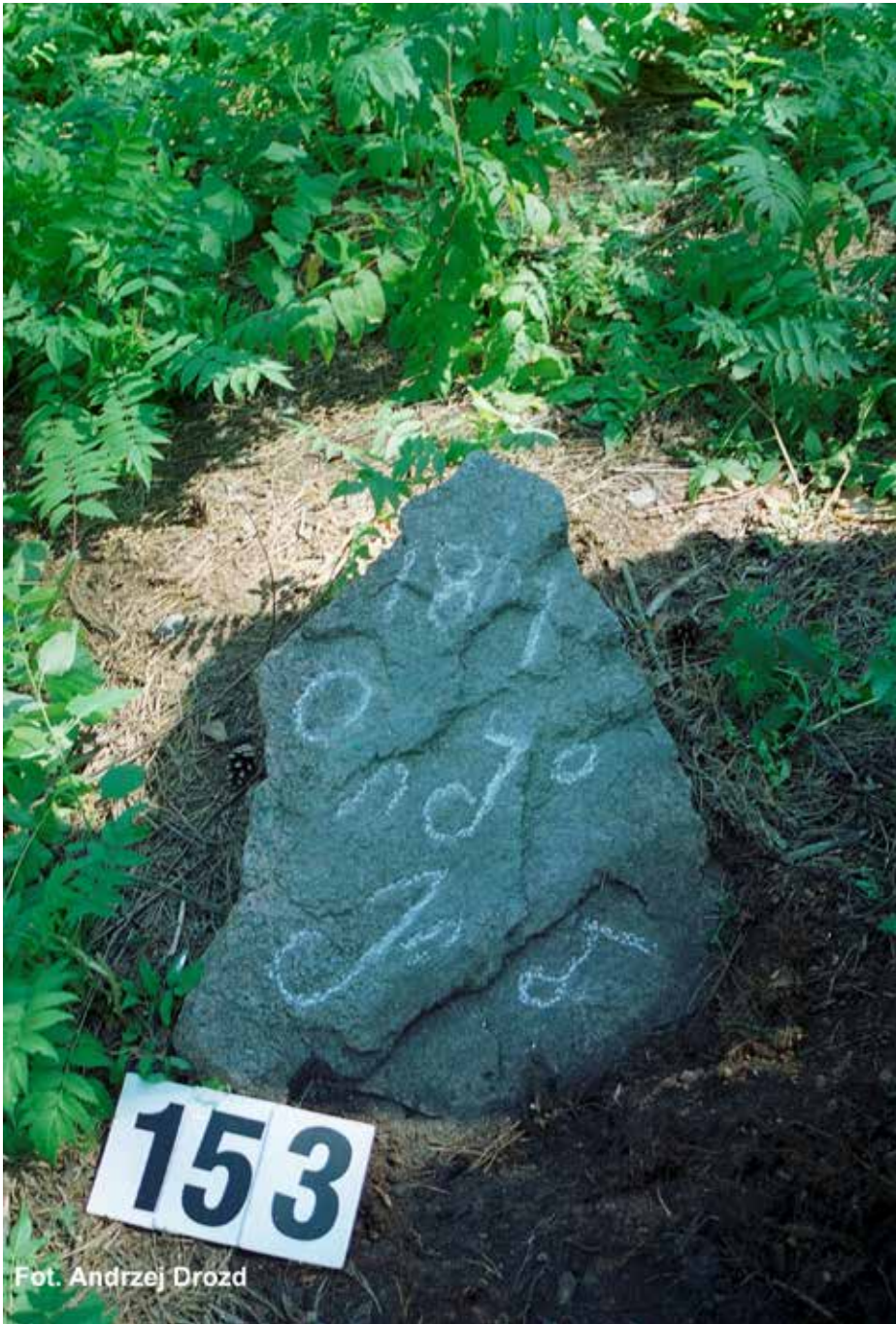
Uwagi:

Inskrypcja na skutek zatarcia i uszkodzeń kamienia bardzo słabo słabo czytelna. Jeżeli odczyt daty rocznej jest prawidłowy, najbardziej prawdopodobne jest, iż nagrobek należy do Jana Łosia, syna Jakuba i Heleny z Juszyńskich, zmarłego w Studziance w wieku ok. 85 lat (APL sygn. 35/1800/0/1/13, s. 15).

Nr inw. 153.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt niepewny.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 60

61.

1818 r.

Mustafa Azulewicz, zm. 6 kwietnia (?) 1818 r.

[wys. 64 cm, szer. 55 cm, gr. 19 cm]

Inskrypcja:

[1] 1818 D[nia] 6. kwi[etnia]

[2] *lā ilāha illā 'llāhu*[3] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[4] M[ehmet] Azulewicz

[5] Rotmis[trz]

Przekład:

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Spisy oficerów sprzed 1795 r. nie pozwalają na identyfikację zmarłego (figuruje w nich ze stopniem rotmistrza jedynie Mehmet vel Maciej Azulewicz z Łomaz; Machynia et al. 1999: 250). Z aktu zgonu wynika, iż zmarły był synem Aleksandra i Marianny z Abrahamowiczów, urodzonym ok. 1748 r., bratem Samuela Azulewicza (nie mylić z Samuelem Azulewiczem zmarłym w 1814 r. – inskrypcja nr 52), w którego domu pod nr. 24 w Studziance mieszkał z żoną. Dokument ten wskazuje datę śmierci inną niż na nagrobku – 25 kwietnia 1818 r. (APL sygn. 35/1800/0/1/15, s. 15).

Nr inw. 96.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 61

62.

1818 r.

NN, zm. 1818 r.

[wys. 38 cm, szer. 37 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

[1] 1818

Uwagi:

Inskrypcja być może niedokończona.

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 62

63.

1818 r.

Ziejniepa (Zofia) Kadyjewska, zm. 10 października 1818 r.

[wys. 46 cm, szer. 40 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] 1818

[2] *Ziejniepa¹ Ka*[3] *dyjewska²*

Uwagi:

Nagrobek Ziejniepy (Zofii) Kadyjewskiej, córki Kazimierza i Marianny Szahuniewiczów, wdowy, zmarłej w wieku 70 lat w Ortelu Królewskim. Data śmierci ustalona w oparciu o akt zgonu (APL sygn. 35/1800/0/1/15, s. 18-19). Pochodzenie zmarłej nasuwa szereg pytań. Po pierwsze, nie jest jasne, czy podane w akcie zgonu nazwisko *Szahuniewicz* jest nazwiskiem panińskim matki, czy też samej zmarłej. Przy tym imię ojca (*Kazimierz*) nie należy do imion rozpowszechnionych wśród Tatarów polsko-litewskich i wskazywałoby na chrześcijanina (imię takie nosił konwertyta Kazimierz Kulbicki ochrzczony w końcu XVII w.). Nie mamy więc pewności, czy zmarła pochodziła z rodziny tatarskiej, czy też z małżeństwa mieszanego chrześcijanina z muzułmanką (które w połowie XVIII wieku byłoby ewenementem). Również niski status społeczny zmarłej odbiega od innych osób pochowanych na mizarcze w Studziance – z aktu zgonu dowiadujemy się, iż była to „w tejże wsi Ortel zarobnica pod numerem trzydzistym zamieszkała w domu tegoż wspomnianego [świadka] Abrahama Szahidziewicza” (APL sygn. 35/1800/0/1/15, s. 18–19). Wreszcie nazwisko *Kadyjewski* nie jest znane historykom tatarszczyzny polsko-litewskiej. Co prawda w przypadku parafii w Studziance nie byłby to jedyny przypadek ujawnienia się rodziny dotąd nieznanej (w aktach parafialnych Studzianki znajdujemy wzmianki o takich rodzinach, np. Dankowscy, Ordaszewicze) lub znanej bardzo słabo (wynikający być może z większego stopnia kontaktu ze skupiskami tatarskimi na Wołyniu i Podolu). Znamiennych wskazó-

wek dostarcza przy tym sama inskrypcja. Zmarła nosi muzułmańskie imię w typowej tatarskiej formie *Ziejniepa*, któremu w dokumencie urzędowym równie typowo odpowiada *Zofia*. Jej osobista przynależność do społeczności tatarskiej jest więc oczywista. Sam zapis nazwiska *Kadyjewski* zwraca na siebie szczególną uwagę. Jest on prawdopodobnie uzasadniony etymologicznie – mianowicie zgodnie z ortografią wyrazu *qāḍī* (ar. ‘kadi, sędzia religijny’), od którego nazwisko *Kadyjewski* zapewne by pochodziło (jeżeli przyjąć jego tatarską proveniencję), użyto do zapisu głoski [d] ar. litery emfatycznej ḍād (która w grafii polskotatarskiej była używana rzadko i raczej oddawała głoskę [z]). Przy zwykłej, fonetycznej „transkrypcji” tego nazwiska zasady zapisu języka polskiego alfabetem arabskim przyjęte przez Tatarów, nakazywałyby użyć litery nieemfatycznej dāl służącej regularnie do oddania głoski [d]. Nie możemy zatem wykluczyć, iż zmarła reprezentuje nieznaną dotąd rodzinę tatarską zachowującą tradycję etymologicznego zapisu swego nazwiska.

Pole inskrypcji ograniczone z dołu poziomą linią.

Nr inw. 164.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W zapisie imienia użyty znak wokalizacyjny - pionowa fatḥa przed końcowym alīfem.

² Zapis nazwiska z użyciem litery ḍād do oddania głoski [d]; transliteracja nazwiska: q ' ḍ y w ṣ q '.

Inskrypcja nr 63

64.

1818 r.

Churszeja Lisowska, zm. 24 grudnia 1818 r.

[wys. 59 cm, szer. 64 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] 1819

[2] 24: grud[nia]

Uwagi:

Prawdopodobnie nagrobek Churszeji Lisowskiej, córki Dawida i Heleny z Azulewiczów, wdowy po Jakubie Lisowskim, zamieszkałej w Studziance w domu pod numerem 18, zmarłej 24 grudnia 1818 r. (APL sygn. 35/1800/0/1/15, s. 20). Inskrypcja umieszczona na kamieniu wschodnim. Na kamieniu zachodnim mogiły brak inskrypcji.

Nr inw. 163.

Inskrypcja nie była publikowana.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 64

65.

1819 r.

Gulsyma (Kunegunda) Tupalska, zm. 25 września 1819 r.

[wys. 104 cm, szer. 100 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

- [1] Gulsyma
- [2] Pierwiej Biela
- [3] kowa Generałowa
- [4] Powtornie Tupalska
- [5] Sędzina pokoju P[owiatu]
- [6] Bielskiego zyszła
- [7] D(nia): 25 7br¹ 1819

Uwagi:

Nagrobek Kunegundy-Gulsymy z Jozefowiczów Tupalskiej, a wcześniej Bielakowej (drugiej żony generała Józefa Bielaka, zm. 1794 r. – zob. inskrypcja nr 19). Mężem zmarłej w chwili śmierci był Samuel Tupalski, sędzia pokoju powiatu bialskiego – nie zaś, jak do tej pory przyjmowano w literaturze przedmiotu za Stanisławem Kryczyńskim, Mustafa Tupalski, chorąży-adiutant sztabowy w Pułku 4 Przedniej Straży WKL (Kryczyński 1932: 92; błędne ustalenie tego autora zapewne wzięło się z utożsamienia chorążego Mustafy Tupalskiego, wzmiankowanego w tomie III „Encyklopedii Powszechnej” z 1860 r. jako sędzia pokoju powiatu bialskiego w 1824 r., z Samuelem Tupalskim, rzeczywistym drugim mężem wdowy po generale Józefie Bielaku). W chwili śmierci zmarła miała 59 lat, a jej mąż 54 lata (APL sygn. 35/1800/0/1/18, s. 19-20). Istotną kwestią jest pochodzenie rodzinne zmarłej. W dotychczasowej literaturze przedmiotu utrzymała się informacja, którą podał (bez wskazania źródła) S. Dziadulewicz, iż zmarła pochodziła z rodziny Baranowskich (Dziadulewicz 1929: 63) Tymczasem w akcie zgonu zmarłej figuruje zapis: „*Kunegunda córka Abrahama i Ewy z Jozefowiczów*” (APL sygn. 35/1800/0/1/18, s. 20). Wątpliwość, czy podane w ten sposób nazwisko Jozefowicz należy interpretować jako nazwisko rodowe zmar-

lej, czy też jej matki, rozwiewa zapis w akcie zgonu jednego z synów zmarłej, Sulejmana Bielaka (zmarłego w 1852 r. – zob. inskrypcja nr 137), wyraźnie identyfikujący pochodzenie rodzinne zmarłej. Interesującą kwestią także jest imię zmarłej. Mianowicie, w źródłach archiwalnych (w tym w akcie zgonu) występuje ona pod imieniem Kunegunda. Imię Gulsyma musiało być jego muzułmańskim odpowiednikiem w podwójnym imiennictwie Tatarów. Zwraca przy tym uwagę fakt, iż w niniejszej inskrypcji zapisano je łacinką (podobnie jak w przypadku nagrobka Gulsymy N. zm. 1795 r. – zob. inskrypcja nr 22). Zazwyczaj w takich wypadkach imię muzułmańskie zapisywano alfabetem arabskim, łacinką zaś podawano wersję polską – wedle tej reguły zmarła powinna być identyfikowana na nagrobku jako Kunegunda.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (1997, nr 150 – z niepełnym odczytem w. 5-6, brakiem odczytu daty [w. 7] i błędnym odczytem imienia zmarłej: Gwizyna).

Nr inw. 98.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ *Skrócenie nazwy miesiąca września: septembrii.*

Inskrypcja nr 65

66.

1820 r.

Felicjanna Azulewiczowa, zm. 19 czerwca (?) 1820 r.

[wys. 63 cm, szer. 41 cm, gr. 18 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi¹*[3] F(elicjanna). Aziulewiczow[a]²1820 D[nia] 19 J(unii).³

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek wdowy Felicjanny Azulewiczowej, córki Mustafy i Zofii z Łosiów, zmarłej w wieku ok. 70 lat „w domu ciotki rodzonej Milkowskiej” (tj. Marianny Milkowskiej, zm. w 1830 r. – zob. inskrypcja nr 81) w Studziance nr 16. Akt zgonu wskazuje jako datę śmierci dzień 20 czerwca 1820 r. (APL sygn. 35/1800/0/1/19, s. 20).

Nr inw. 8.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie *opuszczona* początkowa litera *alif*.

² Ostatnia litera imienia *opuszczona* na skutek niewłaściwego rozplanowania tekstu.

³ Odczyt skrócenia nazwy miesiąca niepewny.

67.

1820 r.

Ismail (Samuel) Aleksandrowicz, zm. 2 listopada 1820 r.

[wys. 96 cm, szer. 63 cm, gr. 14 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1820

[2] *lā ilāha illā 'llāhu*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] *marḥum¹ Ismā'il*

[3] Obdarzony miłosierdziem

[5] *'Aleksandrowicz²*

[6] m(iesiąca). Lis[topada] dnia 2

Uwagi:

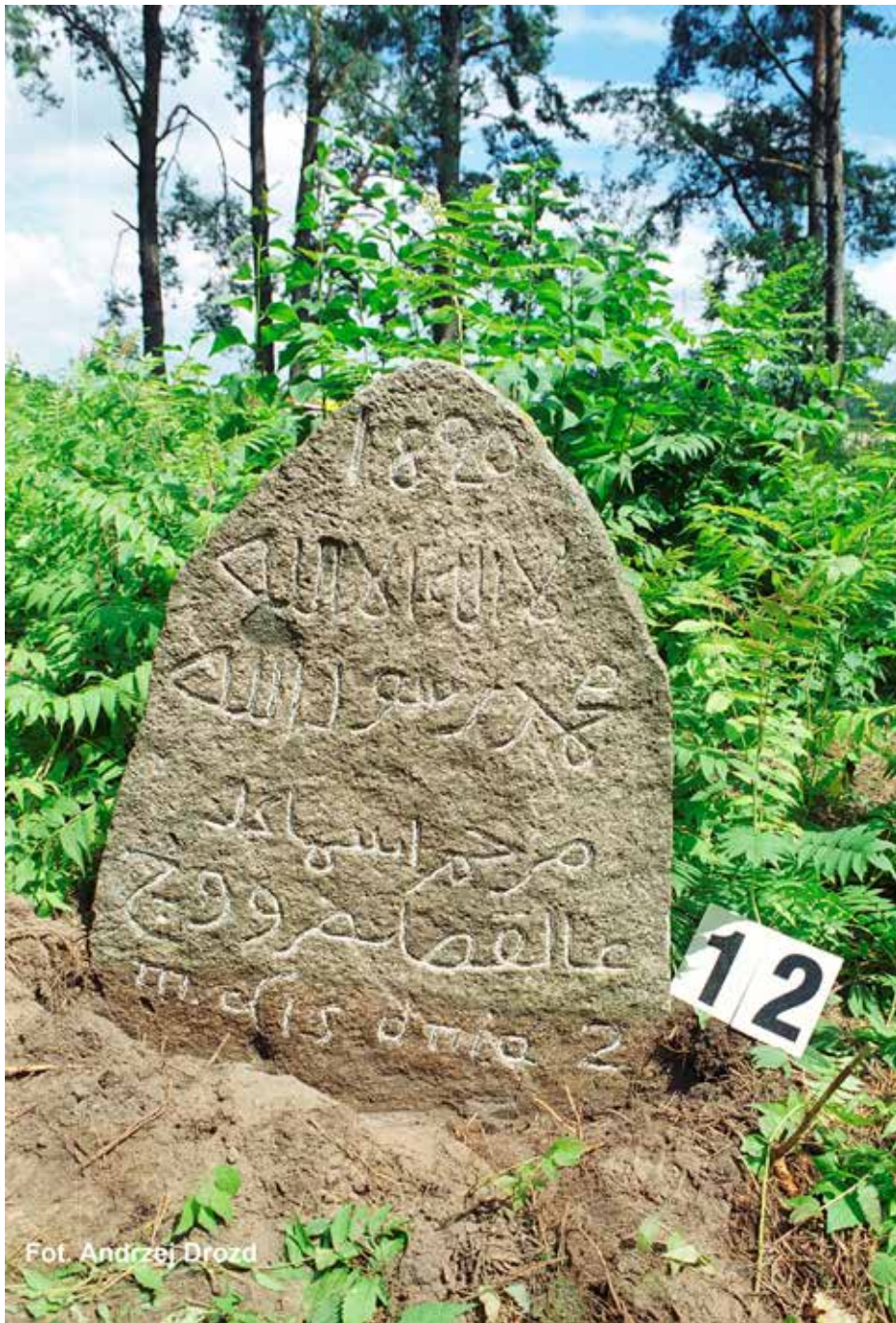
Nagrobek 45-letniego Ismaila (Samuela) Aleksandrowicza, wdowca, syna Mustafy i Zofii ze Zdanowiczów. Akt zgonu jako datę śmierci podaje dzień 1 listopada (APL sygn. 35/1800/0/1/19, s. 21). Zwraca uwagę sposób zapisu nazwiska zmarłego, taki sam jak w inskrypcjach Merjemy Aleksandrowicz zm. 1815 r. (inskrpcja nr 55) i Ziejniepy Aleksandrowicz zm. 1832 r. (inskrpcja nr 83), a przy tym nietypowy dla pisowni tekstów polsko-białoruskich alfabetem arabskim w piśmiennictwie Tatarów polsko-litewskich: tzn. nagłosowa głoska [a] zapisana jest przy pomocy liter 'ayn i alif, zaś głoska [d] z użyciem litery dād. Świadczy to o utrwaleniu tradycji zapisu nazwiska *Aleksandrowicz* pismem arabskim w kręgu parafii studziańskiej. Również w nagrobku Mustafy Aleksandrowicza zm. 1792 r. (inskrpcja nr 16) do zapisu nagłosowej głoski [a] zastosowano literę 'ayn.

Nr inw. 12.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pisownia niezgodna z ortografią arabską – powinno być *marḥum*.

² Nagłosowa głoska [a] zapisana przy pomocy liter 'ayn i alif, głoska [d] przy pomocy litery dād.

Inskrypcja nr 67

68.

1821 r.

Abraham Milkowski, zm. 25 kwietnia 1821 r.

[wys. 90 cm, szer. 60 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi¹*[3] Abr[aham] Milkowsk<i>²[4] 1821. k(wietnia). 2<5>³

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek Abrahama Milkowskiego, chorążego wojsk polskich, syna Samuela i Marianny z Łosiów, zmarłego w Studziance („w *domu własnym pod numerem szesnastym*”) w wieku 59 lat (APL sygn. 35/1800/0/1/20, s. 20). Prawdopodobnie występował jako świadek przy testamencie majora Samuela Jozefowicza w 1812 r. – tytułowany jako „*Abraham kniaź Milkowski*” (Kołodziejczyk 1997: 170). (Nb. używanie tytułu „kniaź” stosowanego przez Tatarów gospodarskich w XVII w. jest znamienym archaizmem społeczno-tytułarnym. O rodzinie tej niewiele wiadomo heraldykom Tatarów polsko-litewskich.)

Kamień przewrócony na prawy bok. Na licu wschodnim kamienia wykuty płytko rysunek – kartusz z herbem (?). Szahada oddzielona od reszty inskrypcji poziomą linią. Inskrypcja zachodzi na lewy bok kamienia.

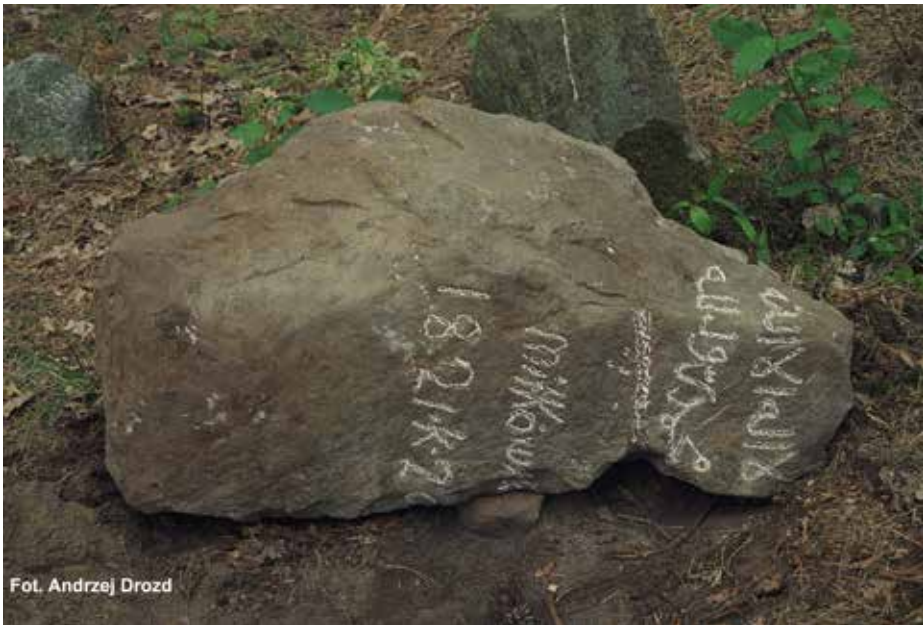
Nr inw. 86.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie *opuszczona* początkowa litera *alif*.

² W nazwisku brak ostatniej litery mógł wynikać z uszkodzenia kamienia.

³ Odczyt daty dziennej w oparciu o zapis w akcie zgonu.

Inskrypcja nr 68. Lico kamienia

Inskrypcja nr 68. Rysunek na lewym boku kamienia

69.

1822 r.

Aleksander Jankiewicz, zm. 3 kwietnia 1822 r.

[wys. 82 cm, szer. 70 cm, gr. 12 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] 1822

[2] 3 kwie[tnia]

[3] *lā ilāha illā*

[3] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[4] *'llāhu Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[4] Bóg, Muhammad jest posłańcem

[Boga.

[5] alexander

[6] Jankiewicz

[7] chorąży

Uwagi:

Nagrobek Aleksandra Jankiewicza, syna Mustafy i Marianny z Bohdanowiczów, zmarłego w wieku 69 lat w Studziance w domu rodziny Aleksandrowiczów, chorążego wojsk polskich sprzed 1795 r. (APL sygn. 35/1800/0/1/23, s. 20–21; data śmierci podana w akcie zgonu to 3 kwietnia 1822 r.). Zmarły nie występuje w spisach oficerów z tego okresu (Machynia et. al. 1999), aczkolwiek S. Dziadulewicz odnotowuje Aleksandra Jankiewicza, towarzysza jednego z pułków przedniej straży w 1774 r. (Dziadulewicz 1929: 122) – być może jest to jego nagrobek. Zmarły prawdopodobnie stał jako świadek do aktu małżeństwa Szahana Michałowskiego z Bohonik i Rozalii Olejkiewiczówny z Ortela w dniu 21 czerwca 1811 r. (w akcie określony został on jako „*Aleksander Jankiewicz w Ortelu mieszkający*”; APL sygn. 35/1800/0/1/1, s. 20). Nagrobek został odnotowany przez A. Kołodziejczyka (1997), odczyt objął tylko datę (nr 14)

Nr inw. 18.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

Inskrypcja nr 69

70.

1822 r.

Jakub Dąbrowski, zm. 25 września 1822 r.

[wys. 53 cm, szer. 52 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

[1] 1822

[2] d(nia). 25: wrze[śnia]¹

[3] Jakub

[4] dąbrows²

[5] ki

Uwagi:

Nagrobek syna kapitana Jana Dąbrowskiego (zm. 1843 r. – zob. inskrypcja nr 108) i Asyji z Jozefowiczów, zmarłego w drugim roku życia (APL sygn. 35/1800/0/1/23, s. 21; w akcie zgonu podana zapewne omyłkowo data śmierci 20 września 1822 r.).

Kamień przewrócony na tył.

Nr inw. 129.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt nazwy miesiąca niepewny.² Oryginał: dabrowski.

Inskrypcja nr 70

71.

1823 r.

Marianna Bielak, zm. 26 stycznia 1823 r.

[wys. 60 cm, szer. 68 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

[1] 1823 26 STY[CZNIA]

[2] MARIANNA

[3] S KORYCKICH

[4] BIELAKO

[5] WA S KOSZO[Ł]¹

Uwagi:

Nagrobek 42-letniej Marianny z Koryckich, drugiej (?) żony Macieja Bielaka, porucznika byłych wojsk polskich (zmarła w Ortelu; APL sygn. 35/1800/0/1/25, s. 21). Poprzednią żoną porucznika Macieja Bielaka była Hanifa vel Chadydza z Koryckich, zmarła przed 1798 r., matka Felicjan-ny, w 1815 r. zamężnej za porucznikiem Eliaszem Baranowskim z Wiłkopolów (APL sygn. 35/1800/0/1/9, s. 5-6).

Nr inw. 63.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Ostatnia litera opuszczona na skutek niewłaściwego rozplanowania tekstu.

Inskrypcja nr 71

72.

1823 r.

Zofia Jozefowicz, zm. 17 maja 1823 r.

[wys. 85 cm, szer. 43 cm, gr. 19 cm]

Inskrypcja:

[1] 1823

[2] ZOFIA

[3] Z BUCZAC[KICH]¹

[4] IOZEFO

[5] WICZOWA

[6] IAKOBOWA

[7] ZM(ARŁA). D[NIA] 17 MAIA

Uwagi:

Nagrobek 48-letniej Zofii Jozefowiczowej, córki Marianny z Baranowskich i Dawida Buczackich, żony porucznika dawnych wojsk polskich Jakuba Jozefowicza (ur. ok. 1752 r.), zmarłej w Małaszewiczach Wielkich (akt zgonu podaje jako datę śmierci dzień 26 maja 1823 r.; APL sygn. 35/1800/0/1/25, s. 22) Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 57 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1840, i brakiem odczytu w. 6–7).

Nr inw. 136.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ Końcówka nazwiska opuszczona na skutek niewłaściwego rozplanowania tekstu.

Inskrypcja nr 72

73.

1824 r.

NN, zm. 1824 r. (?)

[wys. 93 cm, szer. 36 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

[1] <.....>

[2] <.....> *Muḥa* <*mmad*>

[3] <.....>

[4] <.....> 182<4>

Uwagi:

Kamień przewrócony na tył. Inskrypcja wykonana płytko i w większości zatarta. Odczyt niepewny. Być może w górnej części znajdowała się szahada.

Uwagi:

Nr inw. 1 (241).

Inskrypcja nie była publikowana.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 73

74.

1825 r.

Samuel Bielak, zm. 7 maja 1825 r.

[74 cm, szer. 58 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] 1825¹

[2] SAMUEL

[3] BIELAK

[4] PODPUŁKO

[5] WNIK 7

[6] MAIA

Uwagi:

Nagrobek Samuela Bielaka, oficera Pułku 4 Przedniej Straży WKL (od 1767 r. rotmistrz, od 1791 r. major, od 1794 r. podpułkownik; Machyńska et. al. 1999:222), urodzonego ok 1759 r., syna generała Józefa Bielaka (zm. 1794 r. – zob. inskrypcja nr 19). Według aktu zgonu matką zmarłego miała być Raina (w niektórych zapisach Rajna – Regina?) z Achmatowiczów, tymczasem S. Dziadulewicz podaje, iż był on synem ostatniej żony generała, Kunegundy (Gulsymy) z Baranowskich (w rzeczywistości z Jozefowiczów – zob. inskrypcja nr 64; Dziadulewicz 1929:63). To samo odnosi się do rotmistrza Mustafy Bielaka (zm. 1834 r. – zob. inskrypcja nr 88), co nakazuje przyjąć ustalenia tego autora za nieprawidłowe, a dać wiarę wpisom w księgach parafialnych meczetu w Studziance. Wynika z nich najwyraźniej, iż sławny generał miał nie dwie, lecz trzy kolejne małżonki: Urszulę z Łosiów, Rainę (Reginę?) z Achmatowiczów i Kunegundę-Gulsymę z Jozefowiczów. Z aktu zgonu wynika, że zmarły był wdowcem i umarł dnia 6 maja 1825 r. „w domu najętym pod numerem dwudziestym na teraz zamieszkały” (APL sygn. 35/1800/0/1/30, s. 20).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 34).

Nr inw. 64.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ Data poprawiona z 1827 (?).

Inskrypcja nr 74

75.

1826 r.

Aleksander Okmiński, zm. 22 lutego 1826 r.

[wys. 71 cm, szer. 75 cm, gr. 22 cm]

Inskrypcja:

[1] ALEXANDER

[2] OKMINSKI

[3] IMAM I URZĘDNIK

[4] STANU CYWILNE=

[5] GO GMINY STUDZIA[ŃSKIEJ]

[6] ZMARŁ

[7] D(NIA): 22 LUTE(GO): 1826

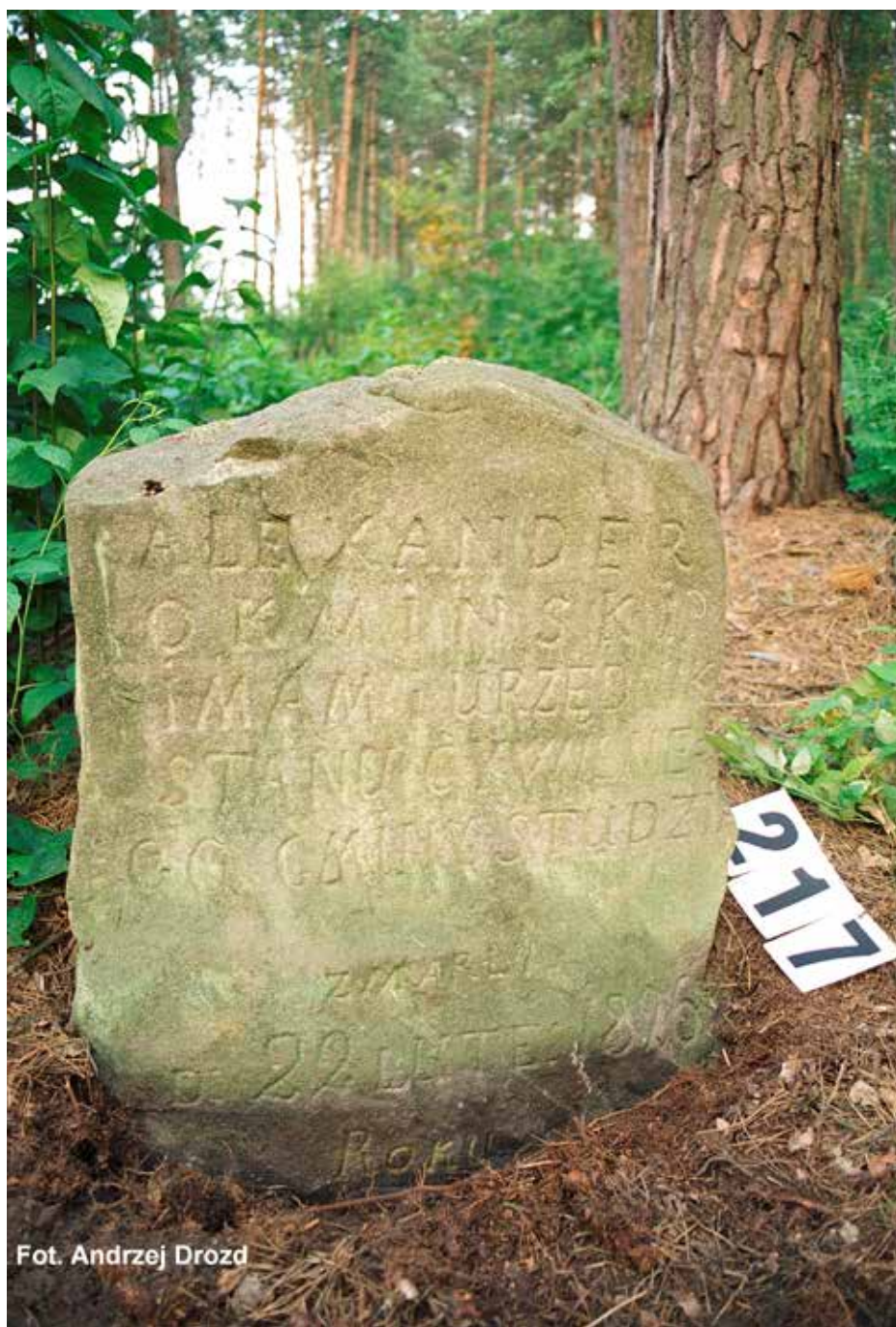
[8] Roku

Uwagi:

Nagrobek Aleksandra Okmińskiego, imama meczetu w Studziance w latach 1805-1826 (Bairašauskaite: 265), następcy na tym stanowisku Eliasza Olejkiewicza (zob. inskrypcja nr 46), a ojca kolejnych imamów Studzianki, Macieja Okmińskiego (ur. ok. 1783 r., zm. w 1836 r. – zob. inskrypcja nr 93) i Eliasza Okmińskiego (ur. ok. 1797 r., zm. w 1870 r. – zob. inskrypcja nr 191). Rodzicami zmarłego byli Mustafa i Elżbieta z Jezierskich. W akcie zgonu, w którym zmarły określany jest jako „*były ksiądz wyznania machometańskiego*” (podobnie zresztą jak we wpisach do wcześniejszych ksiąg parafialnych Studzianki), podaje się jako jego wiek 70 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.5/31, s. 11). U schyłku życia jego zadania wykonywał syn, Maciej Okmiński (Konopacki 2010: 188) i Mustafa Bielak (co wynika z informacji podanej przez S. Kryczyńskiego – Kryczyński 1935b: 414).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 132 – z niepełnym odczytem w. 5 i brakiem odczytu w. 8). Nr inw. 217.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 75

76.

1827 r.

Elias Baranowski, zm. 2 maja 1827 r.

[wys. 64 cm, szer. 41 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

- [1] 1827 r(oku):
- [2] D(NIA). 2 MA
- [3] yA.
- [4] ELIASZ
- [5] BARANOW
- [6] SKI

Uwagi:

Nagrobek Eliasza Baranowskiego, syna Asana i Felicjanny z Jałomowskich, zmarłego w wieku 88 lat, byłego urzędnika celnego „w służbie regularnej przy Komorze w mieście Terespolu” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/33, s. 34). Być może zmarły jest tożsamy z wymienionym w księdze parafii w Studziance Eliaszem Baranowskim, mężem Asyji (którym w dniu 19 czerwca 1808 r. urodziła się córka Marianna; APL sygn. 35/109/0/-/1, s. 23).

Nagrobek przewrócony na tył.

Nr inw. 19.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 76

77.

1828 r.

Jakub Józefowicz, zm. 29 października 1828 r.

[1828, wys. 60 cm, szer. 54 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] IAKUB

[2] JÓZEFOW

[3] ICZ 1828 R[OKU]

[4] DNIA¹ M[iesiāca]²

Uwagi:

Nagrobek Jakuba Józefowicza, syna Aleksandra i Ewy z Achmatowiczów, zmarłego w wieku 78 lat w Małaszewiczach Wielkich. Niewykluczone, że zmarły był mężem Zofii Józefowiczowej, córki Mariany z Baranowskich i Dawida Buczackich, zmarłej w Małaszewiczach Wielkich w 1823 r. (zob. inskrypcja nr 72) – oznaczałoby to, iż był on porucznikiem dawnych wojsk polskich. Inskrypcja niekompletna – pozostawione niewypełnione pole na dzienną i miesięczną datę śmierci. Data ustalona na podstawie zapisu w księdze parafii w Studziance (APL sygn. 35/1800/0/2.1/35, s. 26).

Nr inw. 135.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Pozostawione wolne miejsce na uzupełnienie daty dziennej.

² Odczyt prawdopodobny. Po skrócie pozostawione wolne miejsce na uzupełnienie nazwy miesiąca.

Inskrypcja nr 77

78.

1829 r.

Mustafa Chazbiejewicz, zm. 4 stycznia 1829 r.

[wys. 102 cm, szer. 58 cm, gr. 27 cm]

Inskrypcja:

[1] MUSTAFA

[2] CHAZBIEIEWI<CZ>¹

[3] SYN

[4] IANA I FELICYANN<Y>¹

[5] ZMARŁY

[6] D[NIA] 4 STYCZNIA

[7] 1829 roku

Uwagi:

Nagrobek 41-letniego Mustafy Chazbiejewicza, strażnika tabacznego, syna Jana i Felicjanny z Szumskich, zmarłego we wsi Stulno w powiecie włodawskim (APL sygn. 35/1800/0/2.1/38, s. 21). Być może ojca zmarłego należy identyfikować z namiestnikiem w Pułku 4 Przedniej Straży WKL komendy generała Józefa Bielaka w 1794 r. S. Dziadulewicz wspomina wprawdzie tylko o jednym potomku tego oficera, Józefie, ur. w 1797 r. w Rejżach (Dziadulewicz 1929: 83) – być może chodzi właśnie o brata zmarłego, znanego z akt parafii w Studziance „*posesora zastawnego w Ortelu*”, Józefa Chazbiejewicza (zm. w 1853 r. – zob. inskrypcja nr 143). Zmarły był ojcem Jana Chaźbiejewicza z Ortela Królewskiego, spod którego ręki wyszedł chamaił (rękopiśmienny modlitewnik) z 1840 r. (własność prywatna). W rękopisie tym jego kopista zawarł imiona swoich krewnych, w których intencji należy recytować surę Jasin (*Rejestr Jasieniowy za Familie*). Dowiadujemy się z niego, iż żoną zmarłego była Fatyma, córka Zacherjasza (sic) i Chadydży, a siostra Mustafy – chodzi w tym wypadku z pewnością o Fatmę (Felicjanę) Chazbiejewiczową z Olejewskich, zmarłą w 1849 r. w Studziance (zob. inskrypcja nr 121). Z tego samego źródła poznajemy imiona pozostałych dzieci zmarłego (rodzeństwa kopisty chamaiłu): Marianna, Gazej

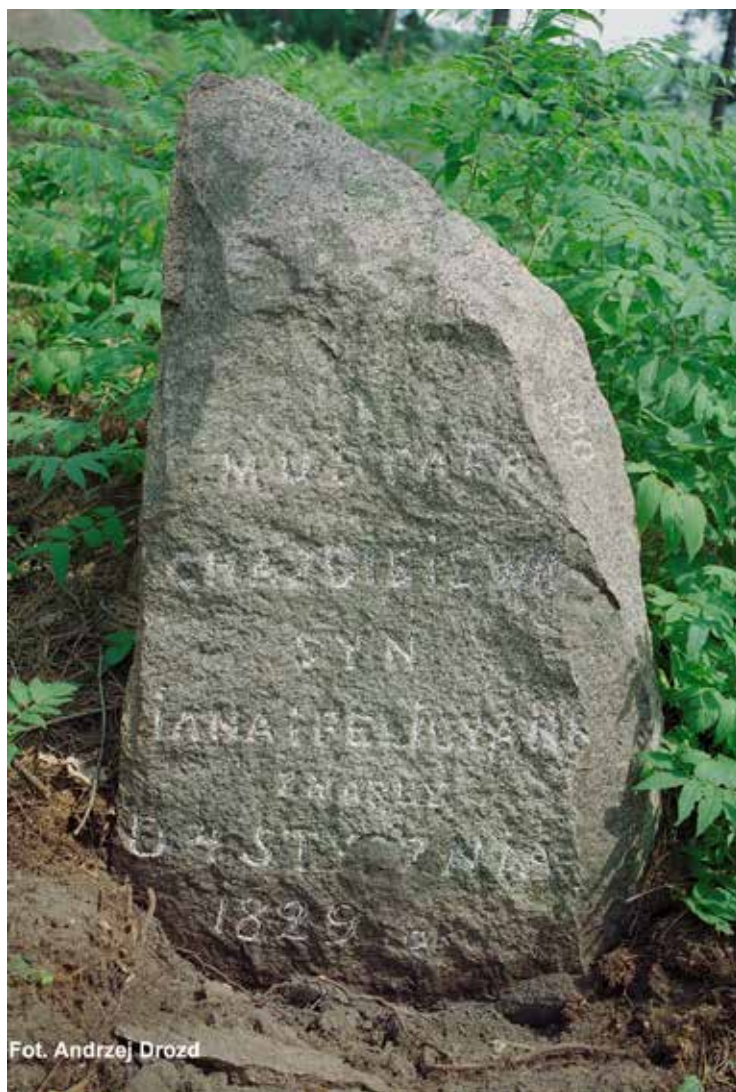
i Zofia.

Inskrypcja kuta płytko, imię i nazwisko zmarłego trudno czytelne na skutek erozji kamienia.

Nr inw. 100.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Prawdopodobnie luka na skutek odłamania krawędzi kamienia.

Inskrypcja nr 78

79.

1830 r.

Abraham Chalecki, zm. 11 lutego 1830 r.

[wys. 93 cm, szer. 55 cm, gr. 28 cm]

Inskrypcja:

[1] 1830 R(oku).

[2] *lā ilāha illā 'llāhu*[3] *muḥammad rasūlu*[4] *'llāhi*

[5] ABRAHAM

[6] CHALECKI

[7] Dnia. 11

[8] Lutego

Przekład:

[2] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłańcem

[4] Boga.

Uwagi:

Nagrobek Abrahama Chaleckiego, syna Jana i Furszeji z Baranowskich, zmarłego w Studziance w wieku 53 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.1/40, s. 23). Być może ojca zmarłego należy utożsamiać z oficerem Pułku 5 Przedniej Straży WKL (w pułku od 1759 r., od 1789 r. w stopniu rotmistrza; Machynia et al. 1999: 236). Inskrypcja w znacznej części trudno czytelna na skutek erozji kamienia.

Nr inw. 97.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 79

80.

1830 r.

Helena Kryczyńska, zm. 9 maja 1830 r.

[wys. 75 cm, szer. 63 cm, gr. 34 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā¹ 'llāhu*[2] *Muḥammad¹ rasūlu*[3] *'llāhi*

[4] HELENA KRYCZYN

[5] SKA Z UŁANOW <.>²[6] <...>³ ZMARŁA

[7] D(NIA). 9. MAIA

[8] 183<0>⁴

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem

[3] Boga.

Uwagi:

Nagrobek Heleny z Ułanów Kryczyńskiej, ur. ok. 1756 r., córki Bohdana i Felicjanny Ułanów, żony Józefa Kryczyńskiego, porucznika adiutanta Pułku 4 Przedniej Straży WKL od 1790 r. (Machynia et al. 1999: 223), matki Samuela Kryczyńskiego (właściciela części Ortela, zm. 1860 r. – zob. inskrypcja nr 167) i Gulsymy (żony porucznika Abrahama Azulewicza, wójta gminy Studzianka, zmarłego w 1852 r. – zob. inskrypcja nr 135; APL sygn. 35/1800/0/1/1, s. 8, sygn. 35/1800/0/2.5/40, s. 25). Wnukami zmarłej byli prawdopodobnie Kajetan Kryczyński zm. w 1847 r. (zob. inskrypcja nr 116) i Adam zm. w 1846 r. (zob. inskrypcja nr 115; Dziadulewicz 1929: 172). Zmarła i jej rodzina reprezentuje jedną z dwóch gałęzi rodu Kryczyńskich, wywodzących się z powiatu oszmiańskiego, które osiedliły się w rejonie Studzianki w związku ze służbą wojskową w Pułku 4 Przedniej Straży komendy generała Józefa Bielaka w 2 poł. XVIII w. (zob. nagrobek Bernarda Kryczyńskiego, zm. 1873 r. – inskrypcja nr 198).

Kamień uszkodzony na skutek pęknięć, ubytki w licu kamienia.

Nr inw. 61.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie użyty znak šadda.

² Luka w tekście na skutek uszkodzenia kamienia.

³ Fragment nieczytelny, być może złożony z cyfr.

⁴ Ostatnia cyfra zasłonięta przez korzeń drzewa – odczyt na podstawie aktu zgonu.

Inskrypcja nr 80

81.

1830 r.

Marianna Milkowska, zm. 14 października 1830 r.

[wys. 54 cm, szer. 46 cm, gr. 40 cm]

Inskrypcja:

[1] 1830

[2] MARY=

[3] ANNA

[4] MILKOWSKA

[5] ZMARLA D[nia] 14

[6] <...>¹

Uwagi:

Nagrobek Marianny z Łosiów, wdowy po Samuelu Milkowskim (por. inskrypcja nr 36), a córki Jakuba i Heleny, zmarłej w wieku 103 lat, „w domu swoim własnym pod numerem szesnastym we wsi Studziance” (APL sygn. 35/1800/0/2.1/40, s. 25). Data miesięczna ustalona na podstawie aktu zgonu.

Nr inw. 25.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Luka w tekście na skutek zatarcia lica kamienia. Prawdopodobne wskazanie daty miesięcznej.

Inskrypcja nr 81

82.

1832 r.

Marianna Czymbajewicz, zm. 5 października 1832 r.

[wys. 60 cm, szer. 51 cm, gr. 33 cm]

f.112.20

Inskrypcja:

[1] MARYANNA

[2] CZYMBA

[3] IEWICZOWNA

[4] 1832 R(OKU) D(NIA) 5.

[5] PAZDZIERNIKA

Uwagi:

Nagrobek 19-letniej Marianny Czymbajewicz, córki Jakuba i Heleny z Bazarewskich, zmarłej w Ortelu Królewskim (APL sygn. 35/1800/0/2.1/44, s. 25). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 38).

Nr inw. 26.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

Inskrypcja nr 82

83.

1832 r.

Ziejniepa (Zofia) Aleksandrowicz, zm. 31 października 1832 r.

[wys. 57 cm, szer. 64 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] R[OKU] 1832 D[NIA] 31

[2] PAZdziernika

[3] *Ziejniepa*¹ 'Aleksa[4] *ndrowiczowa*²

Uwagi:

Nagrobek Ziejniepy-Zofii ze Zdanowiczów Aleksandrowiczowej, córki Józefa i Felicjanny z Czymbajewiczów, zmarłej w Studziance w wieku 92 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.1/44, s. 26). Zwraca uwagę taki sam sposób zapisu nazwiska zmarłej – nietypowy dla zasad stosowania grafii arabskiej do zapisu tekstów polsko-białoruskich w piśmiennictwie Tatarów polsko-litewskich, tzn. nagłosowa głoska [a] przy pomocy liter 'ayn i alif, zaś głoska [d] literą *dād* – jak w inskrypcjach Merjemy Aleksandrowicz zm. 1815 r. (inskrpcja nr 55) i Ismaila Aleksandrowicza zm. 1820 r. (inskrpcja nr 67). Wskazuje to na utrwaloną tradycję zapisu nazwiska *Aleksandrowicz* pismem arabskim w kręgu parafii studziańskiej. W nagrobku Mustafy Aleksandrowicza zm. 1792 r. (inskrpcja nr 16) do zapisu nagłosowej głoski [a] również zastosowano literę 'ayn. W imieniu *Ziejniepa* zastosowano literę *dāl* dla oddania nagłosowej głoski [ż] – inaczej niż we wcześniejszych innych inskrypcjach, w których stosowano literę *zā'*.

Nr inw. 10.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Nagłosowa głoska [ż] zapisana przy użyciu litery *dāl*. W wygłosie głoska [a] zapisana alifem z pionową *fathā*. W pozostałej części wyrazu brak wokalizacji.

² Nagłosowa głoska [a] zapisana przy pomocy liter 'ayn i alif, głoska [d] przy pomocy litery *dād*.

Inskrypcja nr 83

84.

1833 r.

Ali (Aleksander) Bajrulewicz, zm. 12 stycznia 1833 r.

[wys. 52 cm, szer. 31 cm, gr. 11 cm]

Inskrypcja:

[1] 1833

[2] ALI

[3] BAYRU=

[4] LEWICZ

[5] D[NIA] 12 STY[CZNIA]

Uwagi:

Nagrobek dziecięcy, syna Leona Bajrulewicza i Heleny z Aleksandrowiczów, zmarłego w Studziance w wieku 4 tygodni; w akcie zgonu wskazano imię w wersji polskiej: Aleksander (APL sygn. 35/1800/0/2.5/46, s. 21).

Nr inw. 11.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 84

85.

1833 r.

Amurat Bajrulewicz, zm. 26 maja 1833 r.

[wys. 62 cm, szer. 44 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] 1833

[2] AMUR

[3] AT BAY

[4] RULEWIC[Z]¹[5] ZM[ARŁ] <26>²[6] MA[J]A²

Uwagi:

Nagrobek dziecięcy, syna Leona i Heleny z Aleksandrowiczów, zmarłego w Studziance w wieku 7 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.5/46, s. 26).

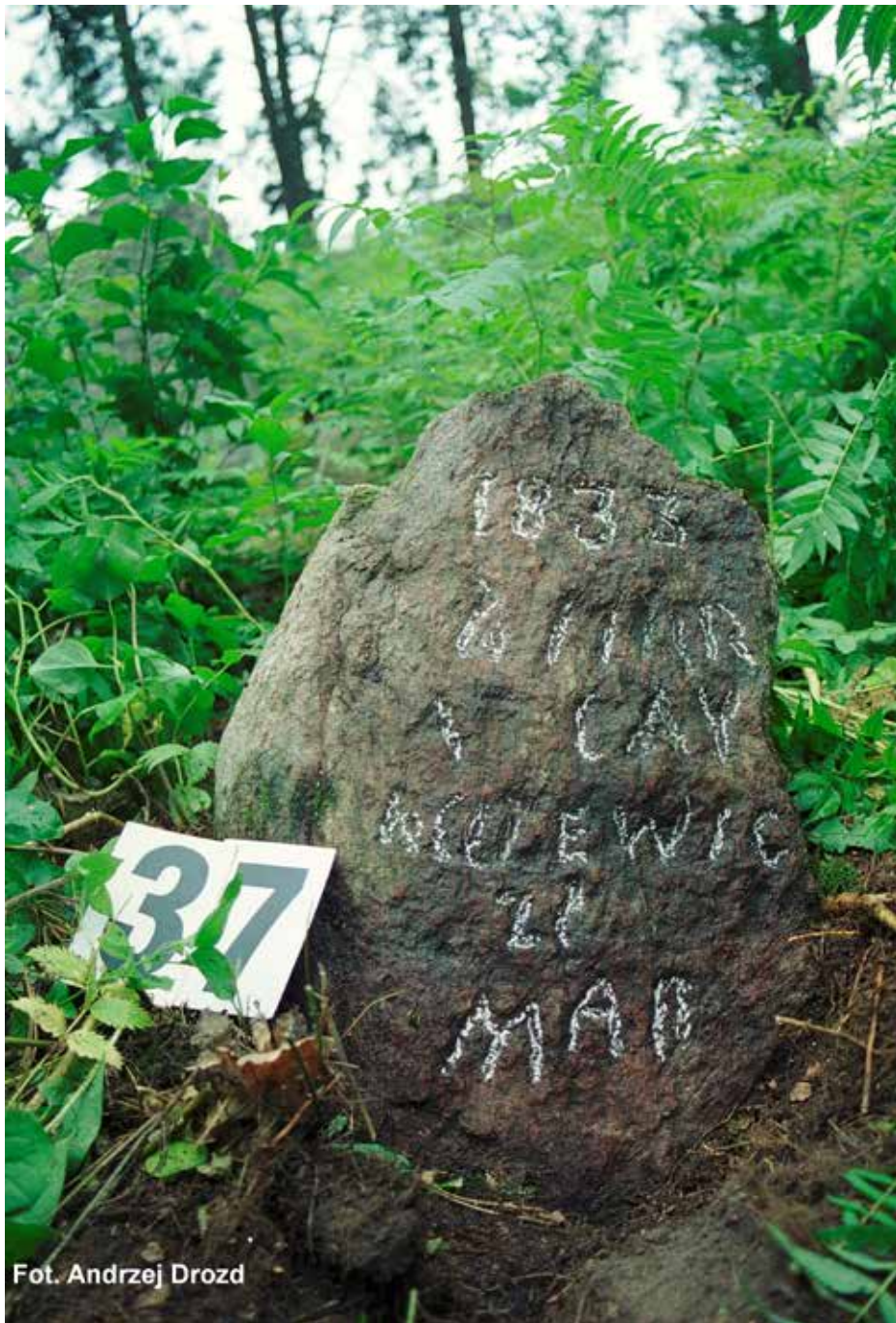
Inskrypcja słabo czytelna na skutek erozji kamienia.

Nr inw. 37.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Litera opuszczona na skutek niewłaściwego rozplanowania i braku miejsca w rzędku.

² Odczyt niepewny, dokonany w oparciu o treść aktu zgonu.

Inskrypcja nr 85

86.

1833 r.

Ajsza Czymbajewicz, zm. 10 października 1833 r.

[wys. 60 cm, szer. 64 cm, gr. 23 cm]

Inskrypcja:

[1] R(OKU). 1833

[2] D(NIA). 10. paz(dziernika).

[3] *'Ajsza Czymbajewi*[4] *czowa*

Uwagi:

Nagrobek Ajszy Czymbajewiczowej z Aleksandrowiczów, córki Mustafy i Zofii ze Żdanowiczów, zmarłej we wsi Studzianka „*w domu wielmożnego Macieja Aleksandrowicza brata rodzonego*” w wieku 60 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.5/46, s. 27).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 11).

Nr inw. 17.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

Inskrypcja nr 86

87.

1833 r.

Joanna (?) Bielak, zm. 1 stycznia 1833 r.(?)

[wys. 68 cm, szer. 55 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

[1] IOANNa Z¹[2] BIELAK[ÓW]²

[3] D(NIA): 1 STYCZN(IA):

[4] R(OKU): 1833.

Uwagi:

Identyfikacja osoby zmarłej nie ustalona. Niepewny odczyt większości inskrypcji, w szczególności w. 1 z imieniem. Zaproponowany odczyt „z Bielaków” ma charakter domniemany. W księgach parafii w Studziance brak wpisu, który odpowiadałby danym zawartym na nagrobku.

Nr inw. 205.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt imienia niepewny.² Skrócenie nazwiska niepewne.

Inskrypcja nr 87

88.

1834 r.

Mustafa Bielak, zm. 2 lutego 1834 r.

[wys. 71 cm, szer. 80 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] MUSTAFA

[2] BIELAK

[3] ROTMISTRZ

[4] ZMA(RŁ). D(NIA). 2<1>¹ LUT[TEGO]

[5] R[OKU] 1834

Uwagi:

Nagrobek jednego z synów generała Józefa Bielaka i Reiny (vel Rajny; Reginy?) z Achmatowiczów, dziedzica „*dóbr Wólki Kościeniewickiej z przyległościami*”, zmarłego w wieku 74 lat „*w dobrach Zankowszczyźnie w powiecie Bialskim województwie podlaskim w domu swym dziedzicznym pod numerem pierwszym*” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/48, s. 34). Należy zaznaczyć, że wbrew informacji powtarzanej za S. Dziadulewiczem, zmarły nie był synem ostatniej żony generała Józefa Bielaka, Kunegundy (Gulsymy) z Jozefowiczów, lecz nieznaney dotąd w literaturze Reiny (Reginy?) z Achmatowiczów (zob. inskrypcja nr 74 na nagrobku brata, Samuela Bielaka; Dziadulewicz 1929: 63). Zmarły był oficerem w Pułku 4 Przedniej Straży WKL. Patent chorążego uzyskał w 1777 r., w 1779 second porucznika, a w 1790 r. – porucznika, w 1794 r. miał już rangę rotmistrza (Dziadulewicz 1929: 63; Machynia et. al. 1999: 221). Zmarły zapewne też tożsamy jest z Mustafą Bielakiem, o którym – jak pisał S. Kryczyński (Kryczyński 1935b: 414) – wspominał jeden z kalendarzy warszawskich w 1924 r. jako o imamie meczetu w Studziance (najprawdopodobniej wykonywał on te zadania w zastępstwie urzędującego jeszcze imama Aleksandra Okmińskiego, będącego w podeszłym wieku, zm. 1826 r. – zob. inskrypcja nr 75). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 33).

Nr inw. 62.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ *Dopełnienie daty dziennej na podstawie wpisu w księdze parafii w Studziance.*

Inskrypcja nr 88

89.

1834 r.

Zuzanna Tupalska, zm. 1 marca 1834 r.

[wys. 80 cm, szer. 47 cm, gr. 37 cm]

Inskrypcja:

- [1] ZUZANNA
- [2] Z CZYMBAIIE
- [3] WICZOW
- [4] TUPALSKA
- [5] SeDZINA
- [6] ZMARŁA D(NIA) <1>¹
- [7] MARCA RO(K)U
- [8] 1834[g]o

Uwagi:

Nagrobek Zuzanny z Czymbajewiczów Tupalskiej, córki Samuela i Marianny z Talkowskich, zmarłej w Studziance „w domu wielmożnej Marianny Okmińskiej pod numerem dwudziestym czwartym” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/48, s. 35). Prawdopodobnie męża zmarłej należy utożsamiać z Samuelem Tupalskim, sędzią pokoju powiatu bialskiego (którego poprzednią żoną była Kunegunda-Gulsyma, wdowa po gen. Józefie Bielaku, zm. 1819 r. – zob. inskrypcja nr 65). Data dzienna nieczytelna na skutek erozji kamienia, ustalona na podstawie aktu zgonu (APL sygn. 35/1800/0/2.5/48, s. 35).

W górnej części lica kamienia, powyżej inskrypcji sterczyna z półksiężycem w górę i gwiazdą oparta na poziomej linii. Jest to najstarszy w Studziance przykład zastosowania na nagrobku emblematu półksiężyca z gwiazdą (poza nagrobkiem Elżbiety Azulewicz zm. 1814 r. z kompozycją architektoniczną – zob. inskrypcja nr 51). Analogiczna sterczyna na nagrobku Jakuba Aleksandrowicza z 1841 r. (zob. inskrypcja nr 103). Nr inw. 107.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Data dzienna nieczytelna na skutek erozji kamienia; ustalona na podstawie wpisu w księdze zgonów parafii muzułmańskiej w Studziance.

Inskrypcja nr 89

90.

1834 r.

Zofia Olejewska, zm. 8 kwietnia 1834 r.

[wys. 76 cm, szer. 70 cm, gr. 32 cm]

Inskrypcja:

[1] ZOFIA

[2] OLEIEW

[3] SKA

[4] ZMARŁA

[5] D[NIA] 8. KWIE[TNIA]

[6] 1834 R[OKU]

Uwagi:

Nagrobek Zofii Olejewskiej, córki Marianny z Łosiów i Samuela Milkowskich, zmarłej w Studziance w wieku 63 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.5/48, s. 37).

Nr inw. 27.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 90

91.

1835 r.

Aleksander Sulewicz, zm. 7 sierpnia 1835 r.

[wys. 77 cm, szer. 85 cm, gr. 21 cm]

Inskrypcja:

[1] TU

[2] LEŻY AL

[3] EXANDER SU

[4] LEWICZ SYN. MUSTAFY. I. HELENY Z MELE

[5] chOW. ZKONCZYŁ ŻYC

[6] IE d(nia). 7 SIERPNIA ROKU

[7] 1835.

Uwagi:

Nagrobek Aleksandra Sulewicza, syna Mustafy i Heleny z Melechów, strażnika celnego w Terespolu, zmarłego tam w wieku 73 lat (akt agonu podaje inną datę dzienną niż inskrypcja: 6 sierpnia 1835 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.1/50, s. 28). Wzmianki o zmarłym pojawiają się też w innych zapisach ksiąg parafii w Studziance. W akcie zgonu Zofii Jozefowicz z 1815 r. (zob. inskrypcja nr 54) figuruje on jako strażnik pograniczny w powiecie włodawskim, zaś w akcie zgonu Eliasza Baranowskiego z 1827 r. (zob. inskrypcja nr 76) jako strażnik celny we wsi Samowiczach powiatu bialskiego. W tym ostatnim dokumencie podpisał się jako „Aleksander Siulewicz”.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 117 – z brakiem odczytu w. 1, błędnym odczytem nazwiska rodzowego matki [w. 4-5] i daty rocznej śmierci: 1838).

Nr inw. 114.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

92.

1835 r.

Rozalia Achmatowicz, zm. 23 września 1835 r.

[wys. 107 cm, szer. 56 cm, gr. 29 cm]

Inskrypcja:

- [1] TU LEZY RO
- [2] ZALIA PIERWIEI
- [3] SOBOLEWSKA PUŁ
- [4] KOW(NIKOWA): POTYM ACH
- [5] MATOWICZOWA
- [6] SZELOWA. ZMAR
- [7] ŁA DNIA 23 W
- [8] RZEŚ(NIA): 1835. R(OK)U¹

Uwagi:

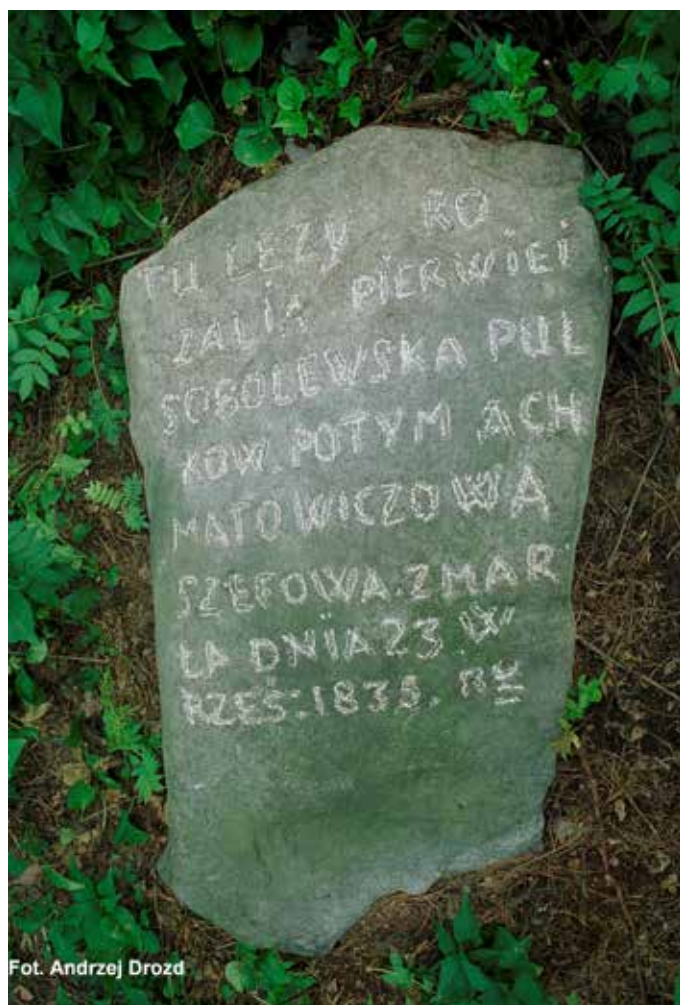
Nagrobek Rozalii z Chalembeków Achmatowiczowej, „szefowej byłych wojsk polskich”, córki Jakuba i Zuzanny, zmarłej w Małaszewiczach Małych w domu sędziego pokoju Jakuba Buczackiego w wieku ok. 80 lat (akt zgonu podaje datę dzienną 25 września 1835 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.1/50, s. 26). Identyfikacja małżonków zmarłej nie jest jednoznaczna. Jeśli chodzi o pierwszego, w grę może wchodzić jedyny znany przedstawiciel rodu Sobolewskich noszący tytuł pułkownikowski, mianowicie Eljasz Sobolewski, rotmistrz, a od 1793 r. podpułkownik w Pułku 6 Przedniej Straży WKL, dowodzący tym pułkiem po śmierci pułkownika Jakuba Azulewicza w obronie Wilna w 1794 r. Jeśli zaś chodzi o drugiego męża, należałoby go utożsamiać z którymś spośród oficerów należących do jednego z dwóch rodów Achmatowiczów (h. Kotwiców i h. Achmat) w stopniu pułkownika lub podpułkownika. Jednoznaczne ustalenie nie jest możliwe, przy zamieszaniu i lukach w wywodach genealogicznych S. Dziadulewicza. W kontekście składu środowiska oficerów zamieszkujących parafię w Studziance, być może należałoby wskazać na podpułkownika Mustafę Achmatowicza, od 1790 r. zastępcę generała Józefa Bielaka w jego Pułku 4 Przedniej Straży (Machynia et.

al. 1999: 219, 254; Dumin 2006: 38, 79; Dziadulewicz 1929: 12-15).
Kamień przewrócony na tył. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 52).

Nr inw. 156.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

1 Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u

Inskrypcja nr 92

93.

1836 r.

Maciej Okmiński, zm. 10 lutego 1836 r.

[wys. 136 cm, szer. 81 cm, gr. 21 cm]

f.122.32

Inskrypcja:

[1] R[OKU] 1836 D(NIA): 10

[2] LUTEGO WE SRODĘ

[3] MACIEY

[4] OKMINSKI

[5] SYN

[6] ALEXANDRA I MARYAN[NY]

[7] Z

[8] SZAHUNIEWICZOW O¹

[9] A OICIEC ALEXANDRA

[10] IMAM I UR(ZĘDNIK): STA(NU): CY(WILNEGO): GMI(NY):

[11] STUDZIANSKIE²

Uwagi:

Nagrobek imama parafii w Studziance w latach 1826-1836 (Bairasauskaite 1996: 165), syna imama Aleksandra Okmińskiego zm. 1826 r. (zob. inskrypcja nr 75) i Marianny z Szahuniewiczów, zmarłego w wieku 53 lat (akt zgonu podaje datę dzienną 29 stycznia 1836 r., jednak w tym wypadku inskrypcja na nagrobku zdaje się być jednak bardziej wiarygodnym źródłem; APL sygn. 35/1800/0/2.1/51, s. 28). Z zapisku alfabetem arabskim z 1820 r. (zapewne będącym zapiskiem własnościowym samego zmarłego) w rękopiśmiennym modlitewniku (należącym później do Selima Safarewicza, imama ze Słonimia) wynika, iż Maciej Okmiński posługiwał się także muzułmańskim imieniem Mahmet (Woronowicz 1937: 6). Zadania imama wykonywał jeszcze przed śmiercią swojego ojca, Aleksandra Okmińskiego. Jego funkcję przejął w 1838 r. brat, Eliaszk Okmiński (zm. 1870 r. – zob. inskrypcja nr 191). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 127 –

z niepełnym odczytem w. 10).

Nr inw. 221.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Omyłkowo rozpoczęty wyraz OJCIEC.

² Poprawienie z omyłkowego zapisu STUDZIANŚIC.

Inskrypcja nr 93

94.

1836 r.

Zofia Bielak, zm. 8 marca 1836 r. (?)

[kamień zachodni: wys. 54 cm, szer. 47 cm, gr. 14 cm]

[kamień wschodni: wys. 50 cm, szer. 43 cm, gr. 15 cm]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasū<lu>¹ 'llāhi*

[4] RANOWSKICH

[5] BIELAKOWA

[6] Z KOSCIEŃ[WICZ]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

(kamień wschodni)

Inskrypcja:

[1] <UMA>RŁA²

[2] D(NIA) 8 MARCA

[3] 1836³ R[OKU]

Uwagi:

W księgach parafii w Studziance sprzed 1854 r. brak aktu zgonu zmarłej.

Nie można wykluczyć, że nagrobek powinien być datowany na okres późniejszy – odczyt daty rocznej na kamieniu wschodnim niepewny.

Kamień zachodni: tekst w. 4-5 zachodzi na prawy bok kamienia.

Kamień wschodni – nad inskrypcją znajduje się krzyż kawalerski (gwiazda?).

Kamień zachodni uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 57).

Nr inw. 188.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ W wyrazie opuszczona końcowa litera *lām*.² Inskrypcja uszkodzona.³ Odczyt daty rocznej niepewny.

Inskrypcja nr 94. Kamień zachodni

Inskrypcja nr 94. Kamień wschodni.

95.

1836 r.

Felicja (Felicjanna) Buczacka, zm. 15 grudnia 1836 r.

[1836, wys. 78 cm, szer. 93 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] FELICYA

[2] Z BIELAKOW

[3] BUCZACKA

[4] W BOGU ZESZŁA DNIA 15

[5] GRUDNIA 1836 ROKU

Uwagi:

Nagrobek Felicjanny Buczackiej, córki Mustafy i Marianny z Chaleckich Bielaków, zmarłej w wieku 40 lat w folwarku Zankowizna, spadkobierczyni majątku Wólka Kościeniewicka (Kołodziejczyk 1997: 126). Na nagrobku imię zmarłej podane jest w skróconej formie; pełną formą posługuje się akt zgonu. W dokumencie tym wskazana jest także inna data dzienna: 14 grudnia 1836 r. (APL sygn.. 35/1800/0/2.1/51, s. 33-34). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 149 z błędnym odczytem daty rocznej: 1830).

Nr inw. 106.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

Inskrypcja nr 95.

96.

1837 r.

Aleksander Jozefowicz, zm. 6 lutego 1837 r.

[wys. 66 cm, szer. 57 cm, gr. 21 cm]

Inskrypcja:

[1] ALEXANDER

[2] IOZEFOWICZ

[3] <.>K<.>ARL<.>S¹[4] D(NIA). 6.² LUTEGO[5] 1837 R(OK)U³

Uwagi:

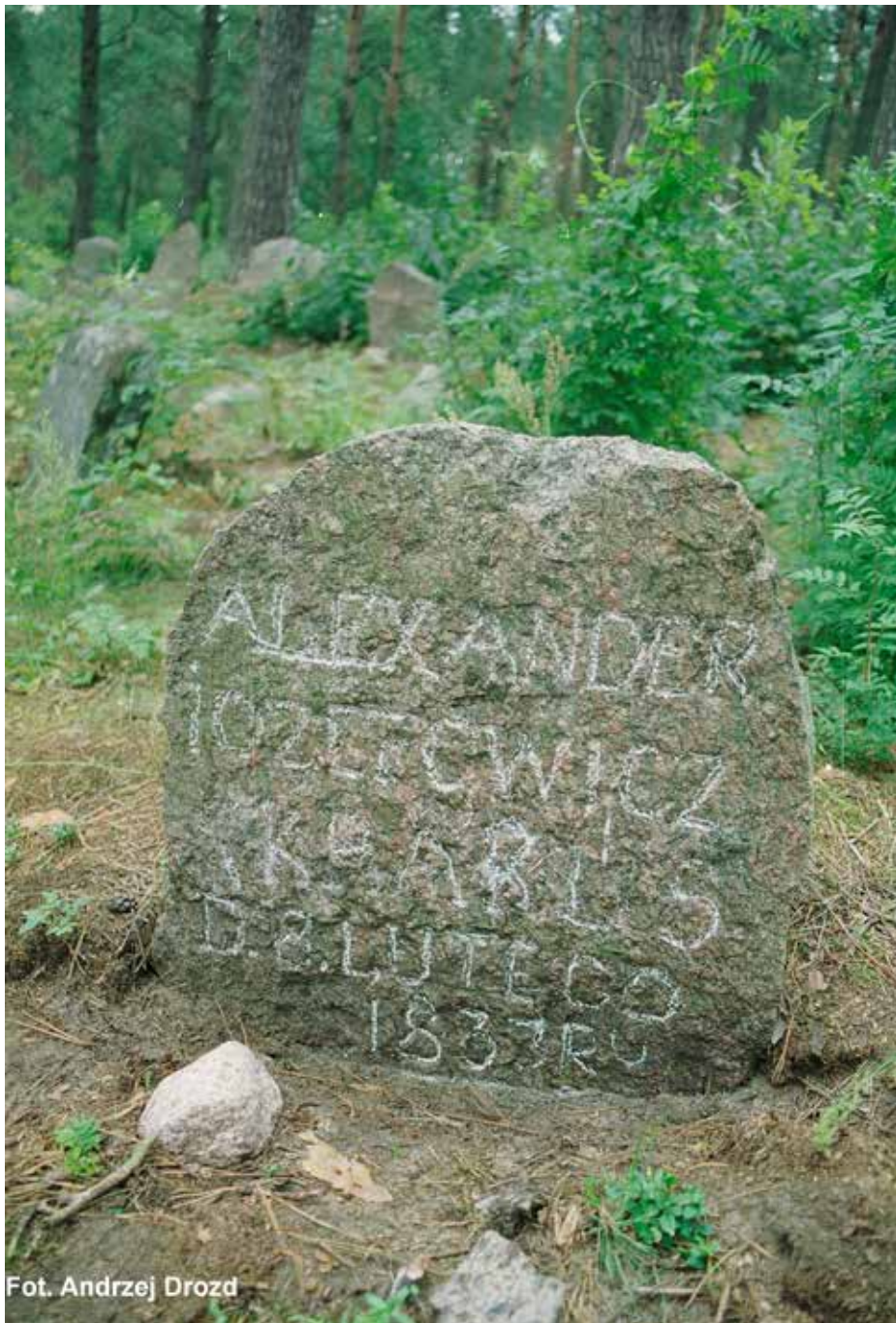
Nagrobek syna Jakuba i Zofii z Buczackich, zmarłego „we wsi Małaszewiczach Małych w domu najętym”. Jako jeden ze świadków przy akcie zgonu stanął brat zmarłego, „bywszy major wojsk cesarsko rosyjskich i dziedzic części Małaszewicz Wielkich, na teraz w tychże Małaszewiczach zamieszkały”, który „pisać nie umie kładzie znak trzy kółka” (APL sygn. 35/1800/0/2.1/54, s. 23). Nr inw. 170.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Tekst uszkodzony na skutek erozji kamienia. Odczyt niepewny, być może: UMARŁ.

² Odczyt daty dziennej niepewny, dokonany w oparciu o akt zgonu.

³ Skrótzenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 96

97.

1837 r.

Urszula Sienkiewicz, zm. 5 maja 1837 r.

[wys. 78 cm, szer. 62 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] TU SPOCZYWA

[2] ORSZULA

[3] Z KRYCZYNSKICH

[4] <S>IENKIEWICZOWA¹

[5] ZM[ARŁA] DNIA 5 MAIA

[6] 1837. R(OK)U²

Uwagi:

Nagrobek Urszuli (w dokumencie aktu zgonu, tak jak w inskrypcji: Orszuli) Sienkiewiczowej, córki Aleksandra i Reginy z Kryczyńskich, zmarłej w Studziance (w domu nr 27) w wieku 70 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.1/54, s. 25). Być może zmarła jest tożsama z Arszulą (sic) Sienkiewiczową, żoną Mustafy Sienkiewicza, którym urodzili się synowie zarejestrowani w księdze parafii w Studziance: Aleksander, ur. w dniu 16 listopada 1798 r., Samuel, ur. 22 lipca 1800 r., Siulejman, ur. 15 listopada 1802 r. (APL sygn. 35/109/5/-/1, s. 13, 15, 17).

Kamień przewrócony na tył.

Nr inw. 165.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Początkowa litera *S* niewidoczna na skutek erozji kamienia.

² Skrótanie przy pomocy abrewiacji R^u_±.

Inskrypcja nr 97

98.

1838 r.

Marianna Bielak, zm. 1 grudnia 1838 r.

[wys. 86 cm, szer. 70 cm, gr. 24 cm]

Inskrypcja:

[1] MARYANN(A).

[2] CHALECKICH

[3] BIELAKOWA

[4] ROTMISTRZOWA

[5] W(OJSK). P(OLSKICH). ZM(ARŁA). D(NIA). 1 GRUDNIA

[6] 1838 R(OK)U¹

Uwagi:

Nagrobek Marianny z Chaleckich, córki Jana i Furszeji, zmarłej w folwarku Zankowiznie w wieku 84 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.5/55, s. 20). Zmarła była żoną Abrahama Bielaka, rotmistrza Pułku 4 Przedniej Strazy WKŁ, zm. 1799 r. (zob. inskrypcja nr 31), syna generała Józefa Bielaka i Urszuli z Łosiów (Dziadulewicz 1929: 63).

Nr inw. 103.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^{II}

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 98

Marianna Okmińska, zm. 5 listopada 1839 r.

[wys. 73 cm, szer. 67 cm, gr. 35 cm]

Inskrypcja:

[1] MARYANNA

[2] OKMINSKA

[3] D[NIA] 5 LISTOPA[DA]

[4] 1839 ROKU

Uwagi:

Nagrobek Marianny z Szahuniewiczów, córki Aleksandra i Ewy, zmarłej w Studziance w wieku 74 lat. Zmarła była najprawdopodobniej wdową po imamie Aleksandrze Okmińskim (zm. 1826 r. – zob. inskrypcja nr 75) i matką imama Macieja Okmińskiego (zm. 1836 r. – zob. inskrypcja nr 93). Akt zgonu podaje datę dzienną inną niż inskrypcja: 4 listopada 1839 r. Jednym ze świadków tego dokumentu był Józef Chazbiejewicz, kuzyn zmarłej, „posesor zastawny części wsi Ortel Królewski” lat 39 (APL sygn. 35/1800/0/2.5/57, s. 17). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 131 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1831).

Nr inw. 218.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

Inskrypcja nr 99

100.

1 poł. XIX w.

Felicjanna Azulewicz, zm. 1774 r.

[wys. 71 cm, szer. 48 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā*[2] *'llāhu Muḥammad rasūlu*
[*'llāhi*

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] Bóg, Muhammad jest posłańcem
[Boga.

[3] FELICYANNA Z

[4] SZWARCOW BARA

[5] NOWSKICH ZONA ALE

[6] XANDRA AZULEWICZA

[7] ROTT(MISTRZA) OSIAD(ŁA) STUDZIANKI

[8] ZMARŁA D(NIA) 29 SIERPNIA 1774

[9] SYN IAKUB PUŁK(OWNIK) WNUK

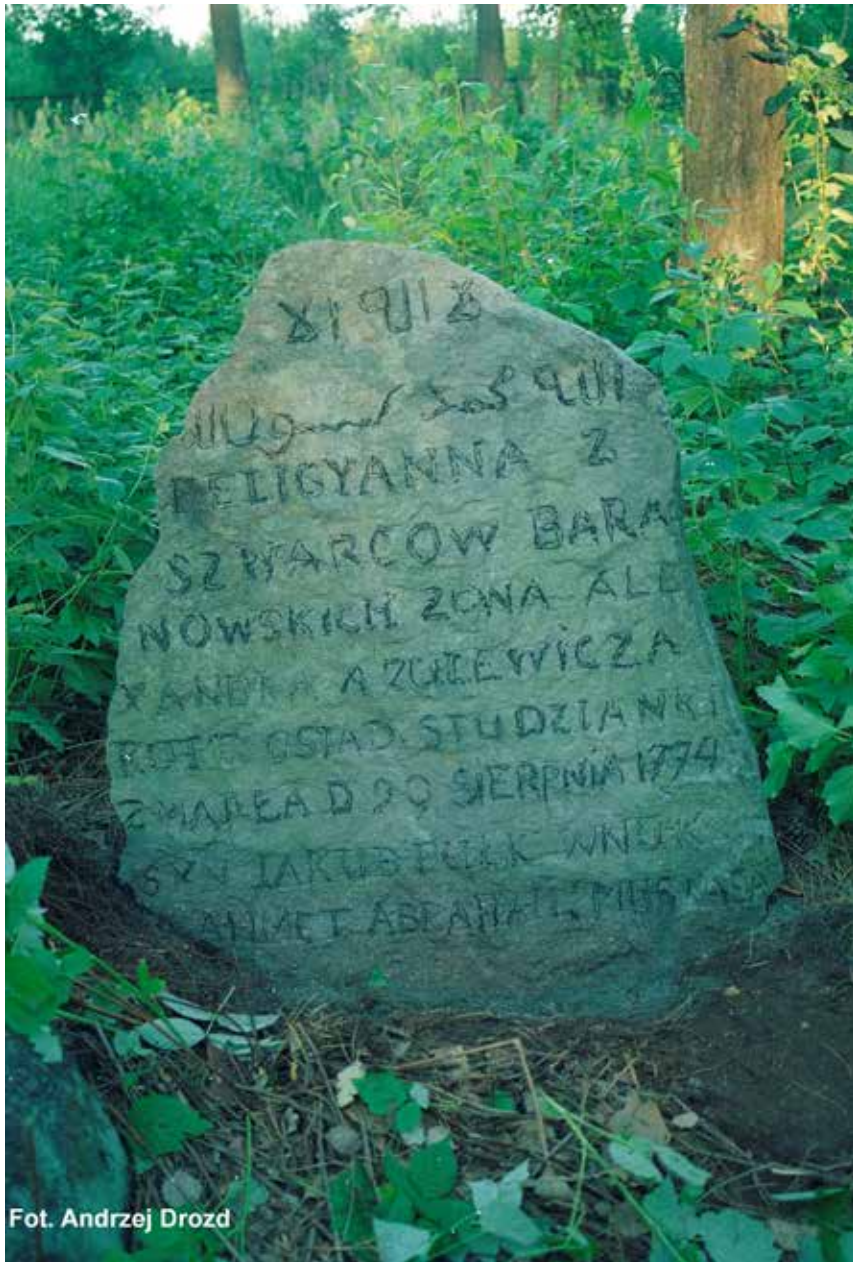
[10] AHMET ABRAHAM: MUSTAFA

Uwagi:

Nagrobek matki pułkownika Jakuba Azulewicza, dowódcy Pułku 6 Przedniej Straży WKL (poległego w obronie Wilna w 1794 r.), żony rotmistrza królewskiego (w 1777 r.) Aleksandra Azulewicza (Dziadulewicz 1929: 38). Inskrypcja na mogile z 1774 r. ufundowana została przez wnuków zmarłej, którzy zapewne nieco później ufundowali także nagrobek męża zmarłej, a swego dziadka, rotmistrza Aleksandra Azulewicza (zob. inskrypcja nr 101): Abrahama (właściciela części Studzianki, syna pułkownika Jakuba Azulewicza z pierwszej żony, Marianny z Józefowiczów), zm. 1852 r. (zob. inskrypcja nr 135) oraz Mustafę (syna pułkownika Jakuba Azulewicza z drugiej żony, Elżbiety z Kryczyńskich; Dziadulewicz 1929: 39). Trzeci wnuk widniejący na inskrypcji, Ahmet, nie jest jednoznacznie identyfikowany w źródłach. Nie wspomina o nim S. Dziadulewicz, natomiast S. Dumin wymienia syna pułkownika Jakuba Azulewicza z drugiej żony, Elżbiety z Kryczyńskich, o imieniu Maciej vel Mehmet (Dumin 2006: 41).

Nr inw. 83.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 100

101.

poł. XIX w.

Aleksander Azulewicz, zm. 1790 r.

[wys. 100 cm, szer. 85 cm, gr. 18 cm]

- [1] ALEXANDER
- [2] AZULEWICZ ROT(MISTRZ).;W(OJSK). P(OLSKICH).
- [3] I OSIADŁY CHORO<ZY>¹
- [4] W STUDZIAN<CE ZM[ARŁY]>^{1,2} 1790³ RO(KU): POCHOWA
- [5] NY A OYCIEC IAKU
- [6] BA POŁKOWNIKA
- [7] WO(JSK): <P>OL[SKICH]<.....>O<.>CO<..>¹
- [8] <.....>O<.....>¹
- [9] <.>Z<.>N<.>N<.....>¹
- [10] <.....>¹
- [11] <.....>¹
- [12] <.....>CZA¹

Uwagi:

Nagrobek ojca pułkownika Jakuba Azulewicza, dowódcy Pułku 6 Przedniej Straży WKL (poległego w obronie Wilna w 1794 r.), Aleksandra Azulewicza, którego Dziadulewicz określa jako rotmistrza królewskiego w 1777 r. (Dziadulewicz 1929: 38). Jeżeli informacja ta jest prawidłowa, nakazuje to odczytać datę śmierci na nagrobku jako 1790 r. Inskrypcja na mogile ufundowana została zapewne przez wnuków zmarłego, podobnie jak w przypadku nagrobka jego żony, Felicjanny ze Szwarców Baranowskich (zob. inskrypcja nr 100). Obydwa nagrobki ufundowano w nieco innym czasie; porównując liternictwo i wykonawstwo wydaje, że nagrobek Aleksandra Azulewicza powstał nieco później. Obie inskrypcje wyszły spod ręki innych wykonawców. Z faktu tak późnego ufundowania tych nagrobków można domyślać się, że oboje zmarli nie mieli wcześniej kamieni nagrobnych z inskrypcjami, mimo swojej wysokiej pozycji społecznej.

Inskrypcja płytko kuta, w znacznej części nieczytelna na skutek erozji

kamienia.

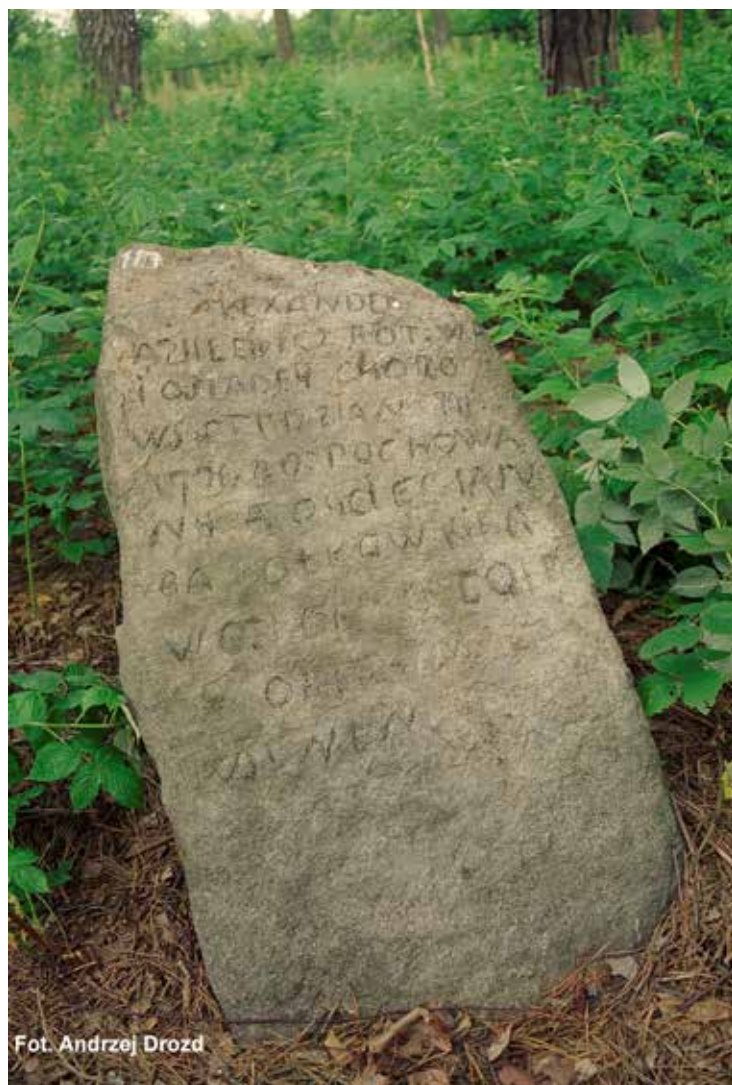
Nr inw. 118.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Fragment inskrypcji uszkodzony na skutek erozji kamienia.

² Odczyt formuły ZMARŁY domyślny.

³ Odczyt trzeciej cyfry w dacie rocznej niepewny.

Inskrypcja nr 101

102.

1840 r.

Felicja Jozefowicz, zm. 6 stycznia 1840 r.

[wys. 62 cm, szer. 32 cm, gr. 18 cm]

Inskrypcja:

[1] FELICYA

[2] IOZEFO=

[3] WICZOWNA

[4] D(NIA): 6 STYCZ[NIA]

[5] 1840

Uwagi:

Nagrobek dziecięcy, 8-letniej córki Macieja Jozefowicza („*posesora zastawnego części Małaszewicz Wielkich*”) i Zofii z Ułanów (akt zgonu podaje datę dzienną inną niż inskrypcja: 5 stycznia 1840 r.: APL sygn. 35/1800/0/2.5/58, s.16).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 31 – z błędnym odczytem nazwiska: Józefowicz, i daty dziennej: 10).

Nr inw. 66.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

Inskrypcja nr 102

103.

1841 r.

Jakub Aleksandrowicz, zm. 22 września 1841 r.

[wys. 90 cm, szer. 95 cm, gr. 23 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko
[Bóg, Muhammad[2] *rasūlu 'llāhi* [2] jest posłańcem Boga.

[3] IAKUB

[4] ALEXANDROWICZ

[5] ZM[ARŁ] D(NIA): 22 WRZESNIA

[6] 1841 R(OK)U¹

Uwagi:

W księgach parafii w Studziance pod datą 22 września 1841 r. wpisany jest akt zgonu Macieja Aleksandrowicza (APL sygn. 35/1800/0/2.5/59, s. 13). Brak osób zmarłych o nazwisku Jakub Aleksandrowicz zarejestrowanych w aktach zgonu z 1 połowy XIX w. oraz całkowita zbieżność dat śmierci (przy zarazem dobrze widocznej dacie na nagrobku) pozwalają przypuszczać, iż w powyższym dokumencie chodzi tę samą osobę, do której odnosi się nagrobek. Z aktu zgonu wynika, iż był to syn Mustafy i Zofii Aleksandrowiczów, zmarły w wieku 74 lat. Ciekawym przyczynkiem do historii funkcjonowania muzułmańskich instytucji religijnych w wśród Tatarów polsko-litewskich jest informacja o zmarłym w akcie zgonu, iż był on w Studziance „*na gruncie funduszowym mieszkający*”. Być może „grunt funduszowy”, czyli wakuf, wykorzystywany był dla zapewnienia opieki materialnej wobec uboższego członka społeczności (APL sygn. 35/1800/0/2.5/59, s. 13).

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę, oparty na krótkiej sterczyńce i poziomej podstawie – analogicznie jak na nagrobku Zuzanny Tupalskiej zm. 1834 r. (zob. inskrypcja nr 92).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 10).

Nr inw. 13.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ *Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u*

Inskrypcja nr 103

104.

1841 r.

Aleksander Jozefowicz, zm. 17 listopada 1841 r.

[wys. 95 cm, szer. 66 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

- [1] *lā ilāha illā 'llāha*
[2] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*
[3] ALEXANDER
[4] IOZEFOWICZ
[5] D[NIA] 17 LISTOPADA
[6] 1841(g)o¹ R(OK)U²

Przekład:

- [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek 21-letniego syna Mustafy i Elżbiety Jozefowiczów, dziedziców części Ortela (APL sygn. 35/1800/0/2.5/59, s. 17). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 30 – z błędnym odczytem daty dziennej: 19, i niepełnym odczytem w. 6). Nr inw. 28.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji ^o.

² Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 104

105.

1842 r.

Helena Bajrulewicz, zm. 4 czerwca 1842 r.

[wys. 115 cm, szer. 60 cm, gr. 40 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā 'llāhu*[3] *Muḥammad rasū*[4] *lu 'llāhi*

[5] HELENA

[6] Z ALEXANDRO

[7] WICZOW

[8] BAYRULEWIC<ZO>

[9] WA

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg,

[3] Muhammad jest posłań-

[4] cem Boga.

(napis na lewym boku kamienia)

Inskrypcja:

[1] W BOGU

[2] ZESZŁA

[3] DNIA 4

[4] CZERW

[5] CA 1842

[6] ROKU

Uwagi:

Nagrobek 56-letniej Heleny żony Leona Bajrulewicza, córki Mustafy i Zofii z Aleksandrowiczów, ze Studzianki (APL sygn. 35/1800/0/2.5/60, s. 12). Nagrobek z niegładzonego kamienia ukształtowany w formę nawiązującą do ostrosłupa, z inskrypcją umieszczoną na dwóch płaszczyznach. Uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 28 – odczyt tylko napisu na lewym boku kamienia, błędny odczyt w. 2: zgaśła).

Nr inw. 35.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 105

106.

1842 r.

Helena Azulewicz, zm. 23 czerwca 1842 r.

[wys. 82 cm, szer. 98 cm, gr. 47 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi¹*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] HELENA: AZULEWICZOWNA

[4] MAIOROWNA W BOGU

[5] ZESZŁA D(NIA): 23: CZERWCA

[6] 1842 R(OK)U²

Uwagi:

Nagrobek córki Abrahama i Felicjanny Azulewiczów, zmarłej w Studziance w wieku 64 lat w stanie panieńskim, siostry stryjecznej byłego porucznika wojsk polskich i wójta gminy Studzianka, Abrahama Azulewicza (akt zgonu podaje inną datę dzienną niż na nagrobku: 22 czerwca 1842 r.; APL 35/1800/0/2.5/60, s. 13). Nagrobek wykonany prawdopodobnie przez tego samego wykonawcę co nagrobek Ewy Jozefowicz, zm. 1849 (zob. inskrypcja nr 127).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 54 – z błędnym odczytem w. 4: majorowa).

Nr inw. 168.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ W wyrazie pominięta litera alif.

² Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 106

107.

1842 r.

Amina (Amelia) Milkowska, zm. 22 października 1842 r.

[wys. 83 cm, szer. 62 cm, gr. 18 cm]

Inskrypcja:

[1] R(OKU). 1842

[2] D(NIA): 22 PAZDZIER

[3] NIKA

[4] AMINA

[5] MILKOWSKA

Uwagi:

Nagrobek zmarłej w Studziance w wieku 74 lat córki Samuela i Mariany Milkowskich, panny. Akt zgonu posługuje się polską wersją imienia zmarłej: Amelia. Jednym ze świadków występujących w akcie zgonu był „*wielmożny Jan murza Buczacki porucznik dymisjonowany z wojska cesarsko rosyjskiego*” lat 29 (APL sygn. 35/1800/0/2.5/60, s. 14). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 29 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1849, oraz imienia zmarłej [w. 4]: A.Min.A.).

Nr inw. 36.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

Inskrypcja nr 107

108.

1843 r.

Jan Dąbrowski, zm. 3 października 1843 r.

[wys. 76 cm, szer. 72 cm, gr. 16 cm]

Inskrypcja:

[1] <lā ilāha>¹ illā 'llāhu

[2] muḥammad rasūlu 'llāhi

[3] IAN

[4] DĄBROWSKI

[5] MAIOR. WOYSK: POL(SKICH):

[6] ZKONCZYŁ ŻYCIE

[7] D(NIA): 3. PAZDZIERNIKA

[8] 1843 R(OK)U²

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek Jana Dąbrowskiego, oficera 2 Pułku Piechoty Liniowej Królestwa Polskiego (i weterana wojsk Księstwa Warszawskiego). Zmarłego, jako kapitana tegoż pułku i kawalera złotego krzyża orderu Virtuti Militari, wymienia „Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego na rok 1827” (s. 76). Jak wynika z zapowiedzi i aktu małżeństwa w księdze parafii w Studziance, w 1818 r. zmarły był porucznikiem „*wojsk polskich piechoty*”, urodzonym „*z zeszlých rodziców Samuela i Amelii z Sewerynów Dębrowskich [sic] chorążych bywszy[ch] w wojsku polskim*” i miał w chwili ślubu 32 lata (APL sygn. 38/1800/0/1/15, s.11-12). W chwili śmierci swego syna, Jakuba (zm. 1822 r. – zob. inskrypcja nr 70) miał stopień kapitana piechoty. Podobnie w 1837 r. występując jako świadek w akcie zgonu Aleksandra Jozefowicza (zob. inskrypcja nr 96) figuruje nadal jako „*kapitan wojsk byłych polskich*” (APL sygn. 35/1800/0/2.1/54, s. 23). Żoną zmarłego była Anastazja z Józefowiczów, zm. 1857 (zob. inskrypcja nr 159).

Po obu stronach imienia zmarłego gwiazdy sześcioramienne (w kształcie pieczęci Sulejmana – gwiazdy Dawida). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 55).

Nr inw. 167.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ *Luka w tekście na skutek ubytku w licu kamienia.*

² *Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.*

Inskrypcja nr 108

109.

1843 r.

Rozalia Czymbajewicz, zm. 8 października 1843 r.

[wys. 85 cm, szer. 44 cm, gr. 38 cm]

Inskrypcja:

[1] R(ok)u¹ 1843

[2] ROZALIA

[3] CZYMBAIIE

[4] WICZOW

[5] NA² D[NIA] 8 P[AŻDZIERNIKA]

Uwagi:

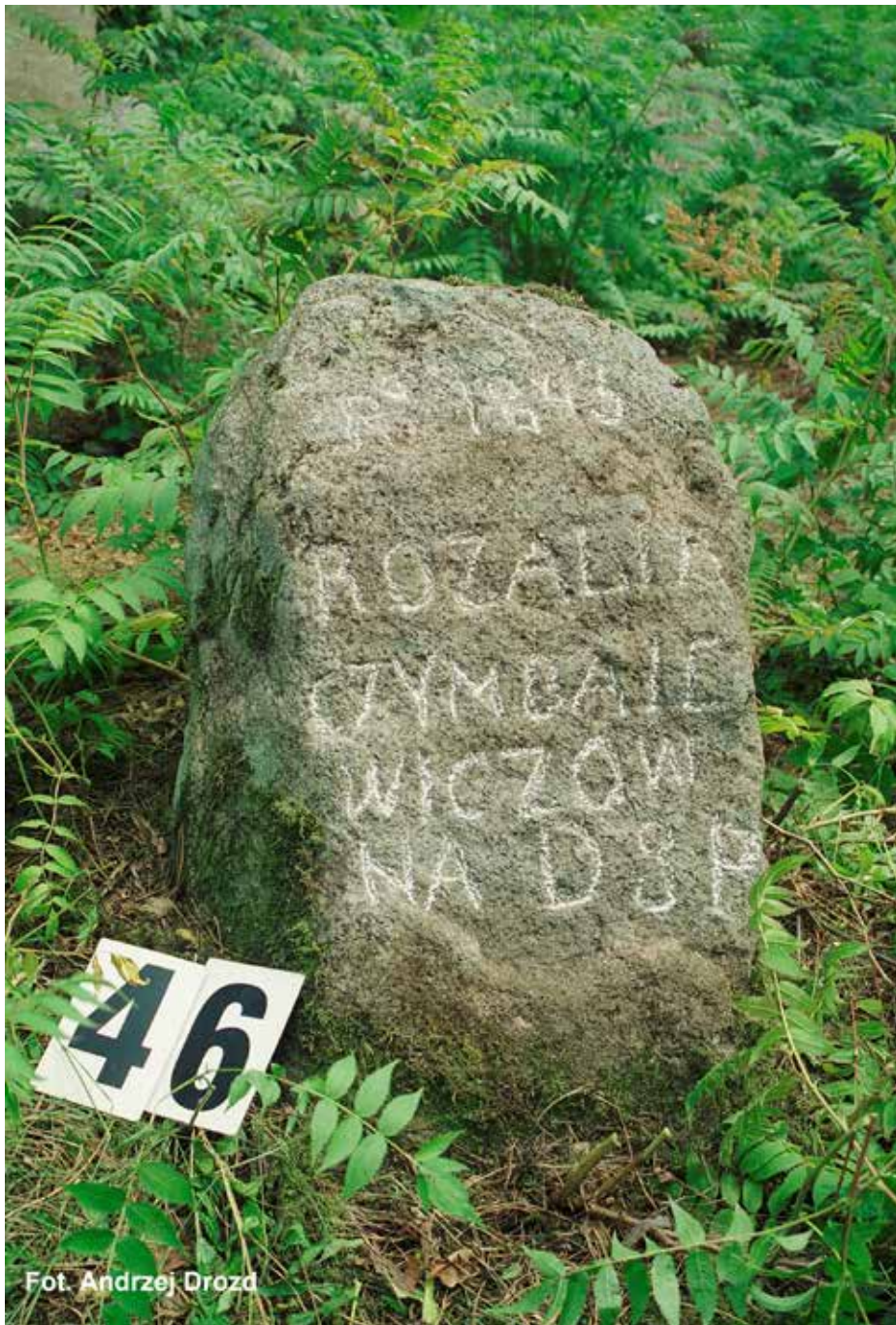
Nagrobek 16-letniej córki Jakuba i Heleny ze Studzianki (akt zgonu podaje inną datę dzienną niż na nagrobku: 7 października 1843 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.5/61, s. 18). Odczyt nagrobka utrudniony na skutek erozji kamienia.

Nr inw. 46.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

² Nazwisko zmarłej w formie: Czymbajewiczówna.

Inskrypcja nr 109

110.

1844 r.

Felicjanna Baranowska, zm. 16 kwietnia 1844 r.

[wys. 85 cm, szer. 68 cm, gr. 30 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

- [1] *lā ilāha illā 'llāhu*
- [2] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*
- [3] FELICYANNA
- [4] Z BIELAKOW
- [5] BARANOWSKA

Przekład:

- [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
- [2] Muhammad jest posłańcem Boga.

(napis na prawym boku kamienia)

- [1] 1844

(napis na lewym boku kamienia)

Inskrypcja:

- [1] D[NIA] 16
- [2] KWIE[TNIA]

Uwagi:

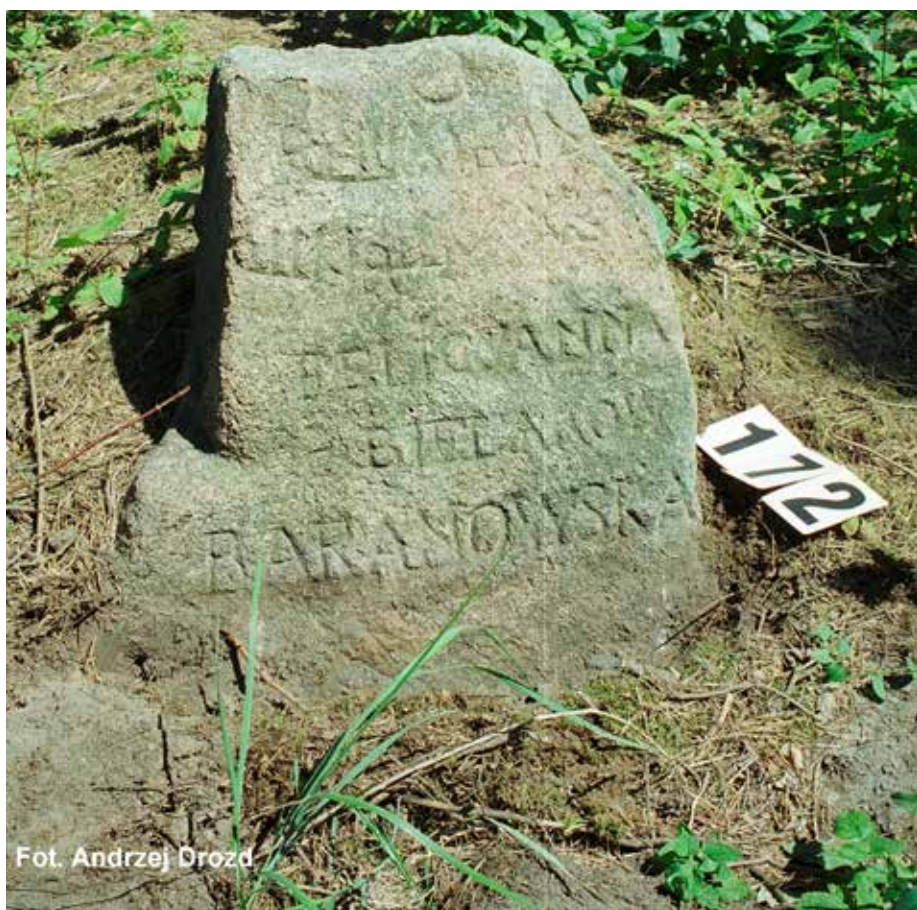
Nagrobek Felicjanny z Bielaków Baranowskiej, córki Macieja i Chadydzy (tak w akcie zgonu), zmarłej wieku 48 lat w Studziance. Jednym ze świadków w akcie zgonu był Bekir Bielak, rotmistrz wojsk polskich i dziedzic Połosek, stryj zmarłej. Jak stwierdzono w tym dokumencie, zmarła pozostawiła ośmioro dzieci (z czego można wnosić, iż była wdową lub rozwiedziona; APL sygn. 35/1800/0/2.5/62, s. 9). Prawdopodobnie zmarła jest tożsama z Felicjanną, córką porucznika Macieja Bielaka i Hanify z Koryckich, a wnuczką generała Józefa Bielaka, zamężną za kapitanem wojsk polskich Eliaszem Baranowskim (synem Januszai Furszeji z Achmatowiczów) z majątku Wilkobołe w parafii w Winksznupiu (pow. kalwaryjski), z którym zawarła związek małżeński w 1815 r. w wieku lat 18 (APL sygn. 35/1800/0/1/9, s. 5-6). W takim wypadku

matką zmarłej byłaby Hanifa (w aktach zapowiedzi małżeńskich w 1815 r. podawane jako Haniffa lub Hanifia) z Koryckich, zmarła przed 1798 r., której imię w akcie zgonu z 1844 r. (Chadydża) musiałyby być wynikiem omyłki. Taką identyfikację potwierdzają informacje zawarte w aktach zgonu dwóch córek zmarłej, Heleny i Elżbiety Baranowskich (obu zmarłych w 1846 r. – zob. inskrypcje nr 113 i 114).

Nad inskrypcją półksiężyc ku górze. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 92 - z błędnym odczytem daty dziennej: 16).

Nr inw. 172.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

Inskrypcja nr 110. Napis na licu kamienia

Inskrypcja nr 110. Napis na prawym boku kamienia

Inskrypcja nr 110. Napis na lewym boku kamienia

111.

1844 r.

Maciej Selim Buczacki, zm. 6 czerwca 1844 r.

[wys. 116 cm, szer. 100 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] MACIEJ SELIM

[2] BUCZACKI

[3] ZMARŁ DNIA 16. CZERW

[4] CA 1844 ROKU

Uwagi:

Nagrobek Macieja Selima dwojga imion Buczackiego, dziedzica „*dóbr Wólki, Małaszewicz Małych i części Lebieździewa, Zańkowizny*”, syna Jakuba Buczackiego (sędziego pokoju i posła na Sejm Królestwa Polskiego) i Felicjanny z Koryckich, zmarłego w wieku 49 lat „*w mieście powiatowym Biała, zostawiwszy po sobie trzech synów*” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/62, s. 10). Zmarły przeszedł do historii za sprawą wydania polskiego przekładu Koranu, sporządzonego przez filomatów, ks. Dionizego Chlewińskiego i Ignacego Domeykę, a opublikowanego w Warszawie w 1858 r. pod nazwiskiem Jana Murzy Tarak Buczackiego, syna Macieja Selima. Jak wynika z informacji umieszczonych przez warszawskiego wydawcę (Aleksandra Nowoleckiego), tenże Maciej Selim miał rzekomo być tłumaczem dzieła wraz z nieokreślonym bliżej „*duchownym tatarskim*”. Jak wiadomo jednak, rzeczywistymi autorami tłumaczenia byli obydwaj filomaci, współpracujący z Józefem Sobolewskim z Nowogródczyny, rola zaś Macieja Selima Buczackiego pozostaje niejasna. Nie ulega wątpliwości, że brulion filomackiego tłumaczenia Koranu trafił do jego rąk i że być może wprowadził on niewielkie zmiany w tekście, które różnią edycję warszawską z 1858 r. od częściowego wydania tego dzieła w Poznaniu w 1848 r. przez Bernarda Potockiego (szerzej: Drozd 1997). Nie ulega wątpliwości, że udziałem Macieja Selima Buczackiego stało się przechowanie filomackiego dzieła dla potomnych.

Nr inw. 101.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 111

112.

1844 r.

Aleksander Jozefowicz, zm. 8 grudnia 1844 r.

[wys. 110 cm, szer. 90 cm, gr. 27 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko
[Bóg, Muhammad

[2] *rasūlu 'llāhi* [2] jest posłańcem Boga.

[3] ALEXANDER

[4] IOZEFOWICZ

[5] CHORAZY

[6] <.> D(NIA):¹ 8 GRUDN(IA).

[7] <.> 1844 R[OKU]

Uwagi:

Nagrobek Aleksandra Jozefowicza, syna Rafała i Zofii z Dankiewiczów, dziedzica części Połosek, zmarłego w stanie kawalerskim w wieku 55 lat. Do aktu zgonu stanęli dwaj bracia zmarłego: „*wielmożny Mustafa Jozefowicz dziedzic wsi Ortela Królewskiego lat sześćdziesiąt sześć mający, tudzież wielmożny Maciej Jozefowicz posesor części Małaszewicz Małych lat pięćdziesiąt siedem mający*” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/62, s. 12).

Nr inw. 65.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt niepewny.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 112

113.

1846 r.

Helena Baranowska, zm. 11 lutego 1846 r.

[wys. 73 cm, szer. 66 cm, gr. 22 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā¹ 'llāhu¹*[2] *Muḥammad¹ rasūlu 'llāhi¹*

[3] HELENA

[4] BARANOWSKA

[5] 1846 11 LUTY

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek zamieszkałej w Studziance 21-letniej Heleny Baranowskiej, córki porucznika dawnych wojsk polskich Eliasza (z majątku Wilkoble) i Felicjanny (z Bielaków), siostry Elżbiety (zmarłej w tym samym roku – zob. inskrypcja nr 114), a wnuczki generała Józefa Bielaka (zob. inskrypcja nr 19). Jak wynika z aktu zgonu, zmarła pozostawiła „*po sobie pięciu braciej i dwie siostry*”, była więc zapewne jednym z ośmiorga dzieci pozostawionych przez Felicjanę Baranowską zmarłą w Studziance w 1844 r., o których wspomina akt zgonu tej ostatniej (zob. inskrypcja nr 110). Jako świadkowie do aktu zgonu zmarłej wystąpili „*zeszłej wujeczni rodzeni dziadowie*” (bracia dziadka, porucznika Macieja Bielaka): Bekier (tak w podpisie) Bielak rotmistrz byłych wojsk polskich, dziedzic części Połosek, i Soliman Bielak, porucznik byłych polskich i dziedzic Kościeniewicz i Bokinki (zob. inskrypcja nr 137). Akt zgonu podaje datę dzienną inną niż na nagrobku: 9 lutego 1846 r. (APL sygn. 35/1800/0/2.5/64, s. 8).

Nad inskrypcją półksiężyc ku górze z dwiema gwiazdami po bokach. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 89).

Nr inw. 173.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie umieszczony znak šadda.

Fot. Andrzej Drożdż

Inskrypcja nr 113

114.

1846 r.

Elżbieta Baranowska, zm. 30 (?) lipca 1846 r.

[wys. 63 cm, szer. 58 cm, gr. 40 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[3] ELZBIETA

[4] BARANOW<SK>A¹[5] 1846 <3>0¹ L<IP>CA¹

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek zamieszkałej w Studziance 20-letniej Elżbiety Baranowskiej, córki porucznika dawnych wojsk polskich Eliasza (z majątku Wilkobołe) i Felicjanny (z Bielaków), a siostry Heleny (zmarłej kilka miesięcy wcześniej w tym samym roku – zob. inskrypcja nr 113). Jak wynika z aktu zgonu, zmarła pozostawiła „*po sobie pięciu braciej i jedną siostrę*”, była zatem jednym z ośmiorga dzieci pozostawionych przez Felicjanę Baranowską zmarłą w Studziance w 1844 r., o których wspomina akt zgonu tej ostatniej (zob. inskrypcja nr 110). Jako jeden ze świadków do aktu zgonu zmarłej stanął jeden z synów sędziego pokoju i posła Jakuba Buczackiego, „*Eliasz murza Buczacki dziedzic części Lebieziewa dziś tu [w Studziance] na posesji zamieszkały lat dwadzieścia ośm mający*” (akt zgonu podaje datę dzienną inną niż na nagrobku: 9 lutego 1846 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.5/64, s. 10). Nad inskrypcją półksiężyc ku górze z dwiema gwiazdami po bokach. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 90).

Nr inw. 174.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ *Luka w tekście na skutek uszkodzenia lica kamienia.*

Inskrypcja nr 114

115.

1846 r.

Adam Kryczyński, zm. 16 grudnia 1846 r.

[wys. 100 cm, szer. 54 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha i*[2] *llā 'llāhu Muḥammad*[3] *rasūlu llāhi*¹

[4] ADAM KRY

[5] CZYNSKI

[6] ZMARŁ

[7] D[NIA] 31 GRUD[NIA]

[8] R[OKU]1846

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak

[2] tylko Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek 14-letniego syna Samuela Kryczyńskiego, właściciela części Ortela Królewskiego, zm. 1860 r. (zob. inskrypcja nr 167) i Felicjanny, wnuka Józefa Kryczyńskiego, porucznika adiutanta Pułku 4 Przedniej Straży WKL (Machynia et al. 1999: 223) i Heleny z Ułanów Kryczyńskiej zm. 1830 r. (zob. inskrypcja nr 80). Bratem zmarłego był Kajetan Kryczyński zmarły w styczniu następnego roku (zob. inskrypcja nr 116; Dziadulewicz 1929: 172). Należał do jednej z gałęzi rodu Kryczyńskich, wywodzących się z powiatu oszmiańskiego, które osiedliły się w rejonie Studzianki w związku ze służbą wojskową w Pułku 4 Przedniej Straży komendy generała Józefa Bielaka w 2 poł. XVIII w. (zob. nagrobek Bernarda Kryczyńskiego, zm. 1873 r. – inskrypcja nr 198). (Akt zgonu podaje datę dzienną inną niż na nagrobku: 31 grudnia 1846 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.5/64, s. 11).

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę.

Nr inw. 124.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Powinno być: 'llāhi. Pierwsza litera w wyrazie (*alif*) omyłkowo połączona z następną literą (*lām*).

Inskrypcja nr 115

116.

1847 r.

Kajetan Kryczyński, zm. 27 stycznia 1847 r.

[wys. 134 cm, szer. 120 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[Muhammad]

[2] <rasūlu>¹ 'llāhi

[2] jest posłańcem Boga.

[3] KAIETAN KRY

[4] <C>ZYNSKI²

[5] ZMARŁ D[NIA] 27

[6] STYCZNIA

[7] 1847 R[OKU]

Uwagi:

Nagrobek 18-letniego syna Samuela Kryczyńskiego, dziedzica części Ortela Królewskiego, zm. 1860 r. (zob. inskrypcja nr 167) i Felicjanny, wnuka Józefa Kryczyńskiego (porucznika adiutanta Pułku 4 Przedniej Straży WKŁ; Machynia et al. 1999: 223) i Heleny z Ułanów Kryczyńskiej zm. 1830 r. (zob. inskrypcja nr 80). Bratem zmarłego był Adam Kryczyński zmarły grudniu poprzedniego roku (zob. inskrypcja nr 115; Dziadulewicz 1929: 172). Należeli oni do jednej z gałęzi rodu Kryczyńskich, wywodzących się z powiatu oszmiańskiego, które osiedliły się w rejonie Studzianki w związku ze służbą wojskową w Pułku 4 Przedniej Straży komendy generała Józefa Bielaka w 2 poł. XVIII w. (zob. nagrobek Bernarda Kryczyńskiego, zm. 1873 r. – inskrypcja nr 198). (Akt zgonu podaje datę dzienną inną niż na nagrobku: 25 stycznia 1846 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.5/65, s. 8).

Inskrypcja częściowo zasłonięta przez pień i korzenie starej sosny, w które wrósł kamień nagrobny. Inskrypcja trudno czytelna z uwagi na płytkie kucie i erozję kamienia. Zastanawia nienaturalny układ rzędków inskrypcji rozchodzących się centrycznie od lewej krawędzi (zasłoniętej przez pień drzewa) na prawo.

Nr inw. 122.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ *Luka w tekście na skutek erozji kamienia.*

² *Fragment inskrypcji zasłonięty przez pień i korzenie drzewa.*

Inskrypcja nr 116

117.

1847 r.

Zuzanna Chalecka, zm. 5 maja 1847 r.

[1847, wys. 75 cm, szer. 64 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] 1847 R[OKU]

[2] ZUZANNA

[3] Z BIELAKO<W>

[4] CHALECKA

[6] 5 MAIA

Uwagi:

Nagrobek Zuzanny Chaleckiej, córki „*generałowstwa Bielaków*”, tj. generała Józefa Bielaka i jego ostatniej żony, Kunegundy (Gulsymy) z Jozefowiczów (nie Baranowskich, jak przyjęto za S. Dziadulewiczem w dotychczasowej literaturze). Zmarła ona w wieku 62 lat w Studziance, „*zostawiwszy po sobie dwóch synów i cztery córki*” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/65, s. 9). Przybliżona data urodzin zmarłej pozwala określić czas zawarcia związku małżeńskiego generała Józefa Bielaka z trzecią żoną, Kunegundą (Gulsymą), zm. w 1819 r. (zob. inskrypcja nr 65) na okres przed 1785 r. Jako świadkowie przy akcie zgonu siostry stanęli jej dwaj bracia: Bekir (były rotmistrz, lat 67) i Soliman (były porucznik, lat 59).

Nr inw. 104.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 117

118.

1847 r.

Kunegunda Ułan, zm. 15 grudnia 1847 r.

[wys. 76 cm, szer. 60 cm, gr. 11 cm]

Inskrypcja:

[1] ZESZŁA

[2] W BOGU

[3] D(NIA): 15 GRUDN[IA]

[4] 1847 R[OKU] KONE

[5] GUNDA UŁAN

Uwagi:

Nagrobek 34-letniej Kunegundy (w akcie zgonu: Konegundy) z Biela-ków Ułanowej, córki Abrahama i Ruksolany, zmarłej w Studziance. Odczyt daty dziennej w oparciu o treść zapisu w akcie zgonu (APL sygn. 35/1800/0/2.5/65, s. 14).

Nr inw. 171.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 118

119.

1848 r.

Zuzanna Buczacka, zm. 20 stycznia 1848 r.

[wys. 59 cm, szer. 40 cm, gr. 12 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilā<ha>¹ illā 'llāhu*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥa<mm>ad¹ rasūlu <'>llāhi²*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] Tu Leży

[4] P[anna] Zuza[nna] Buczack[a]³[5] Wnuczka <.....>⁴[6] <.....>⁵

Uwagi:

Nagrobek Zuzanny Buczackiej ze Studzianki, 7-miesięcznej córki Elia-sza i Rozalii z Chaleckich, a wnuczki Jakuba Buczackiego z Małaszewicz, sędziego pokoju powiatu bialskiego i posła na sejm Królestwa Polskiego (zm. 1838 r., pochowanego na mizarze w Lebieńdziejewie). Datowanie inskrypcji dokonane w oparciu o akt zgonu w księdze parafii w Studziance z 1848 r. (APL sygn. 35/1800/0/2.5/66, s. 10). – Inskrypcja płytko wykuta i trudno czytelna na skutek erozji kamienia.

Nr inw. 70.

Inskrypcja nie była publikowana.

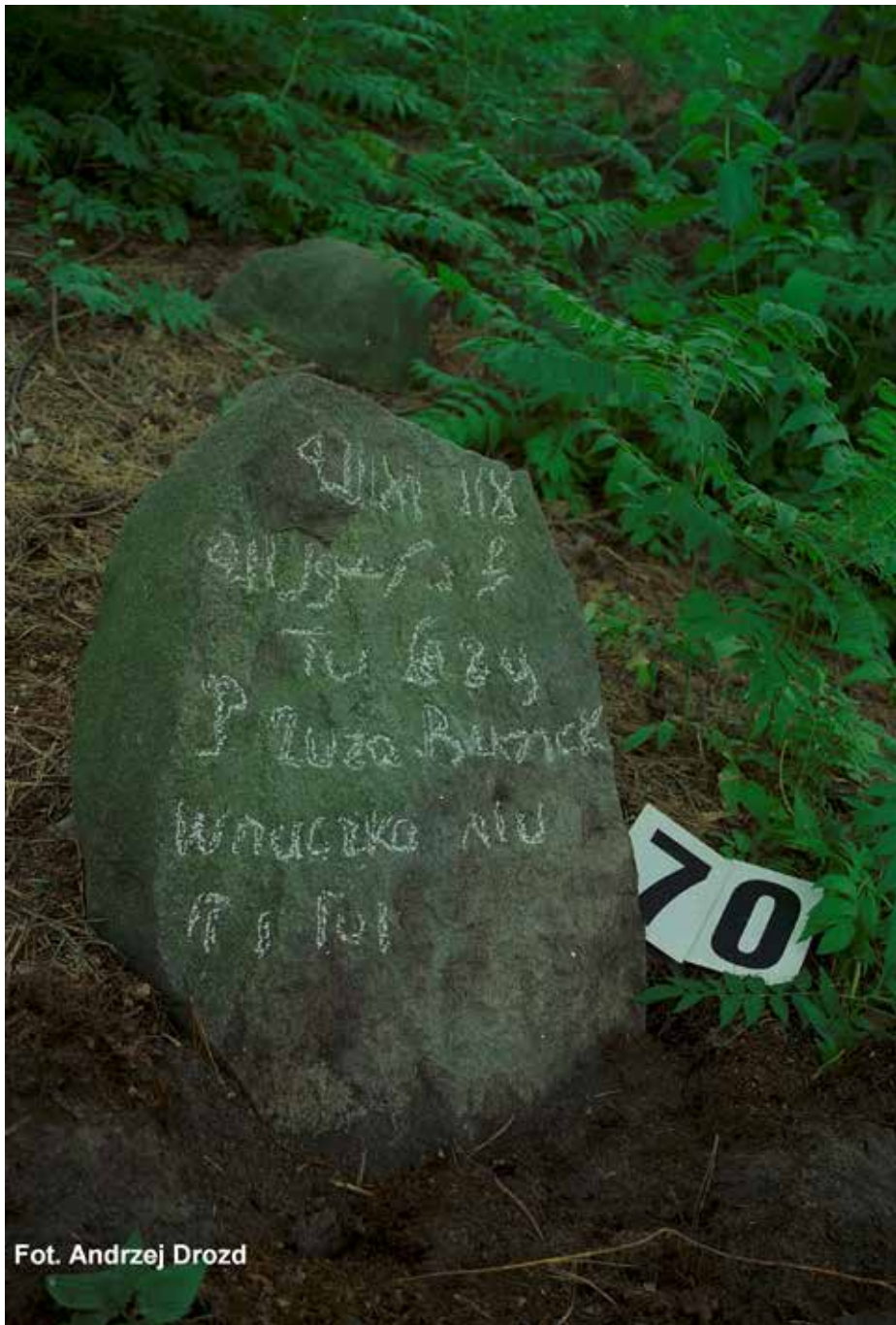
¹ Fragment uszkodzony.

² W wyrazie opuszczona początkowa litera alif.

³ Ostatnia litera pominięta prawdopodobnie na skutek braku miejsca w rzędku (złego rozplanowania napisu).

⁴ Fragment uszkodzony. Zapewne dotyczył dziadka zmarłej, Jakuba Buczackiego z Małaszewicz, sędziego pokoju powiatu bialskiego i posła na sejm Królestwa Polskiego.

⁵ Fragment uszkodzony. Być może rządek inskrypcji z datą.

Inskrypcja nr 119

120.

1848 r.

Helena Baranowska, zm. 26 lutego 1848 r.

[wys. 73 cm, szer. 90 cm, gr. 19 cm]

Inskrypcja:

[1] HELENA Z

[2] ROMANO[W]SKICH¹[3] BARANO[W]SKA²[4] R(OKU). 1848 Z[MARŁA]³ 26 LUTEGO

Uwagi:

Nagrobek Heleny Baranowskiej, rotmistrzowej, córki Jana i Aseji Romanowskich. Zmarła ona w wieku 64 lat w Kościeniewiczach, „*przy zięciu swym Solimanie Bielaku, zostawiwszy po sobie jedną córkę*” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/66, s. 11).

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę.

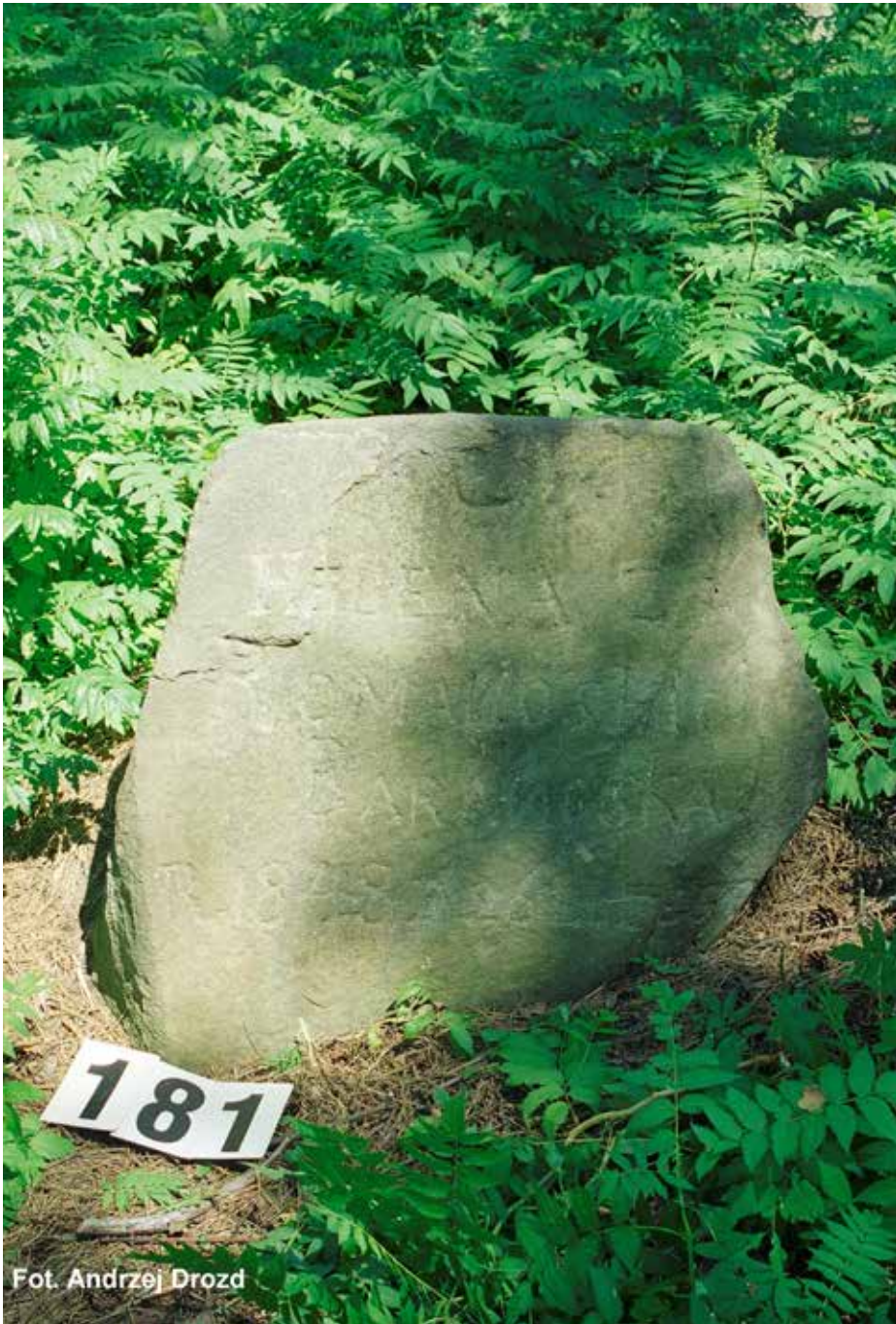
Nr inw. 181.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W nazwisku pominięto literę W. Powinno być: ROMANOWSKICH.

² W nazwisku pominięto literę W. Powinno być: BARANOWSKA.

³ Odczyt niepewny.

Inskrypcja nr 120

121.

1848 r.

Fatyma (Felicjanna) Chazbiejewicz, zm. 11 maja 1848 r.

[wys. 93 cm, szer. 67 cm, gr. 29 cm]

Inskrypcja:

[1] FATYM<A Z>¹[2] OLEIEWSK<ic>h²

[3] CHAZBIEIEWI

[4] CZOWA D[NIA] 11

[5] MAJA R(OK)U³

[6] 1848

Uwagi:

Nagrobek Fatmy Chazbiejewiczowej, córki Zachariasza i Chadydzy z Olejewskich, zamieszkałej „w *Studziance przy bracie ciotecznym*”, zmarłej w wieku 54 lat, wdowy po Mustafie Chazbiejewiczu, zmarłym w 1829 r. (zob. inskrypcja nr 78). Pozostawiła ona dwóch synów: Gazeja i Jana – spod ręki tego ostatniego wyszedł znany nam chamail z 1840 r. (własność prywatna), w którym umieścił on imiona swoich krewnych, w których intencji należy recytować surę Jasin (*Rejestr Jasienio- wy za Familię*). Dowiadujemy się z tego imion dwóch córek zmarłej (być może już nieżyjących w 1848 r., skoro nie wspomina o nich akt zgonu): Marianna i Zofia, a także imienia brata zmarłej: Mustafa. Prawdopodobnie zmarła związana z rodziną Chazbijewiczów z Ortela (zob. też nagrobek szwagra, Józefa Chazbiejewa – inskrypcja nr 143). Akt zgonu podaje datę dzienną inną niż na nagrobku: 9 maja 1848 r. (APL sygn. 35/1800/0/2.5/66, s. 12). Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 41).

Nr inv. 9.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ *Luka na skutek uszkodzenia kamienia lub opuszczenia przez wykonawcę inskrypcji.*

² *Luka w nazwisku na skutek błędu wykonawcy.*

³ *Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.*

Inskrypcja nr 121

122.

1848 r.

Emilia (Amelia) Sobolewska, zm. 5 lipca 1848 r.

[wys. 40 cm, szer. 30 cm, gr. 16 cm]

Inskrypcja:

[1] EMILIA

[2] SOBO

[3] LEWSKA

Uwagi:

Nagrobek dziecięcy 2-letniej Amelii (tak w akcie zgonu) Sobolewskiej, córki Marianny z Kryczyńskich i Abrahama, rotmistrza pułku ułanów charkowskich wojsk rosyjskich, zamieszkałych we wsi Hruszniewo. Datowanie inskrypcji na podstawie aktu zgonu w księdze parafii w Studziance (23 czerwca/5 lipca 1848 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.5/66, s. 15).

Nr inw. 1.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 122

123.

1848 r.

Józef Azulewicz, zm. 10 sierpnia 1848 r.

[wys. 79 cm, szer. 70 cm, gr. ? cm]

Inskrypcja:

[1] <lā i>¹ lāha illā[2] <l>lāhu¹ Muḥammad rasū

[3] lu 'llāhi IOZEF

[4] AZULEWICZ

[5] D[NIA] 10 SIERPNIA

[6] 1848 R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] Bóg, Muhammad jest posłań-

[3] cem Boga.

Uwagi:

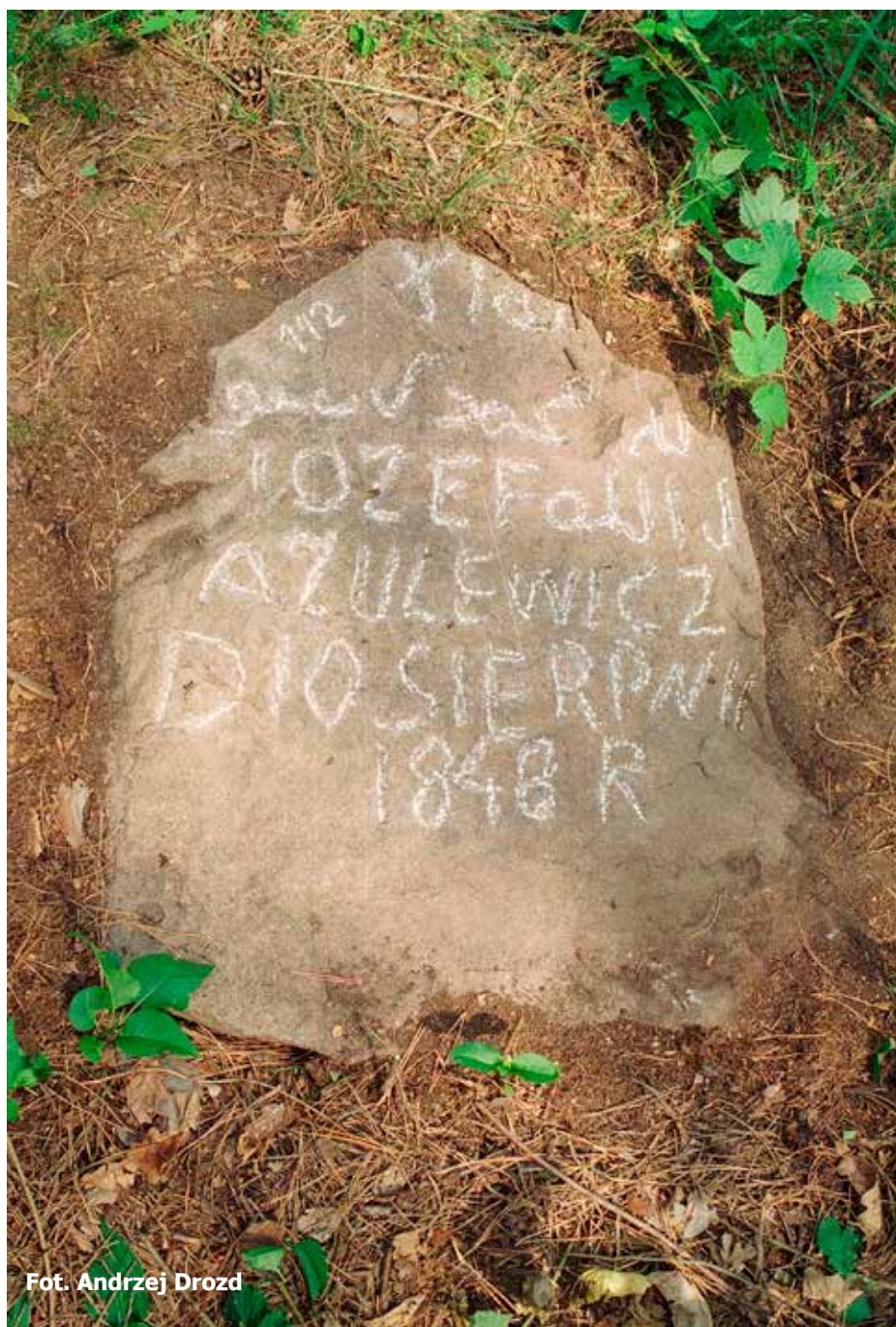
Nagrobek dziecięcy Józefa, 1-rocznego syna Ewy i Jakuba Azulewicza (strażnika celnego w Łuszczowie w powiecie hrubieszowskim). Akt zgonu podaje datę dzienną inną niż na nagrobku: 8 sierpnia 1848 r. (APL sygn. 35/1800/0/2.5/66, s. 15).

Kamień przewrócony.

Nr inw. 112.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ *Luka w tekście wskutek uszkodzenia górnej krawędzi kamienia.*

Inskrypcja nr 123

124.

1848 r.

Amurat Kryczyński, 10 września 1848 r.

[wys. 86 cm, szer. 74 cm, gr. 34 cm]

Inskrypcja:

[1] AMURAT

[2] KRYCZYNSKI

[3] ROTMISTRZ

[4] W(OJSK): C(ESARSKO): R(OSYJSKICH): P(UŁK)U¹

[5] CHARKOW[SKIEGO]

Uwagi:

Nagrobek Amurata Kryczyńskiego, syna Jakuba i Zofii z Azulewiczów, zamieszkałego w Międzyrzeczu w wieku 43 lat. Zmarły pozostawił żonę i dwie córki. W świetle wywodów genealogii rodu Kryczyńskich przedstawionych przez S. Dziadulewicza, zmarłego należy utożsamiać z Amuratem, ur. w 1806 r., porucznikiem wojsk rosyjskich, żonatym z Zofią z Kryczyńskich (zmarłą wg S. Dziadulewicza przed 1844 r.), a synem Jakuba (ur. w 1796 r.) – sędziego granicznego pow. oszmiańskiego w 1810 r. (Dziadulewicz 1929: 175). Datowanie inskrypcji na podstawie aktu zgonu w księdze parafii w Studziance (29 sierpnia/10 września 1848 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.5/66, s. 14).

Nr inw. 120.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji P^u.

Inskrypcja nr 124.

125.

1849 r.

Helena Jozefowicz, zm. 18 lutego 1849 r. (?)

[wys. 90 cm, szer. 83 cm, gr. 21 cm]

Inskrypcja:

[1] HELENA

[2] Z LISOWSK<ICH>¹

[3] ADAMOWI

[4] CZOWA POW

[5] TORNIE JOZE

[6] FOWICZOWA 18

[7] LU[TEGO] 1849R[OKU]

Uwagi:

Nagrobek Heleny, żony Samuela Jozefowicza, dziedzica część Małaszewicz Małych, córki Michała i Felicjanny Lisowskich, która zmarła w wieku 42 lat „zostawiwszy po sobie małżonka i sześcioro dziecię” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/68, s. 29). Konfrontacja inskrypcji z wpisem w księdze parafii w Studziance pozwala stwierdzić w tym wypadku istotną rozbieżność między obydwojema źródłami. Według aktu zgonu datą śmierci był 7/19 lutego 1850 r. Tożsamość zmarłej nie budzi większych wątpliwości, zważywszy, że w księgach parafialnych z 1 połowy 40 XIX wieku figuruje tylko jeszcze jedna osoba o tym samym imieniu i nazwisku – Helena Jozefowiczowa zmarła 4 grudnia 1809 r. (APL sygn. 35/109/-/1). Przy tym w akcie zgonu z 1850 r. potwierdza się nazwisko rodowe zmarłej: Lisowska. Jeśli chodzi o rozbieżność w dacie dziennej, jest ona typowa. W świetle powyższych i trudno rozstrzygnąć, które źródło wskazuje prawidłową datę roczną: inskrypcja na nagrobku czy wpis w księdze parafialnej.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 147, nr 8).

Nr inw. 15.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 147.

¹ Luka być może w wyniku odłamania prawej krawędzi kamienia, a być może też na skutek niewłaściwego rozplanowania tekstu.

Inskrypcja nr 125.

126.

1849 r.

Felicjanna Lisowska, zm. 26 maja 1849 r.

[wys. 118 cm, szer. 79 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi*¹

[3] FELICYAN

[4] NA Z ALEK

[5] SANDROWI

[6] CZOW

[7] LISOWSKA

[8] 26 MAIA 1849

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek Felicjanny Lisowskiej w Małaszewicz Małych, córki Mustafy i Zofii Aleksandrowiczów, zmarłej w wieku ok. 70 lat. Zmarła pozostawiła dwóch synów i trzy córki (w tym jedna z nich zamężna za Samuelem Jozefowiczem). Akt zgonu podaje datę dzienną inną niż na nagrobku: 25 maja 1849 r. (APL sygn. 35/1800/0/2.5/67, s. 16). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 9).

Nr inw. 14.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ W wyrazie *pominięta* początkowa litera *alīf*.

Inskrypcja nr 126

127.

1849 r.

Ewa Jozefowicz, zm. 3 sierpnia 1849 r.

[wys. 117 cm, szer. 115 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā*

[1] (ar.) Nie ma

[2] *ilāha*

[2] bóstwa,

[3] *illā 'llāhu Muḥammad rasūlu*

[3] jak tylko Bóg, Muhammad jest

[<'>llāhi¹

[posłańcem Boga.

[4] EWA

[5] Z BIELAKÓW

[6] JOZEFOWICZO

[7] WA: 3: SIER[PNIA] R(OKU): 1849

Uwagi:

Nagrobek córki Samuela i Marianny Bielaków, zmarła w wieku 55 lat „w dobrach Oleszynie (?) przy siostrze swej jaśnie wielmożnej Tupalskiej sędziny, zostawiwszy po sobie jednego syna i trzy córki” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/67, s. 19). Nagrobek wykonany prawdopodobnie przez tego samego wykonawcę, co nagrobek Heleny Azulewicz, zm. 1842 r. (zob. inskrypcja nr 106).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 105).

Nr inw. 127.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera alif.

Inskrypcja nr 127

128.

1849 r.

Felicjanna Azulewicz, zm. 23 sierpnia 1849 r.

[wys. 47 cm, szer. 51 cm, gr. 7 cm]

Inskrypcja:

[1] FELICYAN[NA]

[2] AZULEWICZ

[3] 23 SIERPNIA

[4] 1849 R[OKU]

Uwagi:

W księgach parafii w Studziance brak aktu zgonu zmarłej.

W żłobieniach liter w. 4 zachowane wypełnienie zieloną farbą.

Nr inw. 113.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 128.

129.

1850 r.

Jan Bazarewski, zm. 22 marca 1850 r.

[wys. 91 cm, szer. 58 cm, gr. 21 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] JAN

[4] BAZAREWSKI

[5] PORUCZNIK WOJSK

[6] B[YŁYCH] POLSKICH KAWA

[7] LER ORDE(RÓW): S(więtego): ST<A>NI=¹

[8] SŁAWA LEGYI

[9] HONOROWEJ

Uwagi:

Nagrobek Jana Bazarewskiego, weterana wojen napoleońskich, oficera wojsk Królestwa Polskiego. Urodził się ok. 1771 r. „w mieście Chotyńiu”, był synem „Józefa i Zuzanny z Bazarewskich rodziców Bazarewskich, w kraju Cessarsko Rosyjskim zamieszkałych” (APL sygn. 35/1800/0/2/1/50, s. 19). W 1827 r. wymienia go „Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego na rok 1827” (s. 227) jako podporucznika 1 Kompanii Poprawczej w Twierdzy w Zamościu, kawalera Legii Honorowej i srebrnego kryża orderu Virtuti Militari (z czego należy wnioskować o udziale w kampanii napoleońskiej w szeregach wojsk polskich). W 1835 r. poślubił 38-letnią Zofię Sienkiewiczównę, córkę Mustafy i Urszuli ze Studzianki. Zamieszkiwał wówczas w Ortelu Królewskim. W akcie małżeństwa tytułuje się go „porucznikiem wojsk polskich z Korpusu Weteranów z pensyją dymisjonowanego kawalerem orderów polskich” (APL sygn. 35/1800/0/2.1/50, s. 19). Z aktu zgonu dowiadujemy się, iż zmarł w dniu 22 marca 1850 r., „lat siedmudziesiąt dziewięć mający, tu w Studziance, zostawiwszy po sobie owdowiałą i jedną córkę” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/68, s. 30). W Studziance pochowane zostały

także Helena z Bazarewskich Czymbajewiczowa, ur. 1790, zm. 1868 (zob. inskrypcja nr 186) – prawdopodobnie żona Jakuba Czymbajewicza ze Studzianki (występującego w akcie zgonu jako świadek, „szwagier rodzony”) – oraz Felicja Bazarewska, zm. 1869 r. (zob. inskrypcja nr 187), zapewne również związana z rodziną zmarłego. Osoba zmarłego mogłaby być kojarzona z kapitanem-kwatermistrzem szwadronu jazdy tatarskiej w gwardii cesarskiej Napoleona (nie figurującym wprawdzie w spisach żołnierzy szwadronu tatarskiego w 1 pułku lekkokonnych gwardii; Bielecki 1996), znanego za sprawą „Odezwy do Narodu Tatarskiego” wydanej 23 października 1812 r. w Wilnie przez pułkownika Mustafę Achmatowicza i wzywającej Tatarów do wstąpienia do pułku jazdy organizowanym w ramach gwardii Napoleona, którą rzeczony Jana Bazarewski uwierzytelnił („Gazeta Poznańska” Nr 90 z 7 listopada 1812 r.). Jeżeli jednak wywody genealogiczne przedstawione przez S. Dziadulewicza na temat tej historycznej postaci są zgodne z rzeczywistością, to jej tożsamość z Janem Bazarewskim pochowanym w Studziance należy wykluczyć (Dziadulewicz 1929: 58). W przeciwnym wypadku, jeżeli ustalenia genealoga tatarszczyzny byłyby chybione (jak to ma miejsce w wielu przypadkach), to zważywszy na fakt udziału w epopei napoleońskiej udokumentowany Legią Honorową i krzyżem Virtuti Militarii nie można byłoby wykluczać takiej identyfikacji. Kolejną kwestią wymagającą wyjaśnienia, jest miejsce urodzenia zmarłego. Akt małżeństwa z 1835 r. posługuje się określeniem „w mieście Chotyńiu” – w kontekście dziejów Tatarów polsko-litewskich wydaje się prawdopodobne, iż mowa o tureckiej (do 1812 r.) twierdzy Chocim, w której rejonie w XVIII w. służyła pewna ilość Tatarów polsko-litewskich na służbie osmańskiej. (Znamienne jest posłużenie się w dokumencie ze Studzianki nie polską, lecz rosyjską bądź turecką nazwą tego historycznego miasta.)

Prawdopodobnie mogła datowana na kamieniu wschodnim, który jest przewrócony. Datowanie na podstawie treści aktu zgonu zmarłego.

W. 5-7 inskrypcji zachodzą na prawy bok kamienia.

Nr inw. 166.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Fragment inskrypcji uszkodzony na skutek erozji kamienia.

Inskrypcja nr 129

130.

1850 r.

Maciej Jabłoński, zm. 22 maja 1850 r.

[wys. 83 cm, szer. 76 cm, gr. 16 cm]

Inskrypcja:

[1] MACIEI

[2] IABLONSKI

[3] ZMARŁ

[4] BEZ POTOMNIE

[5] 22 MAIA 1850

Uwagi:

Nagrobek Macieja Jabłońskiego, syna Jana i Zofii z Szahuniewiczów, dozorca komory w Kazimierowie (?) w powiecie siedleckim, zmarłego w wieku ok. 70 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.5/68, s. 31). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 12 – z błędnym odczytem imienia: Machmet).

Nr inw. 20.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

Inskrypcja nr 130

131.

1850 r.

Zofia Nagajow, zm. 14 sierpnia 1850 r.

[wys. 86 cm, szer. 85 cm, gr. 11 cm, Koł 110]

(napis na zachodnim licu kamienia)

Inskrypcja:

[1] ZOFIA NAGA

[2] JÓWNA RODZIŁA

[3] SIE D(NIA): 10 STYCZ(NIA): 1847 R(OK)U¹

[4] Z MATKI UŁANOW

[5] MARYIANNY Z OJCA KO

[6] NAJA NAGAJOWA PO=

[7] RUCZNIKA ZMARŁA

[8] D(NIA): 14 SIERP(NIA): 1850 R(OK)U¹*(napis na wschodnim licu kamienia)*

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[Bóg, Muhammad

[2] *rasūlu 'llāhi*

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek 2-letniej córki Konawa (Kanawa?) Nagajowa, porucznika huzarów i Amelii vel Marianny z Ułanów, zmarłej w w Chełmie (APL sygn. 35/1800/0/2.5/68, s. 32). Pomiędzy aktem zgonu a inskrypcją zachodzi szereg rozbieżności. Po pierwsze data – w akcie zgonu widnieje data 11/23 sierpnia 1850 r., co odbiega od inskrypcji w większym stopniu, niż na innych nagrobkach. Imię matki – w akcie zgonu Amelia, zaś na nagrobku Marianna, czego nie da uzasadnić się typowym występowaniem dwóch wariantów imion tatarskich (polskich i muzułmańskich). Niejasne jest także brzmienie imienia ojca – w akcie zgonu jest ono zapisane jako „Konaw” lub „Kanaw”, w inskrypcji zaś „Konaj”.

Nad inskrypcją na licu wschodnim półksiężyc z gwiazdą zwrócony w górę. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziej-

czyk 1997: 151, nr 110 - z błędnym odczytem daty rocznej: 1848).

Nr inw. 2.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 131. Napis na zachodnim licu kamienia

Inskrypcja nr 131. Napis na wschodnim licu kamienia

132.

1850 r.

Michał Sulewicz, zm. 3 września 1850 r.

[wys. 70 cm, szer. 38 cm, gr. 16 cm]

Inskrypcja:

[1] 1850 R[OKU]

[2] D[NIA] 3 WRZE[ŚNIA]

[3] MICHAŁ

[4] SULEWI[CZ]

[5] ZMARŁ

Uwagi:

Nagrobek dziecięcy, Michała Sulewicza, syna Hanny i Sulejmana, zmarłego w 1 roku życia. Ojcem dziecka był Sulejman Sulewicz, „*dozorca komory w straży tabaczej we wsi nad granicą Kazimierów (?) w powiecie siedleckim*” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/68, s. 33) – zob. inskrypcja nr 152. Matka, Anna (Hanna) z Lisowskich, zmarła w 1884 r. (zob. inskrypcja nr 217). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 124).

Nr inw. 213.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

Inskrypcja nr 132

133.

1850 r.

Aleksander Sulewicz, zm. 4 września 1850 r.

[wys. 53 cm, szer. 28 cm, gr. 24 cm]

Inskrypcja:

[1] R(OK)U¹

[2] 1850

[3] ALEXAN

[4] DER SULE

[5] WICZ ZM[ARŁ]

[6] 4 WRZES[NIA]

Uwagi:

Nagrobek dziecięcy, 4-letniego Aleksandra Sulewicza, syna Hanny i Sulejmana, „*dozorcy komory w straży tabaczej we wsi nad granicą Kazimierów (?) w powiecie siedleckim*” (akt zgonu podaje odmienną datę, niż na nagrobku: 1/13września 1850 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.5/68, s. 34) – zob. inskrypcja nr 152. Matka, Anna (Hanna) z Lisowskich, zmarła w 1884 r. (zob. inskrypcja nr 217). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 126 – z odczytem daty dziennej: 14).

Nr inw. 214.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^{ll}.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 133

134.

1850 r.

Abraham Leon Bajrulewicz, zm. 21 listopada 1850 r.

[wys. 120 cm, szer. 110 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasū<lu>¹ 'llāhi*

[3] IMIE RODZICOW

[4] ALEXANDER I RU

[5] KIEŁA DWOCH IMION

[6] ABRAHAM I LEON

[7] BAIRULEWICZ

[8] 1850 R(ok)u 21 LISTOPA[DA]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

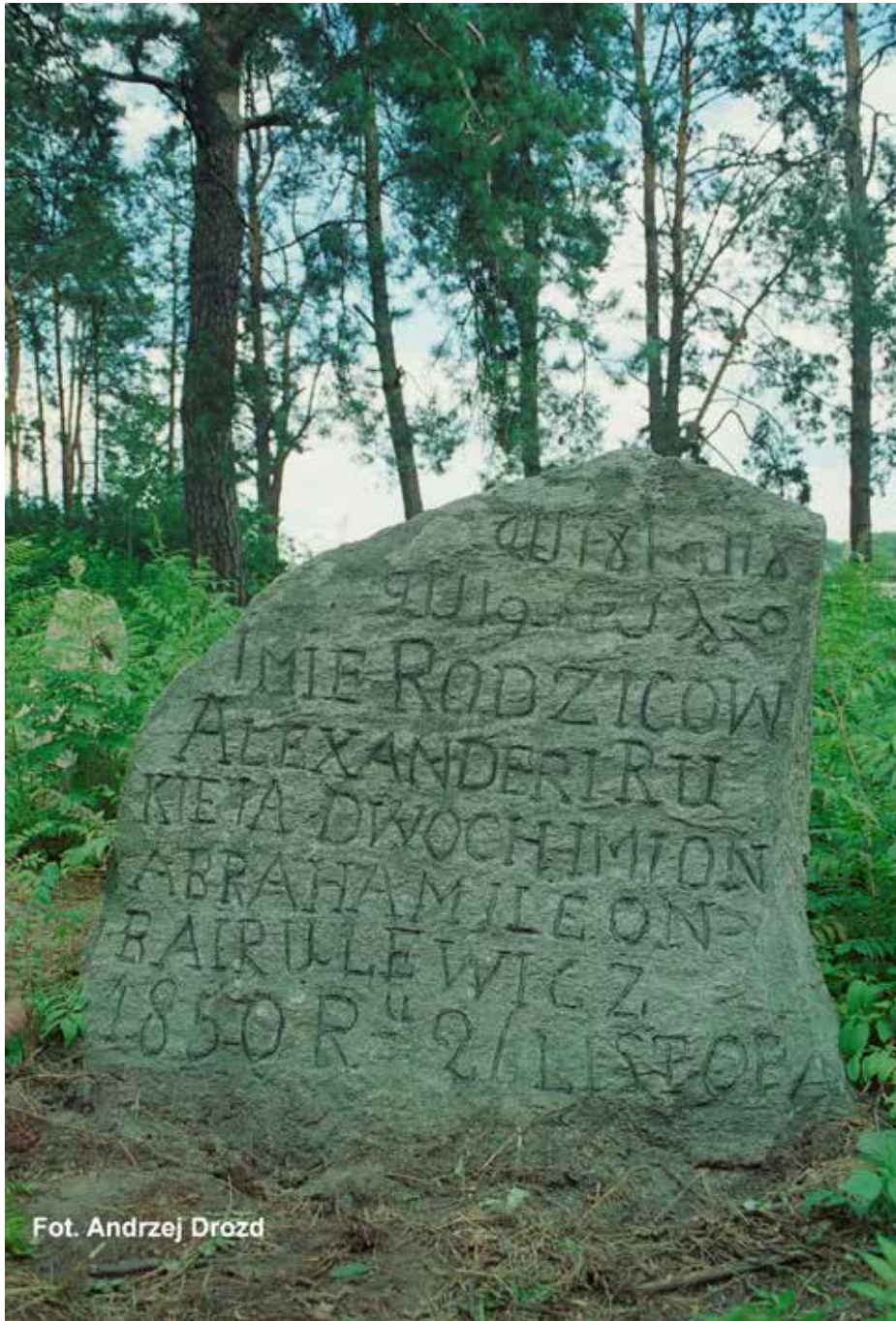
Uwagi:

Nagrobek Abrahama Leona dwojga imion Bajrulewicza, syna Aleksandra i Ruksolinny (tak w akcie zgonu) z Butlerów, zmarłego w Studziance w wieku 67 lat, ojca syna, Józefa, i córki. Zwraca uwagę imię matki zmarłego. W inskrypcji to Rukieja, zaś w akcie zgonu Roksolana (Ruksolana) (APL sygn. 35/1800/0/2.5/68, s. 36). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 15 – z niepełnym odczytem daty dziennej i błędnym odczytem imienia matki zmarłego: Rukieta).

Nr inw. 34.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

1. W wyrazie pominięta końcowa litera *lām*.

Inskrypcja nr 134

135.

1852 r.

Abraham Azulewicz, zm. 18 czerwca 1852 r.

[wys. 114 cm, szer. 73 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā 'llāha illā' 'llāhu*¹[2] *Muḥammad¹ rasūl-Allāh²*

[3] ABRAHAM AZULE

[4] WICZ. PORUCZNIK. WOISK

[5] POLSKICH. SYN. PUŁKOW.

[6] NIKA. A OICIEC JOZEFA I MACIEIA. ZYC. PRZES

[7] TAŁ. DNIA. 18. CZERW

[8] CA. 1852. ROKU.

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek porucznika Abrahama Azulewicza, syna pułkownika Jakuba Azulewicza (dowódcy Pułku 6 Przedniej Straży WKL, poległego w 1794 r.) i Marianny z Jozefowiczów, a wnuka rotmistrza Aleksandra Azulewicza zm. 1790 r. (zob. inskrypcja nr 101) i Felicjanny z d. Szwarc-Baranowskiej, zm. 1774 r. (zob. inskrypcja nr 100), zaś ojca m.in. majora Macieja Azulewicza zm. 1885 r. (zob. inskrypcja nr 218). Urodzony ok. 1770 r., służył pod komendą swego ojca w królewskim pułku nadwornym, przemianowanym w 1792 r. w Pułk 6 Przedniej Straży WKL. W 1788 r. uzyskał stopień namiestnika, a 1 marca 1792 r. awansował na chorążego (Machynia et al. 1999: 249–250). W 1794 r. był adiutantem hetmana Szymona Kossakowskiego – tuż przed aresztowaniem i powieszeniem tego ostatniego został odkomenderowany do pułku ojca z hetmańskimi rozkazami (Kołodziejczyk 2005: 66). W addytamencie do testamentu majora Samuela Józefowicza z 17 sierpnia 1812 r. został wymieniony jako „porucznik bywalszy Wojsk Polskich a terażniejszy radca Powiatu Białskiego i Dziedzic Dóbr Studzianki” (Kołodziejczyk 1997: 170). Wylegitymowany ze szlachectwa przed Heroldią Królestwa Polskiego

(Dziadulewicz 1929: 39). W świetle zapisów w aktach parafii Studzianki był jednym z najaktywniejszych członków miejscowej społeczności, prawdopodobnie wyróżniał się statusem majątkowym (na początku XIX w. z reguły określany był jako dziedzic Studzianki, odmiennie od innych osób zamieszkujących wieś; w księgach parafialnych z lat 40-tych XIX w. tytułowany jest już dziedzicem „części Studzianki i Ortela Królewskiego”). Co najmniej od 1817 r. występuje w dokumentach także jako wójt gminy Studzianki (APL sygn. 35/1800/0/1/13). Po śmierci Eljasza Okmińskiego (zob. inskrypcja nr 75) powierzono mu tymczasowo pełnienie funkcji imama do czasu wyboru nowego imama (Konopacki 2010: 187). Wymienia go także testament Jachii Sobolewskiego z 1829 r. jako wykonawcę zapisu testamentowego na rzecz parafii (Bairašauskaite 274-275). Żoną zmarłego była Gulsema (sic) – w akcie zgonu zmarłego określona jako Kunegunda – z Kryczyńskich, ur. ok. 1787 r., córka porucznika adiutanta Pułku 4 Przedniej Straży Józefa Kryczyńskiego (zob. nagrobki: Heleny z Ułanów Kryczyńskiej, zm. 1830 r. – inskrypcja nr 80, Samuela Kryczyńskiego zm. 1860 r. – inskrypcja nr 167; APL sygn. 35/1800/0/1/, s. 7-8). Przy akcie zgonu jako świadkowie wystąpili: brat zmarłego, Mustafa Azulewicz ze wsi Skirsobole w powiecie kalwaryjskim (parafia winksznupska), lat 65, i zięć, Jan Lisowki, dziedzic części wsi Studzianka, lat 33. Akt zgonu podaje wiek zmarłego – 83 lata i wymienia pozostawione potomstwo, mianowicie synów, Józefa i Macieja, i córki, Helenę Smolską, Elżbietę (pannę – zm. w 1860 r., zob. inskrypcja nr 170) i Felicjanę Lisowską (APL sygn. 35/1800/0/2.5/70, s. 15).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 93 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1812).

Nr inw. 169.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

² W połączeniu obu wyrazów błędnie użyta ligatura lāmalif - zamiast końcowej litery lām w wyrazie rasūlu i początkowej litery alif w wyrazie llāhi.

Inskrypcja nr 135

136.

1852 r.

Józef Mickiewicz, zm. 5 lipca 1852 r.

[wys. 71 cm, szer. 73 cm, gr. 29 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg
[*rasūlu 'llāhi* [Muhammad jest posłańcem Boga

[2] TU SPOCZYWAIA

[3] ZWŁOKI IÓZEFA

[4] MICKIEWICZA ZMARŁE

[5] GO 5 LIPCA 1852

Uwagi:

Nagrobek Józefa Mickiewicza, syna Mustafy i Heleny z Popławskich, byłego dozorca rogatkowego. Zmarł on w wieku 62 lat w Terespolu, zostawiwszy po sobie wdowę, Helenę z Sulewiczów, i dwoje dzieci, Stefana (por. inskrypcja nr 224) i Ewę, zamężną za Jakubem Azulewiczem (akt zgonu podaje datę dzienną inną niż na nagrobku: 6 lipca 1852 r.; APL sygn. 35/1800/0/2.5/70, s. 16). W. 1, 4, 5 inskrypcji wychodzą na boki kamienia. Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę osadzony na sterczynie z podstawą, z gwiazdą (w kształcie koła z promieniami) po prawej stronie. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 114 – z błędnym odczytem nazwiska: Miskiewicz, i daty rocznej: 1830).

Nr inw. 110.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

Inskrypcja nr 136

137.

1852 r.

Siulejman Bielak, zm. 18 lipca 1852 r.

[wys. 79 cm, szer. 110 cm, gr. 7 cm]

Inskrypcja:

- [1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹
 [Muḥammad rasū<'>llāhi]²
 [2] SIULEIMAN BIE=
 [3] LAK DZIEDZIC KOS=
 [4] CIENIEWICZ I BOKIN
 [5] KI ZMARŁ D[NIA]= 18 LIPCA
 [6] 1852 RO[KU]

Przekład:

- [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
 [Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek Sulejmana Bielaka, jednego z synów generała Józefa Bielaka (zob. inskrypcja nr 19) i jego ostatniej żony, Kunegundy (Gulsymy) z Józefowiczów (nie z Baranowskich, jak błędnie przyjmowano dotąd w literaturze przedmiotu – zob. inskrypcja nr 65). W aktach parafii w Studziance imię zmarłego podawane jest często w zeuropeizowanej formie Soliman – tak też się on sam podpisywał na dokumentach. Zmarły jest określany w aktach parafii w Studziance jako „*porucznik byłych wojsk polskich, dziedzic dóbr Kościeniewicz z przyległościami i Bokinki*”. Według aktu zgonu, zmarły pozostawił po sobie wdowę, Zofię z Baranowskich, i synów: Macieja, Józefa i Jana. Zmarł w wieku 62 lat (APL sygn. 35/1800/0/2.5/70, s. 17). Jednym ze świadków przy akcie zgonu był „*wielmożny Jan murza Buczacki dziedzic Wólki Kościeniewickiej i tam zamieszkały – lat dwadzieścia dwa mający*” – niewykluczone, że może chodzić o Jana Tarak Murzę Buczackiego, uchodzącego za tłumacza Koranu wydanego w Warszawie w 1858 r. (zm. w Warszawie w 1857 r.). W formule szahady (w. 1) luka na skutek prawdopodobnie uszkodzenia lica kamienia.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 72 – bez odczytu daty rocznej).

Nr inw. 189.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie pominęta początkowa litera alif.

² Luka na skutek erozji kamienia.

Inskrypcja nr 137

Inskrypcja nr 138

138.

1852 r.

Dawid Lisowski, zm. 29 lipca 1852 r.

[wys. 51 cm, szer. 51 cm, gr. 19 cm]

Inskrypcja:

[1] DAWID LISO

[2] WSKI D(NIA). 29

[3] LIPCA 1852. R(OKU)

Uwagi:

Identyfikacja zmarłego i daty śmierci niejednoznaczna w świetle zapisów w księgach parafii w Studziance. Księga z 1852 r. nie zawiera wpisu o śmierci osoby o takim nazwisku. Akt zgonu Dawida Lisowskiego (2-letniego syna Jana – dziedzica części Studzianki – i Felicjanny Lisowskich, zmarłego w dniu 2/14 stycznia 1853 r.) znajduje się natomiast w księdze z 1853 r. (APL syg 35/1800/0/2.5/71, s. 13). Nie można wykluczyć, że chodzi o jedną i tę samą osobę, zwłaszcza że forma nagrobka może wskazywać, iż należy on do dziecka. Fakt umieszczenia w inskrypcji daty całkowicie odmiennej od wpisu w księdze parafialnej (pierwszego na rok 1853) mógłby w tym wypadku przemawiać za niewiarygodnością tego ostatniego źródła.

Nr inw. 134.

Inskrypcja nie była publikowana.

139.

1853 r.

Felicjanna Buczacka, zm. 18 kwietnia 1853 r.

[wys. 87 cm, szer. 96 cm, gr. 23 cm]

Inskrypcja:

- [1] *lā ilāha illā 'llāhu*
- [2] *Muḥammad rasū*
- [3] *lu 'llāhi* FELICYANNA
- [4] Z IANUSZEW
- [5] SKICH., BUCZACKA
- [6] W BOGU: ZESZŁA
- [7] D(NIA): 18 KWIETN[IA]
- [8] 1853 R(OK)U¹

Przekład:

- [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
- [2] Muhammad jest posłań-
- [3] cem Boga.

Uwagi:

Nagrobek 23-letniej Felicjanny, córki Jana i Heleny, Buczackiej z Januszewskich, która zmarła w Białej „zostawiwszy *po sobie owdowiałego małżonka Jakuba Buczackiego i dwóch synów, Jana i Macieja*” (APL 35/1800/0/2.5/71, s. 15). Jako świadkowie do aktu zgonu stanęli „*Jakub murza Buczacki, mąż zmarłej dziedzic Wólki Kościeniewickiej i tam zamieszkały, lat dwadzieścia sześć mający w obecności ojca zmarłej wielmożnego Jana Januszewskiego porucznika weteranów dawnych polskich w mieście powiatowym Białej na teraz zamieszkałego lat siedymdziesiąt mającego.*” Por. nagrobek tego ostatniego (zmarłego w 1857 r. – inskrypcja nr 161). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 157).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 139

140.

1853 r.

Kunegunda (Gulsema) Azulewicz, zm. 25 kwietnia 1853 r.

[wys. 105 cm, szer. 87 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā ' <l>lāhu¹*[2] *Muḥammad ra*[3] *sūlu 'llāhi*

[4] KONEGUNDA Z KRY

[5] CZYNSKICH ABRAHA

[6] MOWA AZULEWICZO

[7] WA PORUCZNIKOWA

[7] MATKA JOZEFA I MACIE

[9] JA ZMARŁA D(NIA) 25 KWIET(NIA)

[10] 1853 R[OK]U

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest po-

[3] słańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek zmarłej w wieku 65 lat Kunegundy z Kryczyńskich, córki Józefa i Heleny, żony Abrahama Azulewicza, porucznika wojsk polskich, wójta gminy Studzianka, dziedzica tej wsi, zmarłego w 1852 r. (zob. inskrypcja nr 135; APL 35/1800/0/2.5/71, s.16). Zmarła w części źródeł określana była imieniem Gulsema. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 56 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1857).

Nr inw. 133.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ W wyrazie pominięta na skutek błędu pierwsza litera *lām*.

Inskrypcja nr 140

141.

1853 r.

Roman (Romuald) Sulewicz, zm. 1 czerwca 1853 r.

[wys. 72 cm, szer. 63 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] 1853 R(OKU)

[2] 1 CZERWCA

[3] ROMAN

[4] SULEWICZ

Uwagi:

Nagrobek dziecięcy, 2-letniego syna Sulejmana i Hanny z Lisowskich Sulewiczów, zmarłego w Chełmie. W akcie zgonu figuruje imię Romuald oraz odmienna data: 16/28 czerwca 1853 r. (APL 35/1800/0/2.5/71, s.17). Ojciec, Sulejman Sulewicz, wcześniej strażnik komory tabaczej, w tym czasie piastował stanowisko podrewizora dochodów tabaczych w Chełmie. Por. nagrobki Michała i Aleksandra Sulewiczów zmarłych w 1850 r. – inskrypcje nr 132-133, nagrobek Sulejmana Sulewicza, ojca (inskrupcja nr 152) oraz Anny (Hanny) z Lisowskich, matki, zmarłej w 1884 r. (inskrupcja nr 217).

W dolnej części ślady farby niebieskiej. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 115 – z błędnym odczytem imienia: Romasza).

Nr inw. 115.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 141

142.

1853 r.

Elżbieta Lisowska, zm. 19 lipca 1853 r.

[wys. 42 cm, szer. 47 cm, gr. 18 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llā<hu>*¹

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi*²

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] ELŻBIETA

[4] LISOWSKA

[5] D[NIA] 19 LIPCA 1853 R[OKU]

Uwagi:

Nagrobek 12-letniej córki Dawida i Heleny Lisowskich ze Studzianki (APL 35/1800/0/2.5/71, s.18). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 109 – z błędnym odczytem daty rocznej: 18<.>7).

Nr inw. 161.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ *Luka prawdopodobnie na skutek uszkodzenia krawędzi kamienia.*

² *W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.*

Inskrypcja nr 142

143.

1853 r.

Józef Chazbiejewicz, zm. 17 sierpnia 1853 r.

[wys. 85 cm, szer. 59 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

- [1] *lā ilāha illā 'llāhu*
- [2] *Muḥammad rasū*
- [3] *lu <'>llāhi¹* Z FELICYAN
- [4] NY I IANA RODZI
- [5] COW IOZEF
- [6] CHAZBIEIEWICZ
- [7] ZMARŁ D[NIA] 17
- [8] SIERP(NIA): 1853 R[OKU]

Przekład:

- [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
- [2] Muhammad jest posłań-
- [3] cem Boga.

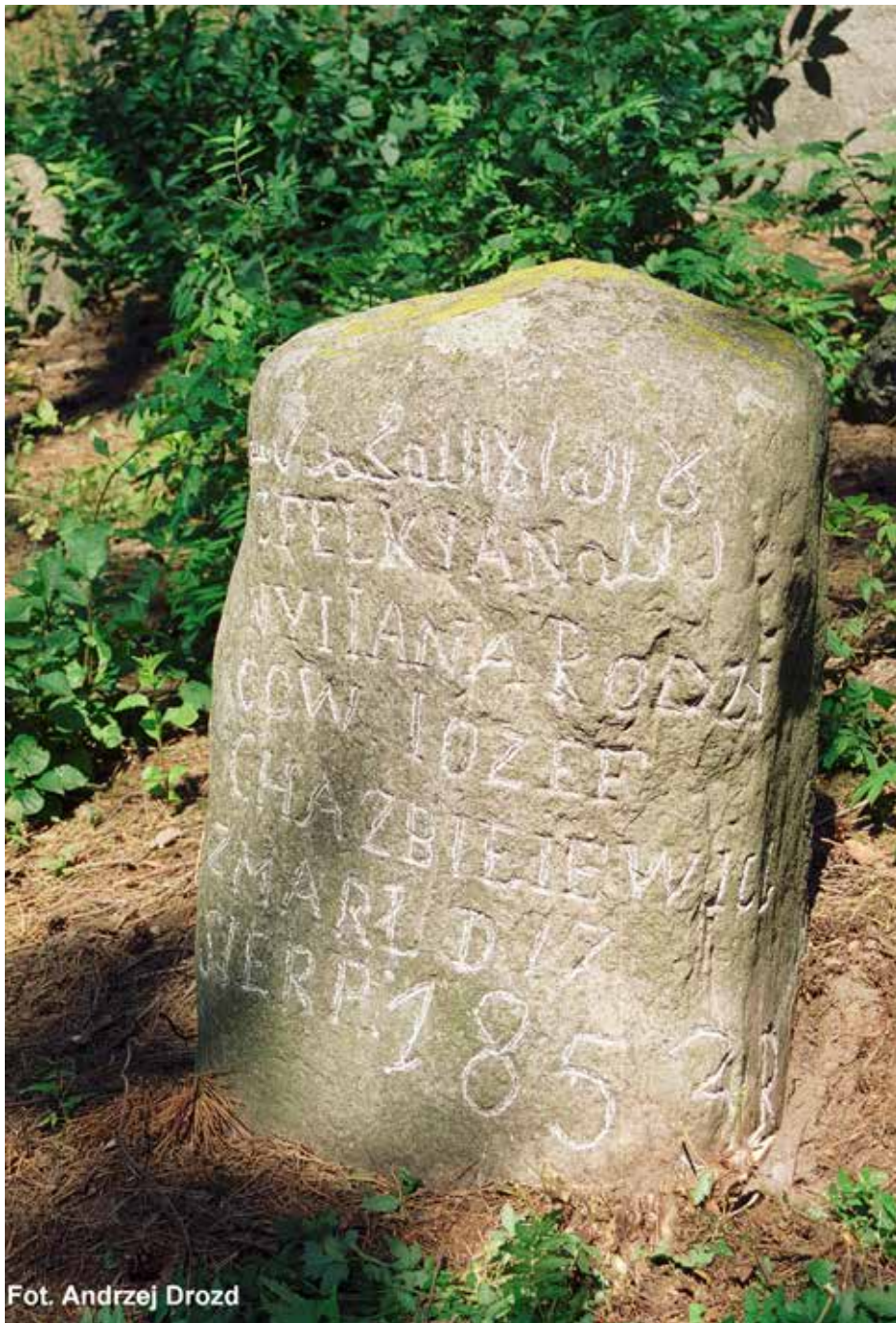
Uwagi:

Nagrobek 57-letniego Józefa Chazbiejewicza, syna Jana i Felicjanny z Szumskich, „*posesora zastawnego w Ortelu*” (przypuszczalnie urodzonego w 1797 r. w Rejżach w powiecie olickim na Litwie; Dziadulewicz 1929: 83). Zmarły był bratem Mustafy Chazbiejewicza, strażnika tabacznego, zmarłego w 1829 r. (zob. inskrypcja nr 78; APL sygn. 35/1800/0/2.1/38, s. 21). Być może ojca obu braci należy identyfikować z namiestnikiem w Pułku 4 Przedniej Straży WKL komendy generała Józefa Bielaka w 1794 r. – w takim wypadku zmarły byłby tym samym Józefem Chazbiejewiczem, który wylegitymował się w 1832 r. przed deputacją wileńską (Dziadulewicz 1929: 83). Z aktu zgonu wynika, iż zmarły pozostawił owdowiałą żonę, Asyję z Bielaków (zob. inskrypcja nr 156), i syna Jana Chazbiejewicza (APL 35/1800/0/2.5/71, s.19).

Nr inw. 180.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie *pominięta początkowa litera alif*.

Inskrypcja nr 143

144.

1853 r.

Rozalia Okmińska, zm. 14 grudnia 1853 r.

[wys. 72 cm, szer. 74 cm, gr. 29 cm]

Inskrypcja:

[1] ROZALIA

[2] Z ALDUKIE

[3] WICZÓW

[4] MACIEIOWA

[5] OKMINSKA

[6] 14 GRUD(NIA): 1853 R(OKU)¹

Uwagi:

Nagrobek zmarłej w Studziance w wieku ok. 70 lat Rozalii Okmińskiej, córki Jana i Ewy z Łosiów małżonków Aldukiewiczów, matki Aleksandra Okmińskiego (APL 35/1800/0/2.5/71, s.20) Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 133).

Nr inw. 216.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ *Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^{II}.*

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 144

145.

1853 r.

Helena Okmińska, zm. 24 grudnia (?) 1853 r.

[wys. 55 cm, szer. 47 cm, gr. 29 cm]

Inskrypcja:

[1] HELENA

[2] Z

[3] CZYMBAJEWI

[4] ICZOW OKMIN

[5] SKA ELIASZA

[6] ZONA D[NIA] 24 G¹<R[UDNIA]>²[7] <18>53³ R[OKU]

Uwagi:

Kamień ustawiony we wschodnim krańcu mogiły nr 224, licem ku zachodowi (przeniesiony z innego grobu?). Prawdopodobnie kamień nagrobny tej samej osoby, co inskrypcja nr 146.

Nr inw. 224a.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ *Możliwy też odczyt L.*

² *Prawdopodobnie luka w tekście, mogła wynikać być może z nieukończenia inskrypcji.*

³ *Fragment daty niewidoczny (zagłębiony w gruncie).*

Inskrypcja nr 145

146.

1853 r.

Helena Okmińska, zm. 24 grudnia 1853 r.

[wys. 77 cm, szer. 61 cm, gr. 8 cm]

Inskrypcja:

[1] HELENA

[2] Z

[3] CZYMBAIEWI[CZÓW]

[4] OKMINSKA.

[5] ELJASZA ŻONA

[6] ZESZŁA D[NIA] 24

[7] GR[UDNIA] 1853 R[OKU]

Uwagi:

Nagrobek zmarłej w Studziance w wieku 78 (?) lat Rozalii Okmińskiej, córki majora Samuela Czymbajewicza (oficera Pułku 4 Przedniej Straży WKL komendy generała Józefa Bielaka; Machynia et. al. 1999: 221–222) i Marianny z Talkowskich, dziedziczki części dóbr Połosek. Zmarła w 1821 r. wyszła za mąż za 24-letniego Eljasza Okmińskiego, późniejszego imama Studzianki (zmarłego w 1870 r. – zob. inskrypcja nr 191; APL 35/1800/0/1/20, s. 11–13). W akcie małżeństwa wskazany jest co prawda wiek zmarłej w chwili ślubu – 40 lat – nie odpowiadający wiekowi podanemu w akcie zgonu (jeśli ten ostatni jest prawdziwy, panna młoda miała 46 lat). Jest to prawdopodobnie drugi kamień nagrobny zmarłej (zob. inskrypcja nr 145).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 129).

Nr inw. 220.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

Inskrypcja nr 146

147.

1854 r.

Rukieja Ułan, zm. 9 lutego 1854 r.

[wys. 97 cm, szer. 73 cm, gr. 13 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *Allāh*

[1] (ar.) Boże!

[2] RUKIEIA Z BIE

[3] LAKOW UŁANO

[4] WA. MAIORO(WA). W[OJSK] POL(SKICH):

[5] ZMAR[ŁA] D(NIA): 9 LUT(EGO): 1854

Uwagi:

Nagrobek Rukieji (Ruksolanny – tak w akcie zgonu) Ułan, córki generała Józefa Bielaka (zm. 1794 r. – zob. inskrypcja nr 19) i Kunegundy (Gulsymy) z Jozefowiczów (zm. 1819 r. – zob. inskrypcja nr 65). Zmarła ona w wieku 76 lat „w mieście powiatowym Białej, zostawiwszy po sobie jednego syna Macieja Ułana i jedną córkę Elżbietę Bielakową” (APL sygn. 35/1800/0/2.5/72, s. 5).

Nad inskrypcją półksiężyc skierowany w górę.

Nr inw. 190.

Inskrypcja nie była publikowana.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 147

148.

1854 r.

Józef Abrahamowicz, zm. 13 grudnia 1854 r.

[wys. 95 cm, szer. 85 cm, gr. 34 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] <Mu>*ḥammad¹ rasūlu 'llāhi*

[3] JÓZEF ABRAHIMO

[4] WICZ ZMARŁ

[5] DNIA 13 GRUD[NIA]

[6] R[OKU] 1854

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w lewo. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 91 - z niepełnym odczytem daty dziennej: 3).

Nr inw. 194.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ *Luka w tekście na skutek erozji kamienia.*

Inskrypcja nr 148

149.

poł. XIX w.

Abraham Azulewicz, b.d.

[wys. 42 cm, szer. 38 cm, gr. 8 cm]

Inskrypcja:

[1] ABRAHA

[2] M

[3] AZULE

[4] WICZ

Uwagi:

Nagrobek dziecięcy. Datowanie na podstawie liternictwa i lokalizacji nagrobka. W księgach parafii w Studziance sprzed 1854 r. brak aktu zgonu odpowiadającego inskrypcji – być może nagrobek powinien być datowany na okres późniejszy. Kamień przewrócony.

Nr inw. 211.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 149

150.

poł. XIX w.

Roman Januszewski, b.d.

[wys. 48 cm, szer. 47 cm, gr. 21 cm]

Inskrypcja:

[1] ROMAN

[2] IANUSZEWSKI

Uwagi:

W księgach parafii w Studziance sprzed 1854 r. brak aktu zgonu – być może nagrobek powinien być datowany na okres późniejszy.

Nr inw. 105.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 150

151.

poł. XIX w.

Helena Miśkiewicz, b.d.

[wys. 97 cm, szer. 50 cm, gr. 29 cm, Koł 134]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasū<lu>¹ 'llāhi*

[3] HELENA Z ZA

[4] BŁOCKICH MIS

[5] KIEWICZOWA

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

W księgach parafii w Studziance sprzed 1854 r. brak aktu zgonu – być może nagrobek powinien być datowany na okres późniejszy.

Kamień przewrócony. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 134).

Nr inw. 215.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ W wyrazie *pominięta końcowa litera lām*.

Inskrypcja nr 151

152.

poł. XIX w.

Sulejman Sulewicz, b.d.

[wys. 77 cm, szer. 71 cm, gr. 14 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] <lā>¹ ilāha illā '<l>lāhu²

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Mu<ḥamma>d¹ ra<sūlu>¹ 'llāhi

[Muhammad jest posłańcem Boga.

[2] Tu SPOCZYWA SULEJ

[3] MAN SULEWICZ RE

[4] WIZOR DOCHODOW

[5] SKARBOWYCH TABACZ

[6] NYCH SKON(CZYŁ) Z[YCIE] D(NIA) 10 ST[YCZNIA]

Uwagi:

Nagrobek Sulejmana Sulewicza, prawdopodobnie męża Anny (Hanny) z Lisowskich, zmarłej w 1884 r. (zob. inskrypcja nr 217), a ojca Michała i Aleksandra, zmarłych w 1850 r. (zob. inskrypcje nr 132-133), oraz Romana (Romualda) zmarłego w 1853 r. (zob. inskrypcja nr 133).

W księgach parafii w Studziance sprzed 1854 r. brak aktu zgonu – być może nagrobek powinien być datowany na okres późniejszy.

Fragment kamienia odłamany, część w. 1 inskrypcji uszkodzona; być może brak daty rocznej jest także skutkiem uszkodzeń. Błąd w formule szahady – jest 'l h, winno być 'l l h ('llāhu). Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony na ukos w górę lewo.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 125 – z niepełnym odczytem w. 3-6 oraz odczytem daty dziennej [w. 6] jako daty rocznej: 1850).

Nr inw. 212.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Luka w inskrypcji wskutek uszkodzenia kamienia.

² W wyrazie pominięta litera lām.

Inskrypcja nr 152

153.

1855 r.

Mustafa Skirmont, zm. 17 marca 1855 r.

[wys. 63 cm, szer. 45 cm, gr. 34 cm]

Inskrypcja:

[1] R(OK)U¹

[2] 1855

[3] MUSTAFA

[4] SKIRMONT

[5] 17 MARCA

Uwagi:

Nr inw. 23.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 153

154.

1855 r.

Jakub Juszyński, zm. 20 kwietnia 1855 r.

[wys. 78 cm, szer. 50 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā*[2] *'llāhu Muḥammad*[3] *rasūlu 'llāhi*

[4] JAKUB

[5] JUSZYŃSKI

[6] D(NIA). 20 KW(IETNIA):

[7] R(OKU). 1855

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę.

Nr inw. 179.

Inskrypcja nie była publikowana.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 154

155.

1855 r.

Helena Lisowska, zm. 22 kwietnia 1855 r.

[wys. 85 cm, szer. 73 cm, gr. 27 cm]

Inskrypcja:

[1] HELENA

[2] Z

[3] OKMINSKICH

[4] LISOWSKA

[5] ZM(ARŁA): D(NIA). 22 K(WIETNIA).

[6] 1855 R(OK)U¹

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 98 – z niepełnym odczytem daty: brak miesiąca, i błędnym odczytem daty rocznej: 1885).

Nr inw. 160.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^{II}.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 155

156.

1856 r.

Asyja Okmińska, zm. 17 stycznia 1856 r.

[wys. 90 cm, szer. 80 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

[1] *yā Allāh*¹

[2] ASYJA

[3] Z

[4] BIELAKOW

[5] CHAZBIEIEWI-

[6] CZOWA PO WTORE

[7] OKMIŃSKA

[8] D(NIA). 17 STYCZNIA

[9] 1856 R(OK)U²

Przekład:

[1] (ar.) O, Boże!

Uwagi:

Nagrobek Asyji Okmińskiej z Bielaków wdowy po Józefie Chazbiejeiwczu (zmarłym w 1853 r. – zob. inskrypcja nr 143). Krój liter (zwłaszcza inwokacji: *yā allāh*) wskazuje na wykonawstwo to samo, co w przypadku nagrobka Jana Tupalskiego, zm. 1857 (zob. inskrypcja nr 163). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 70 – z niepełnym odczytem).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie użyty znak *šadda*.

² Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 156

157.

1856 r.

NN, zm. 16 grudnia 1856 r.

[wys. 44 cm, szer. 47 cm, gr. 34 cm]

Inskrypcja:

[1] D[NIA] 16 GR[UDNIA]

[2] 1856

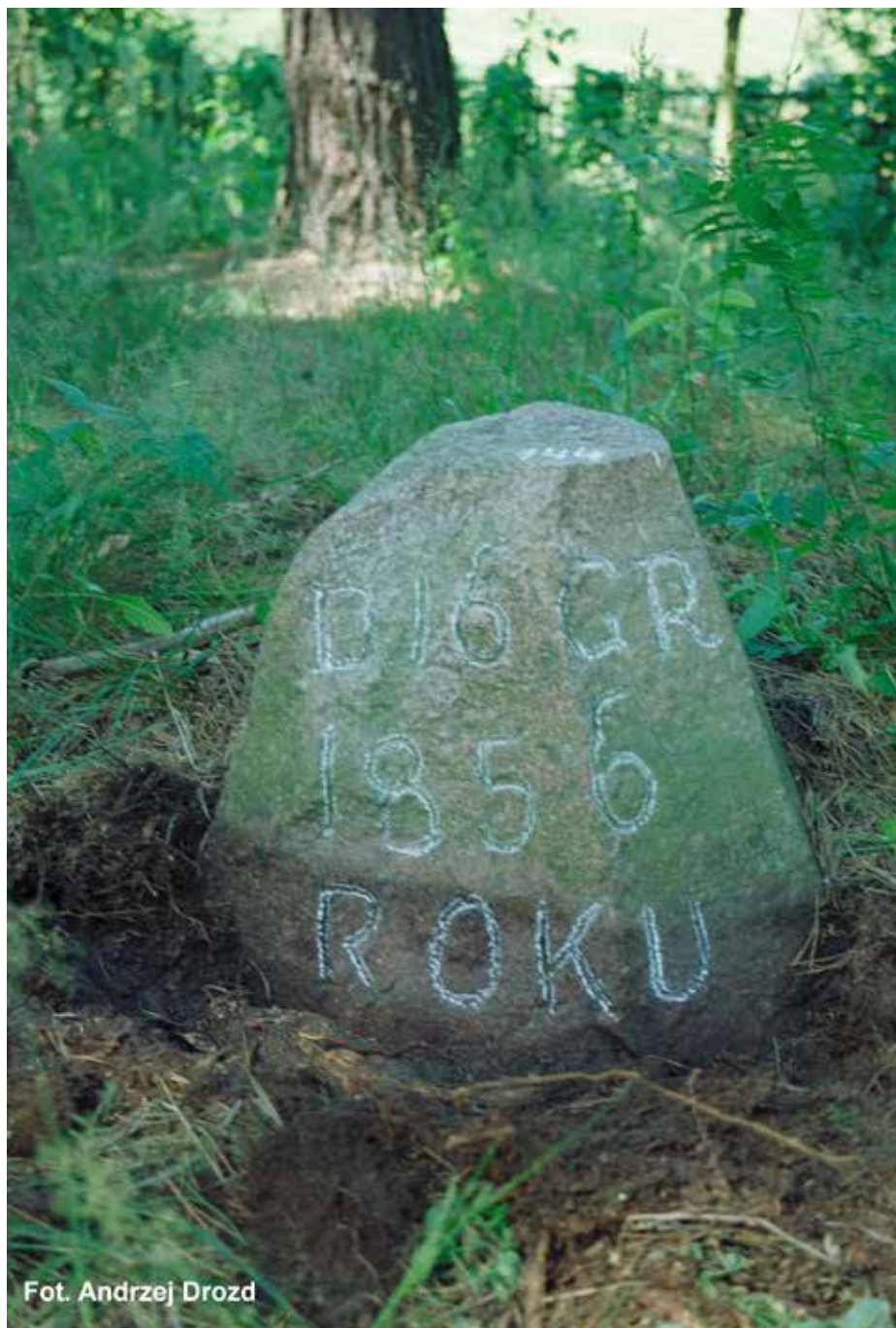
[3] ROKU

Uwagi:

Inskrypcja na kamieniu wschodnim. Kamień zachodni przewrócony – brak odczytu. Grób w kwaterze Lisowskich.

Nr inw. 144.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 157

158.

1857 r.

Asyja Lisowska, zm. 25 kwietnia 1857 r.

[wys. 88 cm, szer. 58 cm, gr. 45 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi*¹

[3] ASYIA

[4] LISOWSKA

[5] PANNA W BOGU²

[6] ZESZŁA D[NIA] 25

[7] KW[IETNIA] 1857

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 99 – z błędnym odczytem daty dziennej: 29).

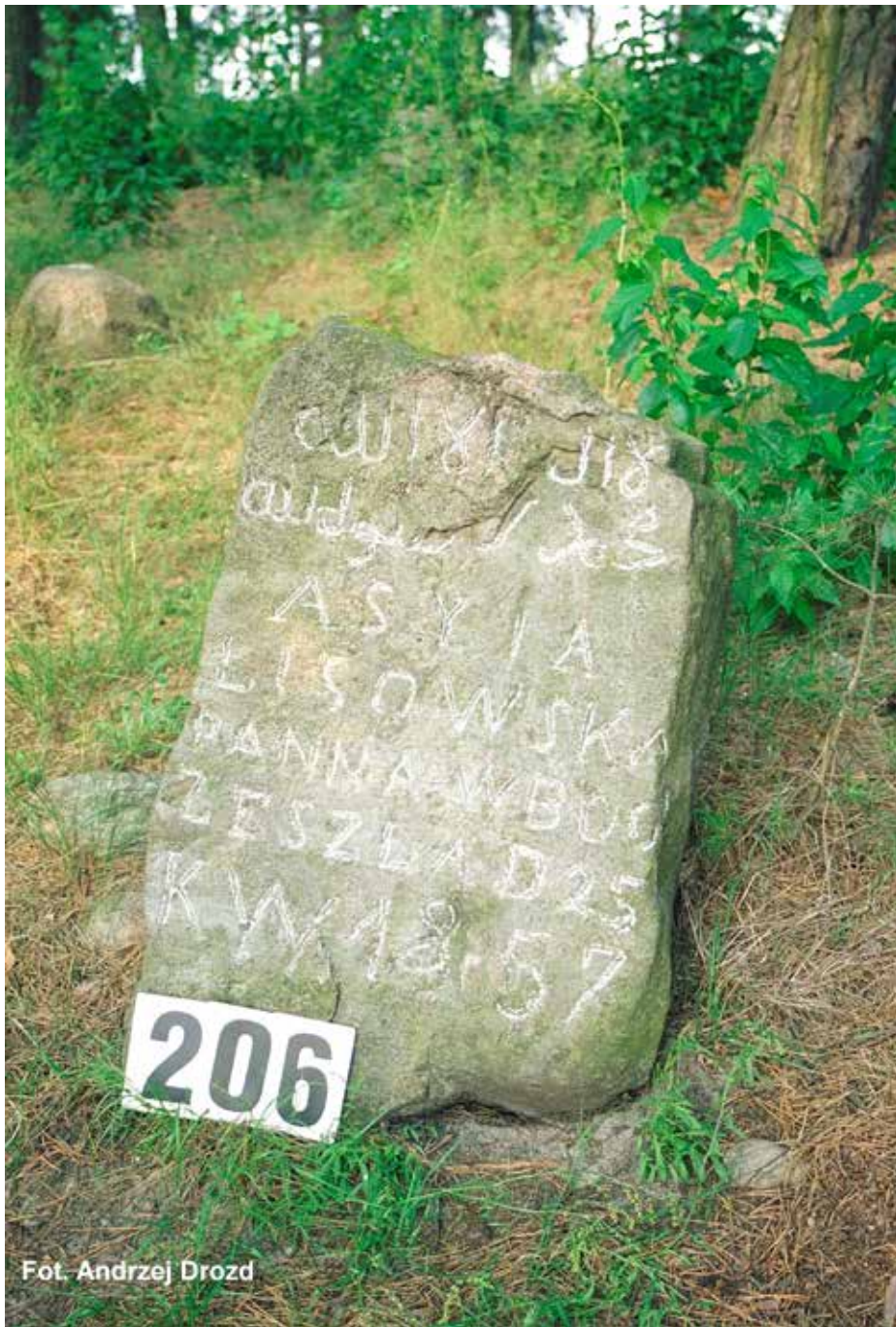
Uwagi:

Nr inw. 206.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² Ostatnia litera wyrazu zachodzi na prawy bok kamienia.

Inskrypcja nr 158

159.

1857 r.

Anastazja Dąbrowska, zm. 1 lipca 1857 r.

[wys. 84 cm, szer. 97 cm, gr. 14 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha i<llā>¹ 'llāhu*[*Muḥammad ra*[2] *<sūlu>¹ 'llāhi*

[3] ROKU 1857 D[NIA] 1 LIPCA

[4] ANASTAZYA Z IOZEF[OWICZÓW]

[5] JANOWA DABROWSKA

[6] MAIOROWA W[OJSK] P[OLSKICH]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[Bóg, Muhammad jest po-

[2] słańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek Anastazji Dąbrowskiej, córki Zofii z Buczackich i Jakuba Józefowicza, porucznika wojsk polskich sprzed 1795 r. (prawdopodobnie służącego w Pułku 4 Przedniej Straży; Machynai et al.: 222), dziedzica dóbr Małaszewicze Wielkie, żony majora Jana Dąbrowskiego, zm. 1845 (zob. inskrypcja nr 108). Jak wynika z zapowiedzi i aktu małżeństwa w księdze parafii w Studziance, w 1818 r., w chwili ślubu zmarła miała 24 lata (APL sygn. 38/1800/0/1/15, s.11–12). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 82 – z błędnym odczytem imienia: Anesta, i daty dziennej: 21).

Nr inw. 198.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ *Luka w inskrypcji na skutek erozji kamienia.*

Inskrypcja nr 159

160.

1857 r.

Rozalia Dąbrowska, zm. 17 sierpnia 1857 r.

[wys. 112 cm, szer. 93 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi*¹

[3] ROZALIA

[4] DĄBROWSKA

[5] PANNA²

[6] ZM(A)R(ŁA): DN(IA). 17

[7] SIERPNIA 1857 RO(KU)³

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 83 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1858).

Nr inw. 176.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² Przed i po wyrazie ozdobna linia *falista* (~).

³ Sposób skrócenia niejasny, zapewne przy pomocy abrewiacji *R°*.

Inskrypcja nr 160

161.

1857 r.

Jan Januszewski, zm. 26 września 1857 r.

[wys. 77 cm, szer. 76 cm, gr. 25 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

[1] *lā 'llāha¹ illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi²*

[3] JAN

[4] JANUSZEW=

[5] SKI: KAPITAN

[6] W(OJS)K; POLSKICH

[7] K(AWALER): ORDERU ZM[ARŁ]

[8] D(NI)A³ 26 / WRZE(ŚNIA):

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

(napis na prawym boku kamienia)

Inskrypcja:

[1] 1857 RO(KU)⁴

Uwagi:

Nagrobek Jana Januszewskiego, zamieszkałego w Białej, zmarłego w wieku 74 lat. Identyfikacja zmarłego nie jest jednoznaczna. W spisie oficerów 8 Kompanii Weteranów w województwie augustowskim z 1827 r. figuruje porucznik Jan Januszewski, przeniesiony tam z kompanii poprawczej w Zamościu lub Modlinie (wraz z nim w jednostce tej znajdował się kapitan Samuel Ułan; „Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego na rok 1827”, s. 223, 228) – oficer ten może być tożsamy ze zmarłym zważywszy, że w 1853 r. w aktach parafii Studzianki podaje się jego rangę oficerską „*porucznika weteranów dawnych polskich*” (APL 35/1800/0/2.5/71, s. 15). Jednak brak jest danych o odznaczeniu tego oficera Orderem Virtuti Militari (znanym ze źródeł kawalerem tego orderu o nazwisku Januszewski w tym okresie jest jedynie kapitan Samuel Murza Januszewski z 3 pułku ułanów, wcześniej w szwadronie tatar-

skim w pułku szwoleżerów gwardii Napoleona, odznaczony w 1831 r.). Żoną zmarłego była zapewne Helena z d. Jabłońska Januszewska, zm. 1862 r. (zob. inskrypcja nr 178). Por. też nagrobek córki, Felicjanny, zamężnej za Jakubem Buczackim, zmarłej w 1853 r. (inskrpcja nr 139). Kamień ukształtowany w formę zgeometryzowaną (trapezoid z załamanym prawym bokiem). Lico, wierzch i boki kamienia wyrównane. Inskrypcja i kamień nagrobny cechuje się starannym, profesjonalnym wykonaniem. Błąd w tekście szahady, tj. wstawienie wyrazu: 'llāh (ar. 'Bóg') (z powtarzającym się brakiem nagłosowego alifa) – zamiast: ilāh (ar. 'bóstwo') – może wskazywać na niemuzułmańskiego wykonawcę całej inskrypcji, łącznie z tekstem arabskim. Brak numeru inwentaryzacyjnego. Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Błąd w tekście szahady – powinno być: ilāha.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.

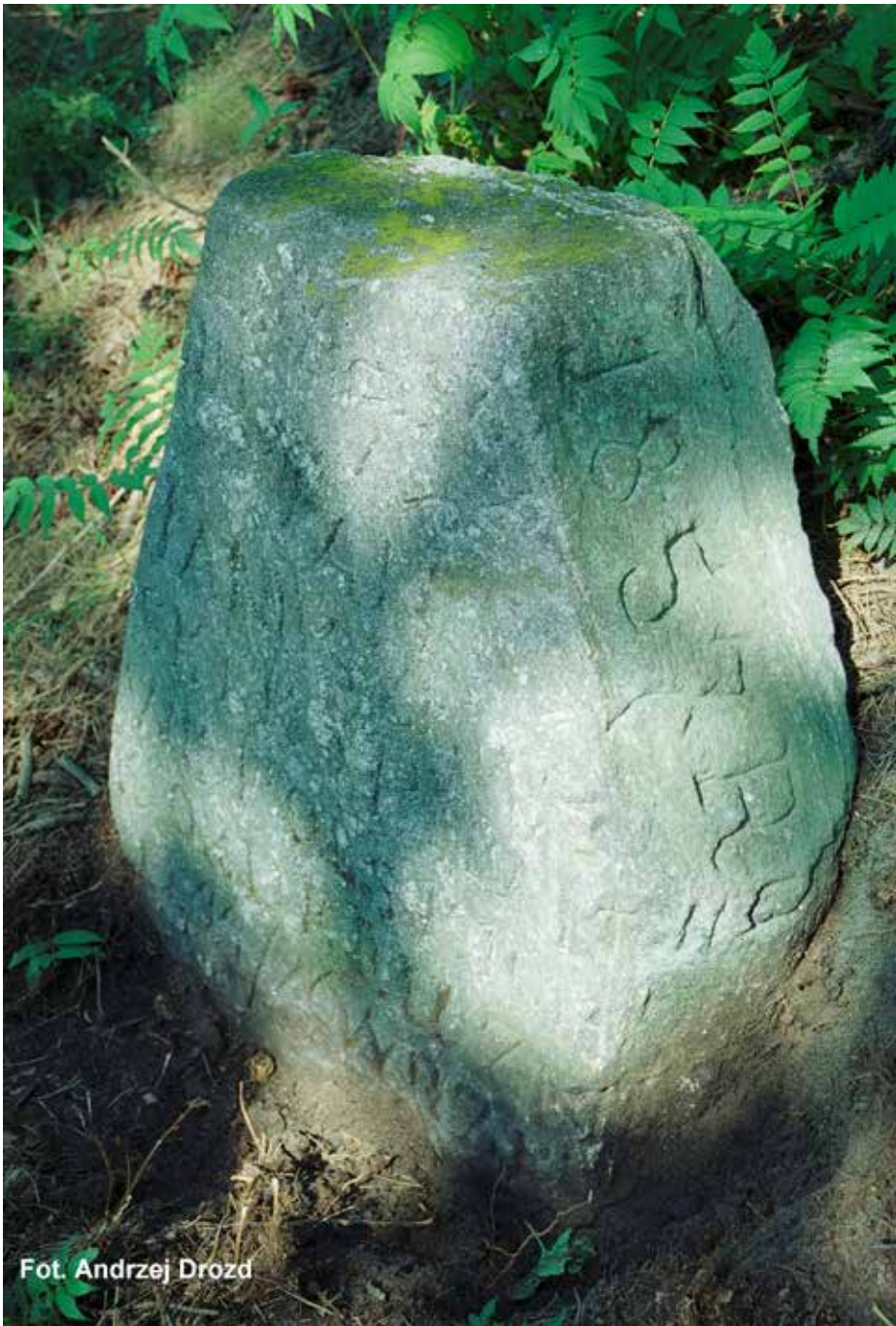
³ Sposób skrócenia niejasny, prawdopodobnie przy pomocy ukośnika: D/A.

⁴ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 161. Napis na licu kamienia

Inskrypcja nr 161. Napis na prawym boku kamienia

162.

1857 r.

Adam Baranowski, zm. 17 listopada 1857 r.

[wys. 77 cm, szer. 36 cm, gr. 12 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi¹*

[3] ADAM

[5] BARANOW

[6] SKI 1857 R[OKU]

[7] 17 LISTOPA[DA]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Kamień przewrócony, wierzchołek kamienia odłamany. Nad inskrypcją półksiężyc ku górze z dwiema gwiazdami po bokach (być może trzecia znajdowała się nad półksiężycem).

Nr inw. 175.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

Inskrypcja nr 162

163.

1857 r.

Jan Tupalski, zm. 22 listopada 1857 r.

[wys. 96 cm, szer. 85 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *yā Allāh*¹

[2] JAN TUPAL-

[3] SKI

[4] ZMARŁ D(NIA): 22.

[5] LISTOPADA.

[6] 1857 R(OKU).

Przekład:

[1] (ar.) O, Boże!

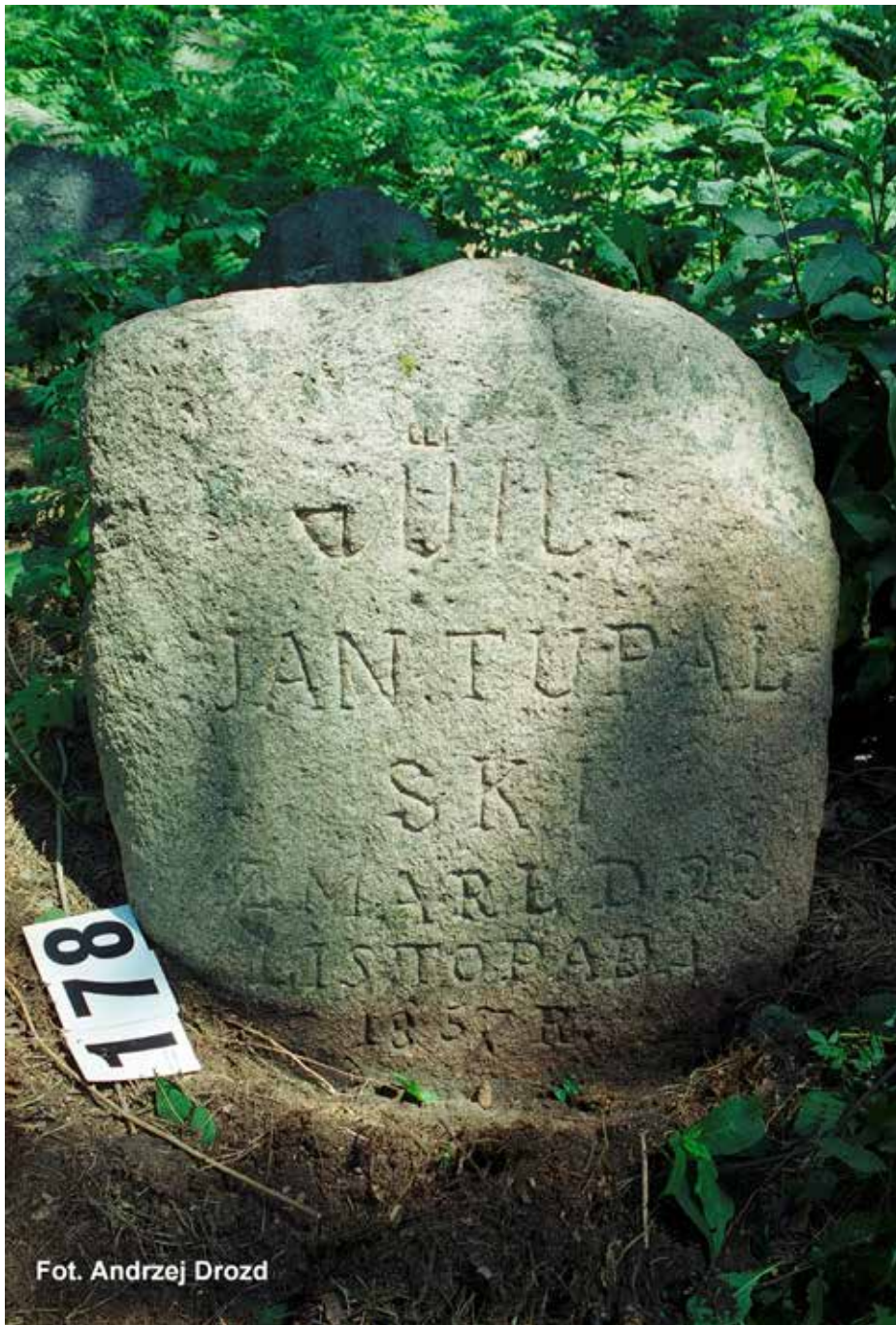
Uwagi:

Krój liter (zwłaszcza inwokacji: *yā allāh*) wskazuje na wykonawstwo to samo, co w przypadku nagrobka Asyji Okmińskiej, zm. 1856 (zob. inskrypcja nr 156). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 80).

Nr inw. 178.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie użyty znak *šadda*.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 163

164.

1858 r.

Samuel Tupalski, zm. 19 września 1858 (?) r.

[wys. 66 cm, szer. 45 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] R[OKU] 1858¹

[2] D[NIA] 19. WRZE[ŚNIA]

[3] SAMUEL

[4] TUPALSKI

[5] ZMARŁ

Uwagi:

Nr inw. 155.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Odczyt ostatniej cyfry daty rocznej niepewny na skutek uszkodzenia kamienia. Możliwy również odczyt: 1859 lub 1856. Zmarły nie jest odnotowany w księgach parafii w Studziance do 1854 r.

Inskrypcja nr 164

165.

1858 r.

Ewa Dąbrowska, zm. 21 listopada 1858 r.

[wys. 135 cm, szer. 59 cm, gr. 23 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*[2] *Muḥammad rasū*[3] *lu 'llāhi*

[4] EWA Z

[5] JÓZEFOWI

[6] CZÓW

[7] DĄBROWSKA

[8] ROTMISTRZO=

[9] WA ZMA(RŁA): D(NIA) 21

[10] LISTOPADA

[11] R(OK)U 1858

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłań-

[3] cem Boga.

Uwagi:

Nagrobek zapewne żony Stefana Dąbrowskiego, oficera wojsk rosyjskich, zmarłego w 1861 r. (zob. inskrypcja nr 174). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 84 – z błędnym odczytem daty dziennej: 2).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie pominęta początkowa litera *alīf*.

² Skrótzenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 165

166.

1859 r.

Jakub Czymbajewicz, zm. 11 sierpnia 1859 r.

[wys. 84 cm, szer. 46 cm, gr. 23 cm, Koł 26]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasū<lu>¹ 'llāhi*

[3] JAKUB

[4] CZYMBA=

[5] JEWICZ

[6] ZMA(RŁ). D(NIA). 11 SI(ERPNI A).

[7] R(OKU). 1859

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 26 – z błędnym odczytem daty: listopad 1850 r.).

Nr inw. 29.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ W wyrazie *pominięta końcowa litera lām*.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 166

167.

1860 r.

Samuel Kryczyński, zm. 13 marca 1860 r.

[wys. 107 cm, szer. 64 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] SAMU<E>L¹

[2] KRYCZYŃ

[3] SKI DZIED[DZIC]

[4] ORTELA:

[5] D(NIA): 13 MAR[CA] 1860

Uwagi:

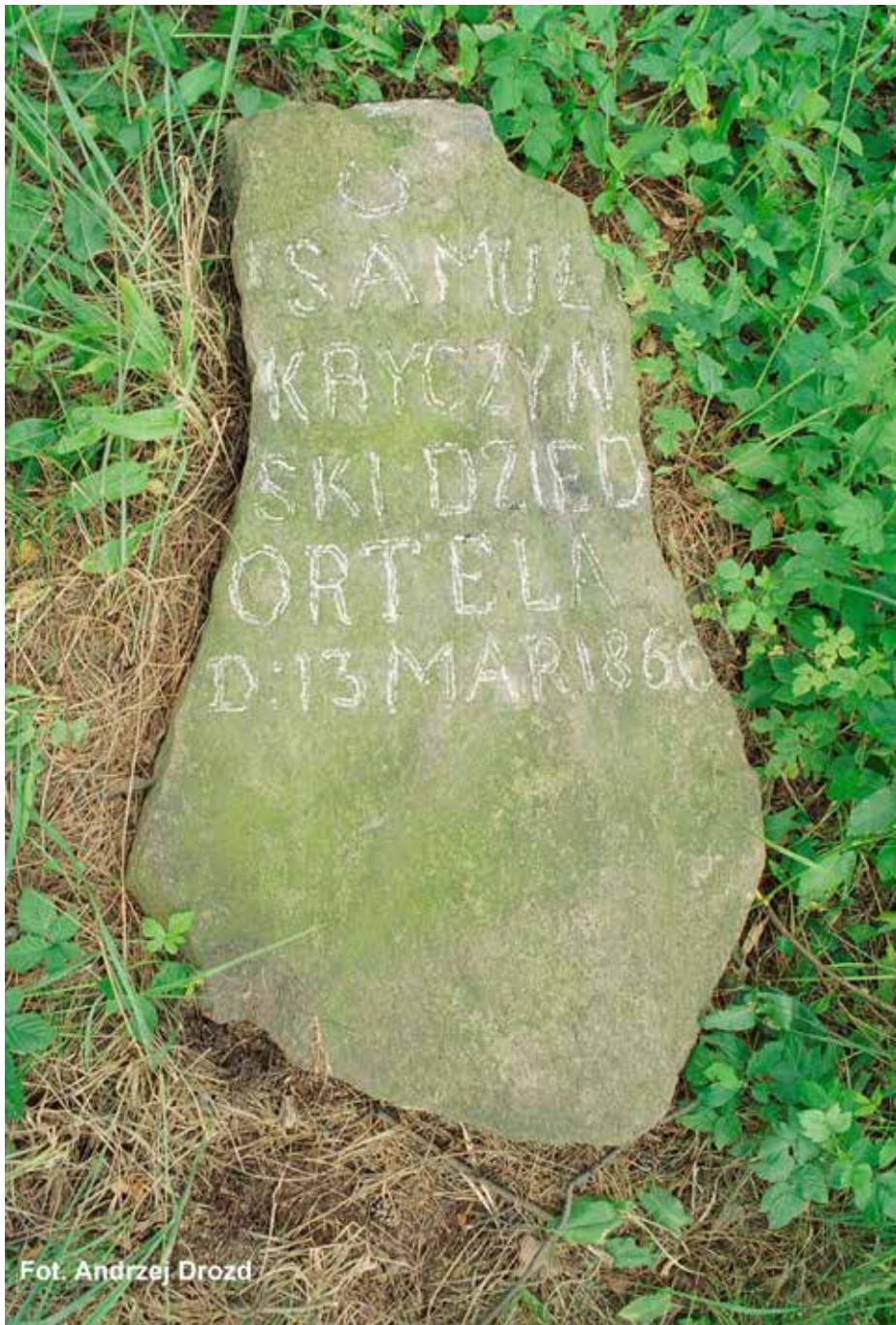
Nagrobek Samuela Kryczyńskiego, ur. w 1795 r., syna Józefa (porucznika adiutanta Pułku 4 Przedniej Straży od 1790 r. – Machynia et al. 1999: 223) i Heleny z Ułanów Kryczyńskiej, zm. 1830 r. (zob. inskrypcja nr 80), właściciela części Ortela, żonatego z Marianną ze Skirmontów, ojca Józefa (wylegitymowanego wraz z ojcem ze szlachectwa przed heroldią Królestwa Polskiego w 1843 r.), Kajetana (zm. w 1847 r. – zob. inskrypcja nr 116) i Adama (zm. w 1846 r. – zob. inskrypcja nr 115; Dziadulewicz 1929: 172). Zmarły reprezentuje jedną z gałęzi rodu Kryczyńskich, związanych z rejonem Studzianki poprzez służbę wojskową w Pułku 4 Przedniej Straży komendy generała Józefa Bielaka.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 95 – z niepełnym odczytem).

Nr inw. 121.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W imieniu pominięta prawdopodobnie litera E (możliwy także odczyt ze skróceniem imienia: SAMUE[L]).

Inskrypcja nr 167

168.

1860 r.

Maciej Sulkiewicz, zm. 23 marca 1860 r.

[wys. 106 cm, szer. 63 cm, gr. 28 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā*

[1] (ar.) Nie ma

[2] *ilāha illā 'llāhu*

[2] bóstwa, jak tylko Bóg,

[3] *Muḥammad rasūlu 'l<lāhi>*¹

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[4] MACIEJ

[5] <S>ULKIEWICZ¹

[6] PUŁKOWNIK

[7] PUŁ(KU): UŁANOW

[8] WOJS(K): CES(ARSKO): ROSSY(JSKICH):

[9] K(AWALER): ORDERÓW ZM[ARŁ]

[10] 23 MARCA. 1860 R[OKU]

Uwagi:

Osoba zmarłego nie jest znana S. Dziadulewiczowi (Dziadulewicz 1929: 308–315). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 79).

Nr inw. 177.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ Luka w inskrypcji na skutek odłamania fragmentu kamienia.

Inskrypcja nr 168

169.

1860 r.

Elżbieta Bielak, zm. 25 marca 1860 r.

[wys. 95 cm, szer. 72 cm, gr. 14 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi*¹

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] ELŻBIETA

[4] Z BARANOWSKICH

[5] BEKIROWA²

[6] BIELAKOWA

[7] KAPITANOWA: W(OJSK): P(OLSKICH).

[8] Z POŁOSEK URO(DZIŁA SIE): 1789 r(oku).

[9] ZM(ARŁA). 25. MARCA 1860 R(ok)u³

Uwagi:

Nagrobek żony kapitana Bekira Bielaka zm. 1860 r. (zob. inskrypcja nr 171). Zważywszy, że zmarła nie figuruje w rejestrze urodzonych w księdze parafii w Studziance, zapewne pochodziła z innej parafii tatarskiej. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 155 – z niepełnym odczytem).

Nr inw. 60.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² Przed i po imieniu ozdobna linia falista (~).

³ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 169

170.

1860 r.

Elżbieta Azulewicz, zm. 26 lipca 1860 r.

[wys. 76 cm, szer. 65 cm, gr. 16 cm, Koł 108]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] <lā>¹ i<lāha>¹ illā <'>llāhu²

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muḥammad rasūlu <'>llāhi²

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] ABRAHAMA KO<.>³[4] LL³ CÓRKA ELZ-

[5] BIETA. AZULE

[6] WICZ. PANNA

[7] W BOGU. ZESZŁA

[8] 26 LIPCA. I860 R[OKU]

Uwagi:

Nagrobek prawdopodobnie córki Abrahama Azulewicza, porucznika wojsk polskich, wójta gminy Studzianka i dziedzica tej wsi, zmarłego w 1852 r. (zob. isnkrypcja nr 135). Odczyt fragmentu z przypuszczalnym imieniem matki niepewny; możliwe w tym miejscu tytuł lub nazwa posiadłości.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 108).

Nr inw. 123.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Luka w inskrypcji na skutek uszkodzenia lica kamienia.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alif.

³ Odczyt niepewny wskutek uszkodzenia kamienia lub błędnego zapisu.

Inskrypcja nr 170

171.

1860 r.

Bekir Bielak, zm. 10 października 1860 r.

[wys. 93 cm, szer. 99 cm, gr. 35 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[*Muḥammad rasūlu <'>llāhi¹*

[Muhammad jest posłańcem Boga.

[2] BEKIR BIELAK KAPITAN WOJ(SK):

[3] POLSKICH Z R[OKU] 1830: SYN JENE

[4] RAŁA LETNANTA Z R(OKU): 1794

[5] OBYWATEL I DZIEDZIC

[6] DÓBR POŁOSEK: OSTATNI

[7] Z FAMILII ŻYĆ PRZESTAŁ

[8] D(NIA): 10 PAZDZIER(NIKA):

[9] 1860 R(OK)U²

Uwagi:

Nagrobek zmarłego w wieku 79 lat Bekira Bielaka, oficera 3 pułku ułanów w 1830 r. (Kołodziejczyk 1997: 131), syna generała Józefa Bielaka (zm. 1794 r. – zob. inskrypcja nr 19) i Kunegundy (Gulsymy) z Jozefowiczów (zm. 1819 r. – zob. inskrypcja nr 65). Żoną zmarłego była Elżbieta z Baranowskich, zm. 1860 r. (zob. inskrypcja nr 169).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 154 – z błędnym odcztem daty: 1863).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Drozd et. al.:81, il.183; Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^{al}.

Inskrypcja nr 171

172.
1860 r.

Rozalia Tupalska, zm. 11 października 1860 r.

[wys. 87 cm, szer. 72 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹

[2] *muḥammad rasūlu <'>llāhi*¹

[3] ROZALIA

[4] Z BIELAKOW

[5] TUPALSKA

[6] SĘDZINA ZMAR[ŁA]

[7] D[NIA] 11 PAZ[DZIERNIKA] 1860 R(OK)U

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

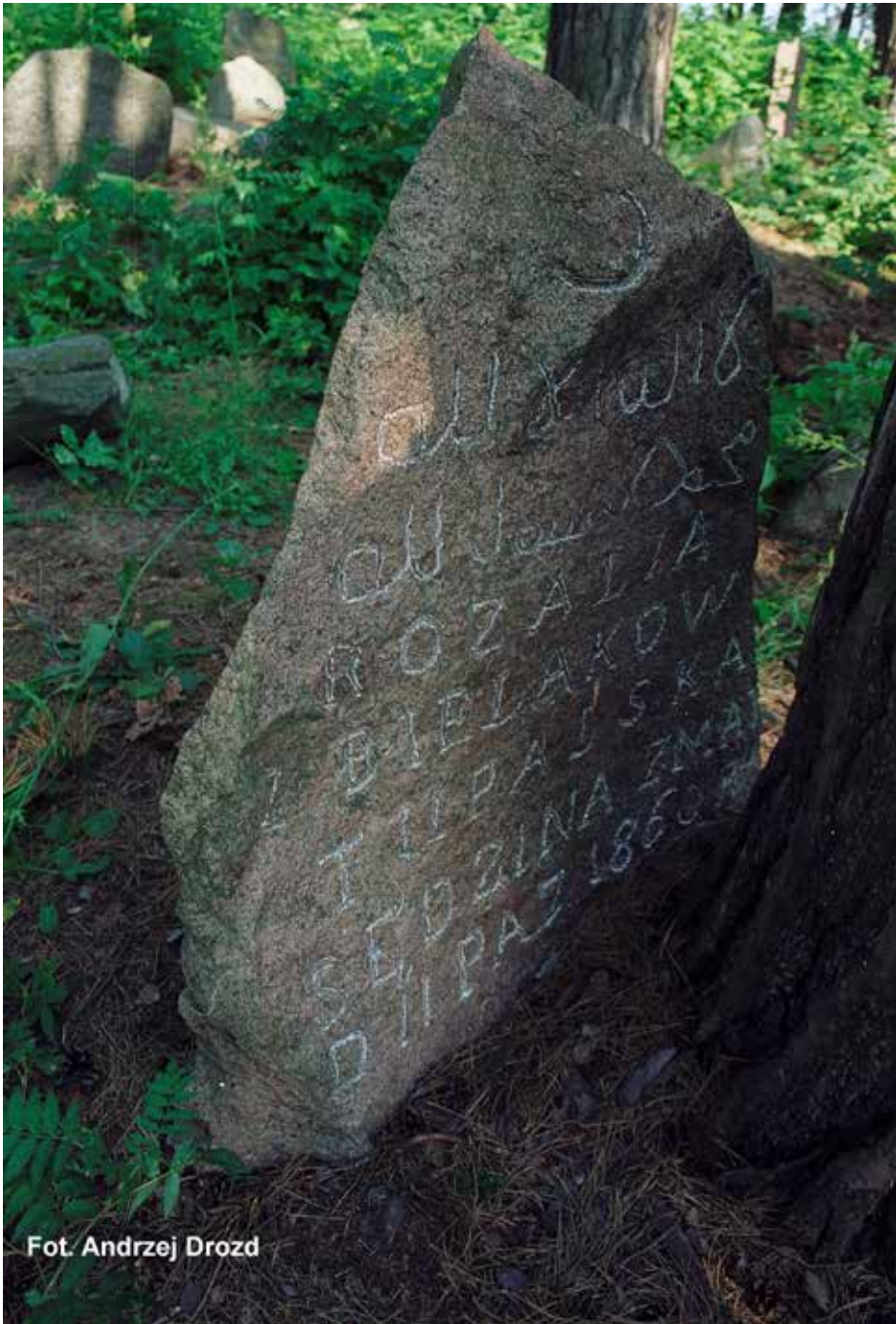
Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony ukosem w górę lewo. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 85 – z błędnym odczytem daty: 1850).

Nr inw. 182.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie *pominięta początkowa litera alif*.

Inskrypcja nr 172

173.

1860 r.

Asyja Montusz, zm. 11 grudnia 1860 r.

[wys. 86 cm, szer. 62 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] ASYA Z

[2] OKMINSK[ICH]

[3] MONTUSZO

[4] WA. ROT(MISTRZOWA). W(OJSK). P(OLSKICH).

[5] D(NIA). 11 GR(UDNIA) 1860

Uwagi:

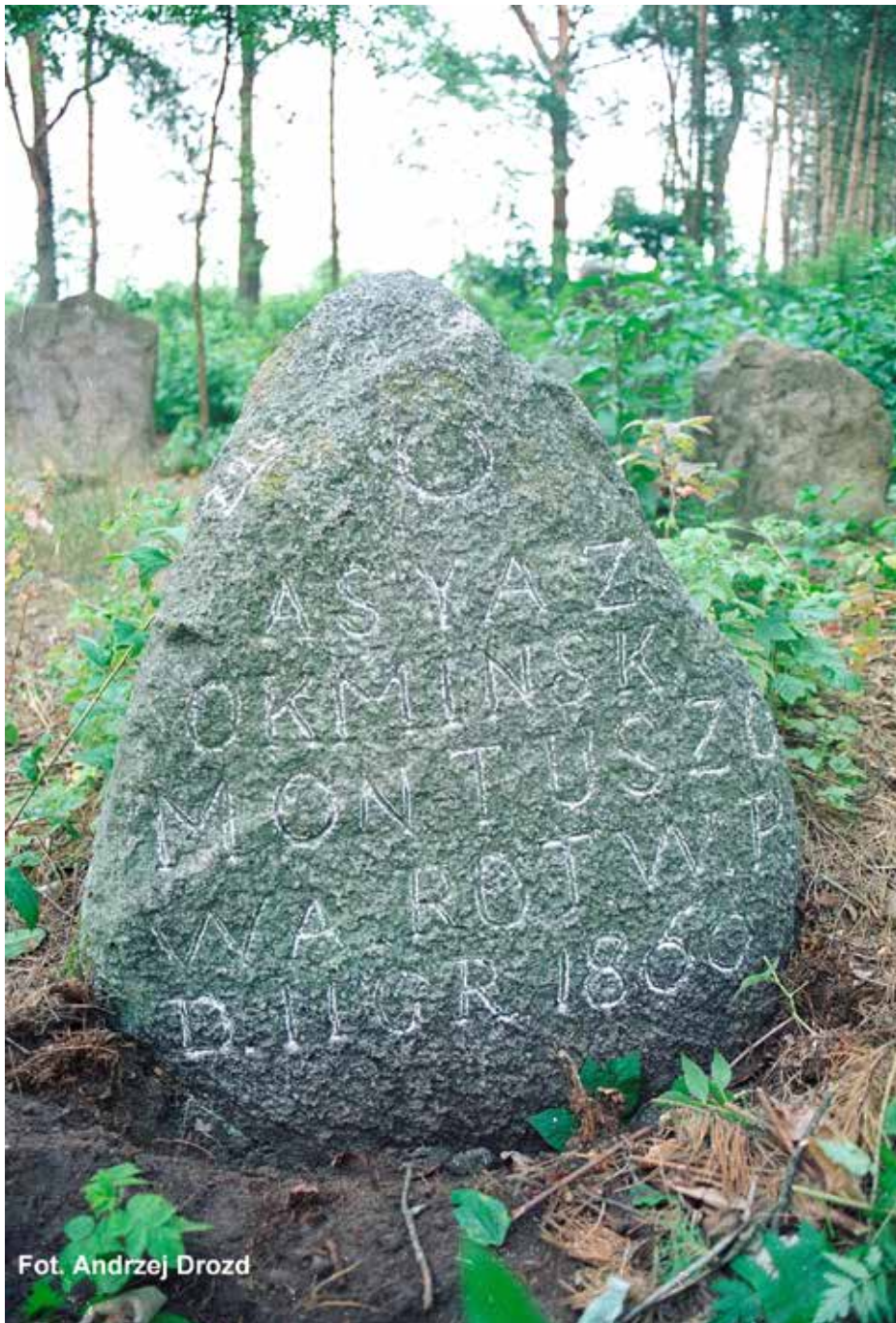
Nagrobek Asyji z Okmińskich, żony Aleksandra Montusza, ur. ok. 1784 r. Akt ślubu zmarłej zarejestrowany został w księdze ślubów parafii w Studziance pod datą 30 grudnia 1808 r. (APL sygn. 35/109/5/-/1, s. 10).

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony do góry.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 130 – z błędnym odczytem zamiast daty: I w św w Rosji).

Nr inw. 224.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

Inskrypcja nr 173

174.

1860 r.

Zuzanna Okmińska, zm. 22 grudnia 1860 r.

[kamień zachodni: wys. 81 cm, szer. 71 cm, gr. 24 cm]

[kamień wschodni: wys. 58 cm, szer. 78 cm, gr. 24 cm]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

[1] ZUZANNA

[2] <Z>¹ BIELAKOW

[3] IANOWA

[4] OKMINSKA

[5] MAJOROWA

(kamień wschodni)

Inskrypcja:

[1] R(OK)U²

[2] 1860

[3] D(NIA). 22 GRU(DNIA).

Uwagi:

Zmarła była żoną majora wojsk rosyjskich Jana Okmińskiego, zm. 1873, właściciela Małaszewicz Wielkich (zob. inskrypcja nr 199). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151) jako dwa osobne obiekty: kamień zachodni – nr 136 (z niepełnym odczytem), kamień wschodni – nr 138.

Nr inw. 222.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Luka w inskrypcji wynikająca z opuszczenia litery lub trudności w wykonaniu na nierównej powierzchni lica.

² Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 174. Kamień zachodni

Inskrypcja nr 174. Kamień wschodni

175.

1861 r.

Stefan Dąbrowski, zm. 10 lipca 1861 r.

[wys. 90 cm, szer. 88 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[*Muḥammad rasū<lu>*² *llāhi* Muhammad jest posłańcem Boga.

[2] STEFAN DAB

[3] ROWSKI ROT[MISTRZ]

[4] W[OJSK] C[ESARSKO] R[OSYJSKICH] ZYŁ LAT

[5] 74 ŻYĆ PRZEZ(TAŁ).

[6] D[NIA] 10 LIPCA 1861 R[OKU]

Uwagi:

Żoną zmarłego była prawdopodobnie Ewa z Jozefowiczów Dąbrowska, zmarła w 1858 r. (zob. inskrypcja nr 165). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 86 – z niepełnym odczytem, błędnym odczytem nazwiska: Gabrowski, i daty rocznej: 1867).

Nr inw. 191.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² W wyrazie pominięta końcowa litera *lām*.

Inskrypcja nr 175

176.

1861 r.

Helena Masłowska, zm. 15 grudnia 1861 r.

[wys. 105 cm, szer. 64 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad* [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[*rasūlu <'>llāhu*^{1,2} [Muhammad jest posłańcem Boga.

[2] HELENA Z JANUSZEWSKICH

[3] MASŁOWSKA

[4] Urodziła się 27 Grudnia 1827

[5] Umarła 15 Grudnia 1861 r(oku).

[6] MAŻ ŻONIE

Uwagi:

Nagrobek w formie steli z niepolerowanego granitu, wykonany w warsztacie kamieniarskim. Przewrócony. Tekst szahady zwokalizowany (stąd w transkrypcji odstępstwa od zasad deklinacji arabskiej) – zgodnie z zasadami wokalizacji tatarskiej stosowany znak pionowej fathy w miejscu głoski [ā] w wyrazach: *lā, ilāh, Allāh*. Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony na ukos w górę prawo.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 73).

Nr inw. 186.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera alif.

² Zgodnie z deklinacją arabską powinno być: 'llāhi. W inskrypcji wyraz zwokalizowany znakiem damma jako końcówką deklinacyjną.

Inskrypcja nr 176

177.

1862 r.

Elżbieta Bielak, zm. 12 marca 1862 r.

[wys. 86 cm, szer. 50 cm, gr. 18 cm]

Inskrypcja:

[1] R(OK)U.¹

[2] 1862

[3] D[NIA] 12 MAR[CA]

[4] ELZBIET<A>²

[5] BIELAK

Uwagi:

Nr inw. 195.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.² Ostatnia litera imienia opuszczona z powodu braku miejsca w polu inskrypcji (na skutek nieodpowiedniego rozplanowania tekstu).

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 177

178.

1862 r.

Helena Januszevska, zm. 28 lipca 1862 r.

[wys. 118 cm, szer. 87 cm, gr. 28 cm]

Inskrypcja:

[1] *yā Allāh*¹

[2] HELENA

[3] Z JABŁONSKICH

[4] JANUSZEWSKI

[5] SKA

[6] KAPITANOWA

[7] W(OJSK). P(OLSKICH). ZMARŁA D[NIA]

[8] 28 LIPCA 1862 R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) O, Boże!

Uwagi:

Zmarła najprawdopodobniej była żoną kapitana Jana Januszevskiego, zm. 1857 (zob. inskrypcja nr 161). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 147, nr 1).

Nr inw. 21.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 147.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

Inskrypcja nr 178

179.

1863 r.

Józef Bielak, zm. 3 maja 1863 r.

[kamień zachodni: wys. 88 cm, szer. 68 cm, gr. 15 cm]

[kamień wschodni: wys. 80 cm, szer. 60 cm, gr. 20 cm]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*[*Muḥammad*[2] *rasūlu <'>llāhi¹*

[3] JOZEF BIELAK

[4] DZIEDZIC

[5] KOŚCIENIEWICZ

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

(kamień wschodni)

Inskrypcja:

[1] ROKU

[2] 1863

[3] D[NIA] 3 MAIA

[4] ZMARŁ

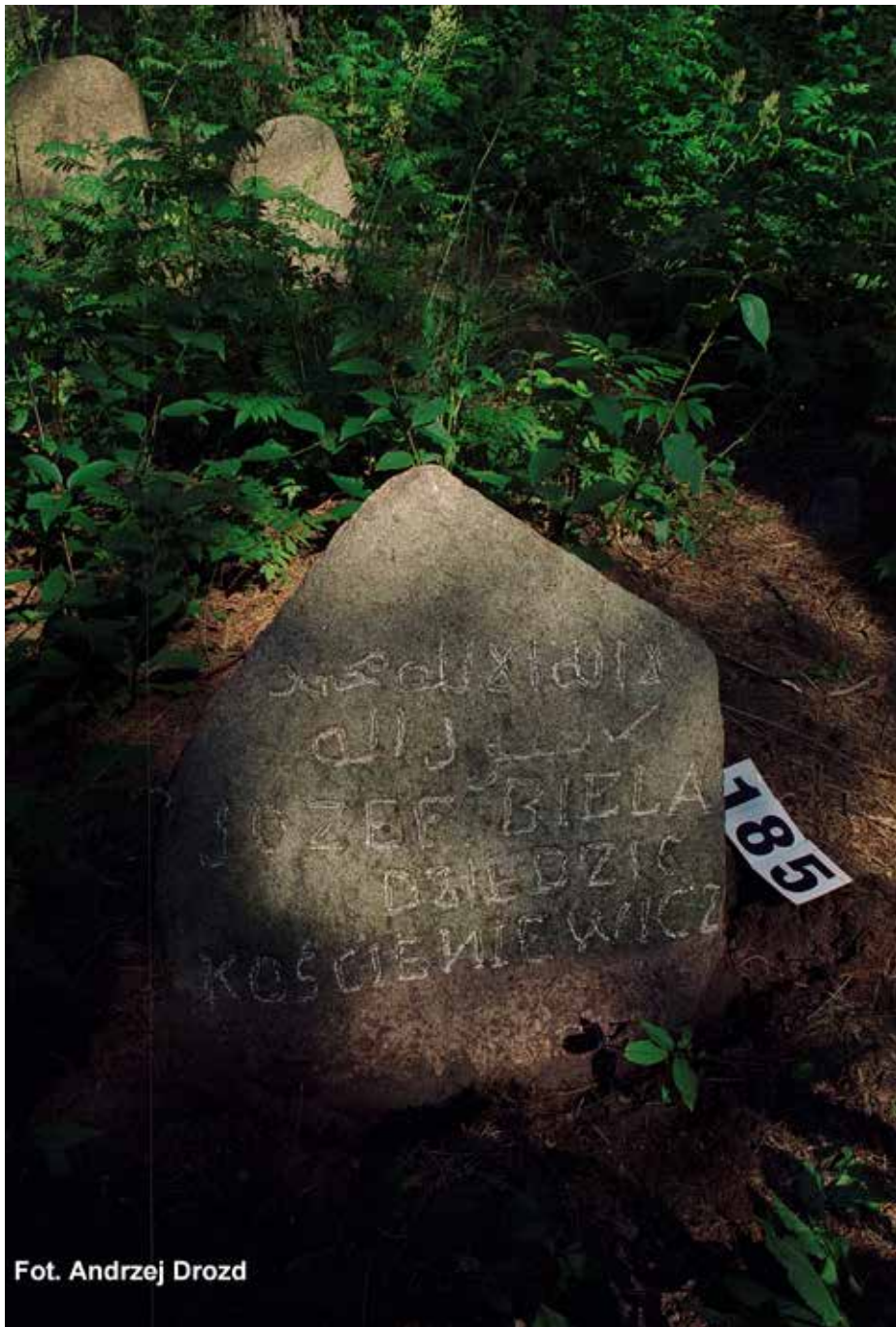
Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149), kamień zachodni – nr 65, kamień wschodni – nr 64 – z błędnym odczytem daty dziennej: 13).

Nr inw. 185.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.

Inskrypcja nr 179. Kamień zachodni

Inskrypcja nr 179. Kamień wschodni

180.

1863 r.

Helena Baranowska, zm. 27 lipca 1863 r.

[wys. 71 cm, szer. 48 cm, gr. 23 cm]

Inskrypcja:

[1] *yā Allāh*¹

[2] HELENA Z BU

[3] CZACKICH BA

[4] RANOWSKA

[5] PRZEŻYWSZY

[6] LAT 68 ZM[ARŁA] D[NIA]

[7] 27 LIP[CA] 186

[8] 3

[9] R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) O, Boże!

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc skierowany w górę.

Nr inw. 58.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

Inskrypcja nr 180

181.

1864 r.

Dawid Czymbajewicz, zm. 1 sierpnia 1864 r.

[wys. 70 cm, szer. 79 cm, gr. 10 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[*Muḥammad rasū<lu>*¹ *'llāhi*

[2] DAWID CZYM

[3] BAJEWICZ ZM(ARŁ):

[4] D(NIA). 1 SIER(PNIA): 1864

[5] R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 16 – bez odczytu daty).

Nr inw. 72.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ W wyrazie *pominięta końcowa litera lām*.

Inskrypcja nr 181

182.

1865 r.

Zofia Assanowicz, zm. 30 września 1865 r.

[wys. 76 cm, szer. 57 cm, gr. 30 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā*[2] *'llāhu Muḥammad*[3] *rasūlu <'>llāhi¹*

[4] ZOFIA Z

[5] JOZEFOWICZO<W>²[6] ASSANOWICZO²

[7] WA KAPI(TANOWA): W(OJSK): C(ESARSKO): R(OSYJSKICH):

[8] Uro(dziła się): d[dnia] 6 Kw(ietnia): 1842

[9] <..>³

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko

[2] Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga.

(napis na lewym boku kamienia)

Inskrypcja:

[1] zm(arła).

[2] D(NIA). 30

[3] WRZES(NIA)

[4] 1865 R[OKU]

Uwagi:

W dolnej części lica kamienia zachowane resztki farby niebieskiej.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyk (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 7 – z błędnym odczytem daty rocznej urodzin: 1843).

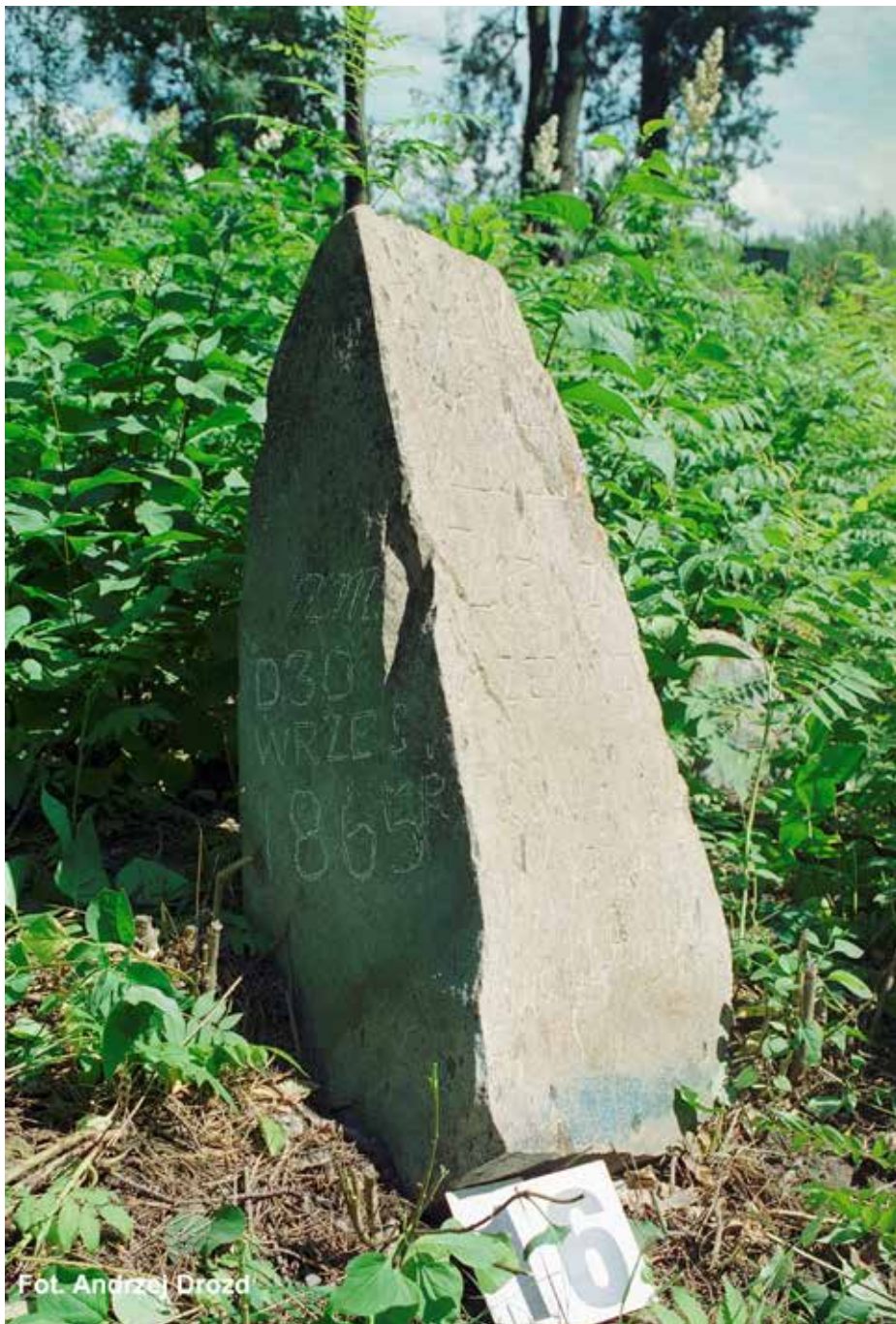
Nr inw. 16.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera alif.² Ostatnia litera częściowo uszkodzona na skutek odłamania krawędzi kamienia.³ Fragment nieczytelny z powodu płytkiego kucia. Być może powinno być: R[oku].

Inskrypcja nr 182. Napis na licu kamienia

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 182. Napis na lewym boku kamienia

183.

1865 r.

Stefan Michałowski, zm. 24 marca (?) 1865 r.

[wys. 78 cm, szer. 56 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] <lā i>lāha¹[2] <illā ' >llāhu¹ Muḥammad

[3] rasūlu <'>llāhi

[4] STEFAN

[5] MICHAŁOW

[6] SKI: SOWIET

[7] NIK: L^x: ŻYL 40

[8] ZM(ARŁ): 24: M: 1865

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

W. 7 – skrót L[...]Y nierozwiązany. W. 8 – skrót nazwy miesiąca może być rozwiązany jako marzec lub ewentualnie maj.

Nr inw. 30.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Luka w inskrypcji na skutek erozji lica kamienia.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.

Inskrypcja nr 183

184.

1865 r.

Hanula Bohdanowicz, zm. 6 czerwca 1865 r.

[wys. wys. 72 cm, szer. 63 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

- [1] 1865 R[OKU]
- [2] D[NIA] 6 CZERWCA
- [3] Z TUPALSKICH
- [4] HANULA
- [5] BOHdANOWI
- [6] CZOWA CHOrOZY
- [7] NA

Uwagi:

Nr inw. 192.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 184

185.

1868 r.

Marjanna Okmińska, zm. 4 sierpnia 1868 r.

[wys. 73 cm, szer. 52 cm, gr. 13 cm]

Inskrypcja:

[1] Maryanna

[2] z Tupalskich

[3] Juszynska

[4] 2° Okminska

[5] D(nia): 4 Sierp[nia] 1868

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w lewo, z dwiema gwiazdami, po lewej i prawej stronie.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 81 – z błędnym odczytem nazwiska [w. 4]: Olszańska).

Nr inw. 182.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

Inskrypcja nr 185

186.

1868 r.

Helena Czymbajewicz, zm. 7 grudnia 1868 r.

[wys. 90 cm, szer. 64 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] <i>lā ilāha illā 'llāhu Muḥammad</i>	[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko
[Bóg, Muhammad
[2] <i>rasūlu 'llāhi</i>	[2] jest posłańcem Boga.
[3] HELENA z Bazare	
[4] <w>skich czymbaje	
[5] wiczowa zyla lat	
[6] 78. skączyła zy	
[7] cie dnia 7 grudnia	
[8] 1868 Roku	

Uwagi:

Zmarła zapewne związana z rodziną porucznika Jana Bazarewskiego (zob. inskrypcja nr 129). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 25 – z niepełnym odczytem: brak daty).

Nr inw. 33.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

Inskrypcja nr 186

187.

1869 r.

Felicja Bazarewska, zm. 3 maja 1869 r.

[wys. 83 cm, szer. 73 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

[1] FELICYA

[2] BAZAREWSKA

[3] ZM(ARŁA): D(NIA): 3. MAIA

[4] 1869 R(OKU)

Uwagi:

Zmarła najprawdopodobniej związana z rodziną porucznika Jana Bazarewskiego (zob. inskrypcja nr 129). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 24 – z błędnym odczytem daty: 1800).

Nr inw. 32.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

Inskrypcja nr 187

188.

1869 r.

Stefan Rudziewicz, zm. 14 września 1869 r.

[wys. 83 cm, szer. 70 cm, gr. 24 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi¹*

[3] STEFAN RU

[4] DZIEWICZ

[5] RADCA

[6] D[NIA] 14. WRZES[NIA]

[7] 1869 R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 148 – z niepełnym odczytem: brak daty rocznej).

Nr inw. 102.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

Inskrypcja nr 188

189.

1869 r.

Samuel Jozefowicz, zm. 1 listopada 1869 r.

[wys. 82 cm, szer. 66 cm, gr. 14 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹

[Muḥammad

[2] *rasūlu 'llāhi*

[3] SAMUEL JOZE

[4] FOWICZ: PO

[5] RU[CZNIK] W[OJSK] P[OLSKICH] R[OKU] 1869

[6] 1 LISTOPADA

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc skierowany w górę.

Nr inw. 57.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

Inskrypcja nr 189

190.

1869 r.

Siulejman Jozefowicz, zm. 21 listopada 1869 r.

[wys. 112 cm, szer. 40 cm, gr. 30 cm]

Inskrypcja:

[1] *yā Allāh*¹

[2] Siulejman

[3] Iozefowicz

[4] Major Woj[sk]

[5] Ces(arsko): Rossy[jskich]

[6] umarł 21 li:

[7] stopad(a): 1869 R[oku]

Przekład:

[1] (ar.) O, Boże!

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę. Odczyt formuły ar. niepewny, prawdopodobnie przerabiana.

Nr inw. 193.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ *Zapis niejasny – odczyt domniemany. Formuła prawdopodobnie przerabiana. W formule zapisany znak šadda.*

Inskrypcja nr 190

191.

1870 r.

Elias Okmiński, zm. 12 lutego 1870 r.

[wys. 100 cm, szer. 84 cm, gr. 24 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[*Muḥammad rasūlu 'llāhi* [Muhammad jest posłańcem Boga.

[2] ELIASZ OKMIŃSKI

[3] IMAM I URZĘDNIK

[4] STANU CYWILNE[GO]

[5] PARAFIJ STUDZIANKA

[6] ZM[ARŁ] D[NIA] 12 LUTE[GO] 1870

Uwagi:

Nagrobek Eliasza Okmińskiego, syna Aleksandra i Marianny z Szahuniewiczów, urodzonego ok. 1797 r., imama meczetu w Studziance w latach 1838-1870 (Bairašauskaite: 265) i męża Heleny z Czymbajewiczów (córci majora Samuela Czymbajewicza; zob. inskrypcje nr 145-146), z którą związek małżeński zawarł w 1821 r. W akcie ślubu tytułowany był on „*wielmożnym Eliaszem kniazem Okmińskim*” – zważywszy, że akt ten sporządził sam ojciec zmarłego, widać w tym dbałość rodziny o utrzymanie archaicznej tytulatury („kniaź”) powszechnej wśród Tatarów hospodarskich w XVII w. (APL 35/1800/0/1/20, s. 11-13). Ojciec zmarłego, Aleksander Okmiński (zm. 1826 r. – zob. inskrypcja nr 75) piastował godność imama w Studziance w latach 1805-1826, po nim zaś przejął tę funkcję brat zmarłego, Maciej Okmiński (zm. 1836 r. – zob. inskrypcja nr 93).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 128 – z błędnym odczytem w. 4: stanu w Wilnie).

Nr inw. 219.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

Inskrypcja nr 191

192.

1870 r.

Józef Miśkiewicz, zm. 29 czerwca 1870 r.

[wys. 67 cm, szer. 43 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

[1] Jozef

[2] Miskiewicz

[3] zmarł. d[nia] 29

[4] czer(wca). 1870

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę.

Nagrobek prawdopodobnie uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 113 – z niepełnym odczytem i błędnym daty rocznej: 1900).

Nr inw. 111.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

Inskrypcja nr 192

193.

1870 r.

Helena Bielak, zm. 25 grudnia 1870 r.

[kamień zachodni: wys. 66 cm, szer. 68 cm, gr. 16 cm]

[kamień wschodni: wys. 64 cm, szer. 71 cm, gr. 17 cm]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā¹ 'llāhu**[Muhammad*[2] *rasūlu 'llāhi allāh¹*

[3] HELENA Z ADAMOWI

[4] CZOW ELIASZOWA

[5] BIELAKOWA

[6] <MAI>OROWA² WOJ[SK] CES[ARSKO] ROS[YJSKICH]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

(kamień wschodni)

Inskrypcja:

[1] ZMARŁA

[2] D(NIA): 25 GRUDNIA 1870 R(OKU):

Uwagi:

Nagrobek żony majora Eliasza Bielaka, dziedzica Wólki Kościeniewickiej, zm. 1878 (zob. inskrypcja nr 207).

Kamień zachodni: nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę.

Nr inw. 203.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.² Wyraz częściowo przesłonięty przez korzeń drzewa.

Inskrypcja nr 193. Kamień zachodni

Inskrypcja nr 193. Kamień wschodni

194.

1871 r.

Samuel Jezofowicz, zm. 13 grudnia 1871 r.

[wys. 88 cm, szer. 77 cm, gr. 22 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha*[2] *illā <'>llāhu¹ Muḥammad*[3] *<r>asūlu² <'>llāhi¹*

[4] SAMUEL

[5] JEZOFOVICZ

[6] KAPITAN SZA

[7] SZEROW: 13: GR(UDNIA):

[8] 1871. R(ok)u³

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] jak tylko Bóg, Muhammad

[3] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 4 – z błędnym odczytem nazwiska: Józefowicz, i daty miesięcznej: cz[erwca]).

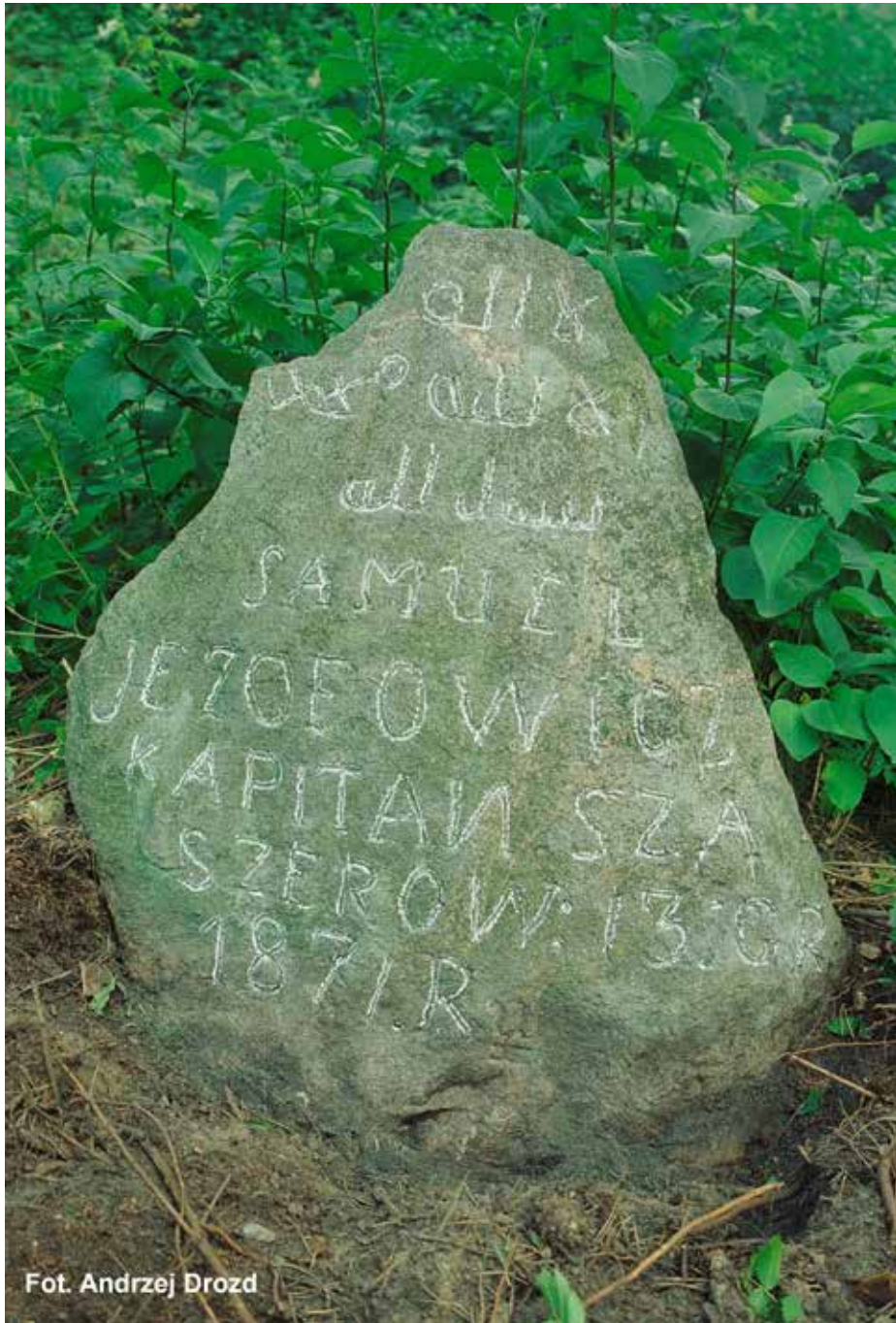
Nr inw. 38.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² Luka w wyrazie na skutek erozji lica kamienia.

³ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 194

195.

1872 r.

Ebutalib Okmiński, zm. 9 kwietnia 1872 r.

[wys. 68 cm, szer. 45 cm, gr. 10 cm]

Inskrypcja:

[1] MACIE

[2] JA I EL

[3] MIRY SYN

[4] EBUTALIB

[5] OKMINSKI

[6] 9 KW[IETNIA] 1872

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony do góry.

Nagrobek prawdopodobnie uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 135 – z niepełnym odczytem i błędnym odczytem daty rocznej: 1879).

Nr inw. 223.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 195

196.

1872 r.

Zofia Bajraszewska, zm. 29 ša'bāna (11 listopada) 1872 r.

[wys. 110 cm, szer. 95 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *huwa 'l-ḥallāqu¹ fī² 'l-b<āqī>³*[1] (ar.) On jest Stworzycielem tego,
[co trwa wiecznie.⁴[2] *falān falānuṣ Zofia bint-e⁵*[2] (tur.) N. [cóрка] N. Za Zofii, córki⁵[3] *Meriemaniṣ qızın rūḥına*
[*al-fātiḥa*

[3] Merjemy córki, duszę Al-Fatiha.

[4] *żyła lat 37 a umarła roku*[5] 1872 *miesionca ša'bāna* 29.

[6] ZOFIA S SZEhIDE

[7] WICZEW IMAMOWA Bay

[8] raszewska.

Uwagi:

Nagrobek żony Jakuba Bajraszewskiego, byłego muzezzina meczetu w Słonimiu, pełniącego funkcję imama Studzianki w 1871 r. po imamie Eljaszu Okmińskim zm. w 1870 r. (zob. inskrypcja nr 191) (Bairasauskaite 1996: 148, 265).

Nagrobek reprezentuje wzorzec inskrypcyjny stosowany powszechnie w 2 poł. XIX w. na mizarze w Słonimiu, skąd zmarła przybyła wraz z mężem do Studzianki. Cechy wykonawcze (rozplanowanie tekstu, krój liter, aktywne posługiwanie się pismem arabskim) pozwalają przyjąć, iż nagrobek wyszedł spod ręki tamtejszego kamieniarza tatarskiego. Nie można wykluczyć, że autorem inskrypcji był sam mąż zmarłej. Elementem, który odróżnia niniejszą inskrypcję od nagrobków słonimskich, jest obecność alfabetu łacińskiego, zastosowanego do zapisu nazwiska zmarłej (w. 6–8; zwraca uwagę niewprawne wykonawstwo tej części inskrypcji). Na nagrobkach w Słonimiu z ostatnich trzech dekad XIX w., jeżeli w ogóle pojawiał się inny sposób zapisu niż alfabetem arabskim, była nim wyłącznie cyrylica i język rosyjski (wcześniej stosowano tam wyłącznie pismo arabskie, także do identyfikacji zmarłego i określenia daty – z reguły sformułowanych

w języku polskim). W omawianej inskrypcji pojawienie się alfabetu łańskiego i języka polskiego należy uznać za świadectwo odmiennych warunkowań socjolingwistycznych (a zapewne też administracyjnych) wśród Tatarów na obszarze zaboru rosyjskiego oraz Królestwa Polskiego.

Jeśli chodzi o zawartość formularza inskrypcyjnego, wzorzec słonimski charakteryzował się zastosowaniem arabskiej formuły inicjalnej o treści konfesyjnej: *huwa 'l-ḥallāqu wa-'l-bāqī* (ar. 'On jest Stworzycielem i jest Wieczny') – był to rozszerzony wariant formuły: *huwa 'l-bāqī* (ar. 'On jest Wieczny') rozpowszechnionej w osmańskiej epigrafice nagrobnej od XVIII w., a będącej dziś na nagrobkach w Turcji zwykle jedynym elementem zapisywanym pismem arabskim (Drozd 2010: 46). W przypadku nagrobków słonimskich formuła ta od początku konsekwentnie pojawiała się w wersji zniekształconej, w której spójnik *wa* (ar. 'i') został zastąpiony przyimkiem *fī* (ar. 'w', 'o [czym]'): *huwa 'l-ḥallāqu fī 'l-bāqī*. W takiej też postaci pojawiała się na innych mizarach tatarskich: w Nowogródku, Łowczycach, Niekraszuńcach, Kruszynianach. W ogólnym kontekście epigrafiki osmańskiej i gramatyki języka arabskiego postać taką należy traktować jako zepsutą, jeśli jednak jej przyjęcie miało mieć w ocenie użytkowników semantyczne uzasadnienie, formułę w wersji polskotatarskiej (słonimskiej) należałoby odczytywać: 'On jest Stworzycielem tego, co trwa wiecznie' (Drozd 2007: 122). Takie też tłumaczenie proponujemy w przekładzie niniejszej inskrypcji (w. 1).

Drugim charakterystycznym składnikiem formularza słonimskiego jest blankietowa formuła filiacyjna służąca do identyfikacji zmarłego, posługująca się arabskim wyrazem *falān* (ar. 'ktoś') w tureckiej konstrukcji dzierżawczej z sufiksem *-nun/nün* lub *-nı/nin* (w niniejszej inskrypcji: *falān falānun* – tur. 'ktoś kogoś'), po której następuje właściwa identyfikacja zmarłego z wykorzystaniem rzeczowników *oğlı* (tur. 'syn'), *ibn* (ar. 'syn'), *qızı* (tur. 'cóрка') lub *bint* (ar. 'cóрка'). W niniejszej inskrypcji ten człon zawiera zduplikowane na skutek błędu językowego (wskazującego na niską kompetencję językową autora inskrypcji) konstrukcje dzierżawcze wskazujące filiację zmarłej: *Zofia bint-e Meriemanı qızın* (tur. 'Zofia cóрка Merjemy córki'). Powinno być: *Zofia bint-e Meriema* (tj. z per./tur. wykładnikiem izafetu – 'Zofia cóрка Merjemy') albo *Zofia Meriemanı qızı* (tur. 'Zofia cóрка Merjemy'). Należy zwrócić uwagę, iż identyfikowanie osoby zmarłego poprzez podanie imienia matki ma uzasadnienie w obrzędowości modlitwnej Tatarów polsko-litewskich, w której teksty intencji (nijetów) poprzedzających czytanie 36 sury Ko-

ranu *Ja.Sin.*, znajdujące się w rękopiśmiennych modlitewnikach (chamaïlach), wymagały właśnie wskazania imienia matki zmarłego.

Po formule identyfikującej następuje związana z nią składniowo formuła modlitewna *rûḥina al-fātiḥa* (tur. 'za jej duszę Al-Fatiha'), wzywająca do odmówienia 1 sury Koranu Al-Fatiha za zmarłego i odpowiadająca funkcjonalnie prośbie o modlitwę kończącej np. polskie inskrypcje nagrobne („*Zdrowaś Mario*”, „*Prosi o modlitwę*” i in.). Formuła ta rozpowszechniona była w osmańskiej epigrafice nagrobnej od XVIII w. i przetrwała do dziś na nagrobkach tureckich jako jeden z nielicznych elementów konfesyjnych.

Zgodnie ze wzorcem słonimskim niniejsza inskrypcja zawiera informację o wieku zmarłej oraz dacie śmierci, podanej – jak w Słonimiu – w sposób mieszany: rok według kalendarza chrześcijańskiego, dzień i miesiąc według kalendarza muzułmańskiego. Dacie w inskrypcji podanej wg kalendarza muzułmańskiego 29 szabana (1289 r.h.) odpowiada 11 listopada 1872 r. Podobny, mieszany sposób określania daty śmierci spotyka się na mizarach małomiasteczkowych parafii tatarskich (Drozd 2016).

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę z trzema gwiazdami ułożonymi w trójkąt z obu stron i powyżej półksiężyca. Kamień nagrobny z licem ukształtowanym w formę trójkątnej steli. Lewa krawędź kamienia z fragmentem pierwszego rzędu tekstu odłamana. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 139 – z niepełnym odczytem w. 7–8: brak tytułu męża i nazwiska). Nagrobek był wykryty podczas naszych badań w 1998 r. i opublikowany (Drozd et al. 1999: 91). Dwa dolne rzędy inskrypcji nie zostały wówczas odsłonięte, zaś data błędnie odczytana. Pełny i prawidłowy odczyt został dokonany podczas badań w 2001 r.

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Drozd et al. 1999: 91, il.184 (błędny odczyt daty: 1882); Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ *Zapis niezgodny z ortografią ar.* – powinno być: 'l-ḥallāqu (błąd typowy dla piśmiennictwa Tatarów polsko-litewskich).

² *Stałe w inskrypcjach polskotatarskich zniekształcenie tekstu formuły* – powinien być spójnik: wa.

³ *Ubytek na skutek odłamania krawędzi kamienia.*

⁴ *Tłumaczenie formuły w jej prawidłowej postaci:* On jest Stworzycielem i jest Wieczny.

⁵ *Wyraz zbędny, pojawił się na skutek błędu językowego. Tłumaczenie formuły w jej prawidłowej postaci:* Za Zofii, Merjemy córki, duszę Al-Fatiha.

Inskrypcja nr 196

197.

1872 r.

Stefan Masłowski, zm. 17 grudnia 1872 r.

[wys. 72 cm, szer. 36 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] <lā ilāha illā 'llāhu

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muḥammad>¹

[Muhammad

[2] rasū<lu>² 'llāhi

[2] jest posłańcem Boga.

[3] STEFAN

[4] MASŁOWS[KI]

[5] ZM[ARŁ] D[NIA] 17 DE[CEMBRII]

[6] 1872 R[OKU]

Uwagi:

Fragmenty szahady uszkodzone, być może później naprawiane.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 88 – z niepełnym odczytem: brak daty miesięcznej, i błędnym odczytem daty rocznej: 1842).

Nr inw. 200.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ Pierwszy człon szahady nieczytelny na skutek erozji kamienia i porostów.² W wyrazie opuszczona końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 197

198.

1873 r.

Bernard Kryczyński, zm. 10 maja 1873 r.

[wys. 77 cm, szer. 82 cm, gr. 18 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muḥammad

[Muhammad

[2] *rasūlu <'>llāhi¹* BERNARD

[2] jest posłańcem Boga.

[3] KRYCZYŃSKI

[4] ROTMISTRZ: W(OJSK): CES[ARSKO] RO[SYJSKICH]

[5] 10: MAIA 1873: R(ok)u²

Uwagi:

Nagrobek prawdopodobnie Bernarda Kryczyńskiego, ur. w 1806 r., syna rotmistrza Jana Kryczyńskiego (kwaterymistrza w Pułku 4 Przedniej Straży WKL od 1790 r.; Machynia et al. 1999: 223) i Felicjanny z Kryczyńskich, męża Kunegundy z Buczackich (córkę posła na Sejm Królestwa Polskiego w latach 1818–1822, Jakuba Buczackiego z Małaszewicz i Lebedziewa; Dziadulewicz 1929: 74), ojca pułkownika wojsk rosyjskich Macieja Kryczyńskiego (Dziadulewicz 1929: 179). Zmarły należał do innej gałęzi rodu Kryczyńskich, niż potomkowie porucznika adiutanta Pułku 4 Przedniej Straży Józefa Kryczyńskiego (zob. nagrobki: Heleny z Ułanów Kryczyńskiej, zm. 1830 r. – inskrypcja nr 80, Samuela Kryczyńskiego zm. 1860 r. – inskrypcja nr 167). Obie gałęzie rodu – mającego swe główne siedziby w powiecie oszmiańskim na Litwie – łączyła służba pod komendą gen. Józefa Bielaka.

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony ukosem w prawo do góry z gwiazdą. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 153 – z niepełnym odczytem w. 4).

Nr inw. 56.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda i pominięta początkowa litera alif.

² Skrótzenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 198

199.

1873 r.

Jan Okmiński, 13 października 1873 r.

[wys. 103 cm, szer. 66 cm, gr. 17 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[*Muḥammad rasū<lu>*² <'>llāhi¹

[Muhammad jest posłańcem Boga.

[2] JAN OKMINSKI

[3] MAIOR: WOISK: CE(SARSKICH). R(OSYJSKICH).

[4] KAWALER: OR(DERU): S(WIĘTEGO) WŁA

[5] DZIM(IERZA): S(WIĘTEGO) STANISŁA(WA)³

[6] I JNNYCH: OBYWATEL

[7] DZIEDZIC MAŁASZE

[8] WICZ W(IELKICH) ZMARŁ 13

[9] PAZDZ(IERNIKA): 1873 R(OK)u⁴

Uwagi:

Nagrobek Jana Okmińskiego, właściciela części Małaszewicz Wielkich od 1854 r. (Kołodziejczyk 1997: 127). Żoną zmarłego była Zuzanna z d. Bielak, zm. 1860 r. (zob. inskrypcja nr 174).

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 137). Nagrobek wykryty podczas naszych badań w 1998 r. i opublikowany w 1999 r. (Drozd et al. 1999:91)

Nr inw. 209.

Literatura: Drozd et al. 1999: 91, il. 186; Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie *pominięta początkowa litera alif*.

² W wyrazie *pominięta końcowa litera lām*.

³ Prawdopodobnie błąd w inskrypcji – jest STANI: SŁAN, powinno być STANI-SŁAW[A].

⁴ Skrócenie przy pomocy abrewiacji R^u.

Inskrypcja nr 199

200.

1874 r.

Józef Dąbrowski, zm. 1 kwietnia 1874 r.

[wys. 80 cm, szer. 63 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*
[Muḥammad[2] *rasūlu 'llāhi*

[3] JUZEF

[4] DABROWSKI

[5] ZYŁ LAT 40 ZM[ARŁ]

[6] 1 KWIET[NIA] 1874 R[OKU]

Przekład:

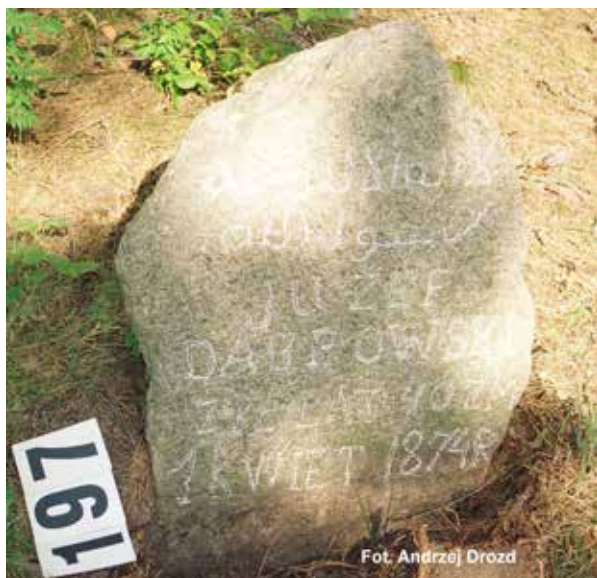
[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nr inw. 197.

Inskrypcja nie była publikowana.

Inskrypcja nr 200

201.

1874 r.

Samuel Lisowski, zm. 11 maja 1874 r.

[kamień zachodni: wys. 54 cm, szer. 39 cm, gr. 27 cm]

[kamień wschodni: wys. 49 cm, szer. 34 cm, gr. 20 cm]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹[2] *Muḥammad rasūlu <'>llāhi*¹

[3] SAMUeL

[4] LISOWSKI

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

(kamień wschodni)

Inskrypcja:

[1] ZMA[RŁ]

[2] DNIA

[3] II MAIA

[4] 1874 r[oku]

Uwagi:

Nad inskrypcją na kamieniu zachodnim półksiężyc zwrócony ukosem w lewo do góry.

Kamień zachodni nagrobka uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 97).

Nr inw. 119.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

¹ W wyrazie pominęta początkowa litera *alīf*.

Inskrypcja nr 201. Kamień zachodni

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 201. Kamień wschodni

202.

1875 r.

Józef (Jusuf) Czymbajewicz, zm. 24 maja 1875 r.

[wys. 72 cm, szer. 47 cm, gr. 22 cm, Koł 17]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[*Muḥammad*[2] *rasūlu lllāhi*¹ *Yūsūf*²

[3] JOZEF CZY

[4] MBAIEWICZ

[5] Zmarł dnia 24

[6] Maia 1875 r[oku]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga. Józef

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę. Zwraca uwagę zapisanie imienia zmarłego dodatkowo alfabetem arabskim (w. 2). Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 17 – z niepełnym odczytem w. 6: brak daty dziennej, i błędnym odczytem miesiąca: marca).

Nr inw. 39.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ Powinno być: 'llāhi. Pierwsza litera w wyrazie (*alif*) omyłkowo połączona z następną literą (*lām*). Identyczny błąd w inskrypcji nr 207 (Eliasza Bielaka, zm. 1878 r.).

² Imię zmarłego w wariantie muzułmańskim. Zapis niezgodny z ortografią ar. – powinno być: Jūsuf.

Inskrypcja nr 202

203.

1875 r.

Jan Lisowski, zm. 17 grudnia 1875 r.

[wys. 82 cm, szer. 65 cm, gr. 10 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[*Muḥammad*[2] *rasūlu 'llāhi*

[3] IAN LISOWSKI

[4] OBYWATEL I RADCA

[5] OICIEC ALBERTA IOZE=

[6] FA MACIEIA I ELZBIETY

[7] ZMARŁ W ORTELU DN[IA] 17 GRUDNIA

[8] 1875 R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

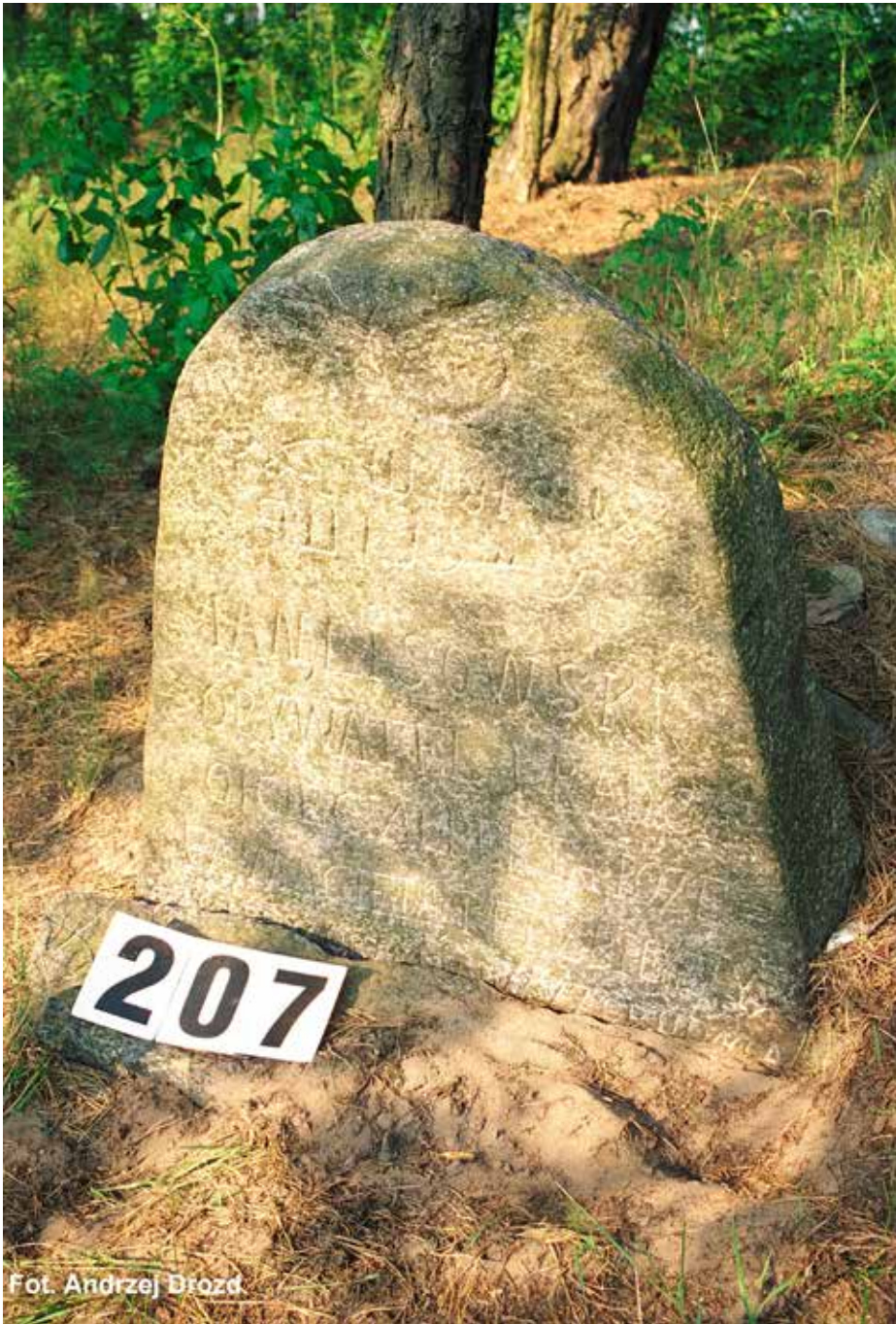
Nagrobek właściciela części Ortela od 1866 r. (Kołodziejczyk 1997: 127),
męża Felicji z Azulewiczów, zm. 1884 r. (zob. inskrypcja nr 215).

Nad inskrypcją półksiężyc z gwiazdą zwrócony w górę.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk
1997: 150, nr 100 – z niepełnym odczytem: brak w. 8 z datą roczną).

Nr inw. 207.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 150.

Inskrypcja nr 203

204.

1876 r.

Emilia Bielak, zm. 4 lutego 1876 r.

[wys. 84 cm, szer. 67 cm, gr. 7 cm]

Inskrypcja:

- [1] *lā ilāha illā 'llāhu*¹
 [2] *Muḥammad¹ rasūlu 'llāhi*¹
 [3] EMILIA Z MICHAŁOW
 [4] SKICH ZONA ELIASZA
 [5] BIELAKA dZIEdZICA duBR
 [6] WOLKI ZMARŁA dnia 4 lu[tego]
 [7] 1876 R[oku]

Przekład:

- [1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
 [2] Muhammad jest posłańcem Boga.

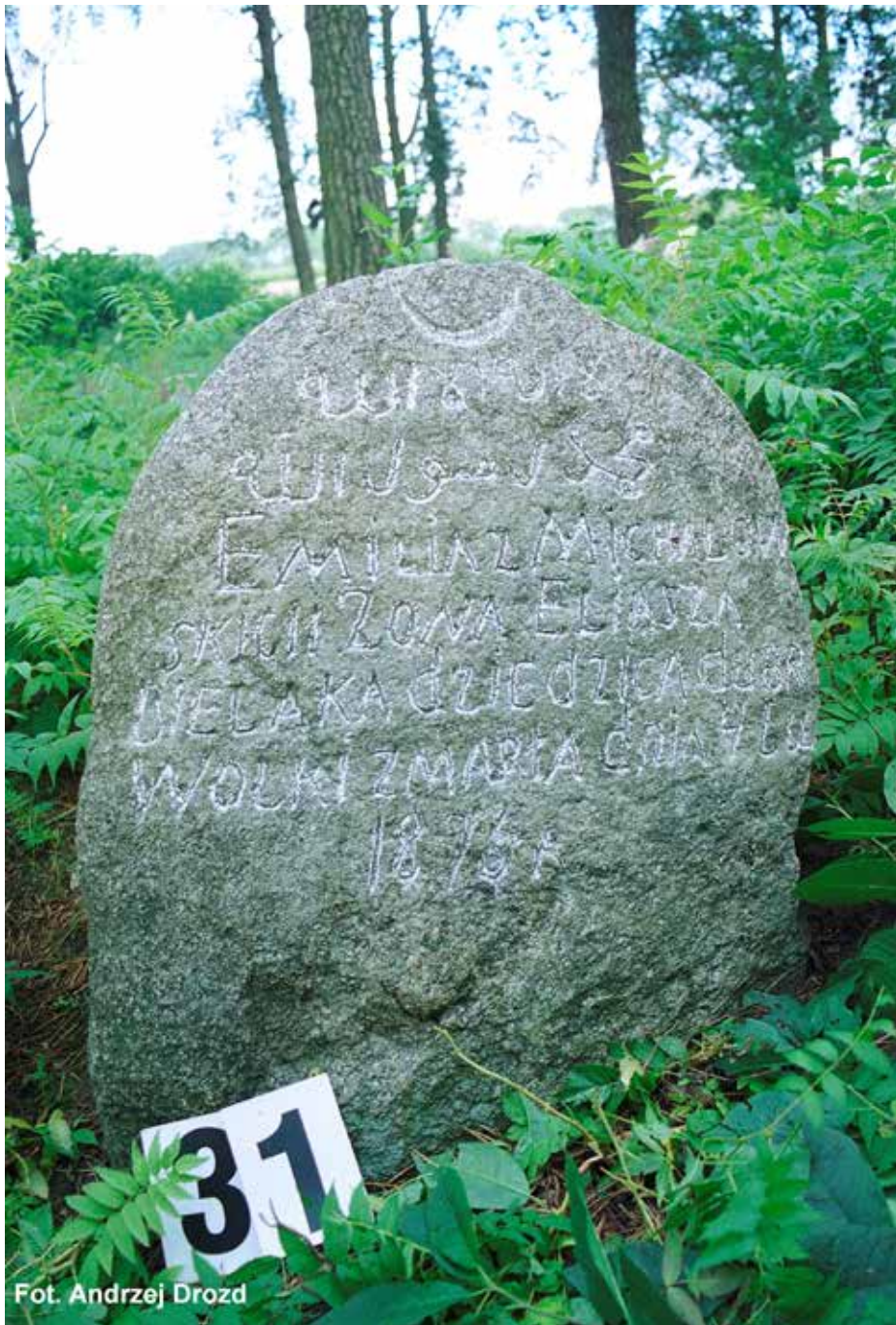
Uwagi:

Nagrobek żony majora Eliasza Bielaka, dziedzica Wólki Kościeniewickiej, zm. 1878 r. (zob. inskrypcja nr 207). W obu nagrobkach zwraca uwagę identyczny błąd w zapisie szahady (*llāhi* zam. *'llāhi*) oraz podobne cechy liternictwa łacińskiego. Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę.

Nr inw. 31.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

Inskrypcja nr 204

205.

1876 r.

Maciej Bielak, zm. 30 sierpnia 1876 r.

[wys. 88 cm, szer. 70 cm, gr. 40 cm]

(napis na licu kamienia)

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥammad rasūlu 'llāhi*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] MACIEJ

[4] BIELAK OBY

[5] WATEL DZIE=

[6] DZIC: KOSCIEŃ

[7] WICZ: ZM[ARŁ] 30 SIERP[NIA]

(napis na prawym boku kamienia)

Inskrypcja:

[1] R(OKU).

[2] 1876

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 66 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1836).

Nr inw. 184.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 205

206.

1878 r.

Albert Lisowski, zm. 27 czerwca 1878 r.

[kamień zachodni: wys. 100 cm, szer. 82 cm, gr. 21 cm]

[kamień wschodni: wys. 66 cm, szer. 60 cm, gr. 15 cm]

(kamień zachodni)

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*
[Muḥammad][2] *rasūlu <'>llāhi¹*

[3] ALBERT LISOWSKI

[4] SYN FELICY I JANA

[5] DZIEDZIC ORTELA

[6] KROLESKIEGO

[6] ZMARŁ D(NIA). 27 CZERWCA

[7] 1878 R(OKU).

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[Muhammad]

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

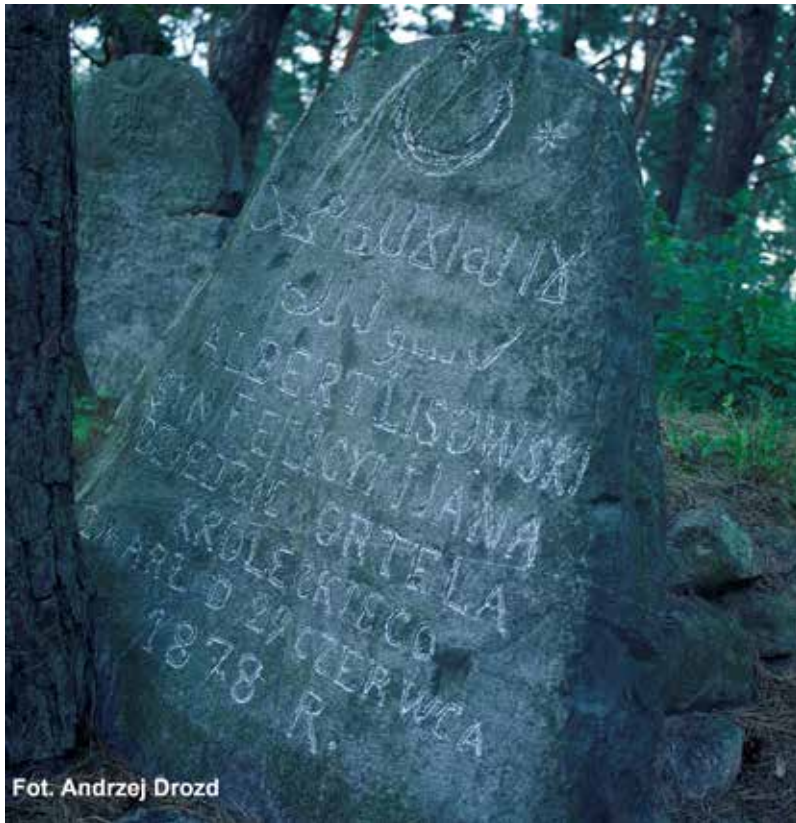
Kamień zachodni: nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę, z trzema gwiazdami – dwiema po bokach, jedną u góry. Kamień wschodni: bez inskrypcji, z samą tylko rozetą (gwiazdą).

Kamień zachodni nagrobka uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 158 – z błędnym odczytem w. 5: dziedzi-
ców, i daty dziennej: 29).

Nr inw. 208.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrażeniu pominięta początkowa litera *alīf*.

Inskrypcja nr 206. Kamień zachodni

Inskrypcja nr 206. Kamień wschodni

207.

1878 r.

Eliasz Bielak, zm. 27 lipca 1878 r.

[wys. 82 cm, szer. 74 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[*Muḥammad*][2] *rasūlu llāhi*

[3] TU SPOCZYWAJĄ Z

[4] WŁOKI ELIASZA BIE

[5] ŁAKA dZIEdZICA WOL

[6] KI KOSCIEŃIEWICKIEI

[7] MAIORA W[OJSK] C[ESARSKO] R[OSYJSKICH] PRZEZYWSZY

[8] LAT 68 ZMARŁ d(NIA). 27 LIPCA

[9] 1878 R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad]

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Żoną zmarłego była Emilia z Michałowskich, zm. 1876 r. (zob. inskrypcja nr 204). W obu nagrobkach zwraca uwagę identyczny błąd w zapisie szahady (*llāhi* zam. *'llāhi*) oraz podobne cechy liternictwa łacińskiego. Nad inskrypcją półksiężyc z gwiazdą zwrócony w górę.

Nr inw. 204.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Powinno być: *llāhi*. Pierwsza litera w wyrazie (*alīf*) omyłkowo połączona z następną literą (*lām*). Identyfikacja błęd w inskrypcji nr 204 (Emilii Bielak, zm. 1876 r.).

Inskrypcja nr 207

208.

1879 r.

Adam Buczacki, zm. 7 grudnia 1879 r.

[wys. 69 cm, szer. 64 cm, gr. 19 cm]

Inskrypcja:

[1] *yā Allāh*¹

[2] ADAM" BUCZACKIJ

[3] KAPITAN" 40 BA

[4] TALIONA POMIER'

[5] 7 DEKABRJA 1879 GO[DA]

Przekład:

[1] (ar.) O, Boże!

[2] (ros.) Adam Buczacki

[3] kapitan 40 Ba-

[4] talionu. Zmarł

[5] 7 października 1879 roku

Uwagi:

Jest to jedna z nielicznych inskrypcji w Studziance cyrylicą (w jęz. rosyjskim). Charakterystyczne, że została wykonana w tradycyjny sposób (na kamieniu polnym, bez obróbki kamieniarskiej), podczas gdy większość tatarskich nagrobków cyrylicą w środowisku ziemian, urzędników i oficerów zamawiano w profesjonalnych warsztatach w formie stel lub obelisków. Liternictwo świadczy o słabym przyswojeniu wzorców grafii cyrylickiej u wykonawcy (łaciński krój litery D). Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 152).

Nr inw. 48.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

Inskrypcja nr 208

209.

1880 r.

Ewa Miśkiewicz, zm. 28 czerwca 1880 r.

[wys. 79 cm, szer. 70 cm, gr. 18 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*
[Muḥammad[2] *rasūlu <'>llāhi¹*

[3] EWA Z SKIRMON

[4] TOW MISKIEWI

[5] CZOWA. ZM[ARŁA] 28

[6] CZER[WCA] 1880 R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 112 – z błędnym odczytem nazwiska rodzowego zmarłej [w. 3–4]: z Szemotów).

Nr inw. 109 (bis).

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ W wyrazie *pominięta początkowa litera alif*.

Inskrypcja nr 209

210.

1880 r.

Elżbieta Lisowska, zm. 30 lipca 1880 r.

[wys. 104 cm, szer. 85 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[*Muḥammad*[2] *rasūlu <'>llāhi¹*

[3] ELZBIETA LISOW

[4] SKA CURKA FELI

[5] CYI I IANA DZIE

[6] DZICZKA ORTELA KROLEWSKIEGO

[7] ZM[ARŁA] D[NIA] 30 LIPCA

[8] 1880 R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 144 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1830).

Nr inw. 157.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

Inskrypcja nr 210

211.

1881 r.

Emilia Tupalska, zm. 31 marca 1881 r.

[wys. 112 cm, szer. 55 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā ʾllāhu*¹
[Muḥammad[2] *rasūlu ʾllāhi*

[3] TU:

[4] spoczywaia

[5] zwłoki.

[6] Panny Emili.

[7] Tupalsk<i>ey.²

[8] uRozzoney. 2.

[9] st<y>cznia.³ 1853 r(oku).

[10] a umarley. 31

[11] MaRca. 1881 r(oku).

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę.

Nr inw. 40.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Powinno być: 'llāhi. Pierwsza litera w wyrazie (*alif*) omyłkowo połączona z następną literą (*lām*).

² W wyrazie omyłkowo pominięta litera i. Wyraz rozdzielony w środku uszkodzeniem lica kamienia (przed wykonaniem inskrypcji): Tupal skey.

³ W wyrazie omyłkowo pominięta litera y.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 211

212.

1882 r.

Helena Miśkiewicz, zm. 4 stycznia

[wys. 90 cm, szer. 66 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa,

[2] *illā 'llāhu <Muḥammad*
[*rasūlu 'llāhi*]¹[2] jak tylko Bóg, Muhammad
[jest posłańcem Boga.

[3] HELENA Z SU-

[5] LEWICZOW MIS

[4] KIEWICZOWA ZM[ARŁA]

[5] D[NIA] 4 STY(CZNIA). 1882 R[OKU] DOB-

[6] RYCH MUSIULMAN

[7] PROSZĘ O SELAM

Uwagi:

Formuła szahady nieczytelna na skutek nieudanych prób poprawienia błędu (w. 2). Zwraca uwagę nietypowa formuła końcowa zawierająca prośbę o modlitwę, wzorowana na inskrypcjach polskich (katolickich; np. „*Proszę o Zdrowaś Maryjo*”) (w. 5-8). Formuła taka nie została poświadczona na innych cmentarzach tatarskich; jej wprowadzenie należy uznać za wynik daleko posuniętej asymilacji kulturowej z otoczeniem polskim. Jej funkcjonalnym odpowiednikiem jest formuła typu *rūḥīna al-fātiḥa* (tur. ‘za jego/jej duszę *Al-Fātiḥa*’), stosowana w XIX w. na mizarze w Słonimiu (zob. inskrypcja nr 196). W. 7 – selam (ar. ‘pokój, pozdrowienie’): ptat. nazwa modlitwy za zmarłego odmawianej na mizarze, której towarzyszy gest położenia prawej ręki na mogile.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 111 – z błędnym odczytem daty rocznej: 1889).

Nr inw. 108.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Tekst przerabiany, zapewne w celu poprawienia błędów wykonawcy. Przez to nieczytelny.

Inskrypcja nr 212

213.

1882 r.

Ewa Jozefowicz, zm. 30 października 1882 r.

[wys. 105 cm, szer. 65 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹

[Muḥammad

[2] *rasū<lu>*² 'llāhi

[3] EWA Z BIELAKOW

[4] IOZEFOWICZOW[A]³

[5] 30 PAZ[DZIERNIKA] 1882

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Błędy w tekście szahady identyczne, jak na nagrobku Heleny Czymbajewicz, zm. 1883 r. (zob. inskrypcja nr 214), oraz liternictwo wskazują na to samo wykonawstwo.

Nr inw. 59.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.

² W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

³ Końcowa litera pominięta na skutek niewłaściwego rozplanowania tekstu.

Inskrypcja nr 213

214.

1883 r.

Helena Czymbajewicz, zm. 12 maja 1883 r.

[wys. 78 cm, szer. 59 cm, gr. 16 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹

[Muḥammad

[2] *rasū<lu>*² 'llāhi

[3] HELENA Z BOH

[4] DANOWICZOW

[5] CZYMBAJEWI

[6] CZOWA R[OKU] 1883

[7] 12 MAJA

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Błędy w tekście szahady identyczne, jak na nagrobku Ewy Jozefowicz, zm. 1882 r. (zob. inskrypcja nr 213), oraz liternictwo wskazują na to samo wykonawstwo.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 6).

Nr inw. 43.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera alif.

² W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 214

215.

1884 r.

Felicja Lisowska, zm. 1 kwietnia 1884 r.

[wys. 97 cm, szer. 90 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[2] *Muḥammad rasū<lu>¹ 'llāhi*

[3] FELICYA Z AZULE

[4] WICZÓW LISOWSKA

[5] MATKA ALBERTA JÓZE

[6] FA MACIEJA I ELŻBIETY

[7] DZIEDZICZKA ORTELA

[8] ŻYŁA LAT 67 ZM(ARŁA): 1 KWIE[TNIA]

[9] 1884 r(oku).

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek żony Jana Lisowskiego, właściciela części Ortela, zm. 1875 r. (zob. inskrypcja nr 203).

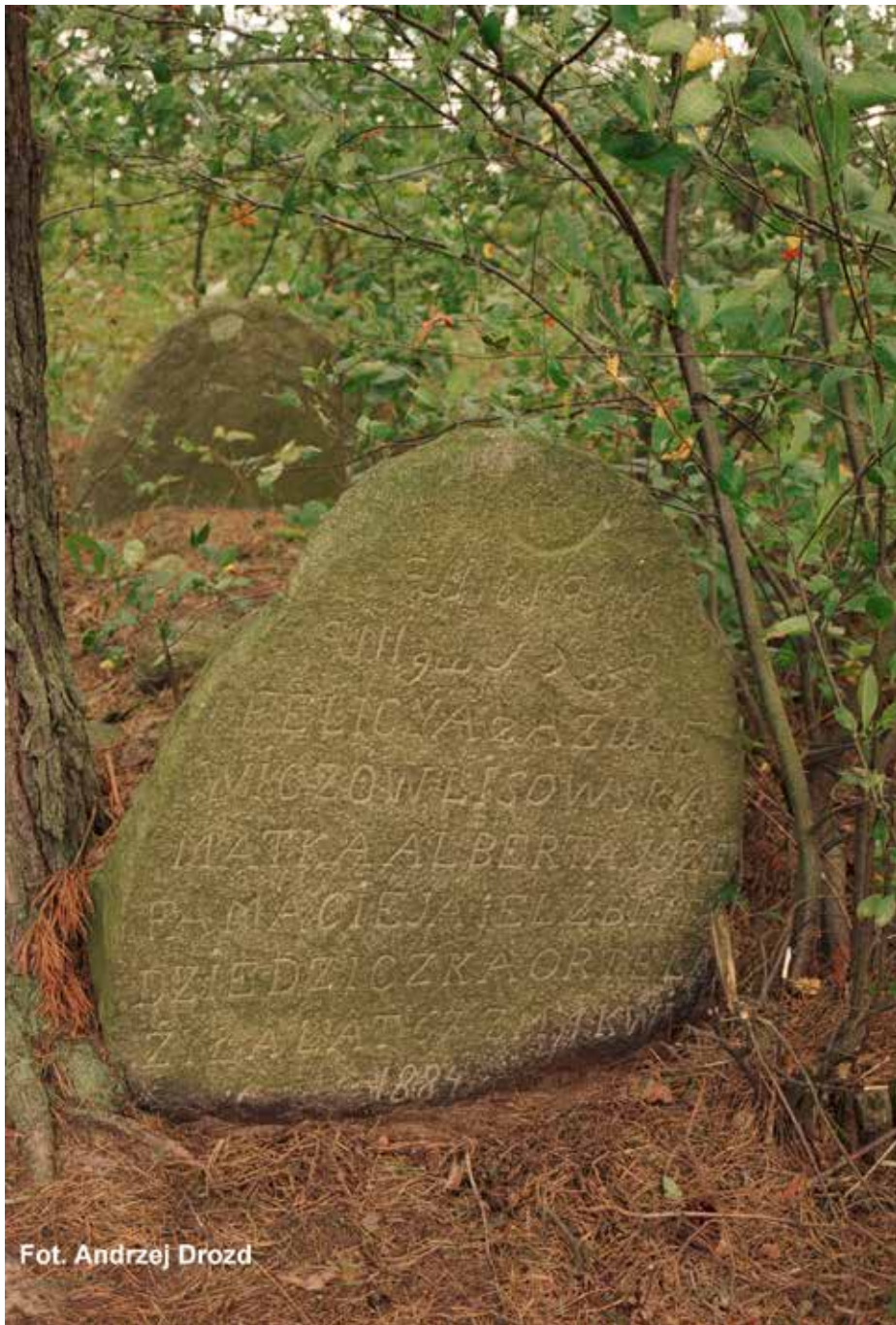
Nad inskrypcją półksiężyc z gwiazdą zwrócony w górę.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 104 – z błędnym odczytem nazwiska zmarłej [w. 4]: Lisowskich, i brakiem odczytu daty rocznej).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ W wyrazie pominęta końcowa litera *lām*.

Inskrypcja nr 215

216.

1884 r.

Anna Sulewicz, zm. 26 października 1884 r.

[wys. 95 cm, szer. 84 cm, gr. 23 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*
[*Muḥammad rasū<lu>² <'>llāhi¹*

[2] TU SPOCZYWA

[3] ANNA Z LISOWSKIC[H]³

[4] SULEWICZOWA

[5] ŻYŁA LAT 65

[6] ZMARŁA 26

[7] PAZDZIER(NIKA). 1884 R(OKU).

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
[Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek prawdopodobnie żony Sulejmana Sulewicza, rewizora dochodów tabaczych (zob. inskrypcja nr 153), a matki Michała i Aleksandra, zmarłych w 1850 r. (zob. inskrypcje nr 132–133), w dokumentach określonej jako Hanna.

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę. W dolnej części pola inskrypcji zachowane resztki farby niebieskiej.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 116).

Nr inw. 116.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² W wyrazie pominięta końcowa litera *lām*.

³ Końcowa litera pominięta na skutek niewłaściwego rozplanowania tekstu.

Inskrypcja nr 216

217.

1884 r.

Macio [Maciej] Korycki, zm. 24 grudnia 1884 r.

[wys. 70 cm, szer. 55 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

[1] <lā>¹ ilāha illā <'>llāhu²[2] Muḥammad rasūlu <'>llāhu²[3] MACIO KORYCK<I>¹

[4] ŻYŁ LAT 5 ZM[ARŁ]

[5] 24 GRU[DNIA] 1884 [oku]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nr inw. 196.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Luka w tekście prawdopodobnie na skutek uszkodzenia lewej krawędzi kamienia.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.

Inskrypcja nr 217

218.

1885 r.

Maciej Azulewicz, zm. 10 września 1885 r.

[wys. 47 cm, szer. 59 cm, gr. 12 cm]

Inskrypcja:

- [1] <Tu spoczywają zwłoki>¹
- [2] <M>acieia¹ Azul<ewicza dziedz<dzi>¹
- [3] <ca>¹ Studzianki Ko<lator>¹
- [4] Meczetu Major od ułanow
- [5] wnuk ś(więtej). p(amięci). szefa pułku
- [6] b[yłych] wojsk polskich Jakuba
- [7] Azulewicza Zmarł 10
- [8] wrzesnia 1885 żył lat 72

Uwagi:

Nagrobek majora Macieja Azulewicza, syna porucznika Abrahama Azulewicza zm. 1852 r. (zob. inskrypcja nr 135), wnuka pułkownika Jakuba Azulewicza, dowódcy Pułku 6 Przedniej Straży WKL (poległego w obronie Wilna w 1794 r.), a prawnuka rotmistrza Aleksandra Azulewicza zm. 1790 r. (zob. inskrypcja nr 101) i Felicjanny z d. Szwarc-Baranowskiej, zm. 1774 r. (zob. inskrypcja nr 100). Tytułem kolatora meczetu – zdaniem A. Konopackiego – zmarły posługiwał się z racji faktu, iż rodzina Azulewiczów ofiarowała 30 morgów ziemi jako wakufu na utrzymanie imama w Studziance (Konopacki 2010: 187). Zob. inskrypcja nr 235 – prawdopodobnie nagrobek żony zmarłego, Heleny z Dąbrowskich, zm. 1907 r.

Nagrobek w formie steli z piaskowca. Tekst zapisany ozdobną kursywą. Górna część, na której być może znajdowała się także szahada, odłamana (na wysokości środka w. 2). Inskrypcja po raz pierwszy była opublikowana przez W. Świątkowskiego wg stanu z 1922 r. (Świątkowski 1929: 69), a prawdopodobnie na tej podstawie ponownie przez B. Górnegó (Górny 1939: 84). W obu przypadkach tekst opublikowano z błędnym odczytem: informacje o zmarłym podano w formie dopełniacza

zamiast w mianowniku, tak jak jest w inskrypcji. W podobnej postaci (z tym samym błędem) opublikował ją A. Kołodziejczyk (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 107). Trudno ocenić, czy stela istniała wówczas, tj. w 1978-1979 r., w stanie nie uszkodzonym – co by znaczyło, że jej uszkodzenia powstały dopiero między 1979 r. a 1998 r. – czy też autor ten podał tekst inskrypcji wg odczytu W. Świąćickiego, nie zaś wg rzeczywistego stanu zachowania. Stan nagrobka zastany przez nas w 1998 r. pozwolił na samodzielne odczytanie w. 3-8. W. 2 jest widoczny jedynie w części i jego zrekonstruowanie jest możliwe tylko przy skorzystaniu z odczytu W. Świąćickiego i A. Kołodziejczyka. W. 1 w całości rekonstruujemy na podstawie publikacji tych autorów.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 107 – z błędnym odczytem w. 4-5: majora, wnuka [rzeczowniki w dopełniaczu zamiast w mianowniku], oraz niewłaściwym podziałem rzędów 2-3).

Nr inw. 125.

Literatura: Górny 1939: 84; Kołodziejczyk 1997: 151; Świąćicki 1929: 69.

¹ *Luka w tekście na skutek odłamania górnej części kamienia.*

Inskrypcja nr 218

219.

1887 r.

Maria Naganbak, zm. 16 lutego 1887 r.

[wys. 130 cm, szer. 60 cm, gr. 15 cm,]

Inskrypcja:

[1] < *Allāhu akbar*[*Allāhu akbar* >¹[2] *lā ilāha illā 'llāhu*[*Muḥammad rasūlu 'llāhu*[3] **MARIJA IWANOWNA**[4] **NAGANBAKOWA**[5] **Rożdiennaja Aliksandrowicz'**[6] **Žiła 21 god»**[7] **Umierła 16 fiewralja**[8] **1887 g(oda).**

Przekład:

[1] (ar.) <Bóg jest wielki,

[Bóg jest wielki.>¹

[2] Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] (ros.) Maria Iwanowna

[4] Naganbakowa

[5] z domu Aleksandrowicz

[6] Żyła 21 lat

[7] Umarła 16 lutego

[8] 1887 roku

Uwagi:

Nagrobek w formie steli z piaskowca zwieńczonej łukiem, złamany u podstawy i przewrócony. Pole inskrypcji cyrylicą obwiedzione pojedynczą ramką z rozetami kwiatowymi w narożnikach (podobnymi jak w nagrobku nr 222 – obydwie stele wykonane najwyraźniej w tym samym warsztacie kamieniarskim). Ponad inskrypcją pismem arabskim ramka wydzielająca zwieńczenie steli.

W. 1 – tekst pismem arabskim, prawdopodobnie formuła religijna; w większości nieczytelny na skutek płytkiego kucia i erozji kamienia. Odczyt domniemany.

W. 2 – tekst szahady częściowo zwokalizowany.

Nr inw. 50.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ Fragment inskrypcji nieczytelny. Odczyt domniemany.

Inskrypcja nr 219

220.

1891 r.

Józef Bajrulewicz, zm. 2 września 1891 r.

[wys. 95 cm, szer. 90 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha <illā>¹ 'llāhu²*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muḥammad rasū<lu>³ 'llāhi² [Muhammad jest posłańcem Boga.

[2] TU SPOCYWA S(WIĘTEJ). P(AMIECI).

[3] JÓZEF BAJRULEWICZ

[4] ŻYŁ LAT 72. ZMARŁ 2go

[5] WRZESNIA 1891 r(oku).

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony na ukos do góry w lewo, z trzema gwiazdami, dwiema po bokach i jedną u góry.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 140 – z błędnym odczytem daty dziennej: 2).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ Wyraz omyłkowo opuszczony w inskrypcji.

² W wyrazie zapisany znak šadda.

³ W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 220

221.

1891 r.

Hala Lisowska, zm. 1 grudnia 1891 r.

[wys. 86 cm, szer. 60 cm, gr. 31 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā¹ 'llāhu¹*

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥammad¹ rasū<lu>² 'llāhi¹*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] HALA LISO

[4] WSKA. ZMAR

[5] ŁA 1 GRU(DNIA): 1891 r(oku).

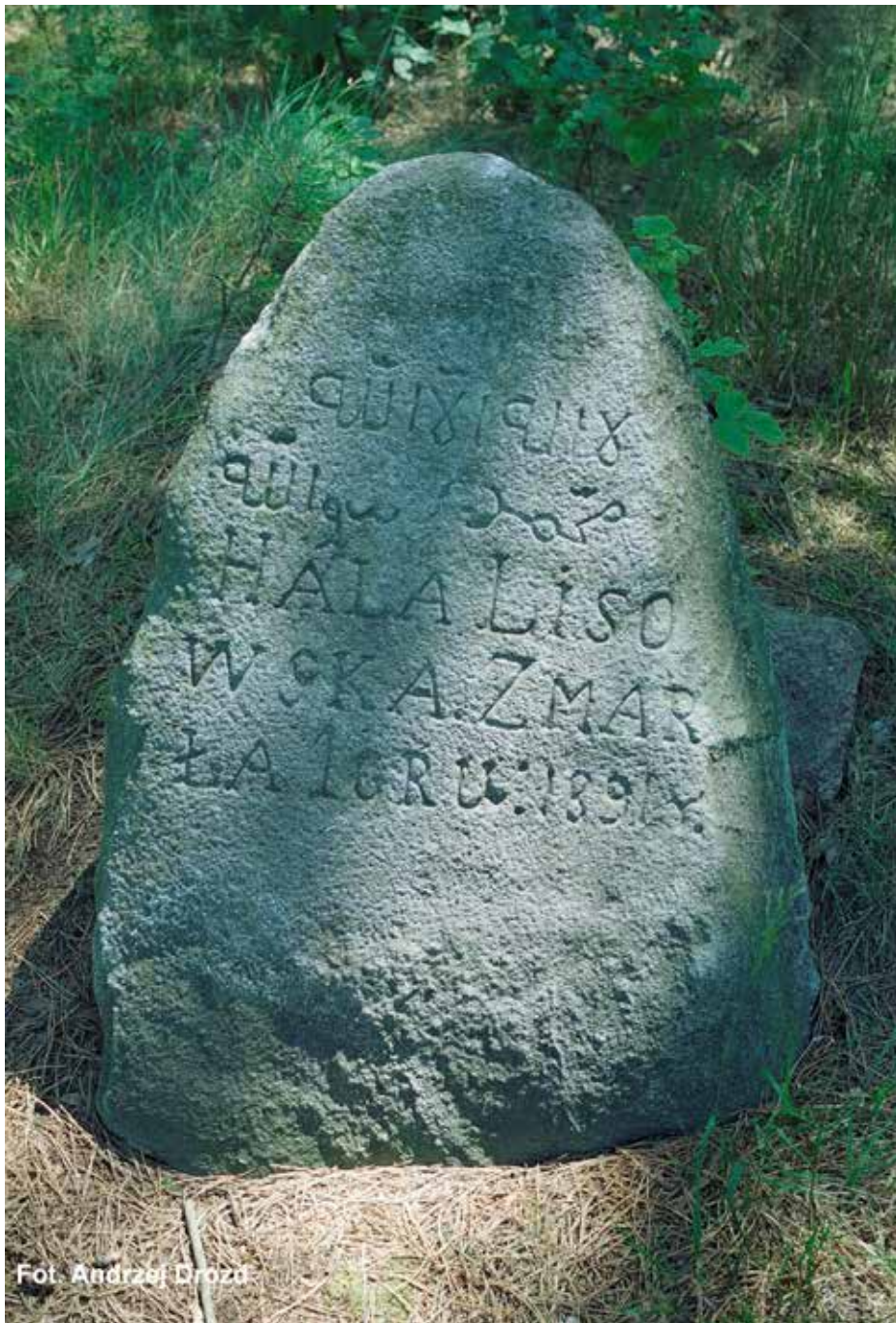
Uwagi:

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 143).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.² W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 221

222.

1892 r.

Helena Czymbajewicz, zm. 17 grudnia 1892 r.

[wys. 110 cm, szer. 65 cm, gr. 10 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[*Muḥammad rasūlu 'llāhu*¹

[2] Tu spoczywają zwłoki

[3] Cheleny Czymbaje=

[4] wicz zmarłej dnia

[5] 17. Grudnia. 1892 roku

[6] Żyła lat 48.

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek w formie steli z piaskowca zwieńczonej łukiem odcinkowym, przewrócony. Pole inskrypcji obwiedzione ramką z rozetami kwiatowymi w narożnikach (podobnymi jak w nagrobku nr 219 – obydwie stele wykonane najwyraźniej w tym samym warsztacie kamieniarskim), u dołu ozdobione ornamentem z wici roślinnej. W zwieńczeniu steli półksiężyc zwrócony w lewo. Tekst inskrypcji polskiej kursywą. Tekst szahady zwokalizowany całkowicie zgodnie z regułami grafii polskotatarskiej (z użyciem fathy pionowej).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 21).

Nr inw. 44.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ Transkrypcja zgodna ze sposobem zwokalizowania inskrypcji.

Inskrypcja nr 222

223.

1893 r.

Amelia Lisowska, zm. 16 listopada 1893 r.

[wys. 75 cm, szer. 73 cm, gr. 22 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā*¹ <'>*llāhu*^{1,2}[*Muḥammad rasū<lu>*² *'llāhi*

[2] AMELIA Z BUTLERÓW

[3] LISOWSKA IMAMOWA

[4] ŻYŁA LAT 90 UMAR

[5] ŁA 16 LIST[OPADA] 1893 r[oku]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek żony imama Studzianki, Mustafy Lisowskiego, zm. 1898 r. (zob. inskrypcja nr 230). Jednakowe błędy w zapisie szahady świadczą o tym samym wykonawstwie lub autorstwie inskrypcji. Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony do góry ukosem w prawo.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 147, nr 3 – z błędnym odczytem wieku zmarłej: 80).

Nr inw. 42.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 147.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.

³ W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 223

224.

1893 r.

Stefan Miśkiewicz, zm. 15 lipca 1893 r.

[wys. 71 cm, szer. 74 cm, gr. 27 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu¹*[*Muḥammad ra*[2] *sū<lu>² 'llāhi* STEFAN

[3] MISKIEWICZ

[4] STRAZNIK TABA

[5] CZNYCH DOCHODOW

[6] RODZIŁ SIE 15 LIP[CA] 1825

[7] UMARŁ 15 GRUD[NIA] 1893 r(oku)

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest po-

[2] słańcem Boga.

Uwagi:

Niewykluczone, że zmarły był synem Józefa Mickiewicza, zmarłego w 1853 r. (zob. inskrypcja nr 136). Zmiana brzmienia nazwiska (*Mickiewicz>Miskiewicz*) nie byłaby odosobnionym przypadkiem. Jednakowe błędy w zapisie szahady jak na nagrobkach imamowej Amelii z Butlerów Lisowskiej (zm. 1893 r. – zob. inskrypcja nr 223), imama Mustafy Lisowskiego (zm. 1898 r. – zob. inskrypcja nr 230), Felicji Buczackiej (zm. 1895 r. – zob. inskrypcja nr 226) wskazują na to samo wykonawstwo lub autorstwo wszystkich tych inskrypcji.

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę z trzema gwiazdami, dwiema po bokach, jedną u góry.

Nr inw. 24.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² W wyrazie pominięta końcowa litera *lām*.

Inskrypcja nr 224

225.

1894 r.

Isa Ebieł, zm. 29 kwietnia 1894 r.

[wys. 79 cm, szer. 64 cm, gr. 13 cm]

Inskrypcja:

[1] ISA EBIEŁ

[2] ZMARŁ DNIA

[3] 29. KWIETNIA

[4] W ROKU. 1894

[5] PRZEŻYŁ

[6] LAT 76

Uwagi:

Nagrobek w formie steli z piaskowca, górna część odłamana – nie można wykluczyć, że znajdowała się na niej także formuła konfesyjna (np. szahada). Tekst inskrypcji wykonany ozdobnymi kapitalikami. Zwraca uwagę fakt użycia języka polskiego w inskrypcji – zmarły nie pochodził ze społeczności Tatarów polsko-litewskich, reprezentował którąś z nacji muzułmańskich państwa rosyjskiego. Zapewne był mężem Marii z Murzów Buczackich Ebiełowej, zm. 1901 r. (zob. inskrypcja nr 232) i ojcem Heleny Ebiełówny, zamężnej za Albertem Buczackim (wnukiem posła na Sejm Królestwa Polskiego, Jakuba Buczackiego z Małaszewicz i Lebedziewa; zob. inskrypcja nr 233) i wzmiankowanej przez S. Dziadulewicza (Dziadulewicz 1929: 44).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka w stanie takim, jak obecnie (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 60).

Nr inw. 53.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

Inskrypcja nr 225

226.

1895 r.

Felicja Buczacka, zm. 9 maja 1895 r.

[wys. 73 cm, szer. 70 cm, gr. 24 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā¹ <'>llāhu^{1,2}*[Muḥammad¹ ra[2] *sū<lu>³ 'llāhi¹* FELICJA

[3] BUCZACKA. ŻY

[4] ŁA LAT 57 ZMAR

[5] ŁA 9 MAJA 1895 r[oku]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest po-

[2] słońcem Boga.

Przekład:

Uwagi:

Jednakowe błędy w zapisie szahady jak na nagrobkach imamowej Ame-
lii z Butlerów Lisowskiej (zm. 1893 r. – zob. inskrypcja nr 223), imama
Mustafy Lisowskiego (zm. 1898 r. – zob. inskrypcja nr 230), Stefana
Miśkiewicza (zm. 1893 r. – zob. inskrypcja nr 224) wskazują na to samo
wykonawstwo lub autorstwo wszystkich tych inskrypcji.

Nad inskrypcją półksiężyc z gwiazdą zwrócony w górę.

Nr inw. 49.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alif.

³ W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 226

227.

1895 r.

Józio [Józef] Lisowski, zm. 18 sierpnia 1895 r.

[wys. 69 cm, szer. 41 cm, gr. 11 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *lā ilāha illā*¹ <'>*llāhu*^{1,2}

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[2] *Muḥammad rasū<lu>*³ *'llāhi*

[2] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] JÓZIO LISO

[4] WSKI. ZMAR[Ł]

[5] DNIA 18. SIER

[6] PNIA 1895 R(OKU).

Uwagi:

Jednakowe błędy w zapisie szahady jak na inskrypcjach nr 223, 224, 226, 228, 230 wskazują na to samo wykonawstwo lub autorstwo wszystkich tych inskrypcji.

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony na ukos w górę prawo, z dwiema gwiazdami, po lewej i prawej stronie.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 102 – z niepełnym odczytem w. 6).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alif.

³ W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 227

228.

1895 r.

Marja Bajrulewicz, zm. 19 września 1895 r.

[wys. 115 cm, szer. 95 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā¹ <'>llāhu^{1,2}*[*Muḥammad¹ rasū<lu>³ 'llāhi*

[2] TU SPOCZYWA

[3] MARJA Z JASINSKICH

[4] BAJRULEWICZOWA

[5] PRZEŻYWSZY LAT 64

[6] UMARŁA DNIA 19 WRZE

[7] ŚNIA 1895 r(oku).

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Jednakowe błędy w zapisie szahady jak na inskrypcjach nr 223, 224, 226, 227, 230 wskazują na to samo wykonawstwo lub autorstwo wszystkich tych inskrypcji.

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony na ukos w górę lewo, z trzema gwiazdami ułożonymi poziomo, dwie po bokach i jedna na środku półksiężyca.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 141 – z niepełnym odczytem daty rocznej: 189<.>).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.

³ W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 228

229.

1895 r.

Maria [Marianna] Czymbajewicz, zm. 25 września 1895 r.

[wys. 93 cm, szer. 61 cm, gr. 9 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*[*Muḥammad*¹ *rasū<lu> 'llāhu*²

[2] MARIA Z LISOWSKICH

[3] CZYMBAJEWICZOWA

[4] URODZIŁA SIĘ³ DNIA 18.

[5] LUTEGO 1826. ROKU UMARŁA

[6] 25 WRZEŚNIA 1895. ROKU

[7] WDZIĘCZNI DZIECI MATCE

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek córki Dawida i Heleny z Okmińskich małżonków Lisowskich. Z aktu urodzenia wynika, iż nadano jej imię Marianna (APL sygn. 35/1800/0/2.5/33, s. 2). Data urodzin w tymdokumencie pokrywa się z datą na nagrobku. Nagrobek w formie steli z piaskowca zwieńczonej łukiem – jest to jedyna stela z piaskowca na mizarze w Studziance bez poważniejszych uszkodzeń i stojąca in situ (przy prawej krawędzi nieznaczące odłamania kamienia). W zwieńczeniu steli półksiężyc zwrócony w lewo z trzema gwiazdami ułożonymi w trójkąt – jedna w środku półksiężyca, dwie przy rogach. Tekst inskrypcji polskiej kursywą. Tekst szahady zwokalizowany całkowicie zgodnie z regułami grafii polskotatarskiej (z użyciem fathy pionowej).

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 20).

Nr inw. 45.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ Nad znakiem šadda zapisana fathā pionowa (zamiast zwykłej), wskazująca na wymowę w tym miejscu samogłoski [a] – nie zaś [e], jak zazwyczaj w środowisku użytkowników tatarskich w imieniu *Muḥammad* (nie *Muhammed* lecz *Muhammad*).

2. Transkrypcja końcówki deklinacyjnej zgodna ze sposobem zwokalizowania inskrypcji: -u (znak ɖamma) zamiast -i (znaku kasra). Nad literą alif również znak ɖamma – kontaminacja pominiętej końcówki poprzedniego wyrazu.

³ Wyraz poprawiany.

Inskrypcja nr 229

230.

1898 r.

Mustafa Lisowski, zm. 23 marca 1898 r.

[wys. 68 cm, szer. 76 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹[*Muḥammad rasū<lu>*²[2] *'llāhi* MUSTAFA LI

[3] SOWSKI IMAM STU

[4] DZIANSKI. ZMARŁ 23

[5] MARCA 1898 R[OKU]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,
Muhammad jest posłańcem

[2] Boga.

Uwagi:

Nagrobek przedostatniego imama parafii w Studziance, urzędnika skarbowego (strażnika tabacznego) zamieszkałego w Radzynie Podlaskim (Hordejuk 2005: 51), męża Amelii z Butlerów, zm. 1893 r. zob. inskrypcja nr 223). Jednakowe błędy w zapisie szahady świadczą o tym samym wykonawstwie lub autorstwie obu inskrypcji.

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę na ukos w prawo, z dwiema gwiazdami po obu stronach.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 147, nr 2).

Nr inw. 41.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 147.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

² W wyrazie pominięta końcowa litera *lām*.

Inskrypcja nr 230

231.

kon. XIX w.

Ewa Buczacka, zm. 29 listopada 189<0> (?) r.

[72 cm, szer. 93 cm, gr. 31]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā 'llāhu*¹[Muḥammad¹ rasū<lu>² 'llāhi¹

[2] EWA BUCZACKA

[3] UMARŁA 29 LISTO

[4] PADA 189<0>³

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc z gwiazdą zwrócony w prawo. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 59) z odczytem daty rocznej: 1890. W stanie z lat 1998–2001 r. ostatnia cyfra w dacie rocznej jest niewidoczna na skutek przerośnięcia korzenia drzewa przed licem kamienia nagrobnego. Być może cyfra ta była widoczna jeszcze w 1978–1979 r.

Nr inw. 51.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.² W wyrazie pominięta końcowa litera lām.³ Data roczna częściowo zasłonięta przez korzeń drzewa.

Inskrypcja nr 231

232.

1901 r.

Maria Ebieł, zm. 5 listopada 1901 r.

[wys. 139 cm, szer. 69 cm, gr. 57 cm]

Inskrypcja:

[1] MARYA

[2] Z

[3] MURZUW BARANOWSKICH

[4] EBIEŁOWA

[5] ZMARŁA 5 LISTOPADA

[6] 1901 R(OKU).

[7] PRZEŻYWSZY LAT 74

[8] NIEOCENIONEJ MATCE DZIECI.

Uwagi:

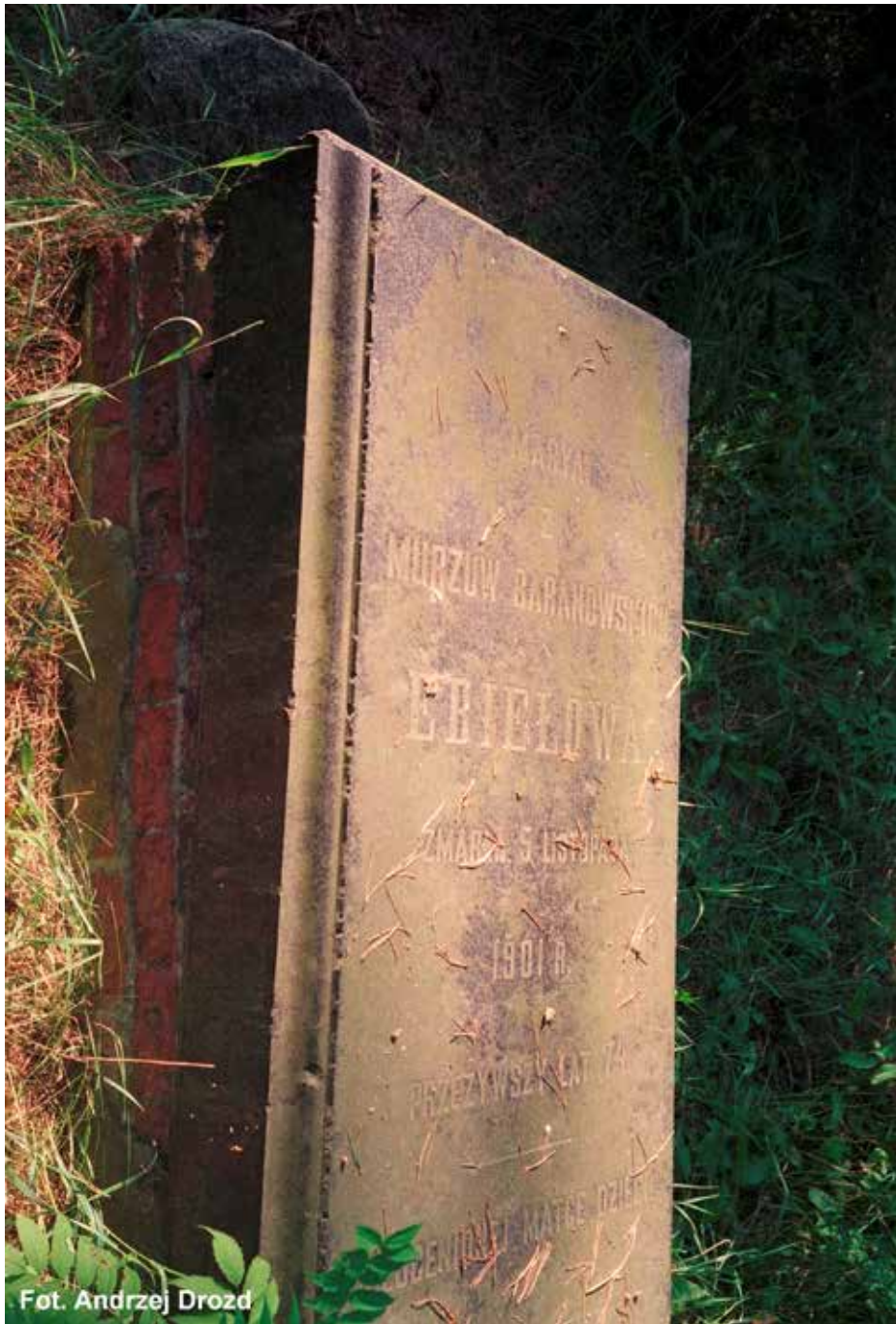
Zmarła najprawdopodobniej była żoną Isy Ebieła zm. 1894 r. (zob. inskrypcja nr 225) i matką Heleny Ebiełówny, zamężnej za Albertem Buczackim (wnukiem posła na Sejm Królestwa Polskiego, Jakuba Buczackiego z Małaszewicz i Lebedziewa; zob. inskrypcja nr 233) i wzmiankowanej przez S. Dziadulewicza (Dziadulewicz 1929: 44).

Grób ma nie spotykaną wśród Tatarów formę krypty wymurowanej z cegieł, wystającej nieznacznie ponad ziemię i nakrytej płytą z poleowanego czarnego granitu z inskrypcją. W zachodniej ścianie krypty wybitý otwór.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 58).

Nr inw. 52.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

Inskrypcja nr 232

233.

1903 r.

Albert Buczacki, zm. 14 czerwca 1903 r.

[wys. 80 cm, szer. 50 cm, gr. 23 cm]

Inskrypcja:

[1] *yā Allāh*

[2] ALBERT

[3] BUCZAC-

[4] KI ZMARŁ

[5] 14 CZERWCA

[6] 1903 R(OKU).

Przekład:

[1] (ar.) O, Boże!

Uwagi:

Prawdopodobnie zmarły był wnukiem posła na Sejm Królestwa Polskiego, Jakuba Buczackiego z Małaszewicz i Lebedziewa (zm. 1838 r.) i mężem wzmiankowanej przez S. Dziadulewicz Heleny Ebiełówny (Dziadulewicz 1929: 44).

Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony na ukos w górę na lewo.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 61).

Nr inw. 54.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

Inskrypcja nr 233

234.

1906 r.

Elżbieta Ursajowa, zm. 10 lutego 1906 r.

[wys. 93 cm, szer. 57 cm, gr. 20 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] *yā Allāhu yā Muḥammadu*

[1] (ar.) O, Boże! O, Muhammadzie!

[2] ELŻBIETA Z

[3] JANUSZEWS-

[4] KICH URSAJO-

[5] WA UMARŁA

[6] 10 LUTE[GO] 1906

Uwagi:

W. 1 – inwokacje arabskie zwokalizowane. Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony na ukos w górę prawo otoczony trzema gwiazdami.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 63 – z niepełnym odczytem w. 4-5: brak nazwiska zmarłej).

Nr inw. 187.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 234

235.

1907 r.

Amelia Azulewicz, zm. 16 maja 1907 r.

[wys. 77 cm, szer. 51 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha <illā>¹ 'llāhu²*[Muḥammad³[2] *rasū<lu>³ 'llāhi²*

[3] AMELIA Z

[4] DĄBROWSKICH

[5] MAIOROWA

[6] AZULEWICZ

[7] ZMARŁA 16 MAJA

[8] 1907 R(OKU).

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad

[2] jest posłańcem Boga.

Uwagi:

Prawdopodobnie nagrobek żony majora Macieja Azulewicza, zm. 1885 r. (zob. inskrypcja nr 218). Półksiężyc zwrócony w górę z trzema gwiazdami w trójkąt szczytem w dół. W formule szahady opuszczenia. Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 151, nr 106).

Nr inw. 126.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 151.

¹ Wyraz pominięty omyłkowo.² W wyrazie zapisany znak šadda.³ W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 235

236.

1911 r.

Stefan Korycki, zm. 5 maja 1911 r.

[wys. 150 cm, szer. 66 cm, gr. 12 cm]

Inskrypcja:

[1] STEFAN KORYCKI

[2] ZMARŁ DNIA 5 MAIA

[3] 1911 R[OKU]

[4] ZYŁ LAT 65

[5] BOŻE USPOKÓJ DUSZE JEGO

Uwagi:

Nagrobek Stefana Koryckiego, ostatniego z tatarskich właścicieli większych majątków ziemskich w Studziance, ojca pułkownika Józefa Koryckiego (ur. 1885 r.), dowódcy artylerii Armii Pomorza w wojnie obronnej 1939 r. (Kołodziejczyk 1997: 132; Hordejuk 2012:13).

Nagrobek w formie płyty z piaskowca z inskrypcją, ułożonej poziomo na ceglanej i otynkowanej podmurówce (która w 2002 r. nosiła ślady dewastowania – wyjęte cegły mogły świadczyć o próbie rozkopania mogiły; w 2016 r. stwierdziliśmy złamanie płyty w poprzek na skutek przewrócenia się pobliskiego drzewa). Według miejscowego przekazu, płytę zamówił miejscowy proboszcz (*dla uspokojenia duszy zmarłego nawiedzającej swój dom*). Górna część płyty odłamana (mogła znajdować się na niej formuła wprowadzająca lub konfesyjna). Pole inskrypcji obwiedzione pojedynczą ramką z wklęsłymi łukami w dolnych narożnikach.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 68).

Nr inw. 199.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

Inskrypcja nr 236

237.

1912 r.

Romuald Bajrulewicz, zm. 10 marca 1912 r.

[wys. 70 cm, szer. 86 cm, gr. 11 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha <illā>¹ 'llāhu²*[*Muḥammad² ra*[2] *sū<lu>³ 'llāhi²*

[3] Romuald Bajru

[4] lewicz żył lat 40

[5] zmarł 10 marca 1912 R(oku)

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest po-

[2] słońcem Boga.

Uwagi:

Nagrobek Romualda Bajrulewicza, znanego z praktykowania tatarskiej magii leczniczej wśród miejscowej ludności. Zmarły był bratem ostatniego imama Studzianki, pułkownika Macieja Bajrulewicza (zm. 1923 r.), który również znany był z praktyk magicznych (Hordejuk 2005: 52).

Nad inskrypcją półksiężyc na ukos w górę lewo z trzema gwiazdami, dwiema po bokach i jedną w środku półksiężyca.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 152, nr 142 – z niepełnym odczytem w. 4 i błędnym odczytem daty dziennej: 6).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 152.

¹ Wyraz pominięty omyłkowo.

² W wyrazie zapisany znak šadda.

³ W wyrazie pominięta końcowa litera lām.

Inskrypcja nr 237

238.

1912 r.

Emilja Czymbajewicz, zm. 10 kwietnia 1912 r.

[wys. 79 cm, szer. 81 cm, gr. 9 cm]

Inskrypcja:

[1] *lā ilāha illā*¹ <'>*llāhu*^{1,2}[*Muḥammad rasū*[2] *lu* <'>*llāhi*^{1,2}

[3] Emilja Czymbajewicz

[4] umarła 10 kwietnia

[5] 1912 R[oku]

Przekład:

[1] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[Muhammad jest posłań-

[2] cem Boga.

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc skierowany w górę z trzema gwiazdami ułożonymi w linii ponad półksiężycem.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 148, nr 18).

Nr inw. 47.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 148.

¹ W wyrazie zapisany znak šadda.

² W wyrazie pominięta początkowa litera alīf.

Inskrypcja nr 238

239.

1915 r.

Stanisław Józefowicz, zm. 11 marca 1915 r.

[wys. 73 cm, szer. 43 cm, gr. 26 cm]

Inskrypcja:

[1] *yā Allāh*¹

[2] STANISŁAW

[3] JUZeFOWICZ

[4] ŻYŁ LAT 57

[5] ZMArŁ d(nia). 11 MArCA

[6] 1915 r(oku).

Przekład:

[1] (ar.) O, Boże!

Uwagi:

Nad inskrypcją półksiężyc skierowany w górę.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 149, nr 62 – z niepełnym odczytem wieku zmarłego: 54, i błędnym odczytem nazwy miesiąca: maja).

Nr inw. 55.

Literatura: Kołodziejczyk 1997: 149.

¹ W wyrazie zapisany znak *šadda*.

Inskrypcja nr 239

240.

1927 r.

Maciej Lisowski, zm. 20 czerwca 1927 r.

[wys. 110 cm, szer. 99 cm, gr. 15 cm]

Inskrypcja:

[1] *bismi 'llāhi 'r-rahmāni*[*'r-rahīmi*

[2] S(WIĘTEJ). P(AMIEĆCI).

[3] MACIEJ. LISOWSKI. ŻYŁ 72 LAT

[4] ZMARŁ 20 CZER(WCA)

[5] 1927 ROKU

[6] WIECZnY POKUJ RACZ

[7] MU DAĆ PAńE

Przekład:

[1] (ar.) W imię Boga miłosiernego,

[litościwego]

Uwagi:

Nagrobek właściciela majątku w Ortelu, Macieja Lisowskiego. Nad inskrypcją półksiężyc zwrócony w górę. Formuła basmali w formie wschodniej kompozycji kaligraficznej.

Nagrobek uwzględniony w spisie A. Kołodziejczyka (Kołodziejczyk 1997: 150, nr 101 – z niepełnym odczytem daty rocznej: 19<.>7 i brakiem odczytu w. 6–7).

Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Literatura: Drozd et al. 1999: il. 188; Kołodziejczyk 1997: 150.

Inskrypcja nr 240

NAGROBKI WYKRYTE W 2016 R.

Już po ukończeniu prac nad niniejszą publikacją we wrześniu 2016 r. w ramach przygotowywania programu prac porządkowych i konserwatorskich na mizarze w Studziance wykryliśmy dwie kolejne inskrypcje w obu przypadkach przewróconych na nagrobkach na zachodnim skraju cmentarza. Pierwsza z inskrypcji (prawdopodobnie z 1822 r.) została odczytana tylko w niewielkim fragmencie, w tym celu niezbędne będzie jej oczyszczenie z porostów. Druga, z 1823 r., jest całkowicie czytelna. Ich wykrycie potwierdza fakt, iż przyszłe badania terenowe zapewne doprowadzą do zwiększenia ilości zachowanych inskrypcji ze Studzianki.

241.

1822 r.

NN, zm. 1822 r. (?) [wys. 80 cm, szer. 45 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

[1] <.....>

[2] <.....>

[3] <.....>

[4] <.....>

[5] R[oku] 1822¹

Uwagi: Kamień przewrócony, w pobliżu nagrobka nr 242. Prawdopodobnie pierwsze dwa rzędkie inskrypcji pismem arabskim (szahada?), pozostałe łacinką. Brak numeru inwentaryzacyjnego. Inskrypcja nie była publikowana.

¹ *Odczyt niepewny.*

Inskrypcja nr 241

242.

1823 r.

Michał Lisowski, zm. 11 lutego 1823 r.

[wys. 118 cm, szer. 40 cm, gr. 25 cm]

Inskrypcja:

Przekład:

[1] Ro[ku]

[2] 1823

[3] *lā ilāha illā <'>llāhu*¹

[3] (ar.) Nie ma bóstwa, jak tylko Bóg,

[4] *Muḥammad rasūlu 'llāhu*

[4] Muhammad jest posłańcem Boga.

[3] MICHAŁ

[4] LISOW

[5] SKI

Uwagi: Nagrobek 78-letniego Michała Lisowskiego, syna Dawida i Felicjanny, dziedzica części wsi Małaszewicze Małe. Data śmierci ustalona na podstawie aktu zgonu (APL sygn. 35/1800/0/1/25, s. 21). Kamień przewrócony. Brak numeru inwentaryzacyjnego.

Inskrypcja nie była publikowana.

¹ W wyrazie pominięta początkowa litera *alīf*.

Fot. Andrzej Drozd

Inskrypcja nr 242

NAGROBKI OZNAKOWANE BEZ INSKRYPCJI

a. poł. XIX w.

[wys. 76 cm, szer. 80 cm, gr. 23 cm]

Uwagi: Kamień wschodni mogiły: bez inskrypcji, na licu wschodnim półksiężyc z trzema gwiazdami. Kamień zachodni przewrócony na lico – brak odczytu; prawdopodobnie znajduje się na nim inskrypcja.

Nr inw. 67. Nie publikowany.

Fot. Andrzej Drozd

b. poł. XIX w.

[wys. 70 cm, szer. 92 cm, gr. 29 cm]

Uwagi: Kamień bez inskrypcji, wykute wklęsłe koło – rozeta? Nr inw.
3. Nie publikowany.

Fot. Andrzej Drozd

c. 2 poł. XIX w.,

[brak wym.]

Uwagi: Kamień wschodni: bez inskrypcji, wykuta rozeta (gwiazda). Kamienia zachodniego brak (zaginął). Mogiła zlokalizowana obok nagrobków nr 202-203. Brak numeru inwentaryzacyjnego. Nie publikowany.

Fot. Andrzej Drozd

Indeksy i wykazy

1. Wykaz źródeł i opracowań wykorzystanych w pracy

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Lublinie (APL):

1. Zespół „Parafia mahometańska w Studziance”:

APL sygn. 35/109/5/-/1: Księga małżeństw, urodzeń, zgonów w parafii mahometańskiej w Studziance 1798-1810,

2. Zespół „Akta stanu cywilnego Gminy Mahometańskiej w Studziance”

APL sygn. 35/1800/0/1/1: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1811 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/3: Kopia księgi urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów z roku 1812 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/5: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1813 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/7: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1814 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/9: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1815 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/11: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1816 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/13: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i

zgonów 1817 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/15: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1818 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/18: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1819 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/19: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1820 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/20: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1821 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/23: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1822 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/25: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1823 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/27: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1824 r.

APL sygn. 35/1800/0/1/30: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1825 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/31: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1826 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/33: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1827 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/35: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1828 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.1/38: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1829 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/40: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1830 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.1/42: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1831 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.1/44: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1832 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/46: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1833 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/48: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1834 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.1/50: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1835 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.1/51: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i

zgonów 1836 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.1/54: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1837 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/55: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1838 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/57: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1839 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/58: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1840 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/59: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1841 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/60: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1842 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/61: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1843 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/62: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1844 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/63: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1845 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/64: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1846 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/65: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1847 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/66: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1848 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/67: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1849 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/68: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1850 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/69: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1851 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/70: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1852 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/71: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1853 r.

APL sygn. 35/1800/0/2.5/72: Księga urodzeń, zapowiedzi, małżeństw i zgonów 1854 r.

Chamał Jana Chazbijewicza z Ortela (ChJChaz) 1840 r. (własność prywatna):

b. sygn. (s. 2): Rejestr Jasieniowy za Familię.

Opracowania i źródła drukowane

Źródła

Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego na rok 1827. Warszawa: Drukarnia przy Nowolipiu nr 646.

Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego na rok 1830. Warszawa: Drukarnia przy Nowolipiu nr 646.

Spis oficerów i towarzyszy (Tatarów) w pułkach Przedniej Straży Wojsk W. Ks. Litewskiego (A.A.D. Nr 18282, k. 28 i n., 37 i n., 45 i n., 55 i n.) (opublikowane w: TUHAN MIRZA BARANOWSKI, Stefan 1929. „Z aktów wojskowych o Tatarach litewskich (1782-1792)”, Ate-neum Wileńskie, t. 6, z. 1-2, 212-214).

Testament Abrahama Koryckiego z 3 stycznia 1811 r. (opublikowane w: KOŁODZIEJCZYK, Arkadiusz 1997. Rozprawy i studia z dziejów Tatarów litewsko-polskich i islamu w Polsce w XVII-XX wieku. Siedlce: Inst. Historii WSRP w Siedlcach. 158-166).

Testament Samuela Józefowicza z 15 maja 1812 r. (opublikowane w: KOŁODZIEJCZYK, Arkadiusz 1997. Rozprawy i studia z dziejów Tatarów litewsko-polskich i islamu w Polsce w XVII-XX wieku. Siedlce: Inst. Historii WSRP w Siedlcach. 166-171).

Testament Jachji Sobolewskiego z 18 czerwca 1829 r. (opublikowane w: BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara 1996. Lietuvos Totoriai XIX amžiuje. Vilnius: Mintis. 274-277).

Opracowania

ANTONOWICZ, A. K.

1968. Biełorusskije tieksty pisannyje arabskim pis'mom i ich grafiko-

-orfograficeskaja sistiema. Wilno: Wydawn. Uniw. Wil.

BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara

1996. Lietuvos Totoriai XIX amžiuje. Vilnius: Mintis.

BAQUÉ-GRAMMONT, Jean-Louis, TIBET, Aksel (eds.)

1996. Cimetières et Traditions Funéraires dans le Monde Islamique. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

BIELECKI, Robert

1996. Szwoleżerowie gwardii. Warszawa: Neriton.

DACEWICZ, Leonard

2012. Antroponimia Tatarów litewsko-polskich w przekroju historycznym. Białystok: Wydawn. Uniwersyteckie Trans Humana.

DIEM, Werner

2004. The Living and the Death in Islam. Studies in Arabic. I. Epitaphs as Texts. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

DROZD, Andrzej

1994. „Zastosowanie pisma arabskiego do zapisu tekstów polskich (zarys historyczny)”: M. M. Dziekan (red.). *Plenas Arabum domos*. Warszawa: Inst. Orientalistyczny UW, 75-93.

1998 “W sprawie autorstwa ‘Koranu Buczackiego’”: Henryk Janowski (red.). *Z Mekki do Poznania. Materiały z 5 Ogólnopolskiej Konferencji Arabistycznej*. Poznań 9-10 czerwca 1997. Poznań: Katedra Orientalistyki i Bałtologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. 69-83.

1999a. “Cmentarze Tatarów polsko-litewskich”: Andrzej Drozd & Marek M. Dziekan & Tadeusz Majda. *Katalog zabytków tatarskich. Tom II. Meczety i cmentarze Tatarów polsko-litewskich*. Warszawa: Res Publica Multiethnica. 20-25.

1999b. “Meczety i parafie muzułmańskie na ziemiach Rzeczypospolitej”: Andrzej Drozd & Marek M. Dziekan & Tadeusz Majda.

- Katalog zabytków tatarskich. Tom II. Meczety i cmentarze Tatarów polsko-litewskich. Warszawa: Res Publica Multiethnica. 26-29.
- 1999c. Arabskie teksty liturgiczne w przekładzie na język polski XVII wieku. Zagadnienia gramatyczne na materiale chutb świątecznych. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- 2007 „Język arabski w epigrafice Tatarów polsko-litewskich”: Marek M. Dziekan, Izabela Kończak (red). Arabowie - islam - świat. Łódź: Ibidem. 113-133.
2009. “ The decade of exploration of the Polish-Lithuanian Tatars' epigraphy. Results and perspectives”. *Rocznik Orientalistyczny*. LXII.1. 22-36.
2010. "Wiejskie cmentarze w Anatolii południowej i środkowej. Świat turecki w oczach badaczy": Ewa Siemienieć-Gołaś, Jordanka Gieorgiewa-Okoń (eds.). *Od Anatolii po Syberię*. Kraków: Wydawnictwo UJ. 39-48.
2011. „Decoration in the Culture of the Polish-Lithuanian Tatars: Preliminary Study”: Biedronska-Słota, Beata, Ginter-Frolow, Magdalena, Malinowski, Jerzy (red.). *The Art of Islamic World and Artistic Relationships between Poland and Islamic Countries*. Kraków: Manggha, Polish Institute of World Art Studies. 271-282.
- 2013a. „Inskrypcje tatarskie z XVII w. na terytorium Litwy”: Majda, Tadeusz (red.). *Studia z dziejów i kultury ludów tureckich*. Kraków: Wydawnictwo Akademickie "Dialog". 57-69.
- 2013b. “Tatar Inscriptions from the Eighteenth Century in Belarus”: Jankowski, Henryk (red.). *Turkey, Kazakhstan and the Crimea. Ten Years of Turkology in Poznań*. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM. 47-60.
2016. “Inskrypcje na tatarskim cmentarzu w Osmołowie”. *Przegląd Orientalistyczny*. 1-2. 22-36.

DROZD, A., DZIEKAN, M. M., MAJDA, T.

1999. Meczety i cmentarze Tatarów polsko-litewskich. Katalog Zabytków Tatarskich, t. 2. Warszawa: Res Publica Multiethnica.

DZIADULEWICZ, S.

1929. Herbarz rodzin tatarskich w Polsce. Wilno.

ELDEM, Edhem, VATIN, Nicolas

2007. L'épigraphie ottomane musulmane XVIe-XXe siècles. Contribution à une histoire de la culture ottomane. Paris: Peters.

GÓRNY, Bolesław

1939. Monografia powiatu bialskiego województwa lubelskiego. Biała Podlaska: nakł. aut.

GRYGAJTIS, Krzysztof

2003. „Osadnictwo Tatarów gospodarskich w Wielkim Księstwie Litewskim XIV-XVIII w.” *Rocznik Tatarów Polskich*. 8, 280.

HORDEJUK, Sławomir

2005. "Sytuacja społeczno-zawodowa Tatarów na południowym Podlasiu w XVII-XX wieku", *Rocznik Tatarów Polskich*. 10, 43-56.

2012. "Pułkownik Józef Korycki ze Studzianki. Zapomniany dowódca artylerii "Armii Pomorze", *Przegląd Tatarski*. 3, 13-16.

JANKOWSKI, H.

1997. „Nazwy osobowe Tatarów litewsko-polskich”, *Rocznik Tatarów Polskich*. 4, 59-90.

2003. „Polish-Lithuanian-Belarusian Tatar Documents”, *Materialia Turcica* 24 (2003), 113–144.

KOŁODZIEJCZYK, Arkadiusz

1997. *Rozprawy i studia z dziejów Tatarów litewsko-polskich i islamu w Polsce w XVII-XX wieku*. Siedlce: Inst. Historii WSRP w Siedlcach.

1998. Cmentarze muzułmańskie w Polsce. Warszawa: Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu.

2005. „Pułkownik Jakób Azulewicz - dowódca 6. Pułku Straży Przedniej Wielkiego Księstwa Litewskiego”, *Rocznik Tatarów Polskich*. 10, 57-68.

KRYCIŃSKI, Stanisław

1988. „Uratowany mizar”, *Spotkania z zabytkami*. 6, 59.

KRYCZYŃSKI, Stanisław

1932. "Generał Józef Bielak (1741-1794)", *Rocznik Tatarski*. 1, 49-94.

1935a. „Jakób Tarak Murza Buczacki Poseł na sejm Królestwa Polskiego (w setną rocznicę zgonu)”, *Przegląd Islamski*. 3-4, 14-16.

1935b. „Życiorysy zasłużonych muślimów”, *Rocznik Tatarski*. 2, 1935, 407-417.

1938. „Tatarzy litewscy. Próba monografii historyczno-etnograficznej”, *Rocznik Tatarski*. 3, XVI + 318.

KURZOWA, Z.

1993. *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI-XX w.* Warszawa: PWN.

LAQUEUR, Hans-Peter

1993. *Osmanische Friedhöfe und Grabsteine in Istanbul*. Tübingen: Wasmuth.

LEWKOWSKA, Anna, LEWKOWSKI, Jacek, WALCZAK, Wojciech

2000. *Zabytkowe cmentarze na kresach wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej. Województwo poleskie na obszarze Republiki Białoruś*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- 2007a. Zabytkowe cmentarze na kresach wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej. Województwo wileńskie na obszarze Republiki Białorusi. Warszawa: DiG.
- 2007b. Zabytkowe cmentarze na kresach wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej. Wschodnie powiaty dawnego województwa białostockiego (obecnie na terenie Białorusi). Warszawa: DiG.
2008. Zabytkowe cmentarze na kresach wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej. Województwo nowogrodzkie. Warszawa: DiG.

ŁAPICZ, C.

1986. Kitab Tatarów litewsko-polskich. (Paleografia. Grafia. Język). Toruń: Wydawn. UMK.

MACHYNIA, Mariusz, RAKUTIS, Valdas, SRZEDNICKI, Czesław

1999. Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777-1794. Spisy. Tom II. Oficerowie wojska Wielkiego Księstwa Litewskiego. Kraków: Księgarnia Akademicka.

PEKTAŞ, Kadir

2001. Bitlis Tarihi Mezartaşları ve Mezar Taşları. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

SŁOWIŃSKI, Jan

1992. Rozwój pisma łacińskiego w Polsce XVI-XVIII wieku. Lublin: AWH A. Dudek.

Słownik geograficzny

- 1880-1902. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich (red. F. Sulimierski, B. Clebowski, W. Walewski). Warszawa: F. Sulimierski, W. Walewski.

SOBCZAK, Jacek

1991. „Walka Tatarów w królewstwach o uznanie ich praw”: J. Bardach (red.), Przemiany w Polsce, Rosji, na Ukrainie, Białorusi i Litwie (druga połowa XVII i pierwsza połowa XVIII w. Wrocław: Ossolineum. 70-90.

ŚWIĄTKOWSKI, Wacław

1929. Podlasie. Piąta wycieczka po kraju. Warszawa: nakł. aut.

TUHAN MIRZA BARANOWSKI, Stefan

1929. „Z aktów wojskowych o Tatarach litewskich (1782-1792)”, *Ate-neum Wileńskie*, t. 6, z. 1-2, 202-224.

TUNCCEL, Gİ

1989. Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezartaşları. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

TURECZEK, Marcelli

2006. Inskrypcje powiatu międzyrzeckiego do 1815 roku. *Corpus Inscriptionum Poloniae*. Tom X. Inskrypcje województwa lubuskiego pod redakcją Joachima Zdrenki. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

TYSZKIEWICZ, Jan

1994. „Józefa Bielaka służba żołnierska i udział w insurekcji kościuszkowskiej”, *Rocznik Tatarów Polskich*. 2, 6-16.

WĘDA, Łukasz Radosław

2007. "Parafia muzułmańska w Studziance - zarys dziejów (1679-1915)", *Radzyński Rocznik Humanistyczny*. 5, 17-27.

WIŚNIEWSKI, Jerzy

1991. „Osadnictwo tatarskie w sokólskiem i na północnym Podlasiu”, *Rocznik Białostocki*. 16(1989), 325-405.

WODZIŃSKI, Marcin

1996. Hebrajskie inskrypcje na Śląsku XIII-XVIII wieku. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej.

ZAKRZEWSKI, Andrzej B.

1989a. „O asymilacji Tatarów w Rzeczypospolitej w XVI-XVIII w.”: Tryumfy i porażki. Warszawa, 76-96.

1989b. „Osadnictwo tatarskie w Wielkim Księstwie Litewskim – aspekty wyznaniowe”, *Acta Baltico-Slavica*. 20, 137-153.

1992. „Niektóre aspekty położenia kulturalnego Tatarów litewskich w XVI-XVIII w.”: E. Feliksiak (red.). Wilno – Wileńszczyzna jako krajobraz i środowisko wielu kultur. Białystok: Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza, 107-128.

2. Spis inskrypcji

1. Razyja Ułan, zm. 7 lipca 1772 r.
2. Merjema N., zm. 1772 r.
3. Alej Asanowicz, zm. 1783 r.
4. Zofia Adzikicz, zm. 9 października 1784 r.
5. NN, zm. 1784 r.
6. NN, zm. 1785 r.
7. N. Kalinka (?), 1785 r.
8. Halima Chalecka, zm. 1785 r.
9. Achmet Achmatowicz, zm. 1786 r.
10. Osman Azulewicz, zm. 10 marca (?) 1786 r./ 1200 r.h.
11. Ajsza Kryczyńska, zm. 1787 r.
12. Ibrahim (Abraham) Azulewicz, zm. 11 marca (?) 1789 r.
13. Ajsza Achmatowicz, zm. 1790 r.
14. Jachja (Jan) Bielak, zm. 8 maja 1791 r.

15. Mechmet Korycki, zm. 8 października 1792 r.
16. Mustafa Aleksandrowicz, zm. 1792 r.
17. Mechmet Jozefowicz, zm. 1793 r.
18. N. Kalinka, zm. 1 stycznia 1794 r. (?)
19. Józef (Jusuf) Bielak, zm. 1794 r.
20. Mustafa Montusz, zm. 1794 r.
21. Chawa Jozefowicz, zm. 1795 r.
22. Gulsyma N., zm. 30 (?) czerwca 1795 r.
23. Asyja Jozefowicz, zm. 14 lutego 1796 r.
24. Dawid Tupalski, zm. 5 lipca (?) 1796 r.
25. Bogdan Ułan, zm. 12 października 1796 r. (?)
26. Ismail N., zm. 1796 r.
27. Ramazan Sienkiewicz (?), zm. 8 maja 1797 r.
28. Gulsyma N., zm. 1797 r.
29. Jachja Milkowski, zm. 1797 r.
30. Mikiail (Michał) Abrahamowicz, zm. 17 marca 1798 r.
31. Ibrahim (Abraham) Bielak, zm. 20 stycznia 1799 r.
32. Ziuhra (Zuzanna) Sienkiewicz, zm. 14 grudnia 1799 r.
33. NN, b.d.

-
34. Merjema Sienkiewicz, b.d.
 35. NN, b.d.
 36. Ismuil (Samuel) Milkowski, zm. 10 stycznia 1801 r.
 37. Fatma (Felicjanna) Ułan, zm. 19 lutego 1801 r.
 38. Ziejniepa (Zofia) Sienkiewicz, zm. 21 stycznia 1802 r.
 39. Jan Montusz, zm. 9 marca 1805 r.
 40. Mustafa Sienkiewicz, zm. 11 marca 1805 r.
 41. Merjema Azulewicz, zm. 10 maja 1805 r.
 42. Elżbieta Azulewicz, zm. 22 maja 1808 r.
 43. Fatma Sobolewska, zm. 6 czerwca 1808 r.
 44. Jakub Sienkiewicz, zm. 4 lutego (?) 1810 r.
 45. Jusuf (Józef) Lisowski, zm. 17 kwietnia 1810 r.
 46. Iljas (Elias) Olejkiewicz, zm. 19 kwietnia 1810 r.
 47. Jan Jozefowicz, zm. 7 kwietnia 1811 r.
 48. Urszula Jozefowicz, zm. 29 stycznia 1812 r.
 49. Ismail (Samuel) Sienkiewicz, zm. 19 kwietnia 1812 r.
 50. Samuel Jozefowicz, zm. 10 września 1812 r.
 51. Elżbieta Azulewicz, zm. 2 stycznia 1814 r.
 52. Samuel Azulewicz, zm. 3 marca 1814 r.

- 53. Marianna Tupalska, zm. 28 stycznia 1815 r.
- 54. Zofia Jozefowicz, zm. 24 września 1815 r.
- 55. Merjema (Marianna) Aleksandrowicz, zm. 9 października 1815 r.
- 56. Józef Talkowski, zm. 26 listopada 1816 r.
- 57. Merjema (Marianna) Bielak, zm. 11 lutego 1817 r.
- 58. Salich Olejewski, zm. 8 marca (?) 1817 r.
- 59. Felicjanna Azulewicz, zm. 28 marca 1817 r.
- 60. Jan Łoś (?), zm. 13 sierpnia 1817 r.
- 61. Mustafa Azulewicz, zm. 6 kwietnia (?) 1818 r.
- 62. NN, zm. 1818 r.
- 63. Ziejniepa (Zofia) Kadyjewskaska, zm. 10 października 1818 r.
- 64. Churszeja Lisowska, zm. 24 grudnia 1818 r.
- 65. Gulsyma (Kunegunda) Tupalska, zm. 25 września 1819 r.
- 66. Felicjanna Azulewiczowa, zm. 19 czerwca (?) 1820 r.
- 67. Ismail (Samuel) Aleksandrowicz, zm. 2 listopada 1820 r.
- 68. Abraham Milkowski, zm. 25 kwietnia 1821 r.
- 69. Aleksander Jankiewicz, zm. 3 kwietnia 1822 r.
- 70. Jakub Dąbrowski, zm. 25 września 1822 r.
- 71. Marianna Bielak, zm. 26 stycznia 1823 r.

-
72. Zofia Jozefowicz, zm. 17 maja 1823 r.
 73. NN, zm. 1824 r. (?)
 74. Samuel Bielak, zm. 7 maja 1825 r.
 75. Aleksander Okmiński, zm. 22 lutego 1826 r.
 76. Eliasz Baranowski, zm. 2 maja 1827 r.
 77. Jakub Józefowicz, zm. 29 października 1828 r.
 78. Mustafa Chazbiejewicz, zm. 4 stycznia 1829 r.
 79. Abraham Chalecki, zm. 11 lutego 1830 r.
 80. Helena Kryczyńska, zm. 9 maja 1830 r.
 81. Marianna Milkowska, zm. 14 października 1830 r.
 82. Marianna Czymbajewicz, zm. 5 października 1832 r.
 83. Ziejniepa (Zofia) Aleksandrowicz, zm. 31 października 1832 r.
 84. Ali (Aleksander) Bajrulewicz, zm. 12 stycznia 1833 r.
 85. Amurat Bajrulewicz, zm. 26 maja 1833 r.
 86. Ajsza Czymbajewicz, zm. 10 października 1833 r.
 87. Joanna (?) Bielak, zm. 1 stycznia 1833 r.(?)
 88. Mustafa Bielak, zm. 2 lutego 1834 r.
 89. Zuzanna Tupalska, zm. 1 marca 1834 r.
 90. Zofia Olejewska, zm. 8 kwietnia 1834 r.

91. Aleksander Sulewicz, zm. 7 sierpnia 1835 r.
92. Rozalia Achmatowicz, zm. 23 września 1835 r.
93. Maciej Okmiński, zm. 10 lutego 1836 r.
94. Zofia Bielak, zm. 8 marca 1836 r. (?)
95. Felicja (Felicjanna) Buczacka, zm. 15 grudnia 1836 r.
96. Aleksander Jozefowicz, zm. 6 lutego 1837 r.
97. Urszula Sienkiewicz, zm. 5 maja 1837 r.
98. Marianna Bielak, zm. 1 grudnia 1838 r.
99. Marianna Okmińska, zm. 5 listopada 1839 r.
100. Felicjanna Azulewicz, zm. 1774 r.
101. Aleksander Azulewicz, zm. 1790 r.
102. Felicja (Felicjanna) Jozefowicz, zm. 6 stycznia 1840 r.
103. Jakub (Maciej?) Aleksandrowicz, zm. 22 września 1841 r.
104. Aleksander Jozefowicz, zm. 17 listopada 1841 r.
105. Helena Bajrulewicz, zm. 4 czerwca 1842 r.
106. Helena Azulewicz, zm. 23 czerwca 1842 r.
107. Amina (Amelia) Milkowska, zm. 22 października 1842 r.
108. Jan Dąbrowski, zm. 3 października 1843 r.
109. Rozalia Czymbajewicz, zm. 8 października 1843 r.

-
110. Felicjanna Baranowska, zm. 16 kwietnia 1844 r.
 111. Maciej Selim Buczacki, zm. 6 czerwca 1844 r.
 112. Aleksander Jozefowicz, zm. 8 grudnia 1844 r.
 113. Helena Baranowska, zm. 11 lutego 1846 r.
 114. Elżbieta Baranowska, zm. 30 (?) lipca 1846 r.
 115. Adam Kryczyński, zm. 16 grudnia 1846 r.
 116. Kajetan Kryczyński, zm. 27 stycznia 1847 r.
 117. Zuzanna Chalecka, zm. 5 maja 1847 r.
 118. Kunegunda Ułan, zm. 15 grudnia 1847 r.
 119. Zuzanna Buczacka, zm. 20 stycznia 1848 r.
 120. Helena Baranowska, zm. 26 lutego 1848 r.
 121. Fatyma (Felicjanna) Chazbiejewicz, zm. 11 maja 1848 r.
 122. Emilia (Amelia) Sobolewska, zm. 5 lipca 1848 r.
 123. Józef Azulewicz, zm. 10 sierpnia 1848 r.
 124. Amurat Kryczyński, 10 września 1848 r.
 125. Helena Jozefowicz, zm. 18 lutego 1849 r. (?)
 126. Felicjanna Lisowska, zm. 26 maja 1849 r.
 127. Ewa Jozefowicz, zm. 3 sierpnia 1849 r.
 128. Felicjanna Azulewicz, zm. 23 sierpnia 1849 r.

- 129. Jan Bazarewski, zm. 22 marca 1850 r.
- 130. Maciej Jabłoński, zm. 22 maja 1850 r.
- 131. Zofia Nagajow, zm. 14 sierpnia 1850 r.
- 132. Michał Sulewicz, zm. 3 września 1850 r.
- 133. Aleksander Sulewicz, zm. 4 września 1850 r.
- 134. Abraham Leon Bajrulewicz, zm. 21 listopada 1850 r.
- 135. Abraham Azulewicz, zm. 18 czerwca 1852 r.
- 136. Józef Mickiewicz, zm. 5 lipca 1852 r.
- 137. Siulejman Bielak, zm. 18 lipca 1852 r.
- 138. Dawid Lisowski, zm. 29 lipca 1852 r.
- 139. Felicjanna Buczacka, zm. 18 kwietnia 1853 r.
- 140. Kunegunda (Gulsema) Azulewicz, zm. 25 kwietnia 1853 r.
- 141. Roman (Romuald) Sulewicz, zm. 1 czerwca 1853 r.
- 142. Elżbieta Lisowska, zm. 19 lipca 1853 r.
- 143. Józef Chazbiejewicz, zm. 17 sierpnia 1853 r.
- 144. Rozalia Okmińska, zm. 14 grudnia 1853 r.
- 145. Helena Okmińska, zm. 24 grudnia (?) 1853 r.
- 146. Helena Okmińska, zm. 24 grudnia 1853 r.
- 147. Rukiejja (Ruksolanna) Ułan, zm. 9 lutego 1854 r.

-
148. Józef Abrahamowicz, zm. 13 grudnia 1854 r.
 149. Abraham Azulewicz, b.d.
 150. Roman Januszewski, b.d.
 151. Helena Miśkiewicz, b.d.
 152. Sulejman Sulewicz, b.d.
 153. Mustafa Skirmont, zm. 17 marca 1855 r.
 154. Jakub Juszyński, zm. 20 kwietnia 1855 r.
 155. Helena Lisowska, zm. 22 kwietnia 1855 r.
 156. Asyja Okmińska, zm. 17 stycznia 1856 r.
 157. NN, zm. 16 grudnia 1856 r.
 158. Asyja Lisowska, zm. 25 kwietnia 1857 r.
 159. Anastazja Dąbrowska, zm. 1 lipca 1857 r.
 160. Rozalia Dąbrowska, zm. 17 sierpnia 1857 r.
 161. Jan Januszewski, zm. 26 września 1857 r.
 162. Adam Baranowski, zm. 17 listopada 1857 r.
 163. Jan Tupalski, zm. 22 listopada 1857 r.
 164. Samuel Tupalski, zm. 19 września 1858 (?) r.
 165. Ewa Dąbrowska, zm. 21 listopada 1858 r.
 166. Jakub Czymbajewicz, zm. 11 sierpnia 1859 r.

- 167. Samuel Kryczyński, zm. 13 marca 1860 r.
- 168. Maciej Sulkiewicz, zm. 23 marca 1860 r.
- 169. Elżbieta Bielak, zm. 25 marca 1860 r.
- 170. Elżbieta Azulewicz, zm. 26 lipca 1860 r.
- 171. Bekir Bielak, zm. 10 października 1860 r.
- 172. Rozalia Tupalska, zm. 11 października 1860 r.
- 173. Asyja Montusz, zm. 11 grudnia 1860 r.
- 174. Zuzanna Okmińska, zm. 22 grudnia 1860 r.
- 175. Stefan Dąbrowski, zm. 10 lipca 1861 r.
- 176. Helena Masłowska, zm. 15 grudnia 1861 r.
- 177. Elżbieta Bielak, zm. 12 marca 1862 r.
- 178. Helena Januszewska, zm. 28 lipca 1862 r.
- 179. Józef Bielak, zm. 3 maja 1863 r.
- 180. Helena Baranowska, zm. 27 lipca 1863 r.
- 181. Dawid Czymbajewicz, zm. 1 sierpnia 1864 r.
- 182. Zofia Assanowicz, zm. 30 września 1865 r.
- 183. Stefan Michałowski, zm. 24 marca (?) 1865 r.
- 184. Hanula Bohdanowicz, zm. 6 czerwca 1865 r.
- 185. Marjanna Okmińska, zm. 4 sierpnia 1868 r.

-
186. Helena Czymbajewicz, zm. 7 grudnia 1868 r.
 187. Felicja Bazarewska, zm. 3 maja 1869 r.
 188. Stefan Rudziewicz, zm. 14 września 1869 r.
 189. Samuel Jozefowicz, zm. 1 listopada 1869 r.
 190. Siulejman Jozefowicz, zm. 21 listopada 1869 r.
 191. Eliaszk Okmiński, zm. 12 lutego 1870 r.
 192. Józef Miśkiewicz, zm. 29 czerwca 1870 r.
 193. Helena Bielak, zm. 25 grudnia 1870 r.
 194. Samuel Jezofowicz, zm. 13 grudnia 1871 r.
 195. Ebutalib Okmiński, zm. 9 kwietnia 1872 r.
 196. Zofia Bajraszewska, zm. 29 ša‘bāna (11 listopada) 1872 r.
 197. Stefan Masłowski, zm. 17 grudnia 1872 r.
 198. Bernard Kryczyński, zm. 10 maja 1873 r.
 199. Jan Okmiński, 13 października 1873 r.
 200. Józef Dąbrowski, zm. 1 kwietnia 1874 r.
 201. Samuel Lisowski, zm. 11 maja 1874 r.
 202. Józef Czymbajewicz, zm. 24 maja 1875 r.
 203. Jan Lisowski, zm. 17 grudnia 1875 r.
 204. Emilia Bielak, zm. 4 lutego 1876 r.

- 205. Maciej Bielak, zm. 30 sierpnia 1876 r.
- 206. Albert Lisowski, zm. 27 czerwca 1878 r.
- 207. Eliaz Bielak, zm. 27 lipca 1878 r.
- 208. Adam Buczacki, zm. 7 grudnia 1879 r.
- 209. Ewa Miśkiewicz, zm. 28 czerwca 1880 r.
- 210. Elżbieta Lisowska, zm. 30 lipca 1880 r.
- 211. Emilia Tupalska, zm. 31 marca 1881 r.
- 212. Helena Miśkiewicz, zm. 4 stycznia
- 213. Ewa Jozefowicz, zm. 30 października 1882 r.
- 214. Helena Czymbajewicz, zm. 12 maja 1883 r.
- 215. Felicja Lisowska, zm. 1 kwietnia 1884 r.
- 216. Anna (Hanna) Sulewicz, zm. 26 października 1884 r.
- 217. Macio [Maciej] Korycki, zm. 24 grudnia 1884 r.
- 218. Maciej Azulewicz, zm. 10 września 1885 r.
- 219. Maria Naganbak, zm. 16 lutego 1887 r.
- 220. Józef Bajrulewicz, zm. 2 września 1891 r.
- 221. Hala Lisowska, zm. 1 grudnia 1891 r.
- 222. Helena Czymbajewicz, zm. 17 grudnia 1892 r.
- 223. Amelia Lisowska, zm. 16 listopada 1893 r.

-
224. Stefan Miśkiewicz, zm. 15 lipca 1893 r.
225. Isa Ebieł, zm. 29 kwietnia 1894 r.
226. Felicja Buczacka, zm. 9 maja 1895 r.
227. Józio [Józef] Lisowski, zm. 18 sierpnia 1895 r.
228. Marja Bajrulewicz, zm. 19 września 1895 r.
229. Maria (Marianna) Czymbajewicz, zm. 25 września 1895 r.
230. Mustafa Lisowski, zm. 23 marca 1898 r.
231. Ewa Buczacka, zm. 29 listopada 189<0> (?) r.
232. Maria Ebieł, zm. 5 listopada 1901 r.
233. Albert Buczacki, zm. 14 czerwca 1903 r.
234. Elżbieta Ursajowa, zm. 10 lutego 1906 r.
235. Amelia Azulewicz, zm. 16 maja 1907 r.
236. Stefan Korycki, zm. 5 maja 1911 r.
237. Romuald Bajrulewicz, zm. 10 marca 1912 r.
238. Emilja Czymbajewicz, zm. 10 kwietnia 1912 r.
239. Stanisław Józefowicz, zm. 11 marca 1915 r.
240. Maciej Lisowski, zm. 20 czerwca 1927 r.
241. NN, zm. 1822 r. (?)
242. Michał Lisowski, zm. 1823 r.

3. Indeks osób występujących w inskrypcjach

Czcionką prostą oznaczono zmarłych, którym poświęcone są inskrypcje, ze wskazaniem daty rocznej śmierci (w nawiasie podano numer inskrypcji). Czcionką pochyłą oznaczono inne osoby (nie mające swoich inskrypcji w Studziance), o których wzmianki znajdują się w inskrypcjach (identyfikowane w inskrypcji co najmniej z imienia), ze wskazaniem rodzaju pokrewieństwa (m. - mąż, ż. - żona, o. - ojciec, m. - matka, s. - syn, c. - córka, dz. - dziadek, wn. - wnuk).

Abrahamowicz Mikiail (Michał), zm. 1798 r. (nr 30)

Abrahamowicz Józef, zm. 1854 r. (nr 148)

Achmatowicz Achmet, zm. 1786 r. (nr 9)

Achmatowicz Ajsza, zm. 1790 r. (nr 13)

Achmatowicz Rozalia, 1o voto Sobolewska, zm. 1835 r. (nr 92)

Adzikicz Jakub, m. Zofii [zm. 1784 r.] (nr 4)

Adzikicz Zofia z d. Churamowicz, zm. 1784 r. (nr 4)

Aleksandrowicz Ismail (Samuel), zm. 1820 r. (nr 67)

Aleksandrowicz Jakub (Maciej?), zm. 1841 r. (nr 103)

Aleksandrowicz Merjema (Marianna), zm. 1815 r. (nr 55)

Aleksandrowicz Mustafa, zm. 1792 r. (nr 16)

Aleksandrowicz Ziejniepa (Zofia), zm. 1832 r. (nr 83)

Asanowicz Alej, zm. 1783 r. (nr 3)

Assanowicz Zofia z d. Jozefowicz, zm. 1865 r. (nr 182)

Azulewicz Abraham (I), zm. 1852 r. (nr 135)

Azulewicz Abraham (II), zm. poł. XIX w. (nr 149)

Azulewicz Abraham, o. Samuela [zm. 1814 r.] (nr 52)

- Azulewicz Ahmet, wn. Felicjanny (I) [zm. 1774 r.] (nr 100)*
Azulewicz Aleksander, zm. 1790 r. (nr 101)
Azulewicz Amelia z d. Dąbrowska, zm. 1907 r. (nr 235)
Azulewicz Elżbieta (I), zm. 1808 r. (nr 42)
Azulewicz Elżbieta (II), zm. 1814 r. (nr 51)
Azulewicz Elżbieta (III), zm. 1860 r. (nr 170)
Azulewicz Felicjanna (I) z d. Szwarc-Baranowska, zm. 1774 r. (nr 100)
Azulewicz Felicjanna (II), zm. 1817 r. (nr 59)
Azulewicz Felicjanna (III), zm. 1820 r. (nr 66)
Azulewicz Felicjanna (IV), zm. 1849 r. (nr 128)
Azulewicz Helena, zm. 1842 r. (nr 106)
Azulewicz Ibrahim (Abraham), zm. 1789 r. (nr 12)
Azulewicz Jakub, s. Felicjanny (I) i Aleksandra, dz. Macieja Azulewicza (nr 100, 101, 218)
Azulewicz Józef, zm. 1848 r. (nr 123)
Azulewicz Józef, s. Abrahama (I) [zm. 1852 r.] i Kunegundy (Gulsemy) z d. Kryczyńskiej [zm. 1853 r.] (nr 135, nr 140)
Azulewicz Kunegunda (Gulsema) z d. Kryczyńska, zm. 1853 r. (nr 140)
Azulewicz Maciej, zm. 1885 r. (nr 218)
Azulewicz Merjema, zm. 1805 r. (nr 41)
Azulewicz Mustafa, zm. 1818 r. (nr 61)
Azulewicz Mustafa, m. Elżbiety [zm. 1814 r.] (nr 51)
Azulewicz Mustafa, wn. Felicjanny (I) [zm. 1774 r.] (nr 100)
Azulewicz Osman, zm. 1786 r. (nr 10)
Azulewicz Samuel, zm. 1814 r. (nr 52)
Baranowska Elżbieta, zm. 1846 r. (nr 114)
Baranowska Felicjanna z d. Bielak, zm. 1844 r. (nr 110)
Baranowska Helena (I), zm. 1846 r. (nr 113)
Baranowska Helena (II) z d. Romanowska, zm. 1848 r. (nr 120)
Baranowska Helena (III) z d. Buczacka, zm. 1863 (nr 180)
Baranowski Adam, zm. 1857 (nr 162)
Baranowski Elias, zm. 1827 r. (nr 76)
Bajraszewska Zofia z d. Szehidewicz, zm. 1872 (nr 196)
Bajrulewicz Abraham Leon, zm. 1850 r. (nr 134)
Bajrulewicz Aleksander, o. Abrahama Leona [zm. 1850 r.] (nr 134)
Bajrulewicz Ali (Aleksander), zm. 1833 r. (nr 84)
Bajrulewicz Amurat, zm. 1833 r. (nr 85)
Bajrulewicz Helena z d. Aleksandrowicz, zm. 1842 r. (nr 105)

- Bajrulewicz Józef, zm. 1891 r. (nr 220)
Bajrulewicz Maria z d. Jasińska, zm. 1895 r. (nr 228)
Bajrulewicz Romuald, zm. 1912 r. (nr 237)
Bajrulewicz Rukieja, m. Abrahama Leona [zm. 1850 r.] (nr 134)
Bazarewska Felicja, zm. 1869 r. (nr 187)
Bazarewski Jan, zm. 1850 r. (nr 129)
Bielak Bekir, zm. 1860 r. (nr 171)
Bielak Elias, zm. 1878 r. (nr 207)
Bielak Elżbieta (I) z d. Baranowska, zm. 1860 (nr 169)
Bielak Elżbieta (II), zm. 1862 r. (nr 177)
Bielak Emilia z d. Michałowska, zm. 1876 r. (nr 204)
Bielak Gulsyma (Kunegunda), zob. Tupalska Gulsyma (Kunegunda)
Bielak Helena z d. Adamowicz, zm. 1870 r. (nr 193)
Bielak Ibrahim (Abraham), zm. 1799 r. (nr 31)
Bielak Jachja (Jan), zm. 1791 r. (nr 14)
Bielak [z d.] Joanna (?), zm. 1833 r. (nr 87)
Bielak Józef (Jusuf), zm. 1794 r. (nr 19)
Bielak Józef, zm. 1863 r. (nr 179)
Bielak Maciej, zm. 1876 r. (nr 205)
Bielak Marianna (I), z d. Korycka, zm. 1823 r. (nr 71)
Bielak Marianna (II) z d. Chalecka, zm. 1838 r. (nr 98)
Bielak Merjema (Marianna), zm. 1817 r. (nr 57)
Bielak Mustafa, zm. 1834 r. (nr 88)
Bielak Samuel, zm. 1825 r. (nr 74)
Bielak Sulejman, zm. 1852 r. (nr 137)
Bielak Zofia z d. Baranowska, zm. 1836 r. (?) (nr 94)
Bohdanowicz Hanula, z d. Tupalska, zm. 1865 (nr 184)
Buczacka Ewa, zm. kon. XIX w. (nr 231)
Buczacka Felicja (I) (Felicjanna) z d. Bielak, zm. 1836 r. (nr 95)
Buczacka Felicja (II), zm. 1895 r. (nr 226)
Buczacka Felicjanna z d. Januszewska, zm. 1853 r. (nr 139)
Buczacka Zuzanna, zm. 1848 r. (nr 119)
Buczacki Adam, zm. 1879 r. (nr 208)
Buczacki Albert, zm. 1903 r. (nr 233)
Buczacki Maciej Selim, zm. 1844 r. (nr 111)
Chalecki Abraham, zm. 1830 r. (nr 79)
Chalecka Halima, zm. 1785 r. (nr 8)
Chalecka Zuzanna z d. Bielak, zm. 1847 r. (nr 117)

- Chazbiejewicz Fatyma (Felicjanna) z d. Olejewska, zm. 1848 r. (nr 121)
Chazbiejewicz Felicjanna, m. Józefa i Mustafy (nr 78, nr 143)
Chazbiejewicz Jan, o. Józefa i Mustafy (nr 78, nr 143)
Chazbiejewicz Józef, zm. 1853 r. (nr 143)
Chazbiejewicz Mustafa, zm. 1829 r. (nr 78)
Czymbajewicz Ajsza, zm. 1833 r. (nr 86)
Czymbajewicz Dawid, zm. 1864 r. (nr 181)
Czymbajewicz Emilia, zm. 1912 r. (nr 238)
Czymbajewicz Helena (I) z d. Bazarewska, zm. 1868 r. (nr 186)
Czymbajewicz Helena (II) z d. Bohdanowicz, zm. 1883 r. (nr 214)
Czymbajewicz Helena (III), zm. 1892 r. (nr 222)
Czymbajewicz Jakub, zm. 1859 r. (nr 166)
Czymbajewicz Józef, zm. 1875 r. (nr 202)
Czymbajewicz Maria [Marianna] z d. Lisowska, zm. 1895 r. (nr 229)
Czymbajewicz Marianna, zm. 1832 r. (nr 82)
Czymbajewicz Rozalia, zm. 1843 r. (nr 109)
Dąbrowska Anastazja z d. Jozefowicz, zm. 1857 r. (nr 159)
Dąbrowska Ewa z d. Józefowicz, zm. 1858 r. (nr 165)
Dąbrowska Rozalia, zm. 1857 r. (nr 160)
Dąbrowski Jakub, zm. 1822 r. (nr 70)
Dąbrowski Jan, zm. 1843 r. (nr 108)
Dąbrowski Józef, zm. 1874 r. (nr 200)
Dąbrowski Stefan, zm. 1861 r. (nr 175)
Ebieł Isa, zm. 1894 r. (nr 225)
Ebieł Maria z d. Murza Baranowska, zm. 1901 r. (nr 232)
Gulsyma N., zm. 1795 r. (nr 22)
Gulsyma N., zm. 1797 r. (nr 28)
Ismail N., zm. 1796 r. (nr 26)
Jabłoński Maciej, zm. 1850 r. (nr 130)
Jankiewicz Aleksander, zm. 1822 r. (nr 69)
Januszevska Helena z d. Jabłońska, zm. 1862 r. (nr 178)
Januszevski Jan, zm. 1857 (nr 161)
Januszevski Roman, zm. poł. XIX w. (nr 150)
Jezofowicz Samuel, zm. 1871 (nr 194)
Jozefowicz Aleksander (I), zm. 1837 r. (nr 96)
Jozefowicz Aleksander (II), zm. 1841 r. (nr 104)
Jozefowicz Aleksander (III), zm. 1844 r. (nr 112)
Jozefowicz Asyja, zm. 1796 r. (nr 23)

- Jozefowicz Chawa, zm. 1795 r. (nr 21)
Jozefowicz Ewa (I) z d. Bielak, zm. 1849 r. (nr 127)
Jozefowicz Ewa (II) z d. Bielak, zm. 1882 r. (nr 213)
Jozefowicz Felicja, zm. 1840 r. (nr 102)
Jozefowicz Helena z d. Lisowska, 1o voto Adamowicz, zm. 1849 r. (?)
(nr 125)
Jozefowicz Jakub, m. Zofii (II) [zm. 1823 r.] (nr 72)
Józefowicz Jakub, zm. 1828 r. (nr 77)
Jozefowicz Jan, zm. 1811 r. (nr 47)
Jozefowicz Mechmet, zm. 1793 (nr 17)
Jozefowicz Samuel (I), zm. 1812 r. (nr 50)
Jozefowicz Samuel (II), zm. 1869 r. (nr 189)
Jozefowicz Siulejman, zm. 1869 r. (nr 190)
Józefowicz Stanisław, zm. 1915 r. (nr 239)
Jozefowicz Zofia (I), zm. 1815 r. (nr 54)
Jozefowicz Zofia (II), z d. Buczacka, zm. 1823 r. (nr 72)
Jozefowicz Urszula, zm. 1812 r. (nr 48)
Juszyński Jakub, zm. 1855 r. (nr 154)
Kadyjewska Ziejniepa (Zofia), zm. 1818 r. (nr 63)
Kalinka, zm. 1785 r. (nr 7)
Kalinka, zm. 1794 r. (nr 18)
Korycki Mechmet, zm. 1792 r. (nr 15)
Korycki Macio [Maciej], zm. 1884 r. (nr 217)
Korycki Stefan, zm. 1911 r. (nr 236)
Kryczyńska Ajsza, zm. 1787 r. (nr 11)
Kryczyńska Helena z d. Ułan, zm. 1830 r. (nr 80)
Kryczyński Adam, zm. 1846 r. (nr 115)
Kryczyński Amurat, zm. 1848 r. (nr 124)
Kryczyński Bernard, zm. 1873 r. (nr 198)
Kryczyński Kajetan, zm. 1847 r. (nr 116)
Kryczyński Samuel, zm. 1860 r. (nr 167)
Lisowska Asyja, zm. 1857 r. (nr 158)
Lisowska Amelia z d. Butler, zm. 1893 (nr 223)
Lisowska Elżbieta (I), zm. 1853 r. (nr 142)
Lisowska Elżbieta (II), zm. 1880 r. (nr 210)
Lisowska Felicja z d. Azulewicz, zm. 1884 r. (nr 215)
Lisowska Felicjanna z d. Aleksandrowicz, zm. 1849 r. (nr 126)
Lisowska Hala, zm. 1891 r. (nr 221)

- Lisowska Helena z d. Okmińska, zm. 1855 r. (nr 155)
Lisowski Albert, zm. 1878 r. (nr 206)
Lisowski Dawid, zm. 1852 r. (nr 138)
Lisowski Jan, zm. 1875 r. (nr 203)
Lisowski Józef, s. Jana [zm. 1875 r.] (nr 203)
Lisowski Józio [Józef], zm. 1895 r. (nr 227)
Lisowski Jusuf (Józef), zm. 1810 r. (nr 45)
Lisowski Maciej, zm. 1927 r. (nr 240)
Lisowski Mustafa, zm. 1898 r. (nr 230)
Lisowski Samuel, zm. 1874 r. (nr 201)
Łoś Jan (?), zm. 1817 r. (nr 60)
Masłowska Helena z d. Januszewska, zm. 1861 r. (nr 176)
Masłowski Stefan, zm. 1872 r. (nr 197)
Merjema, zm. 1772 r. (nr 2)
Michałowski Stefan, zm. 1865 r. (nr 183)
Mickiewicz Józef, zm. 1852 r. (nr 136)
Milkowska Amina (Amelia), zm. 1842 r. (nr 107)
Milkowska Marianna, zm. 1830 r. (nr 81)
Milkowski Abraham, zm. 1821 r. (nr 68)
Milkowski Ismuil (Samuel), zm. 1801 r. (nr 36)
Milkowski Jachja, zm. 1797 r. (nr 29)
Miśkiewicz Ewa z d. Skirmont, zm. 1880 r. (nr 209)
Miśkiewicz Helena (I) z d. Zabłocka, zm. poł. XIX w. (nr 151)
Miśkiewicz Helena (II) z d. Sulewicz, zm. 1882 r. (nr 212)
Miśkiewicz Józef, zm. 1870 r. (nr 192)
Miśkiewicz Stefan, zm. 1893 r. (nr 224)
Montusz Asyja z d. Okmińska, zm. 1860 r. (nr 173)
Montusz Jan, zm. 1805 r. (nr 39)
Montusz Mustafa, zm. 1794 r. (nr 20)
Marianna Okmińska, zm. 1839 r. (nr 99)
Nagajow Konaj, o. Zofii [zm. 1850 r.] (nr 131)
Nagajow Marianna z d. Ułan, m. Zofii [zm. 1850 r.] (nr 131)
Nagajow Zofia, zm. 1850 r. (nr 131)
Naganbakow Maria z d. Aleksandrowicz, zm. 1887 r. (nr 219)
Okmińska Asyja z d. Bielak, 1o voto Chazbiejewicz, zm. 1856 r. (nr 156)
Okmińska Elmira, m. Ebutaliba [zm. 1872 r.] (nr 195)
Okmińska Helena z d. Czymbajewicz, zm. 1853 r. (nr 145, nr 146)
Okmińska Marianna, zm. 1839 r. (nr 99)

Okmińska Marianna z d. Szahuniewicz, m. Macieja [zm. 1836 r.], ż. Aleksandra (I) [zm. 1826 r.] (nr 93)

Okmińska Marianna z d. Tupalska, 1o voto Juszyńska, zm. 1868 r. (nr 185)

Okmińska Rozalia z d. Aldukiewicz, zm. 1853 r. (nr 144)

Okmińska Zuzanna z d. Bielak, zm. 1860 r. (nr 174)

Okmiński Aleksander (I), zm. 1826 r. (nr 75)

Okmiński Aleksander (II), s. Macieja [zm. 1836 r.] (nr 93)

Okmiński Ebutalib, zm. 1872 r. (nr 195)

Okmiński Elias, zm. 1870 r. (nr 191)

Okmiński Jan, zm. 1873 r. (nr 199)

Okmiński Maciej, zm. 1836 r. (nr 93)

Okmiński Maciej, m. Rozalii z d. Aldukiewicz [zm. 1853 r.] (nr 144)

Okmiński Maciej, o. Ebutaliba [zm. 1872 r.] (nr 195)

Olejewska Zofia, zm. 1834 r. (nr 90)

Olejewski Salich, zm. 1817 r. (nr 58)

Olejkiewicz Iljas (Elias), zm. 1810 r. (nr 46)

Rudziewicz Stefan, zm. 1869 r. (nr 188)

Sienkiewicz Ismail (Samuel), zm. 1812 r. (nr 49)

Sienkiewicz Jakub, zm. 1810 r. (nr 44)

Sienkiewicz Merjema, zm. kon. XVIII w. (nr 34)

Sienkiewicz Mustafa, zm. 1805 r. (nr 40)

Sienkiewicz Ramazan, zm. 1797 r. (nr 27)

Sienkiewicz Urszula z d. Kryczyńska, zm. 1837 r. (nr 97)

Sienkiewicz Ziejniepa (Zofia), zm. 1802 r. (nr 38)

Sienkiewicz Ziuhra (Zuzanna), zm. 1799 r. (nr 32)

Skirmont Mustafa, zm. 1855 r. (nr 153)

Sobolewska Emilia (Amelia), zm. 1848 r. (nr 122)

Sobolewska Fatma, zm. 1808 r. (nr 43)

Sobolewska Rozalia, zob. Achmatowicz Rozalia

Sulewicz Aleksander (I), zm. 1835 r. (nr 91)

Sulewicz Aleksander (II), zm. 1850 r. (nr 133)

Sulewicz Anna (Hanna) z d. Lisowska, zm. 1884 r. (nr 215)

Sulewicz Helena z d. Melech, m. Aleksandra (I) [zm. 1835 r.] (nr 91)

Sulewicz Michał, zm. 1850 r. (nr 132)

Sulewicz Mustafa, o. Aleksandra (I) [zm. 1835 r.] (nr 91)

Sulewicz Roman (Romuald), zm. 1853 r. (nr 141)

Sulewicz Sulejman, zm. poł. XIX w. (nr 152)

-
- Sulkiewicz Maciej, zm. 1860 r. (nr 168)
Talkowski Józef, zm. 1816 r. (nr 56)
Tupalska Emilia, zm. 1881 r. (nr 211)
Tupalska Gulsyma (Kunegunda), 1o voto Bielak, zm. 1819 r. (nr 64)
Tupalska Marianna z d. Ułan, zm. 1815 r. (nr 53)
Tupalska Rozalia z d. Bielak, zm. 1860 r. (nr 172)
Tupalska Zuzanna z d. Czymbajewicz, zm. 1834 r. (nr 89)
Tupalski Dawid, zm. 1796 r. (nr 24)
Tupalski Jan, zm. 1857 r. (nr 163)
Tupalski Samuel, zm. 1858 r. (?) (nr 164)
Ułan Bogdan, zm. 1796 r. (nr 25)
Ułan Fatma (Felicjanna), zm. 1801 r. (nr 37)
Ułan Kunegunda, zm. 1847 r. (nr 118)
Ułan Razyja, zm. 1772 r. (nr 1)
Ułan Rukieja (Ruksolanna) z d. Bielak, zm. 1854 r. (nr 147)
Ursajowa Elżbieta z d. Januszevska, zm. 1906 r. (nr 234)

4. Wykaz oficerów

Wykaz obejmuje występujących w inskrypcjach oficerów i członków ich rodzin, do których identyfikacji posłużono się wskazaniem stopnia wojskowego.

Achmatowicz Rozalia, ż. szefa pułku Azulewicz, 1o voto ż. pułkownika Sobolewskiego, zm. 1835 r. (nr 92)

Assanowicz Zofia z d. Jozefowicz, ż. kapitana w. ros., zm. 1865 r. (nr 182)

Azulewicz Ibrahim (Abraham), rotmistrz, zm. 1789 r. (nr 12)

Azulewicz Abraham (I), porucznik w.p., s. pułkownika [Jakuba], zm. 1852 r. (nr 135)

Azulewicz Aleksander, m. Felicjanny, rotmistrz, zm. 1790 r. (nr 101)

Azulewicz Amelia z d. Dąbrowska, ż. majora, zm. 1907 r. (nr 235)

Azulewicz Elżbieta (I), ż. szefa [pułkownika Jakuba] Azulewicz, zm. 1808 r. (nr 42)

Azulewicz Felicjanna (I) z d. Szwarc-Baranowska, ż. rotmistrza Aleksandra, zm. 1774 r. (nr 100)

Azulewicz Felicjanna (II), ż. majora, zm. 1817 r. (nr 59)

Azulewicz Helena, c. majora, zm. 1842 r. (nr 106)

Azulewicz Kunegunda (Gulsema) z d. Kryczyńska, ż. porucznika Abrahama Azulewicz (I), zm. 1853 r. (nr 140)

Azulewicz Maciej, major ułanów, wn. pułkownika Jakuba Azulewicz, zm. 1885 r. (nr 218)

Azulewicz Merjema, ż. rotmistrza, zm. 1805 r. (nr 41)

Azulewicz Mustafa, rotmistrz, zm. 1818 r. (nr 61)

Azulewicz Samuel, s. majora Abrahama, zm. 1814 r. (nr 52)

Bazarewski Jan, porucznik w.p., zm. 1850 r. (nr 129)

- Bielak Ibrahim (Abraham), porucznik, zm. 1799 r. (nr 31)
Bielak Bekir, porucznik w.p. z 1830 r., s. generała Józefa Bielaka (nr 171)
Bielak Elias, major w. ros., zm. 1878 r. (nr 207)
Bielak Elżbieta z d. Baranowska, ż. porucznika w.p. Bekira Bielaka, zm. 1860 r. (nr 169)
Bielak Gulsyma (Kunegunda), 2o voto Tupalska, ż. generała Józefa Bielaka, zm. 1819 r. (nr 64)
Bielak Helena z d. Adamowicz, ż. majora w. ros. Eljasza Bielaka, zm. 1870 r. (nr 193)
Bielak Jachja (Jan), major, zm. 1791 r. (nr 14)
Bielak Józef (Jusuf), generał, zm. 1794 r. (nr 19)
Bielak Marianna (II) z d. Chalecka, ż. rotmistrza w.p., zm. 1838 r. (nr 98)
Bielak Mustafa, rotmistrz, zm. 1834 r. (nr 88)
Bielak Samuel, podpułkownik, zm. 1825 r. (nr 74)
Bohdanowicz Hanula, z d. Tupalska, ż. chorążego, zm. 1865 r. (nr 184)
Buczacki Adam, kapitan 40 batalionu w. ros., zm. 1879 r. (nr 208)
Dąbrowska Ewa z d. Józefowicz, ż. rotmistrza, zm. 1858 r. (nr 165)
Dąbrowska Anastazja z d. Józefowicz, ż. majora Jana Dąbrowskiego, zm. 1857 r. (nr 159)
Dąbrowski Jan, major w.p., zm. 1843 r. (nr 108)
Dąbrowski Stefan, major w. ros., zm. 1861 r. (nr 175)
Jankiewicz Aleksander, chorąży, zm. 1822 r. (nr 69)
Januszewska Helena z d. Jabłońska, ż. kapitana w.p., zm. 1862 r. (nr 178)
Januszewski Jan, kapitan w.p., zm. 1857 r. (nr 161)
Jezofowicz Samuel, kapitan szaserów, zm. 1871 r. (nr 194)
Jozefowicz Aleksander (III), chorąży, zm. 1844 r. (nr 112)
Jozefowicz Jan, porucznik, zm. 1811 r. (nr 47)
Jozefowicz Samuel (I), major, zm. 1812 r. (nr 50)
Jozefowicz Samuel (II), porucznik w.p., zm. 1869 r. (nr 189)
Jozefowicz Siulejman, major w. ros., zm. 1869 r. (nr 190)
Jozefowicz Zofia (I), ż. rotmistrza, zm. 1815 r. (nr 54)
Jozefowicz Urszula, ż. majora, zm. 1812 r. (nr 48)
Kryczyński Amurat, major w. ros. pułku charkowskiego, zm. 1848 r. (nr 124)
Kryczyński Bernard, rotmistrz w. ros., zm. 1873 r. (nr 198)
Montusz Asyja z d. Okmińska, ż. rotmistrza w.p., zm. 1860 r. (nr 173)
Montusz Mustafa, rotmistrz, zm. 1794 r. (nr 20)

Nagajow Zofia, c. porucznika Konaja Nagajowa, zm. 1850 r. (nr 131)

Okmińska Zuzanna z d. Bielak, ż. majora Jana Okmińskiego, zm. 1860 r. (nr 174)

Okmiński Jan, major w. ros., zm. 1873 r. (nr 199)

Sulkiewicz Maciej, pułkownik pułku ułanów w. ros., zm. 1860 r. (nr 168)

Tupalska Marianna z d. Ułan, ż. rotmistrza, zm. 1815 r. (nr 53)

Ułan Bogdan, rotmistrz, zm. 1796 r. (nr 25)

Ułan Rukieja (Ruksolanna) z d. Bielak, ż. majora w.p., zm. 1854 r. (nr 147)

5. Wykaz urzędników

Wykaz obejmuje osoby, do których identyfikacji na nagrobkach posłużono się wskazaniem urzędu, w tym funkcji imama, pełnionego przez zmarłego lub męża zmarłej.

Bajraszewska Zofia z d. Szehidewicz, ż. imama, zm. 1872 r. (nr 196)

Lisowski Jan, radca, zm. 1875 (nr 203)

Lisowski Mustafa, imam studziański, zm. 1898 r. (nr 230)

Michałowski Stefan, sowietnik, zm. 1865 r. (nr 183)

Miśkiewicz Stefan, strażnik tabaczných dochodów, zm. 1893 r. (nr 224)

Okmiński Aleksander (I), imam i urzędnik stanu cywilnego gm. studziańskiej, zm. 1826 r. (nr 75)

Okmiński Elias, imam i urzędnik stanu cywilnego gm. studziańskiej, zm. 1870 r. (nr 191)

Okmiński Maciej, imam i urzędnik stanu cywilnego gm. studziańskiej, zm. 1836 r. (nr 93)

Olejewski Salich, strażnik, zm. 1817 (nr 58)

Rudziewicz Stefan, radca, zm. 1869 (nr 188)

Sulewicz Sulejman, rewizor dochodów skarbowych tabaczných, zm. poł. XIX w. (nr 152)

Tupalska Gulsyma (Kunegunda), 1o voto Bielak, ż. sędziego pokoju powiatu bialskiego, zm. 1819 r. (nr 64)

Tupalska Rozalia z d. Bielak, ż. sędziego, zm. 1860 r. (nr 172)

Tupalska Zuzanna z d. Czymbajewicz, ż. sędziego, zm. 1834 r. (nr 89)

6. Spis osób objętych aktami zgonu w księgach parafii w Studziance

Spis obejmuje osoby, których zgon potwierdzony jest w księgach parafii w Studziance z lat 1798–1854 (Archiwum Państwowe w Lublinie, zespoły: sygn. 35/109/5 Parafia mahometańska w Studziance [Księga małżeństw, urodzeń i zgonów w parafii mahometańskiej w Studziance] (lata 1798–1810), sygn. 35/1800/0 Akta stanu cywilnego Gminy Mahometańskiej w Studziance [Księgi urodzeń małżeństw i zgonów] (lata 1811–1854). Osoby, których nagrobki zostały zidentyfikowane i objęte niniejszą publikacją, zaznaczono pogrubieniem czcionki, podając w nawiasach prostokątnych numer inskrypcji. Dodatkowo wskazujemy osoby, których nagrobki zidentyfikowaliśmy w Lebedziewie. Identyfikację zmarłych (imiona i nazwiska) podano w wersji zgodnej z treścią dokumentów.

1798 r.

1. **Abrahamowicz Michał [nr 30]**
2. Buczacka Ziuhra

1799 r.

1. **Bielak Abraham [nr 31]**
2. Bielak Józef
3. **Sienkiewiczowa Zuzanna [nr 32]**
4. Bielakówna Helena

1800 r.

brak wpisów

1801 r.

1. **Milkowski Samuel** [inskrypcja nr 36]
2. **Ułanowa Felicjanna** [inskrypcja nr 37]
3. Bielak Chalil

1802 r.

1. **Sienkiewiczowa Zofia** [inskrypcja nr 38]
2. Azulewiczówna Gula
3. Jozefowiczówna Gula
4. Bielak Abraham
5. Bielak Samuel
6. Jozefowicz Mahmet

1803 r.

1. Azulewiczówna Ruzalia
2. Jozefowiczówna Rukieja

1804 r.

1. Sienkiewiczówna Marianna
2. Bielakówna Chanifa
3. Bielak Bekir
4. Sienkiewicz Samuel

1805 r.

1. Bielak Mustafa
2. **Montusz Jan [inskrypcja nr 39]**
3. **Sienkiewicz Mustafa [inskrypcja nr 40]**
4. Montusz Szengierej
5. **Azulewiczowa [inskrypcja nr 41]**

1806 r.

1. Jozefowiczówna Chanifa
2. Buczacka Chanifa

1807 r.

1. Talkowska Ewa
2. Azulewiczówna Marianna
3. Chalecka Gulsema
4. Jozefowiczówna Ewa
5. Azulewicz Mustafa
6. Muchla Sobestian

1808 r.

1. Lisowska Aysza
2. Azulewiczowa Zofia
3. **Azulewiczowa Elżbieta [inskrypcja nr 42]**
4. **Sobolewska Felicjanna [inskrypcja nr 43]**
5. Majewicz Mahmet
6. Okmińska Amelia
7. Butler Samuel
8. Sienkiewicz Aleksander
9. Bielak Mustafa
10. Azulanka Felicjanna

1809 r.

1. Bielakówna Zuhra
2. Azulewicz Mustafa
3. Babasz Józef
4. Butlerówna Felicjanna
5. Baranowska Marianna
6. Arrachim (?) Bekkir
7. Jozefowiczowa Helena

1810 r.

1. Azulanka Zofia
2. **Sienkiewicz Jakub [inskrpcja nr 44]**
3. Azulewicz Aleksander
4. **Lisowski Józef [inskrpcja nr 45]**
5. **Olejkiewicz Elias [inskrpcja nr 46]**
6. Jozefowiczówna Rozalia
7. Jozefowiczówna Gulnija (?)
8. Ułanka Marianna

1811 r.

1. Azulanka Rukieja
2. Korycki Abraham [pochowany w Lebedziewie]
3. Azulanka Helena
4. Bielak Józef
5. Czymbajewiczówna Zofia

1812 r.

1. Azulewiczówna Marianna
2. **Jozefowiczowa Urszula [inskrpcja nr 48]**
3. Sienkiewicz Jozef
4. Azulewiczówna Ewa

5. Łoś Jakub
6. **Sieńkiewicz Samuel [inskrypcja nr 49]**
7. **Jozefowicz Samuel [inskrypcja nr 50]**

1813 r.

1. Olejewski Mustafa
2. Buczacki Samuel
3. Bielak Aleksander
4. Ułanka Zofia
5. Bielak Samuel
6. Abrahamowicz Józef
7. Jabłonski Jan

1814 r.

1. **Azulewicz Elżbieta [inskrypcja nr 51]**
2. Buczacki Adam
3. **Azulewicz Samuel [inskrypcja nr 52]**
4. Azulanka Elżbieta
5. Kryczyńska Helena
6. Lisowska Rozalia
7. Jozefowicz Felicjanna
8. Adamowiczówna Helena

1815 r.

1. **Tupalska Marianna [inskrypcja nr 53]**
2. Azulewicz Józef
3. **Jozefowicz Zofia [inskrypcja nr 54]**
4. **Aleksandrowicz Marianna [inskrypcja nr 55]**

1816 r.

1. Juszyńska Zofia
2. Szahidewiczówna Felicjanna
3. Bajrulewiczówna Marianna
4. **Talkowski Józef [inskrypcja nr 56]**

1817 r.

1. **Bielakowa Marianna [inskrypcja nr 57]**
2. **Olejewski Salich [inskrypcja nr 58]**
3. **Azulewiczowa Felicjanna [inskrypcja nr 59]**
4. Łosiówna Pantuzyla
5. Montuszówna Felicjanna
6. **Łoś Jan [inskrypcja nr 60]**
7. Bielakówna Elżbieta
8. Bielak Adam

1818 r.

1. Tupalski Samuel
2. **Azulewicz Mustafa [inskrypcja nr 61]**
3. Kadyjewska Zofia
4. Muchlina Rozalia
5. Buczacki Józef
6. Sielecka Elżbieta
7. **Lisowska Churszeja [inskrypcja nr 63]**

1819 r.

1. Montuszowa Zuzanna
2. Wiosnowski Samuel
3. Lisowska Ewa
4. Baranowska Churszeja
5. Abrahamowicz Jakub

6. **Tupalska Konegunda [inskrypcja nr 64]**
7. Jozefowiczówna Rozalia
8. Sielecki Mehmet Maciej
9. Bielak Dawid

1820 r.

1. Azulewicz Jan
2. **Azulewiczowa Felicjanna [inskrypcja nr 66]**
3. Azulewicz Mahmet
4. **Aleksandrowicz Samuel [inskrypcja nr 67]**
5. Baranowska Rozalia
6. Jozefowiczówna Zofia
7. Montusz Abraham
8. Sulewiczowa Chanifa
9. Tupalska Chanifa

1821 r.

1. **Milkowski Abraham [inskrypcja nr 68]**
2. Bielakówna Gulsema
3. Azulewicz Jakub
4. Abrahimowiczówna Gulsema
5. Azulanka Ewa
6. Olejkiewicz Mustafa

1822 r.

1. Buczacka Zuhra
2. Lisowska Felicjanna
3. Jozefowicz Rafał
4. Jozefowicz Rafał
5. **Jankiewicz Aleksander [inskrypcja nr 69]**
6. Butlerowa Marianna
7. Azulanka Elżbieta

-
8. **Dąbrowski Jakub [inskrypcja nr 70]**
 9. Ułanowa Felicjanna

1823 r.

1. Bielak Jakub
2. **Bielakowa Marianna [inskrypcja nr 71]**
3. Lisowski Michał
4. Montusz Aleksander
5. **Jozefowiczowa Zofia [inskrypcja nr 72]**
6. Buczacka Felicjanna [pochowana w Lebiedziewie]

1824 r.

1. Okmiński Mustafa
2. Chazbiejewiczówna Marianna
3. Olejewski Józef

1825 r.

1. **Bielak Samuel [inskrypcja nr 74]**
2. Buczacka Ewa

1826 r.

1. **Okmiński Aleksander [inskrypcja nr 75]**
2. Aziulewicz Samuel
3. Bielak Michał
4. Jozefowicz Jakub
5. Chazbiejewicz Gazej
6. Korycka Marianna Johanna [pochowana w Lebiedziewie]

1827 r.

1. **Baranowski Elias** [inskrypcja nr 76]
2. Jozefowiczówna Felicjanna
3. Bielak Leon

1828 r.

1. Cymbajewicz Dawid
2. Jozefowiczówna Zofia
3. Azulewicz Józef
4. Ułan Samuel
5. Buczacki Aleksander
6. **Jozefowicz Jakub** [inskrypcja nr 77]

1829 r.

1. **Chazbiejewicz Mustafa** [inskrypcja nr 78]
2. Olejewski Zachariasz
3. Jozefowicz Dominik
4. Chazbiejewicz Zofia
5. Azulewicz Aleksander
6. Sobolewski Jan
7. Sobolewska Rozalia

1830 r.

1. Bohdanowicz Aleksander
2. **Chalecki Abraham** [inskrypcja nr 79]
3. Jasiński Aleksander
4. **Kryczyńska Helena** [inskrypcja nr 80]
5. **Milkowska Marianna** [inskrypcja nr 81]
6. Buczacki Mustafa
7. Buczacka Helena
8. Buczacka Emilia

1831 r.

1. Muchła Aleksander
2. Chalecka Felicjanna
3. Ułan Elias
4. Jozefowiczowa Elżbieta
5. Jabłońska Zofia

1832 r.

1. Chalecki Aleksander
2. Baranowski Józef
3. **Cymbajewiczówna Marianna [inskrypcja nr 82]**
4. **Aleksandrowiczowa Zofia [inskrypcja nr 83]**
5. Baranowska Asyja

1833 r.

1. **Bajrulewicz Aleksander [inskrypcja nr 84]**
2. Miskiewicz Aleksander
3. Bielakowa Marianna
4. Ułanowa Chanifa
5. Jozefowiczowa Zofia
6. **Bajrulewicz Amurat [inskrypcja nr 85]**
7. **Cymbajewiczowa Elżbieta [inskrypcja nr 86]**

1834 r.

1. Baranowska Ewa
2. **Bielak Mustafa [inskrypcja nr 88]**
3. **Tupalska Zuzanna [inskrypcja nr 89]**
4. Lisowski Mustafa
5. **Olejewska Zofia [inskrypcja nr 90]**
6. Sienkiewicz Sulejman

1835 r.

1. Jozefowiczówna Marianna
2. **Sulewicz Aleksander [inskrypcja nr 91]**
3. **Achmatowiczowa Rozalia [inskrypcja nr 92]**

1836 r.

1. Buczacki Michał
2. **Okmiński Maciej [inskrypcja nr 93]**
3. Jozefowiczowa Marianna [pochowana w Lebiedziewie]
4. Bielak Tamerlan
5. Januszewski Józef
6. Bielak Jan
7. Lisowski Maciej
8. **Buczacka Felicjanna [inskrypcja nr 95]**
9. Bielak Maciej

1837 r.

1. **Jozefowicz Aleksander [inskrypcja nr 96]**
2. Jozefowicz Maciej [pochowany w Lebiedziewie]
3. **Sienkiewiczowa Urszula [inskrypcja nr 97]**
4. Bazarewski Józef

1838 r.

1. Januszevska Amelia
2. Buczacki Jakub [pochowany w Lebiedziewie]
3. Jozefowiczówna Felicjanna
4. **Bielakowa Marianna [inskrypcja nr 98]**
5. Butler Aleksander

1839 r.

1. Kryczyński Jakub
2. **Okmińska Marianna [inskrpcja nr 99]**
3. Bazarewski Tamerlan
4. Skirmont Maciej

1840 r.

1. **Jozefowiczowna Felicjanna [inskrpcja nr 102]**
2. Buczacki Adam
3. Muchla Mustafa
4. Jozefowicz Stefan

1841 r.

1. Bohdanowiczówna Marianna
2. **Aleksandrowicz Maciej [inskrpcja nr 103]**
3. Szahidiewiczowa Elżbieta
4. Tupalski Samuel
5. Buczacka Marianna [pochowana w Lebedziewie]
6. **Jozefowicz Aleksander [inskrpcja nr 104]**

1842 r.

1. Baranowski Stefan
2. **Bajrulewiczowa Helena [inskrpcja nr 105]**
3. **Azulewiczówna Helena [inskrpcja nr 106]**
4. **Milkowska Amelia [inskrpcja nr 107]**
5. Bielak Jakub

1843 r.

1. Masłowski Mustafa

2. Masłowska Rozalia
3. **Dąbrowski Jan [inskrypcja nr 108]**
4. Jozefowiczówna Amelia
5. **Czymbajewiczówna Rozalia [inskrypcja nr 109]**
6. Lisowski Dawid

1844 r.

1. Bielakówna Helena
2. **Baranowska Felicjanna [inskrypcja nr 110]**
3. **Buczacki Selim [inskrypcja nr 111]**
4. Azulewiczowa Helena
5. **Jozefowicz Aleksander [inskrypcja nr 112]**

1845 r.

1. Kryczyńska Marianna
2. Buczacka Joanna
3. Januszewski Aleksander

1846 r.

1. **Baranowska Helena [inskrypcja nr 113]**
2. Bielak Abdel Kader
3. **Baranowska Elżbieta [inskrypcja nr 114]**
4. **Kryczyński Adam [inskrypcja nr 115]**

1847 r.

1. **Kryczyński Kajetan [inskrypcja nr 116]**
2. **Chalecka Zuzanna [inskrypcja nr 117]**
3. Buczacka Marianna
4. Adamowiczówna Felicjanna
5. Bielakówna Amelia

-
6. Talkowska Dielila (?)
 7. **Ułanka Konegunda [inskrypcja nr 118]**

1848 r.

1. **Buczacka Zuzanna [inksrypcja nr 119]**
2. **Baranowska Helena [inskrypcja nr 120]**
3. **Chazbijewiczowa Felicjanna [inskrypcja nr 121]**
4. Sobolewska Helena
5. **Sobolewska Emilia [inskrypcja nr 122]**
6. **Azulewicz Józef [inskrypcja nr 123]**
7. **Kryczyński Amurat [inskrypcja nr 124]**

1849 r.

1. **Lisowska Felicjanna [inskrypcja nr 126]**
2. Bielakówna Amelia
3. Jozefowiczówna Marianna
4. **Jozefowiczowa Ewa [inskrypcja nr 127]**

1850 r.

1. Bielakówna Zofia
2. Bielakowa Marianna
3. **Jozefowiczowa Helena [inskrypcja nr 125]**
4. **Bazarewski Jan [inskrypcja nr 129]**
5. **Jabłoński Maciej [inskrypcja nr 130]**
6. **Nagajówna [inskrypcja nr 131]**
7. **Sulewicz Michał [inskrypcja nr 132]**
8. **Sulewicz Aleksander [inskrypcja nr 133]**
9. Jozefowicz Jakub
10. **Bajrulewicz Leon [inskrypcja nr 134]**

1851 r.

1. Januszewski Samuel

1852 r.

1. Jozefowiczówna Rozalia
2. **Azulewicz Abraham [inskrypcja nr 135]**
3. **Miskiewicz Józef [inskrypcja nr 136]**
4. **Bielak Sulejman [inskrypcja nr 137]**

1853 r.

1. **Lisowski Dawid [inskrypcja nr 138]**
2. Bielak Selim
3. **Buczacka Felicjanna [inskrypcja nr 139]**
4. **Azulewiczowa Konegunda [inskrypcja nr 140]**
5. **Sulewicz Romuald [inskrypcja nr 141]**
6. **Lisowska Elżbieta [inskrypcja nr 142]**
7. **Chazbiejewicz Józef [inskrypcja nr 143]**
8. **Okmińska Rozalia [inskrypcja nr 144]**
9. **Okmińska Helena [inskrypcje nr 145, 146]**

1854 r.

1. **Ułanowa Ruksolanna [inskrypcja nr 147]**
2. Buczacki Maciej
3. Szahidiewicz Abraham
4. **Abrahimowicz Józef [inskrypcja nr 148]**

ISBN 978-83-934631-6-9